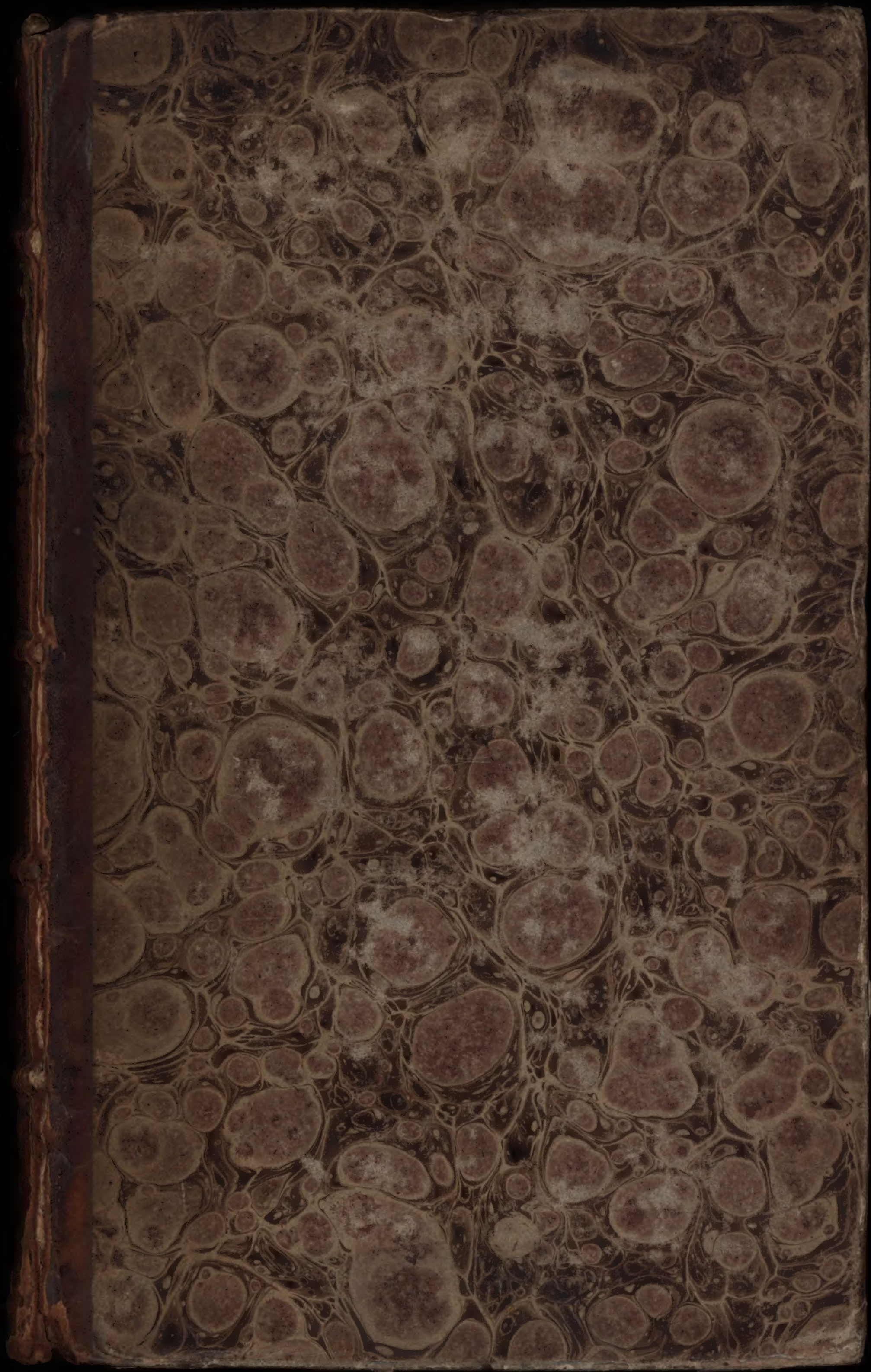
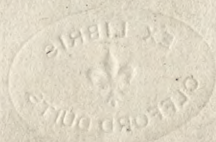
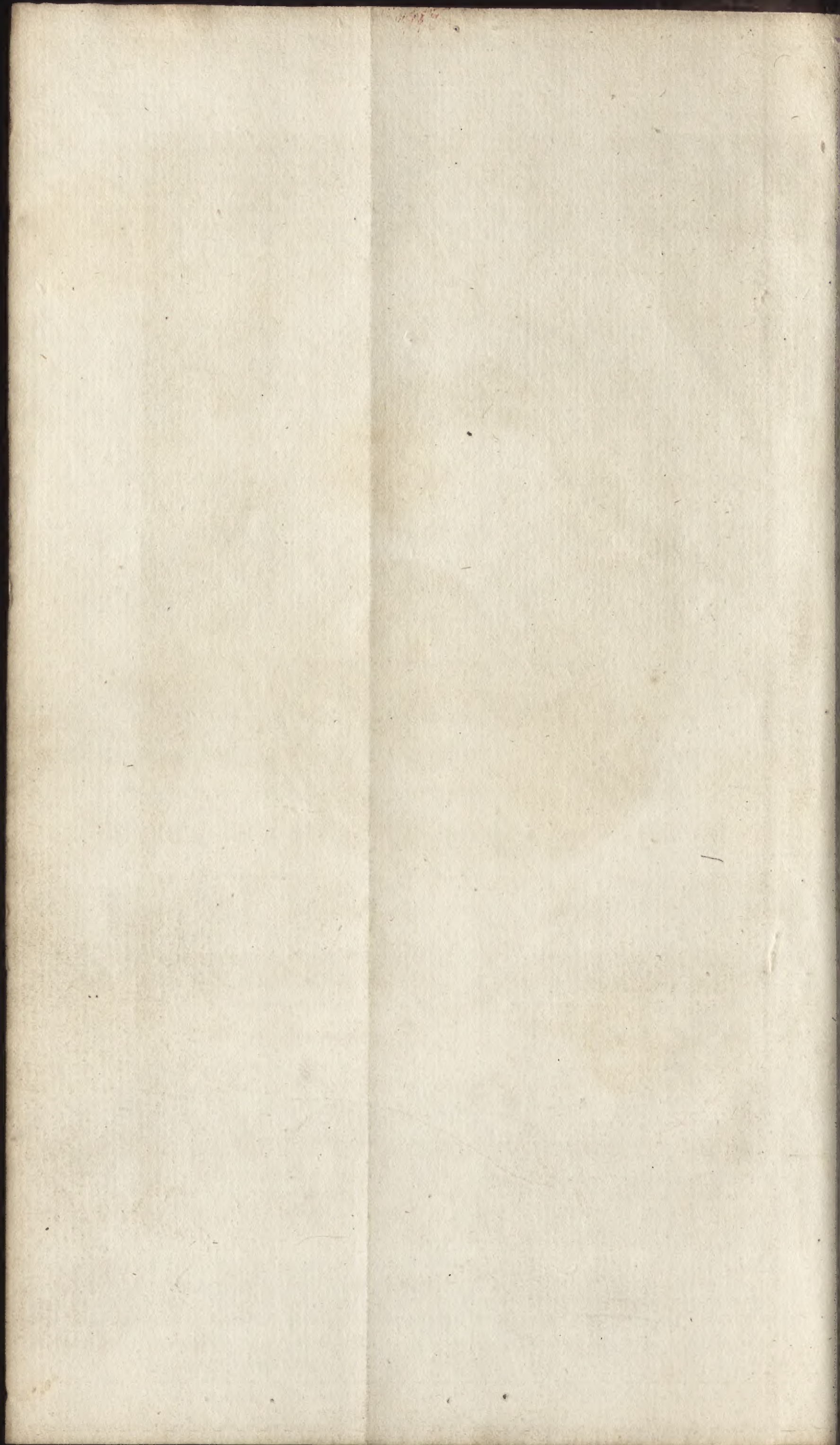

LIBRIS

P. P. RUBBENS.
J. de Wit, Jansz: fecit.

HISTORISCHE
LEVENSBESCHRYVING
VAN
PETRUS PAULUS RUBBENS.

RIDDER, HEERE VAN DEN STEEN &c.

Verrykt met veele gewigtige Byzonderheden, welken by geen andere Schryvers tot heden toe te vinden zyn geweest;

Nevens eene naauwkeurige opgave zyner

SCHILDERYEN,

Berustende in de Hoven, Kerken, en verdere openbaare Gebouwen van Europa, met aanwyzing welke van dezelven in het koper zyn gebragt.

Te AMSTERDAM,
By JOHANNES SMIT.
Boekverkooper 1774.

AAN DEN

WEL EDEL GEBOOREN HEERE

JOHANN GOLL,

VAN FRANKENSTEIN,

NIET MINDER BEKEND DOOR DESZELFS
UITMUNTEND

KABINET VAN TEKENINGEN,

VAN DE VOORNAAMSTE MEESTERS,

EN DEN VRYEN TOEGANG DIE ZYN WEL
ED. GEBOOREN DAAR TOE AAN ALLE
KUNSTMINNAAREN

EDELMOEDIGLYK VERLEEND,

DAN BEROEMD

DOOR HET KUNSTVERMOGEN HET WELK IN ZYN WEL ED. GEBOOREN EIGENHANDIGE

TEKENINGEN

UITBLINKT,

WORD DEZE

LEVENSBESCHRYVING

Van den grooten

PETRUS PAULUS RUBBENS

Eerbiedig toegewyd en opgedraagen

Door

ZYN WEL EDEL GEBOOREN

Zeer Ootmoedigen Dienaar

JOHANNES SMIT.

VOOR-

VOORBERICHT.

WY zullen in dit Werkje de Hiſtoriſche Levensbeſchryving van den Ridder PETRUS PAULUS RUBBENS *voorſtellen, verrykt met een bericht wegens zyne Voorouderen, zyn Nakomelingſchap, en een menigte van nieuwe ontdekte aantekeningen, zo wel uit de Familie Kabinetten, als uit die der Nederlandſche Liefhebberen.*

Dit Schildervernuft, welks verhevenheid wy zullen ten toon ſtellen, word ons hier verbeeld als een getrouwe Leidsman voor die jeugd welkers harten in begeerte tot de edele Schilderkunſt ontvlammen; zullende zy hier de verlichte loopbaan vinden om op te klimmen tot het top-punt der RUBBENIAANSCHE *volmaaktheid, indien hunne liefde voor de Studie, en de vereiſchte vlyt tot voortzetting hunner kunſt, evenredig beantwoorden aan den onvermoeiden geeſt van den Ridder* RUBBENS, *die door zyne arbeidzaame poogingen in zyn jeugd, zich eindelyk de grootheid der Schilderkunſt met zo veel ge-*

mak heeft verworven, dat zy hem by zyn ryper ouderdom en het overige zyner dagen geheel en al natuurlyk eigen was geworden, het geen de gemakkelyke behandeling, en de onnavolgelykheid zyner voortbrengselen aantoonen.

Men zal hier ook alle de werken van dezen Schilder aangehaald vinden, zo wel die in de Kerken en openbaare plaatsen der Nederlanden, als in de Paleizen der Koningen en Prinsen van Europa geplaatst zyn: de Prenten betrekkelyk tot deze stukken, derzelver kenmerken en Graveerders, zal men mede aangeweezen vinden, alles in zo verre de navorsching van die in weezen zyn heeft willen veroorloven, tot voldoening der Prentliefhebberen die de werken van dezen Schilder verzamelen.

By dit breedvoerig bericht hebben wy ook getracht eenige byzonderheden te voegen die nooit het licht hebben gezien, ten bewyze dat dit verslag in zich behelst de ontzwagtelde trekken van een wonder der na-

natuur, welkers voortbrengſelen alleenlyk door de vereeniging van een menigte verhevene eigenſchappen wierden gewrocht, en waar van de geſchiedeniſſen nergens eenig ander diergelyk voorbeeld opleeveren, zo wel door zyne reizen in Italie geduurende agt jaaren met betrekking tot zyne Studiën in de Schilderkunſt, als in zyne drie reizen, vooreerſt naar Madrid, in de waardigheid van afgezant met geheime Staats-Zaaken belaſt van de zyde des Hertogs van Mantua; in de tweede plaats van die der Infante Izabelle en die des Konings van Spanje Philips de Vierde, naar het Groot Brittanniſche Hof; en ten derden naar de Heeren Staaten der Vereenigde Provintiën, buiten en behalven veele anderen bezigheden, waarvan hy zich altoos met eer en roem gekweeten heeft, zo wel tot voldoening zyner Souvereinen, als tot voordeel hunner onderdaanen.

Men geeft hier ook de uitlegging der 21 *Zinnebeeldige Schilderyen waar mede deze Schilder het Paleis der*

der Koninginne, het Luxemburgsche genaamd, te Parys, heeft versierd; als mede de beschryving van die der Eere Poorten, opgeregt naar het Plan van zyn vinding, op het verzoek der Regeering van Antwerpen in 't Jaar 1635, *by gelegenheid der Intrede van Prins Ferdinand, Infant van Spanje, als Gouverneur Generaal der Nederlanden, in de gemelde Stad.*

Eindelyk hebben wy ook den grooten luister zyner begraafenis beschreeven; en 'er by gevoegd een Catalogus van 314 *stuks Schilderyen, die men in zyn Sterfhuis heeft gevonden, als mede een lyst zyner voornaamste Leerlingen, en geëindigd met een vergelyking van de Schilderverdiensten der grootste Schilders van Italie, met die van den Ridder.* RUBBENS.

HIS-

HISTORISCHE

LEVENSBESCHRYVING,

VAN

PETRUS PAULUS RUBBENS.

INLEIDING.

NImmer heeft eenig Sterveling zich een eeuwigduurenden naam verkregen door vadfigheid en luiheid: deze haatelyke gebreken wierden by de oude Romeinen met de uiterfte verachting verfoeid; dit verlicht Volk wydde de naamen van zyn Cezars en Bevelhebberen aan de onfterflykheid, naar mate hunne Heldendaaden en aanmerkelyke overwinningen uitblonken. Even ook wierden de verhevene gaven der Roomfche Burgeren, 't zy Redenaars, Dichters of Hiftorie-Schryvers met den Lauwer bekroond, wegens de verdienfte hunner werken, door 't Gemeenebeft met greetigheid ontfangen en toegejuigd.

Zedert dien tyd hebben alle befchaafde Volken denzelven ftreek gehouden, en aan de verdienften der geenen, die uitgemunt hebben door hunne roemruchtige bedryven, en verhevene letterkennis, hulde gedaan.

Waarom dan zouden wy in onze dagen verzui-

men de naamen onzer beroemde Mannen te vereeuwigen, en toeftaan dat hunne gedachtenis in de afgrond eener duiftere onweetenheid fmoorde? zonder aan den dag te brengen het geen wy wel byzonderlyk aan de gelukkige gedachtenis verfchuldigt zyn, van den Ridder PETRUS PAULUS RUBBENS, in zyn leven Staats-Raad van hunne Koninklyke Hoogheden de Aarts-Hertogen ALBERTUS EN ISABELLA, Gouverneurs der 17 vereenigde Nederlandfche Provintien, en hun Gezant aan verfcheidene Hoven der machtigfte Koningen, Prinfen en Republyken van Europa, in welke bediening hy door zyne grondige kennis en uitmuntende natuurgaven zyn' geheimen laft, tot het grootfte genoegen zyner Meefters, ter uitvoer bragt.

Neen, de gewigtigheid des voorwerps, welkers Verhandeling alhier wonderen ontknoopt, duld niet langer eene te ftrenge ftilzwygenheid, waar mede ons een afgunftige ongevoeligheid zedert meer dan een eeuw geduurig heeft aangedaan; het is tyd de faam op te wekken, op dat deze niet aflaate van over de waereld altoos uit te galmen 't geen zy aan de gedachtenis van den grooten RUBBENS verfchuldigt is, om dit wonder der natuur onophoudelyk voor 't fterven te bevryden, als den Apelles zyner eeuw, het Orakel van den Spaanfchen Koning PHILIPS DEN VIERDEN, en de Aarts-Hertogen ALBERTUS EN ISABELLA; op dat de nieuwsgierige waereld niet langer onbewuft blyve van zyne lofwaardige Bedryven, zo wel als van zyne onvergelykely-

lyke Kunſt, grondige wetenſchap, gebeurteniſſen van zyn doorluchtig leven, als van dat zyner Voorzaaten.

VOOROUDERS

VAN

P. P. RUBBENS.

HEt edel geſlagt van RUBBENS nam zyne oorſprong in de Provintie van Stiermark, onder de Heerſchappy van het doorluchtig Huis van Oostenryk. BARTHOLOMEUS RUBBENS, Grootvader van PETRUS PAULUS RUBBENS, was de eerſte van dit geſlagt die zich in de Nederlanden kennen deed, hebbende hy alhier zyn intrede gedaan onder het Hofgevolg van Keizer KAREL DEN VYFDEN, toen deze Prins, gekroond zynde te Aken in 't jaar 1520, en onmiddelyk hier op den Ryksdag te Worms bygewoond hebbende, zyn verblyf te Bruſſel houden kwam.

Niettegenſtaande de jonge BARTHOLOMEUS RUBBENS, door de tedere zorgen zyner Ouders een treffelyke opvoeding genoot, verzuimde hy uit zich zelve nooit, de gunſtige oogenblikken waar te neemen, om zich in de wetenſchappen, ſchoone

kunsten, en hoffelyke zeden meer en meer te volmaaken, tot al het welk hy zich te meer verbonden achtte in een tyd, dat het Hof van KAREL DEN VYFDEN als het beschaafdste, en luisterrykste van geheel Europa uitblonk.

En dus besloot deze jonge Hoveling, bekoord door zo veele aangenaame uitspanningen welke hy smaakte in zyn verblyf te Brussel, zich alhier te vestigen, en alle zyne neigingen te volgen, waarom hy zich in de echt verbond met jongkvrouwe BARBARA ARENS, gezegt SPIRINCKS, Afstammeling van een Edel geslagt, toen te Antwerpen woonagtig.

Maar dewyl, geduurende de Regeering van KAREL DEN VYFDEN, de Stad Antwerpen, door haar' magtigen Koophandel met Europa en beiden de Indiën, bloeide, 't geen in deze Stad even zo veel bekoorlykheden en vermaakelyke uitspanningen uitleverden als in Brussel, door de toevloed van allerlei Natien der waereld, zo wel die zich hier nederzetteden, als slegts doortrokken, terwyl de dagelyksche aankomst en 't vertrek der schepen van en naar alle Gewesten en Landen, waar mede de Schelde overdekt was, de schoonste vertooningen uitleverde, nodigde dit alles de jonggehuwde Egtgenooten van woonplaats te veranderen, en zich in Antwerpen nedertezetten, om onder anderen de dagelyksche vriendschap en ommegang met hunne nabestaanden en oude bekenden weder te vernieuwen.

Geduurende hun verblyf alhier, zegende de Hemel

mel hun Huwelyk met een' mannelyken Spruit, op den 18 Maart des jaars 1530, die by den Doop den naam van JAN RUBBENS verkreeg.

Deze jonge Telg wierd opgebracht in gevoelens van Godsdienst, deugd en eerlyke zeden, en hy beantwoordde volkomen aan de wenschen zyner waardige Ouderen, zich geheel en al aan de Studie, aan 't beoefenen der letteren en kunsten, overgevende.

Hebbende aldus in zyn jongelingschap zich onvermoeid toegelegd op de wetenschappen en alles wat daar toe betrekkelyk was, vertrok hy met goedkeuring zyner Ouderen, naar Italie, in een ouderdom van vier en twintig jaaren, alwaar hy zich, geduurende een tyd van zes jaaren, een volkomene verlustiging verschafte, bezoekende verscheidene Staaten en hooge Schoolen, op eenigen van welken hy zich onthield om aldaar zyne studien te volbrengen, waar na hy, voor den tabbèrd geschikt zynde, den Doctoraalen muts bekwam, en zich tot meester in het Burgerlyk en Canonikaal recht in het Collegie DE LA SAPIENZA te Rome deed wyden, waarvan de geloofsbrieven nog berustende zyn in het Kabinet van een persoon der Famille te Antwerpen.

De Romeinsche Regtsgeleerde, te Antwerpen wedergekeerd zynde, verbond zich aldaar in den Echt met de jongkvrouwe MARIA PYPELING, Dochter van HENDRIK PYPELING en CLARA DE TOLION. Deze twee Echtgenooten leefden in een volmaakte eendracht: Godsdienst, Liefdadigheid en Wel-

levenheid, waren beider deel: de vroomheid, achtbaarheid, en geleerdheid van JAN RUBBENS, deeden hem ten eersten een plaats verkrygen in den Raad van Staate te Antwerpen, den 7 Mai des jaars 1562.

Omtrent dezen tyd, wanneer de Nederlanden daverden door oproeren, ketteryen, plonderingen en beeldstormeryen, nam JAN RUBBENS, om alle rampen voor te komen, en gedrongen door liefde tot zyn kroost, en beminnelyke Echtgenoote, het besluit om zyn Vaderland, Vrienden en Ampt, (van welk laatste hy zich geduurende zes achter een volgende jaaren, by uitsteekenheid, en met roem, gekweeten had,) te verlaaten en zich in de Stad Keulen neder te zetten, verkiezende de zoetigheden der Vrede en een gerust leven te smaaken, en zich af te zonderen van een scheuring, die de eendracht en rust der Antwerpsche burgery dreigde te vernielen.

Te Keulen gekomen zynde nam hy zyn woonplaats in een groot en aanzienlyk huis, staande in de Sterrestraat, in den omtrek der parochie van St. Pieter, tegenwoordig nog bewoond wordende door den Heer JABACH, en voor dezen door MARIA DE MEDICIS, Koningin van Vrankryk, geduurende haar ballingschap, in het welke zy overleed op den 3 July 1643, in den ouderdom van agt en zestig jaaren. Deze twee aangehaalde tydmerken worden bewaarheid gevonden in het Werk van EGIDIUS GALLENIUS:

NIUS *de admiranda Civitatis Coloniensis magnitudine*, te Keulen gedrukt, in 't jaar 1745. bladz. 407.

Na dat JAN RUBBENS uit Antwerpen was vertrokken, lagen verscheiden Staats-Leden onder vermoeden van kettery, en ongetrouwheid tegens hunnen Koning, onder welk getal men voorgaf JAN RUBBENS mede te behooren, zonder dat hy ondertusschen ooit stof tot achterdenken dienaangaande gegeeven had, hebbende deze gissing alleenlyk een ieverende onbescheidenheid, en afgunst tot grondslag, zonder verdere bewyzen by te brengen.

Men heeft zedert vier jaaren gezien, dat een hedendaagsch Schryver, woonachtig te Antwerpen, deze wond wederom wil opkrabben, haalende in zyn Werk een oud boek aan, 't geen hy in een bondel als by geval gevonden had, door het welke hy van de wezentlykheid der bezwarenis, aangaande JAN RUBBENS, niets bewysd, als een losse en kwalyk gegronde gissing, gelyk het klaar blykt uit zyne eigen aanhaaling, door dewelke hy weinig eer doet aan zyn Werk, en aan de Nakomelingschap van JAN RUBBENS. Het Werk van voornoemden hedendaagschen Schryver voert tot tytel: *Antverpia Christo nascens & crescens*, in het welke hy zyn grondslag bouwd, op een Boek in 't jaar 1602 te Poitiers gedrukt, en tot tytel voerende: *Parascive generale de l'institution de l'Eucharistie, contre la particuliere interpretation des Religionaires de notre tems.*

Dit laatstgenoemde Werk is, om zo te spreeken, uit de mouw geschud van zekeren JEAN PORTHAISE, een Fransch Recolect, en eertyds een ieverig naarvolger van Calvinus, hebbende hy zich by geval te Antwerpen bevonden, in 't jaar 1566, toen de Prins WILLEM VAN ORANJE aldaar een vergadering belegt had over een opentlyk geschil tusschen de Roomschkatholyken, ondersteund door eenige Doctoren in de Theologie van Leuven, en andere groote Godgeleerden der Nederlanden, tegen zeven der bekwaamste Calvinistische en Luthersche Predikanten, uit Duitschland, in tegenwoordigheid van al den Nederlandschen Adel, aldaar ten dien einde genodigd.

Genoemde Vader PORTHAISE beroemd zich in zyn Werk, mede deel gehad te hebben in dit geschil, zelfs verbeeld hy zich door een trek van eigenliefde, deze zeven Predikanten zodanig in de war geholpen te hebben, dat zy zich zedert dien tyd niet onderstonden wederom met bezwaarnissen op te komen, het welk ook alle verdere geschillen op deed houden, even als of de Leuvensche Geleerden en de andere Theologanten daar niets gedaan hadden dan gaapen.

Zie alhier de uitdrukking, waar door hy zyn stelling Waereldkundig maakt, en twee der waardigste Staatsmannen van Antwerpen onrechtvaerdig beschuldigt, ter neêrgesteld.

J'ai experimenté a Anvers en publique dispute, vue Maitre Guaretius & moi, en besoigne auprès

ces

ces Ministres Allemands, qui y pratiquerent si peu, qu'ils demanderent à répondre par ecrit, ce qu'ils obtiendrent: à quoi je repliquai, en Latin pour le Sacrifice de la Messe, & en François pour la cheute de l'Eglise Romaine & de l'Eucharistie. Oncques puis, je n'en ouis parler. . . . . . Ils ne peuvent nier que cette dispute ne leur ostat Mr. de Roucouques, ancien, riche & habile Lutherien, qui avoit été trois fois Bourguemaitre d'Anvers, ainsi Mr. Rubens, premier Conseiller d'Anvers, & le plus docte Calviniste qui fut alors aux Pays-Bas, qui fut une plaie mortelle à la Cene nocturne selon leur language, & une instruction de ne plus revoquer, ni contraindre les Docteurs Catholiques à la publique dispute & verification pour l'ouverture dudit livre des passages proposés.

Waar van de zin in 't Nederduitsch hier op uitkomt:

„ Ik heb my een openbaar geschil te Antwerpen „ onderstaan, zynde met Meester Guaretius in ge- „ sprek geweest met deze Hoogduitsche Predikanten, „ die aldaar zo weinig uitvoerden dat zy verzoch- „ ten in geschrift te mogen antwoorden het geen zy „ wilden te berde brengen: waar op ik in 't Latyn „ geantwoord heb tot verdediging onzer Misse, en „ voorkoming van den val onzer Roomsche Kerke. „ Zedert dien tyd heb ik daar niet meer van hoo- „ ren spreeken. . . . . . Zy kunnen niet ontken- „ nen, dat dit geschil hen Mr. Rochox ontrukte, die „ een oud, ryk, en verstandig Lutheraan, en „ reeds drie maal Burgemeester van Antwerpen ge- „ weest was; als ook Mr. Rubbens eerste Raad van

„ Antwerpen en de geleerdſte Calviniſt die toen in
„ de Nederlanden was, 't welk eene doodelyke wond
„ aan hun Nachtmaal was, volgens haar taal, en
„ een les, om de Katholyke Geleerden niet weder
„ te roepen of te noodzaaken tot een openbaar ge-
„ ſchil, neffens een bekrachtiging en opheldering
„ der voorgeſtelde texten, van genoemd boek."

Gemelde hedendaagſche Schryver, dit bovenſtaande in 't 8ſte boek van zyn Werk, bladz. 559 aangehaald hebbende, zegt wel onmiddelyk daarop dat hy deze beſchuldigingen nooit by andere Schryvers gevonden heeft, maar is in 't vervolg vermetel genoeg om dezelve in twyffel te trekken, door het aangetoonde van P. PORTHAISE, het welk eerſt gedrukt wierd agt en dertig jaaren na dat deze geeſtelyke in Antwerpen geweeſt was, die waarſchynlyk reeds ten grave was gedaalt eer dit genoemde boek het licht zag, en hy ſtelt door zyn eigen betooging den Godsdienſt van JAN RUBBENS door het woord (*ſi*) zeer dubbelzinnig, dewyl hy zich van deze uitdrukking bediend: *quantum ad infectionem duorum illorum virorum Rochox & Rubbens, de quibus in relatis fit mentio, nihil alibi invenitur, ſi aliquando infecti fuerint, glorioſa fuit ipſis ſeria converſio, quæ dein omnem notam abſterſit.*

't Welk zo veel als het volgende te kennen geeft:

„ Wat de kettery dier twee Mannen Rochox en
„ Rubbens betreft, van welken in de berichten
„ melding gemaakt word, nergens is eenig bewys
„ voor handen, zo zy daar mede t'eeniger tyd
„ beſmet zyn geweeſt, dat hen de roem van een

„ waa-

„ waare bekeering toekomt, die hen van allen vlek
„ gezuivert zou hebben. ”

Men kan met recht vraagen aan genoemden hedendaagſchen Schryver, uit welk inzicht hy zich aanmaatigt zich te bedienen van de beſchuldiging van PORTHAISE ten nadeele van de Heeren ROCHOX en RUBBENS, terwyl hy bekent niet te weeten dat eenig ander Schryver melding van hunne wangevoelens maakt?

Het blykt dan dat dit uittrekſel tot geen ander einde diende als om zyn ſchrift te vullen, en zyn vernuft en wyduitgeſtrekte beleezenheid te vertoonen.

Ten anderen, volgens de billykheid en 't geen hy verſchuldigt is aan de Chriſtelyke liefde tot zyn' evenmenſch, en voor den goeden naam des geſlachts, had hy zich behooren te onthouden van een gezag te voeren zo dubbelzinnig, vreemd, en van even zo veel waardy als een Almanak van het vorige jaar, want hy drukt zich in deze bewoording uit, *nihil alibi invenitur* en geeft verder in 't minſt geen bewyzen uit eenigerly aanhaalingen, 't zy uit de geſchiedeniſſen der Nederlanden, of uit de Jaarboeken des Raads van Antwerpen. Maar zo hy zich de tederſte navorſingen hadt willen verſchaffen, hadt hy zich moeten vervoegen tot de regiſters van genoemden Raad, onder welks gebied hy zyn woonplaats had.

Door dit middel zou hy zich uit zyn voorgewende twyffeling getrokken hebben, *ſi aliquan-*

de infecti fuerint: het is juist by dezen Raad dat men hem een plechtige verklaaring zou vertoont hebben, door derzelver Voorgangers van JAN RUBBENS gegeeven, ten blyke van zyn goede hoedanigheden, en vroomheid, geduurende zyne onbevlekte regeering zes achtereenvolgende jaaren, en deze voornoemde verklaaring was hem in de volle Raadsvergadering ter hand gesteld, den 31 October 1568.

Uit hoofde dezer verklaaring, vind men zich verpligt, de Rechtvaerdiging van JAN RUBBENS door de Druk-pers te vereeuwigen, en de waereld te doen zien, dat het zamenraapzel van meergemelden hedendaagschen Schryver opgesteld is zonder eenige Christelyke bescheidenheid te gebruiken, zo wel ten opzichte der gedachtenis van JAN RUBBENS zelve, als van zyn geslacht, daar en boven is zyn aanhaaling, tegenstrydig, kwalyk gepast, en van alle waarheid ontbloot.

Tot staving van dit billyk verwyt, brengen wy te voorschyn de getuigenis, welke de Raad van Antwerpen goedgunstiglyk heeft willen verleenen, ten bewyze van de onberispelykheid des gedrags van JAN RUBBENS, door de volgende Copye:

Allen den ghenen, die dese brieven sullen sien, of hooren lesen, Borghemeesteren, Schepenen, ende Raedt der Stadt van Antwerpen salut. Doen te weten, ende certificeren mits desen, voor de gerechte waerheyt, dat op heden, datum van desen, ten versoeke Meesteren Janne Rubbens, Doctoir in Rech-

Rechten, voor ons gecompareert ſyn in propere perſoonen, d' heer Jan van Schoonhoven, Ridder, der Stadt buiten Borghemeeſter, heer Lanſchot van Urſele, heer Jan van de Werve, en heer Jacob van der Heyden, ook alle Ridders, Merten van Ranſt, meeſter Gelyn van Leveyny, ende meeſter Anthoin van Mansdaele, alle onſe mede Schepenen, meeſters Jan van Aſſeliers, ende Hendrik de Moy beyde des Stadts Secretariſſen, ende hebben by den eede, die ſy reſpective tot heur lieders Officien gedaen hebben, vercleert ende geaffirmeert, vercleerende ende affirmeerende mits deſen, waerachtig, ende hun kennelyck te ſyn, dat de voorſchreeven Jan Rubbens binnen der Stadt van Antwerpen, ſekere jaeren heeft gedient als Schepene, ende een van de Wet geweeſt, en dat hy hem in 't bedienen van dien, eerlyck gedraeghen heeft, emmers dat ſy anders niet en weten, ende gelyck hier de Coſtume van doen is, dat de gedeputeerde van de Konincklycke Majeſteyts weghen geſtelt, ende geordonneert tot het vernieuwen van de Wet, jaerlyks achthiene Schepenen, d' een hellicht wort, ende blyft verlaeten van den eede ende Schependom, ende andere neghen nieuwe perſoonen, gevueght tot de andere neghene, genomen en gekoſen van de voorſchrevene achtienen, ſoo is de voorſchreve Rubbens, in Mayo leſtleden onder die neghene, die ten ſelven tyde ſyn verlaeten geweeſt, mede van ſynen dienſt van Schependom ontſlaeghen geweeſt ſonder arghliſt: ende des 't oirkonden hebben wy

den

den seghel der saeken, der voorschreven Stad van Antwerpen, desen brieven doen aenhanghen, op ten lesten dagh Octobris in 't jaar ons heeren als men schreeft 1568. Was onderteekent *A. Grapheus.*

Dit getuigschrift is geenzins dubbelzinnig maar wel degelyk tot stuiting dezer gruwelyke laster, zonder eenige zweem van waarheid uitgedacht ten laste van een voorwerp, zo waerdig en deugdzaam als JAN RUBBENS, want zo hy eenigsints verdacht, of van eenig schandelyk bedryf overtuigd was geweest, zouden immers de Magistraats persoonen van Antwerpen tot handhaving hunner eed, zulk een duidelyke verklaaring van zyn goed gedrag niet hebben kunnen geeven, die tevens de tegenstrydigheid van kettery met het ampt van Schepen, in de Stad van een Staat, alwaar de Roomsche Godsdienst de heerschende is, duidelyk aantoont.

Ten anderen zo hy eenige tekenen had gegeeven, 't zy openlyk of bedekt, van zyn voorgewende wangevoelens, zou hy immers om deze wettelyke verklaaring nooit hebben durven verzoeken, bewust zynde dat men dezelve hem zou geweigert hebben.

Daar en boven is het onbetwistbaar, dat hy in 't vervolg bewyzen gegeeven heeft, die in geenen deele aan zyn gegronde standvastigheid in de zuivere leerstellingen der Roomsche Kerk, en getrouwheid aan zynen Koning deden twyfelen, want zo hy de stroom der ketteren en oproerigen had willen volgen, had hy zich lichtelyk naar Holland of Zeeland kunnen begee-

geeven hebben, naar het voorbeeld van een menigte Antwerpſche en andere Nederlandſche huisgezinnen. En als dan zou men met eenigen grond, geloof aan dit vermoeden hebben kunnen ſlaan.

Men ziet alleenlyk dat hy zich naar Keulen heeft begeeven, om aan de gevaaren, wreedheden, plonderingen, en andere haatelykheden, welken de kettery en het oproer deden ontſtaan, zich te onttrekken, en waar aan hy zich nevens zyn geheele gezin in de Stad Antwerpen zag bloot geſteld, alwaar de geeſt der dweepery en vervolging met de meeſte verwoedheid heerſchte, zedert het begin der opſtand tot aan haar einde, en meerder als in eenige andere Stad der Nederlanden; het geen ons de geſchiedeniſſen aantoonen.

Zo JAN RUBBENS weezentlyk den aanhang des Prinſen van ORANJE was toegedaan geweeſt, zou hy dien voorzeker gevolgd zyn, te meer daar hy van denzelven byzonderlyk gekend en geacht was om zyn geleerdheid en uitmuntende gaven: ook had hem deze Prins luiſterryker poſten kunnen bezorgen als een Schepens-ampt te Antwerpen.

Maar niets meer begeerende als zich zelf en zyn gezin in geruſtheid te mogen zien, onttrok hy zich aan alle bedieningen die men hem zou hebben kunnen opdraagen, geevende hy zich geheel en al over aan de aangenaamheden van een ſtil en afgezonderd leven, in 't welke hy tot zyn levenseinde volhardde, en waar door hy over den laſter zyner vyanden zegepraalde, in welke gelukkige en duurzaame on-

afhankelykheid, hy zich alleenlyk met de edele zorg der opvoeding van zyne Kinderen en de oefening der ſtudien bezig hieldt: de aangenaamſte ſtand die de Menſch zich op de waereld uitkiezen kan.

Het is waar dat de Prins van ORANJE uit al zyn vermoogen heeft gearbeid, zo wel in perſoon, als onder de hand door den Prins van CHIMAY, om hem in zyn getrouwheid voor den Koning van Spanje te doen wankelen, maar het is tevens niet minder waar, dat deze beide Prinſen in hunne poogingen nimmermeer geſlaagd hebben.

Dit gezegde word bekrachtigd door een eigenhandigen brief van den Prins van CHIMAY, toen hy zich te Aken bevond om aldaar de plechtigheden van zyn Huwelyk met de Dochter des Graven van MEGHEN te doen voltrekken.

JAN RUBBENS was reeds woonachtig te Keulen, wanneer hem genoemde Graaf deed uitnoodigen om op dit Bruilofts-feeſt tegenwoordig te zyn, daarenboven om met hem te raadplegen over de tyds omſtandigheden, en tevens hunne oude vriendſchap weder aan te kweeken: deze brief werd in de verzameling van P. P. RUBBENS, na zyn overlyden, door de nagebleevenen, gevonden, en is nog oorſprongkelyk in de Boekverzameling van iemand van zyn geſlagt, te Antwerpen woonachtig, beruſtende.

De ſtappen, door beide deze Prinſen gedaan, zyn blykbaare kenmerken van de hoogachting, dien zy

JAN

JAN RUBBENS toedroegen, als een waardig voorwerp hunner byzondere aandacht, ten opzichte van zyn geleerdheid, vroomheid en ervarenheid in Staatszaaken, welke verdienſten deze Vorſten bewogen hem tot hunnen aanhang te trekken; maar ondanks alle deze poogingen bleef JAN RUBBENS, door zyn vaſtgehechtheid aan de Roomſche Kerk, en zynen Koning, voor hunne voorſtellingen onbeweeglyk.

GEBOORTE

VAN

PETRUS PAULUS RUBBENS.

NA een tienjaarig en geruſt verblyf van JAN RUBBENS in de Stad Keulen, alwaar hy, verre van alle beroertens der binnenlandſche Oorlogen, woede der Beeldſtormeren, bloedbaden, en andere yſlykheden van oproer en vervolging, leefde, zegende hem de Hemel met een zevende Kind, waar van zyn Echtgenoote op den 29. Juny des jaars 1577. in het Kraambedde beviel.

De Jonggeboorne werd plechtiglyk gedoopt in

de St. Pieters Kerk, onder de Parochie van den Vader, die hem tot Schutsheiligen aan de twee Prinſen der Apoſtelen St. PETRUS en St. PAULUS opdroeg, uit hoofde dat de Jonggeboorne juiſt op den dag gebooren wierd, waar op de Roomſche Kerk hun beider Feeſt vierd.

Met recht zy dan een dag getekend, waarop Europa begunſtigd wierd, met een voortbrengſel, dat tot verwondering van Koningen en van de geheele Waereld verſtrekt heeft! een dag, waardig van alle Beminnaaren der ſchoone Kunſten, met luiſter gevierd te worden!

De jonge PETRUS PAULUS RUBBENS deed van zyn kindsheid aan, door zyn buigzaamen aart, voortekenen beſpeuren van alle zedelyke deugden en verhevene eigenſchappen, op zulk een wyze dat men reeds grond had te hoopen dat deze jonge Telg ten eenigen dage verwonderende takken, en vruchten naar den ſmaak der grootſte Monarchen zou voortbrengen.

Ook verzuimden deze waardige Ouderen niet onophoudelyk alles by te brengen om hem een verhevene en beſchaafde opvoeding te geeven, daarenboven beloofde het tedere knaapje, door zyne natuurlyke zachtgeaartheid, gemakkelyke inborſt, en gehoorzaamheid, de luiſterrykſte gaaven in de rypheid zyner jaaren: om dezen redenen oordeelden zy hem 't beſt voor den Tabbaart geſchikt te zyn, waarom zy hem de Studie der Wysbegeerte aanbevolen, voor dewelke hy veel ſmaak betoon-

toonde, en waarin hy ook zulke schielyke vorderingen maakte, dat hy in weinig tyds alle zyne mede-Leerlingen voorby streefden.

DOOD

VAN

JAN RUBBENS.

TErwyl nu deze goede Vader zich met de opvoeding zyner Kinderen vermaakte, en zich tevens verlustigde in zyne letteroefeningen, vond hy zich onverwacht overvallen door eene heftige ziekte die hem het einde zyner dagen aankondigde; en inderdaad het gevaar dezer krankheid wierd zó ernstig dat hy, na 't gebruik der Kerkgerechten op den eersten Maart 1587. in den ouderdom van 57 jaaren, min achtien dagen, overleed, algemeen betreurt wordende, door de Schoole der Geleerdheid, den Adel en alle de Ingezetenen der Stad Keulen, om zyn Geleerdheid, vroomheid, welleevenheid, en andere zedelyke deugden, laatende zyne Huisvrouwe in de smertelykste droefheid gedompelt, verlaten van het geen zy 't meest ter Waereld beminde, zich Moeder van zeven Kinderen ziende, te weeten, PHILIP, (naderhand Se-

cretaris te Antwerpen,) JAN BAPTIST, HENDRIK, BARTHOLOMEUS, BLANDINA, CLARA, en PETRUS PAULUS RUBBENS.

Na dat deze onvertrooſtelyke Weduwe de begraving en Lykdienſten van haar geliefden Man, met al de plechtigheden, aan zyn rang verſchuldigt, in haare Parochiaale Kerk van St. Pieter, bezorgd had, wilde zy de laatſte blyken van haar tederheid voor den Overledenen doen uitſchitteren, door hem een Grafteken te doen oprechten met het volgende opſchrift.

DEO OPTIMO

MAXIMO

SACRUM.

JOANNI RUBENIO,

Clariſſimo Juriſconſulto, qui Italiam
per Septennium, maximamque
ſequanorum partem, ad Capiendum
ingenii cultum judiciumque confirmandum
peragravit, ſeduloque luſtravit;
Deinde in Belgium reverſus, Antverpiæ
Scabinorum Senatus Collegio adlectus,
id munus per annos ſex integros,
magno cum laude geſſit.
Ac demum civilibus bellis exortis,
que procul abeis, nimirum quietis
amans ageret, Patriam, cui propter
adminiſtratæ Reipublicæ, Juſtitiæque

me-

merita charus erat, ultro reliquit.
Seque coloniam Agrippinam, omnî
cum familia recepit,
in eaque 19. annos transegit.
Viro itaque antiquæ, nostrique temporis
Historiæ cognitione longe prestanti.
Universis ab humanitate, morum suavitate
beneficientiæque promptitudine
pergrato.
Maria Pypelinga Uxor,
Septem ex eo liberorum mater,
cum quo annis 26. concorditer sinè
ulla querula vixit,
Marito dulcissimo bene merenti
posuit.
Natus Antverpiæ XIX. Calend.
Aprilis Anno 1530.
Denatus Coloniæ Calend. Martii.
Anno 1587.

dat is:

AAN DEN

GROOTEN

GOD.

VOOR

JOANNES RUBBENS,

Den zeer beroemden Regtsgeleerden,
welke zeven jaaren
door Italie, en het grootste gedeelte van Bourgondie,

ter beschavinge van Verstand en Oordeel,
met zeer veel oplettenheid gereist heeft:
vervolgens in Nederland wedergekeert zynde,
is hy te Antwerpen
tot Raad in de Vroedschap verkoren,
en heeft die bedieninge, geduurende zes volle jaaren,
met veel roem waargenomen:
Doch naderhand heeft hy,
door het ontstaan der binnenlandsche beroertens,
op dat hy, verre daar van afgescheiden,
gerust leeven zoude,
zyn Vaderland,
dat aan hem, wegens zyne yver voor 't gemeene best,
en handhaaving van het regt,
veel verpligtinge had,
vrywillig verlaaten;
En heeft zich met zyn geheel Huisgezin
naar Keulen begeeven,
alwaar hy,
Negentien jaaren met hen
geleeft heeft.
Een Man derhalven,
in de kennis
der oude en hedendaagsche geschiedenissen
zeer ervaaren,
En by ieder, wegens zyne
Zagtzinnigheid, Menschlievendheid,
en andere uitsteekende deugden
ten hoogste geacht.
MARIA PYPELING,
zyne Huisvrouwe,
Moeder van zeven Kinderen,
by hem verwekt,
met dewelke hy zevenentwintig jaaren
in liefde en eensgezindheid heeft
doorgebragt

heeft

heeft dit Gedenkteken
voor haaren
zeer geliefden Egtgenoot,
als zulks dubbel waardig,
alhier ter neder gesteit.

Hy is geboren te Antwerpen, den 18 Maart 1530, en gestorven te Keulen den 1 Maart 1587.

Het jaar na den dood van JAN RUBBENS besloot de Weduwe de Stad Keulen, na twintig jaaren aldaar gewoond te hebben, te verlaaten, en zich met haar Huisgezin wederom naar Antwerpen te begeeven, zo om het genoegen van haare nabestaanden daar weder te kunnen zien, als uit hoofde der vrede, die nu zedert twee jaaren in deze Stad wederom heerschte door haare onderwerping aan den Koning van Spanje, na een belegering van twaalf maanden, onder het bevel van den Hertog van Parma, welke door den Hongersnood, en gebrek van hulpe, de belegerde oproerigen noodzaakte zich over te geeven op den 20 Augustus des jaars 1585.

De tweede reden van haar wederkomst te Antwerpen was noodzaakelyk genoeg, doordien, sedert het afzyn van haar Man, het grootste deel haarer Goederen verbeurt verklaart waren, en nu eens door de party des Konings, en dan wederom door die der oproerigen, beslagen waren, zynde het voorgeeven dat een vertrek, zonder vooraf bekomen verlof, alle afwezenden onder een kwaad vermoeden bragt. De terugkomst van de Weduwe

RUBBENS was egter zeer gelukkig, want zy wist uit de groote bescherming die zy had, zodanig voordeel te trekken, dat zy, na een klaarblykelyke verdediging van haar Mans gedrag, en door het zelve te bewyzen, de bezitting van het grootste gedeelte haarer Goederen weder terug verkreeg.

In deze omstandigheden, hervatte PETRUS PAULUS RUBBENS, toen elf jaaren oud zynde, wederom den loop zyner Studiën, in dewelke hy reeds zo byzonderlyk uitmuntte, dat alvoorens zyn Rhetorische lessen voleindigt te hebben, hy zich even zo volmaakt in het Latyn, als in zyn Moedertaal wist uit te drukken, en deze vruchtbaarheid van geest voorspelde reeds zyne welspreekenheid, die de grootste Prinsen van Europa, naderhand deed verwonderen.

Zyne Studiën met veel roem ten einde gebragt hebbende, plaatste hem zyn Moeder, by de Gravinne van Lalain, in bediening van Page, alwaar hy zich, door zyn goed gedrag, zagten inborst, en beschaafde opvoeding zeer wel naar de levenswyze van dit Huis wist te schikken, zich voegende naar de hoffelyke zeden, door dewelken dit Hof zich deed uitmunten, op een wyze dat hy in 't vervolg van tyd hier door in staat was zich voor de grootste Monarchen van Europa te vertoonen.

Maar niettegenstaande de Gravin van Lalain zeer voldaan was over den dienst, wellevenheid en het loffelyk gedrag van haar Page, vatte de jongeling ongevoeliglyk een tegenzin op, en kon de Levenswys der

gee-

geenen, die met hem in denzelven dienst, en aan andere bedieningen van dit Huis verknogt waaren, niet langer verdragen, dierhalven nam hy het kloekmoedig besluit, zich volstrekt aan geen verdere verdrietelykheden willende blootstellen, dit Hof te verlaaten, en zyn natuurlyke neiging te volgen, die tot een onafhankelyke levenswyze overhelde, met oogmerk om zich alleenlyk op de Teken- en Schilderkunst, en Letteroefeningen, toeteleggen.

By zyn voorneemen dan blyvende, maakte hy het zelve aan zyne Moeder bekend, en nam een gunstig oogenblik waar om haar zyn tegenzin voor het Huis van de Gravinne te betuigen, maar de Moeder nam echter geen genoegen in zyn voorstelling, ten opzichte van een keuze die veel te laag voor zyn geboorte was, hem teffens te kennen geevende, dat zy hem voor den Tabbert of nog verhevener rang geschikt en opgebragt had, en dat de uitslag der Schilderkunst veel te onzeker was om haar toestemming daar toe te geeven.

Niettegenstaande deze volstrekte weigering, kon de Jongeling, aangespoord door den prikkel zyner begeertens, zo wel voor de Schilderkunst als voor de onafhankelykheid, zich niet onthouden eenige dagen daar na, zyn verzoek weder te herhaalen, zyn hart op een zeer inneemende wyze voor zyn Moeder openleggende, en haar met nadruk verklaarende dat de bediening van Page nooit met zyn inborst overeen zou komen, dat hy geen hooger staat in de waereld begeerde dan dien van Schilder, dat een

leven zonder dwang alle zyne verlustiging zou uitmaaken, en dat hy hoopte dat zyn nederig verzoek niet zou afgeslaagen worden.

Mevrouw RUBBENS zag wel ten eerste, aan zo veele voorstellingen, en het vaste besluit van haar Zoon, dat haar raadgeeving vruchteloos was, en, niet onkundig zynde dat zyn neiging van zyn eerste jeugd af aan, als zyne heerschende hartstogt, tot de Teken- en Schilderkunst overhelde, besloot zy met zyn Nabestaanden en Voogden te raadplegen, en na eenige overweegingen, wierd zyn verzoek toegestemt, waar op hy geplaatst wierd by den Schilder ADAM VAN NOORDT, woonachtig te Antwerpen, in zyn tyd beroemd door het maaken van groote en kleine Ordonnantiën, en wel in 't byzonder door Pourtretten, volgens het geen KAREL VAN MANDER ons verhaald, in het leven van dezen Schilder.

Offschoon de jonge P. P. RUBBENS met het grootste genoegen by ADAM VAN NOORDT aan het werk ging, zag hy ondertusschen weinig tyd daar na, dat hy alhier die aangenaamheden niet vond waarmede hy zich gevleid had, dewyl hy zyn Meester leerde kennen voor een Man van een droefgeestigen, barssen en neteligen aart; en dewyl deze eigenschappen regtdraats strydig waren met de zachtgeaartheid en goede opvoeding van RUBBENS, die nooit te voren dan met Lieden van beschaafdheid had omgang gehad, onderstond zich de jonge Leerling onder de hand te verneemen of

hy

hy dien toegang tot een ander School zou kunnen vinden, dat beſchaafder was dan dat van ADAM VAN NOORDT, die midlerwyl in dien zelven tyd HENDRIK VAN BAALEN en SEBASTIAAN FRANKS, mede tot Leerlingen had. Welke twee, niettegenſtaande dit alles, alhier hunne oeffeningen wilden voltooijen; mogelyk dat hun opvoeding meer met de ruwe zeden van hunnen Meeſter overeenſtemden, of dat zy ongevoeliger voor zyn buitenſpoorigheden waren.

Midlerwyl deed zich een Vriend van RUBBENS op, die, onderricht zynde van deszelfs afkeer voor zyn Meeſter, en daarenboven de gegrondheid van zyn tegenzin verſtaande, hem tot Meeſter voorſloeg OCTAVIO VAN VEEN (doorgaans OTTO VENIUS genaamt) wien hy als ten uiterſte beſchaafd, en een Man van goeden huize, daar by van een zagtzinnig karakter kende, zynde boven dien een beroemd Schilder aan 't Hof der Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA; en zo wel om zyn ordentelyke levenswyze, als om de uitmuntendheid van zyn penſeel, by deze hooge Perſonaadjen zeer gezien; dat ook dezelve zich in zyn reizen door Italie, Vrankryk en Duitſchland, zeer naarſtiglyk in zyne kunſt geoefend, en zich reeds een grooten naam had verworven door zyne aanzienlyke werken, die in het Paleis des Hertogen van Parma beruſten, in welkers dienſt hy zedert verſcheidene jaaren als Hof-Schilder reeds was aangenoomen geweeſt.

De

De jonge Schilder was zodanig bekoord door alle de wonderbaare eigenſchappen, die men zyn aanſtaanden Meeſter toeſchreef, dat hy het eerſte oogenblik waarnam, om zyn Moeder van dit alles te verwittigen, en zyn brandende begeerte, om van zulk eene voordeelige gelegenheid zich te bedienen, haar te kennen gaf, brengende de gegrondſte redenen by, om van Leermeeſter te mogen veranderen.

De goedhartige Moeder, van de billykheid der klagten, die haar Zoon haar gedaan had, en tevens van de kunde en goede hoedanigheden van OTTO VAN VEEN overtuigd zynde, ſtond geen oogenblik in beraad hem zyn verzoek toe te ſtaan: en weinig dagen daar na was onze RUBBENS reeds als Leerling by zyn nieuwen Meeſter aangenoomen: dit geſchiede in 't jaar 1596. toen hy negentien jaaren oud was.

OTTO VAN VEEN ontfing zyn Leerling op een allerminzaamſte wyze, en was zodanig, door zyne inneemende hoedanigheden, groote vatbaarheid voor de Schilderkunſt, en Letterkenniſſe bekoord, dat hy voor hem de geringſte zyner kunſtgeheimen niet verborgen hield, maar zich een eer rekende hem over alle de deelen der kunſt te onderhouden, oordeelende hem zyn byzondere oplettenheden waardig.

Alle deze beleefdheden en vriendelyke onderrichtingen van de zyde van OTTO VAN VEEN, bragten den jongen aankomeling ten top zyner begeertens, en bezielden hem met zo veel yver en

ge-

gestadige vlyt, dat hy ten einde van vier jaaren in een ouderdom van drieëntwintig jaaren reeds zulk een goed Schilder was, dat zyn penseel beloofde zyn beide Meesters wel haast voorby te zullen streeven.

De Leerling, nu Meester geworden zynde, dagelyks de werken der beroemdste Meesters van Europa afteekenende, en in staat zynde de grootste ordonnantien uit eigen vernuft te kunnen ontwerpen en ter uitvoer brengen, bad zyn Moeder dat zy hem zyn begeerte, van eenige jaaren in Italie te mogen doorbrengen, wilde toestaan, op dat hy zich aldaar zo wel in beschaafdheid als in zyn kunst volmaaken mogt, naar 't voorbeeld van zynen Vader en laatsten Meester.

De goede Moeder oordeelde deze bede niet te kunnen inwilligen zonder met zyn Naastbestaanden en Voogden deswegens vooraf geraadpleegd te hebben, welken van zyn bekwaamheid en goed gedrag overtuigd zynde, geen zwaarigheid vonden hem zyn verzoek toe te staan.

OTTO VAN VEEN van het oogmerk zyns Leerlings, onderricht zynde, en alles willende bybrengen, om hem zyne reize gemakkelyk en voordeelig te kunnen maaken; stelde hy RUBBENS aan hunne Koninglyke Hoogheden de Aartshertogen ALBERTUS en IZABELLA voor, hunne bescherming en brieven van aanbeveeling aan alle Hoven en Staaten, alwaar hy zich dacht te vertoonen, voor hem verzoekende.

In 't gehoor, dat de Aartshertog aan OTTO VAN

VEEN

VEEN verleende, wierd de Meester en Leerling beide zonder onderscheid op de allervriendelykste wyze door dezen Prins ontfangen, welke tot het vervaardigen der verzogte brieven, uit een byzondere agting voor de bekwaamheid, en loffelyk gedrag van RUBBENS, waar van VENIUS de vleijendste getuigen had gegeeven, ten eersten bevel gaf; waar op RUBBENS zyn begaafdheid en welspreekendheid, deed uitblinken in eene nadrukkelyke dankbetuiging wegens de bescherming, waar mede de Hertog hem geliefde te vereeren.

RUBBENS, nu op zyn vertrek naar Italie gereed staande, nam afscheid van OTTO VAN VEEN: in deze byeenkomst zag men in den Meester en zyn Leerling een oprechte wederzydsche droefheid uitblinken; de laatste gaf de levendigste blyken eener volmaakte dankbaarheid voor de byzondere oplettenheden met dewelke zyn Meester hem vereerd had, ook kon VENIUS van zyn kant niet nalaten, zyn Leerling te betuigen, dat zyn gezelschap hem een wezenlyk vermaak had verschaft, en het tevens hem de grootste voldoening was, een voorwerp van zulk een verhevenen smaak, en met hoedanigheden begaaft, die de geheele Waereld bekoorden, te hebben mogen onderwyzen.

Niet min aandoenlyk was het vaarwel aan zyne Moeder. Eindelyk, na afscheid van zyn verdere Nabestaanden en Vrienden genomen te hebben, vertrok hy van Antwerpen, op den 9 Mai des jaars 1600. en nam zyn weg door Vrankryk naar Italie.

VER-

VERBLYF

VAN

P. P. RUBBENS.

IN ITALIE,

en zyne

WERKEN.

ZO dra hy in Italie aangekomen was verkoos hy Venetie tot zyn eerste verblyfplaats, alwaar hy zich eenige dagen bezig hield met het beschouwen der Kunststukken van TITIAAN, PAUL VERONESE, en andere groote Schilders van deze Schoolen, welke aldaar te vinden zyn, en zich een gevoegelyke intrek bezorgd hebbende, zette hy zich aan het Tekenen en 't naarvolgen van de beste Werken dezer groote Meesters.

Geduurende den tyd, dat hy zich in de kracht zyner Studiën vond, kwam een Edelman van het Hof des Hertogs van Mantua in het zelve Huis daar hy woonde, zyn intrek neemen.

Deze, verneemende dat RUBBENS een Vreemdeling en een Schilder was, begeerde van zyn Werk te zien, en trad ten dien einde in zyn Schilderkamer. RUBBENS ontfing hem met zyn gewoon-

woonlyke beleefdheid, en bood hem zyn Werken aan, welken deze Edelman zo ſchoon en treffende vond, dat hy zich niet onthouden kon by zyn terugkomſt te Mantua tegen den Hertog zyn Meeſter met de grootſte roem van RUBBENS te ſpreeken, 't geen deze Prins deed beſluiten den jongen Schilder te doen vragen, of hy zich op voordeeliger voorwaarden aan zyn Hof wilde verbinden.

De aanbieding van dezen Prins lachte RUBBENS al te heuſch en vleiend toe om in twyffel te ſtaan van dezelve te aanvaarden, te meer daar hy verheugd was, gelegenheid gevonden te hebben aan een Hof te komen, welkers Prins bezitter was van een Zaal, opgepropt met de Werken van JULIO ROMANO, de eenigſte verzameling in de geheele Waereld, en verders met Schilderyen van de beſte Italiaanſche Meeſters, uit dewelke hy nieuwe Studiën en grooter voordeelen voor zyn kunſt oordeelde te kunnen trekken, 't geen hem dan beſluiten deed, de heuſche uitnodiging van genoemden Prins te aanvaarden, en naar het Hof van Mantua te vertrekken.

By zyn aankomſt ontfing hem de Hertog met veel bewys van agting, en in den tyd dat deze Prins het vermaak nam hem wegens zyn Vaderland, afkomſt en beroep te ondervraagen; ſtelde hem RUBBENS zyn Brieven van aanbeveeling, die hy van den Aartshertog ALBERTUS bekomen had, ter hand, van welkers inhoud de Hertog zo verwondert

en

en woldaan was, dat hy hem op dat oogenblik, tot Edelman en Schilder van zyn Hof aanſtelde.

Schoon RUBBENS dit Hof regt geſchikt vond, om hem duizenderlei uitſpanningen te verſchaffen, en deszelfs Hovelingen hem als met beleefdheden overlaadden, uit aanmerking zyner verdienſten, verzuimde hy echter nooit zyne Studiën, maar verdeelde zyn uuren in het bywoonen van het Hof, in zyn tekenoeffeningen, de boeken en het Schilderen.

Intusſchen hield de Hertog een geduurige aandagt, zo op het gedrag van dezen jongen Schilder als zyne werken geſlagen, een byzonder vermaak vindende in hem van tyd tot tyd over de Nederlanden, het Hof van Bruſſel, de geſchiedeniſſen, en het Schilderen te onderhouden, willende door dit middel zyn Karakter en bekwaamheden doorgronden; maar hoe meer werk deze Prins zich gaf de diepte zyner kennis te peilen, hoe meer hy verwonderd was over de uitgebreidheid van zyn levendigen en doordringenden geeſt, behalven zyne bekwaamheid om zich op een gemakkelyke en tevens welſpreekende wyze in zevenerlei taalen uittedrukken, zo wel in 't Latyn, Spaanſch, Italiaanſch, Hoogduitſch, Engelſch, en Franſch, als in 't Nederduitſch.

De Hertog, verrukt door al de hoedanigheden, dewelke zich in dezen jongeling als vereenigd hadden, vatte voor hem zulk een genegenheid op, dat hy hem dagelyks in zyn Schilderkamer kwam be-

zoeken, zelfs op een dag, wanneer de Hertog voorby de Kamer van zyn Schilder was gaande, vond hy de deur van dezelve half open ftaan, 't geen hem bewoog om 'er in te treden, en hem te verrasfchen, juift in den tyd wanneer hy met een luide ftem het volgende Vaers van VIRGILIUS opzong:

Ille etiam patriis, agmen ciet Ocnus ab oris
Fatidicæ Mantus, & Tusci filius Amnis.
Qui muros, matrisque dedit tibi Mantua nomen,
Mantua dives eris, &c.

Volgens de Vertaling van VONDEL.

Prins Oknus voert een' troep van 's vaders luchtige oorden;
Prins Oknus, zoon des vliets, die met zyne groene boorden
Tuskaenen afpaalt, zoon van een waarzeggerin,
Die Mantus hiet, en u, ô Mantua, uit min
Zyn Moeders naam gaf, en ftéveften zwaar te rammen,

By welke laatfte woorden de Hertog, die zich achter hem verborgen had gehouden, hem toeriep: *Zo luftig, Rubbens, de Stofis fchoon.*

Eenige tyd daarna geviel het den Hertog, willende de Vriendfchap van PHILIPS DEN DERDEN, Koning van Spanje, aankweekten, aan dezen Monarch een koftbaar Rytuig met een gefpan van zeven Napelfche paarden, en aan den Hertog van Lerma, deszelfs Staatsdienaar, eenige fraaije gefchenken van groote waarde, te zenden; ten dien einde de

be-

bekwaamheden van Rubbens wel overwogen hebbende, viel deszelfs keuze op zyn persoon, overtuigd zynde dat hy dezen last met roem zou ter uitvoer brengen, en gebood hem naar het Hof van Madrid te vertrekken.

Rubbens, ter gehoor des Konings van Spanje ingeleid zynde, wierd zeer vriendelyk van zyne Majesteit ontfangen, die in 't vervolg dikwils vermaak nam zich met den jongen Afgezant te onderhouden, over het onderwerp van zyn zending, zyn reis naar Italie, en over de tydingen der Nederlanden, door oproeren nog in onrust; ondertusschen ontdekte de Koning by ieder antwoord dat de gaven van Rubbens meer en meer uitblonken door zyn welspreekenheid, zyn onbedwongen manieren en gegronde kennisse, na de menigvuldigheid der verhandelde Stoffen, na al 't welke hem zyn Katholyke Majesteit blyken van zyn genegenheid en byzonder genoegen betuigde, over de verkiezing die de Hertog zyn Meester had gedaan van zyn persoon aan zyn Hof te zenden.

Rubbens, zyn last volbracht, en afscheidsgehoor van den Koning en deszelfs Staatsdienaars verzogt hebbende, verzekerde hem zyn Majesteit van deszelfs gunst, en tot een blyk van zyn volkomen genoegen over het gedrag des Gezants, deed hy hem, door zyn eersten Staatsdienaar, den Hertog van Lerma, verscheidene aanzienlyke geschenken ter hand stellen.

By zyn terugkomst, aan het Hof van Mantua,

 wierd

wierd hy door den Hertog met een uitſteekende blyk van agting ontfangen, en, om het ſlagen van zyn geheimen laſt toegejuicht, zelfs kon zich deze Prins niet onthouden van hem, met andere geſchenken van groote waarde optehoopen.

Midlerwyl kwamen alle deze eerbewyzen en geſchenken, waarmede hy zich aan het Hof van Mantua als overlaaden zag, niet overeen met zyn neiging. Dikwyls overwoog hy, dat hy reeds verſcheidene jaaren aan dit Hof had doorgebragt, zonder andere Italiaanſche Steden gezien te hebben, en het doelwit niet willende uit het oog verliezen, waarom hy den Italiaanſchen bodem betreden had, verklaarde hy, zich op zekeren dag in 't Kabinet des Hertogs bevindende, op het allernadrukkelykſt aan zyne Hoogheid, dat hy een brandend verlangen had om de Schilder-Academien van Italie te bezoeken, en wel voornaamentlyk de ſtad Rome, die ryke ſchatbewaarſter van de kunſtwerken der aloude Grieken en Romeinen, zo wel van Beeldhouw- als van Schilder- en Bouwkunſt; dat hy zich had voorgeſteld, by zyn vertrek uit de Nederlanden, in dit Paradys der kunſten zich een verblyf van eenigen tyd te verſchaffen, en zyn geeſt aldaar te voeden met het Kunſtmerg der werken van de grootſte geeſten der voorige en tegenwoordige eeuwen.

De Hertog van Mantua, deze welgegronde inzichten niet gevoegelyk weêrſtaan kunnende, bewilligde, hoewel met leetwezen, in zyn vertrek, en

en beval hem wel degelyk aan, aldaar eenige ſtukken van groote Meeſters uit die Schoole voor hem te Copieeren, om de ſieraden van zyn Hofgallery te vermenigvuldigen, hem ter zelver tyd een gouden keten om den hals hangende, en met andere ſchoone geſchenken begiftigende.

In de eerſte dagen dat RUBBENS zich te Rome bevond, verbeelde hy zich in het middelpunt van een Paradys der wellust te zyn, alwaar hy zyn geeſt kon verzadigen door de ontelbaare voorwerpen, die de kunſt aldaar gevormd had; zelf ging zyne verrukking zo ver, dat hy volſtrekt niet wiſt waar aan zich het eerſt overtegeeven, 't zy aan het tekenen of het ſchilderen, maar hebbende in deze vaſte beſpiegeling en de verkiezing van ſtukken die voor hem 't meeſt verlokkende waren, eenigen tyd doorgebragt, zette hy zich eindlyk aan het tekenen en het naſchilderen van verſcheidene ſtukken. Hier door wierd zyn penſeel zodanig in Rome vermaard, dat hy gebeden wierd zyn bekwaamheden aldaar ten toon te willen ſtellen, zo wel voor byzondere luiden, als op openbaare plaatſen.

De Aarts Hertog ALBERTUS vernomen hebbende dat RUBBENS zich met veel roem te Rome ophield, verzocht van hem drie ſtukken voor de Kerk van het Heilige Jeruzalemſche kruis in de ſtad Rome, wyl de Aartshertog het verbeteren der Kapelle van St. Helena, aldaar bekoſtigde, uit hoofde dat deze Prins, door zyn Huwelyk met de Infante van Spanje, den titel van Kar-

dinaal dezer Kerk verkregen had. Verbeeldende het voornaamste stuk, St. Helena het heilige Kruis in haare hand houdende, aan de eene zyde Christus met doornen gekroond, en aan de andere, Christus gekruist.

Rubbens, na een aanmerkelyken tyd in Rome doorgebragt te hebben, kreeg smaak om het Hof van Florense te bezichtigen: naauwlyks was hy aldaar aangekomen, of de Groothertog deed hem aan zyn Hof verzoeken, en betuigde zyn genoegen van hem in zyn Staaten te mogen zien, dewyl de faam zyn verhevene gaven en de uitmuntenheid van zyn penseel reeds alom door Italie gebazuint had.

By 't gehoor, het welk de Groothertog hem verleende, nam deze Prins het vermaak hem naar zyn vaderland, naar de Hoven van Mantua, Madrid, Brussel en Rome te ondervraagen, verneemende daarenboven nu zyn kunst, en werken; in deze byeenkomst vond de Groothertog de gaven van dezen Schilder zo verheven, dat hy over hem als in verwondering bleef opgetoogen, en alvoorens hy hem deed vertrekken, verzocht hy zyn afbeeldsel te mogen hebben door zyn eigen penseel geschildert, om het zelve in een zaal van zyn Hof te plaatsen onder de Pourtretten van de grootste Schilders der waereld.

Men merke aan dat dit verzoek een aanzienlyk bewys van eer verstrekte, doordien het zelve niet dan aan Schilders en Schilderessen van den eersten

rang

rang werd gedaan, en welkers werken daarenboven op 't rykelykst betaald worden; deze wyze is hedendaags nog in gebruik, wegens de zeldzaamheid van diergelyk een verzameling, reeds zedert vier eeuwen aldus by een vergaard, en welke met regt een der merkwaardigsten in Italie is, zynde ieder afbeeldzel door de eigen hand van den Schilder of Schilderes vervaardigd.

Geduurende het verblyf van RUBBENS, te Florense, nam hy het vermaak van dagelyks met naauwkeurigheid de antieke beelden te beschouwen, die zich aan het hof des Groothertogs in groote meenigte bevinden, en onder welke de Grieksche Venus van wit marmer, uitmunt, dit stuk werd, door de schoone evenredigheid der vrouwelyke ledematen, voor het juist gevormdste van de geheele waereld geacht; de werken van MICHAEL ANGELO ontsnapten tevens de naauwkeurigste oplettenheid van onzen RUBBENS niet, dien hy op openbaare plaatsen en ook in de Kerken van deze Stad vond ten toon gesteld, alwaar zyn kunst zo wel in de Beeldhouwery als in het Schilderen, de verwondering der kundige Liefhebbers wegdraagt, welkers tekening en coloriet het Florentynsche School doet uitmunten. Alvoorens RUBBENS het Hof van den Groothertog verliet, verzocht hem deze Prins nog om eenige andere stukken voor zyn Gallery, van welken men by het einde van dit werkje spreeken zal, en na het voleindigen dier stukken, omhing deze

Prins zynen hals met een gouden keten, verrykt met deszelfs afbeeldzel, om hem zyn genoegen te betuigen, zo wel over zyne werken als zyn andere bekwaamheden, voegende hier noch meerder kostbaare geschenken by: RUBBENS, van zyn verblyf te Florense volkomen vernoegd zynde, besloot de Schoole van Lombardye te gaan bezoeken en na zyn affcheid by den Groothertog volbracht te hebben, vertrok hy naar de Stad Bologne.

De Penseelvrugten der drie mannen, die het School van Bologne tot grondleggers hebben verstrekt, te weeten de drie Gebroeders ANNIBAL, LODEWYK, en AUGUSTYN CARACCIO, hadden RUBBENS zints langen tyd uitgenodigt, dus moest hy dezelve in hunne geboortestad ook beschouwen, hoewel zyn verblyf aldaar niet zeer lang was, doordien hy van hunne werken reeds verscheidene te Rome had gezien; ondertusschen liet zyn aangebooren neiging tot de algemeene Studien van zyn kunst, de minste geleegenheid niet ontslippen om zich te voldoen, zo wel in een verwonderende beschouwing over de verscheidenheden van coloriet, tekening, en ordonnantie, als over de schoonheid der aloude Beeldhouwkunst en hedendaagsche Bouwkunde.

Vervolgens trok hy voor de tweedemaal naar Venetie, alwaar hy zyne Studiën met ernst voortzette, doordien hy in de stukken van TITIAAN, en andere groote Meesters van deze School meer bekoor-

koorlykheden vond, om de uitmuntenheid van coloriet, en andere voor hem verkiezelyke verdienften, als van eenige andere Italiaanfche Schilder-academien.

Dit tweede verblyf te Venetie was van langer duur dan het eerfte, werkende aldaar met meer vlyt en fmaak als in de andere Academien alwaar hy reeds was geweeft, invoege dat hy door deze zyne tweede beoeffeningen in deze Schoole zyne Werken als onnavolglyk wrogt, zo wel door coloriet als andere Schilderverdienften.

RUBBENS TWEEDE REIZE VAN VENETIE NAAR ROME.

Venetie was zyn geliefd voorwerp voor het coloriet, en Rome voor de vaftheid van Tekening, en het roemruchtige denkbeeld, van deze twee volmaaktheden in zyn kunft te willen zamen voegen, gevormd hebbende, befloot hy zyne terugreize door de laatftgenoemde Stad te doen, alwaar zyn penfeel zodanig de verwonderende goedkeuring der kenners wegdroeg, dat zyn roem zelfs tot in het Paleis van zyn Heiligheid doordrong, die hem verzocht een ftuk te fchilderen om het zelve in zyn ORATORIUM van MONTE CAVALLO te plaatfen; dit ftuk verbeeld de Heilige Maagd, het Kindeke Jezus aanbiddende, verzeld van de heilige Anna, de beelden zyn ter halverlyve gefchildert.

De Kardinaalen, de Prinſen, en de Roomſche Adel, het penſeel van RUBBENS ten uiterſte geroemt hebbende, voelden zich als gedrongen hem van zyne werken te verzoeken tot verſiering hunner Galleryen en Kabinetten, gelyk men dan ook ziet in 't Paleis van GHIGI een ſtuk, verbeeldende aan de eene zyde den Tiber-ſtroom onder de gedaante van een oud man, ruſtende op een uitſtroomende Kruik, aan de andere zyde is een ſtaande Vrouw, houdende een Overvloeds-hoorn in haare armen, aan haare voeten bevinden zich eenige Tritons en kindertjes.

In het Paleis ROSPIGLIOSA, twaalf ſtukken, de twaalf Apoſtelen verbeeldende.

In het Paleis der Prinſeſſe van SCALAMARE twee uitmuntende Kabinetſtukken, zynde het eerſte Archelaüs en Protheus, benevens verſcheidene Zeegoden aan een tafel gezeten, die in een grot is toebereid; drie Nereïden bedienen dezelve met vruchten en Viſſchen, aan welkers voeten een menigte Schelp- en Zeegewaſſen liggen.

Het tweede verbeeld Vertumnus en Pomona, van deze twee zyn de Beelden door RUBBENS, en het grot, de Viſſchen, Vruchten, Kruiden, Dieren en Landſchappen, door den fluweelen BREUGHEL geſchildert.

In het Paleis van den Conneſtabel COLONNA, ziet men 'er een, met eenige drinkende Soldaaten.

In de CHIESA NOVA, of Kerk der Vaders van het Ora-

Oratorium, vind men drie Altaarſtukken van RUBBENS penſeel; dat van het groote Choor verbeeld de heilige Maagd met het Kindje Jezus, maakende verſcheidene Engelen in verſchillende biddende houdingen, een ovaale kring om haar heen.

Boven het tweede Altaar een Martelares, verzeld van twee andere Heiligen, en eenige Engelen.

Boven het derde, de H. Gregorius, Mauritius, Joannes den Dooper, en andere Heiligen, benevens eenige Engelen; deze ſtukken en beelden zyn met een grootſch Coloriet en edelheid geſchildert, in de trant van PAULO VERONEZE.

Dit laatſte ſtuk is voor een ander in de plaats geſteld, om reden dat RUBBENS van de juiſte maat tot deszelfs plaatzing geen gebruik had gemaakt; want het eerſte ſtuk voltooit zynde, wierd het te hoog en breed bevonden, waarom hy zich verplicht vond een ander daar voor in de plaats te ſtellen, het welk men 'er tegenwoordig met veranderingen nog ziet; het eerſte bewaarde RUBBENS tot zyn terugreize naar de Nederlanden, wanneer hy het zelve in de Kerk der St. Michielsabdye te Antwerpen plaatſte boven 't Altaar der Kapel, waarin hy zyn Moeder ter aarde beſteld vondt, om aldaar ten gedenkteken van zyn gantſch geſlacht te kunnen dienen.

RUBBENS VERTREK VAN ROME NAAR GENUA.

Na het tweede verblyf, het welk RUBBENS te Rome gehouden had, besloot hy de andere Steden van Italie insgelyks te gaan zien, welke hy geduurende zyn zevenjaarig verblyf noch niet bezigtigd had, en voornaamentlyk Milaan en Genua.

Door de eerstgenoemde trekkende, bevlytigde hy zich met even zo veel yver als in de andere Italiaansche Schoolen, zo wel voor openbaare als byzondere plaatsen, gelyk men ziet in de vermaarde Ambrosiaansche Boekery dezer Stad, alwaar men een van zyn werken vind, verbeeldende de heilige Maagd met het Kind Jezus, geplaatst in een bloemenkrans door JAN BREUGHEL geschildert: het grootste en uitmuntentste stuk van LEONARD DA VINCI, het welk boven den ingang van den eetzaal der Dominicaanen geplaatst is, en het heilig Avondmaal verbeeld, wierd mede aldaar nagetekend, deze groote tekening door RUBBENS, in de Nederlanden overgebracht zynde, wierd ten eerste op twee plaaten door den graveerder WITDOECK, in 't Koper gebragt, maakende deze prent mede een gedeelte der prentverzameling uit van RUBBENS, schoon HECQUET in zyn Catalogus der pren-

prenten van dezen Schilder, van dezelve geen melding maakt.

Na dat deze onvermoeide Schilder eenigen tyd te Milaan vertoefd had, nam hy den weg naar Genua, in welke plaats de liefde voor zyn Schilderbezigheden niets minder als elders was; zyn roem, dien de faam aldaar reeds had overgebragt, verschafte hem de grootste aangenaamheden voor het vermaak van 't leeven; en om zyn persoonelyke verdiensten rykhalsden zelfs de Raadsheeren, de Adel en voornaamste Kooplieden van deze Stad naar zyn gezelschap, hem uit al hun vermogen treffelyk onthaalende, en met vriendelykheid bejegenende, niettegenstaande dit alles verzuimde hy echter nooit de uuren, die hy voor zyn werk geschikt had.

Zyn penseel was aldaar zodanig geëerd dat de Vaders Jesuiten hem twee groote Altaarstukken voor hen verzochten te schilderen, waar van het eene de Belydenis Christi, en het andere Ignatius, kreupele en kranken genezende, verbeelden: de Genueezen geeven zo veele loftuitingen aan het penseel van RUBBENS, dat zy zich verbeelden in dezen twee stukken de pronkjuweelen van alle zyne werken te bezitten.

Hy vervaardigde aldaar nog verscheidene andere stukken voor Kloosters, openbaare Gestigten, en byzondere Liefhebberen, benevens een menigte Pourtretten voor den Adel en de aanzienlykste Kooplieden, zo dat hy zich langer te Genua als in ande-

andere Steden van Italie ophield, uitgezondert Mantua, alwaar hy verscheidene jaaren vertoefd had, daarenboven de beschaafdheid, die in de Stad Genua het heerschendst was, en de matige luchtstreek aldaar verschafte hem meer bekoorlykheden in dit verblyf, dan te Rome, Venetie en geheel Italie.

Ondertusschen de onverwinnelyke drift van alle de Wetenschappen die tot de Schilderkonst behooren, en van dezelve onafscheidelyk zyn, werkte in RUBBENS zulk een hooge achting voor de verdiensten van een volmaakt Bouwmeester, dat hy ondernam van de fraaiste Paleizen dezer Stad, van Marmer gebouwd, de grondtekeningen te ontwerpen, van de welke hy een uitgebreide verzameling maakte, die hy by zyn terugreize naar de Nederlanden overbragt, zelfsdeed graveeren, en te Antwerpen drukken, onder dezen Tytel: PALAZZI DI GENUA, DA PIETRO PAULO RUBBENS, behoorende dit Boek mede tot de Verzameling zyner Werken.

VERTREK VAN RUBBENS

UIT ITALIE NAAR DE NEDERLANDEN.

Midlerwyle RUBBENS zich te Genua bevond en zich in de drokste navorsingen en verscheidenheden zyner Studiën verlustigde, kwam men hem tyding van de gevaarlyke Ziekte, waar van zyn Moeder te Antwerpen overvallen was, aan-

aankondigen; op het zelve oogenblik deed hy zyn reis-noodwendigheden byeen pakken, en nam op 't ſpoedigſt zyn te rugtogt naar Antwerpen, in het begin van de maand November 1608. maar op weg zynde verſtond hy dat de draad van haare levensdagen reeds op den 14. van genoemde Maand was afgeſnedem.

Deze doodelyke gebeurtenis voorgevallen in zyn afzyn, dat niet minder dan acht jaaren en vyf maanden geduurt had, zonder in dien tuſſchentyd ooit gezien te hebben haar, van welke hy zo veele blyken van tederheid en een volmaakte opvoeding ontfangen had, trof zodanig zyn hert, dat hy 'er onvertrooſtelyk van was, 't welk zo verre ging dat hy, te Antwerpen komende, zyn verblyf in de St. Michiels Abdye nam, welke hy niet dan eenen geruimen tyd daar na eerſt verliet, hebbende deze afgezonderde plaats uitgekozen, om in ſtilte een verlies te beweenen, welkers bezitting hy het koſtelykſte van de geheele waereld achte.

GRAFSCHRIFT

VAN MEVROUWE

MARIA PYPELING,

MOEDER VAN PETRUS PAULUS RUBBENS.

RUBBENS, zyne geliefde Moeder ter aarde beſteld vindende, in de Kerk der gemelde Abdye, wilde haar nog een laatſte blyk van zyn liefde

en

en dankbaarheid toonen, door te zamen met zyn Broeder, Zuſter en Neef, een Gedenkſteen te vervaardigen, met het volgende Opſchrift door hem ontworpen.

D. O. M. S.

Mariæ Pypelingæ prudentiſſimæ
lectisſimæ fœminæ
quæ matrimonio juncta fuit
JOANNI RUBENIO J. C. ANTVERPIENSI
Eoque orbata, viduitatem ad diem fati,
per annos XXII. religioſe coluit.
PHILIPPUS & PETRUS PAULUS
RUBBENII,
Cum nepotibus & filia Blandina
piæ Matri
&
B. M. F.
Vixit annos LXX; menſes VI. dies XXIX.
obiit XIV. Calend. Novemb.
Anno MDCVIII.

dat is:

Voor
MARIA PYPELING,
een zeer verſtandige
en deugdzaame Vrouwe,
dewelke
in den Echt is vereenigt geweeſt
met
JOANNES RUBBENS,
Rechtsgeleerden te Antwerpen,
deze, haar door den dood
ontrukt zynde,
heeft zy den overigen tyd haares levens,

ge-

geduurende tweeentwintig jaaren,
als eene eerbaare Weduwe,
doorgebragt.
PHILIPPUS EN PETRUS PAULUS RUBBENS,
haare Zoonen,
met haare Dogter BLANDINA,
en hunne neeven,
hebben dit gedenkteken
voor hunne braave Moeder
alhier doen ſtellen.
Zy is geſtorven in den ouderdom van 70 jaaren,
6 maanden en 29 dagen,
den 19 October des jaars 1608.

De tyd, door den Godsdienſt en reden onderſteund, heelt van langzaamerhand een doorgriefd harte, wanneer het beruſt in den wille en onnaſpeurlyke beſchikkingen van den Almachtigen, en vind eene heimelyke vertrooſting in dit godsdienſtig betrouwen, zo dat het eindelyk de kragt verkrygt van niet meer aan het voorledene te gedenken, en haar in ſtaat ſtelt den draad van haar gewoonlyke bezigheden weder te herneemen.

'τ Was ook tot zulk een einde dat RUBBENS zich in die afgezonderde plaatſe begeeven had; waardoor hy dan ook, na verloop van eenigen tyd, zich in ſtaat bevond, weder te Antwerpen voor zyne bloedverwanten en vrienden, met gelatenheid te kunnen verſchynen.

By zyne komſt te Antwerpen bevlytigde zich ieder hem daadlyk te begroeten, en deed hulde aan zyn uitſteekende gaaven, waar van hy reeds zo vee-

le bewyzen zo aan de Italiaanſche Hoven als aan dat van Madrid gegeeven had: want voor zyn aankomſt in de Nederlanden had de faam zyne groote vorderingen reeds uitgebazuind, zo wel aan het Hof van den Aartshertog ALBERTUS te Antwerpen, als in de nabuurige landen.

Dus verſcheen hy in Nederland als een opgaande zon, die de ſchoonheid van den dag, dewelke zy aankondigd, voorſpeld: ieder was verblyd dezen man weder te zien, die door zyne natuurlyke en verkregene kundigheden, de harten van Pauſen, Koningen en Prinſen had weeten te winnen, die door zyn doordringend vernuft en onvermoeiden yver met recht den naam van den tweeden Apelles verkregen had, en hier door aan de Stad Antwerpen en alle de Nederlanden de oprechting van een luiſterryke Duitſche Schilder-academie beloofde. Ondanks al dit gunſtig onthaal en betuigingen van blydſchap, waar mede zyn nabeſtaanden en vrienden, als ook de aanzienlykſten der Stad, hem ontſingen, vond hy het verblyf te Antwerpen niet naar zyn genoegen, zelfs verveelde het hem aldaar zodanig, dat hy 'er zich openlyk over beklaagde, uit hoofde dat hy 'er geen RAFAËL, TITIAAN, PAULO VERONESE of CORREGIO vond, dienende hem deze ſtukken tot zo veel heerlyke gerechten om zyn geeſt te voeden, als die van een 's Prinſen tafel, welke alleenlyk ſtrekken om het gehemelte te ſtreelen.

Daarenboven kwam de zachtheid der Italiaanſche lucht-

luchtſtreek, aan dewelke hy nu reeds gewend was, meer met zyn geſteldheid overeen als die van Antwerpen, welke veel ruwer is; hierom beſloot hy weder van daar te vertrekken, zich met reden voorſtellende, dat hy noch met meerder onderſcheiding door de Italiaanſche Vorſten en Adel, op zyn wederkomſt in Italie ontvangen zou worden, als by zyn eerſte aankomſt aldaar voor negen jaaren.

De Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA, van dit beſluit kennis gekreegen hebbende, ſtelden een magtige hinderpaal hier tegen; bewuſt zynde van zyne bekwaamheden in Staatszaaken, benevens zyn gelukkige gaven voor de ſchilderkonſt, behalven dat hunne Koninglyke Hoogheden niet onkundig waren van de keuze, die de Hertog van MANTUA gedaan had, in den Perſoon van RUBBENS om hem, met een byzondere laſt voorzien, aan hunnen broeder PHILIPPUS DEN DERDEN, Koning van Spanje, aftevaardigen, in welk gezandſchap hy zich met zo veel roem gekweeten had, dat zyn Katholyke Majeſteit openlyk aan zyne Staatsdienaars en Hovelingen deszelfs byzonder genoegen had betuigd over de komſt van RUBBENS aan zyn Hof, en dat deze man door deszelfs zeldzaame vermogens hem aangenaamer en verkiezelyker geweeſt was als eenig ander Ridder, welken hem de Hertog van MANTUA had kunnen toezenden.

Hierom was het dan dat hunne Koninklyke Hoogheden beſlooten dezen ſchat zelfs te bewaaren, om

hun Hof benevens de Nederlanden daar mede te verryken, ten eerſte bevel aan RUBBENS doende toekomen van zich zonder uitſtel naar het Hof van Bruſſel te begeeven, alwaar hy ongemeen gunſtig ontfangen wierd. Voorts verzogten hem de Aartshertogen een verſlag te doen van zyne reizen en ontmoetingen aan der Vorſten hoven alwaar hy geweeſt was, en wel voornaamentlyk naar dat van Madrid.

Na deze vriendelyke onderhouding eiſchten hunne Hoogheden derzelver afbeeldzels, door zyn hand te vervaardigen, en in dien tuſſchentyd trachteden zy hem zyn beſluit, van weder naar Italie te keeren, te doen vergeeten, en hem door een aanzienlyke jaarwedde aan hunnen dienſt te verbinden, beſchenkende hem terzelver tyd met de gouden ſleutel.

De Aartshertogen waren de eenigſten niet die vreesden dat RUBBENS op zyn vertrek zou blyven ſtaan, maar zelfs de Staatsdienaaren en andere Heeren van 't Hof namen 'er mede van gantſcher harte deel in, doende te gelyk van haar kant alle mogelyke poogingen om hem van beſluit te doen veranderen, dewyl zy een uitneemend genoegen in zyn' edelen omgang, welſpreekenheid en andere uitmuntende gaven vonden.

RUBBENS had ondertuſſchen veel moeite om aan 't gunſtig onthaal van een Hof, zo inneemende en vriendelyk, tegenſtand te bieden; en ten anderen volkomen overtuigt zynde, dat hy tegen zo veele

gunſt-

gunstbewyzen, zonder zich aan eenige lompheid schuldig te maaken, zich kwalyk langer kon verzetten, onderwierp hy zich aan der Aartshertogen begeertens; maar verzogt teffens die gunst te mogen erlangen van zich in Antwerpen neder te zetten, op dat de verkeering met het Hof geen verhindering aan zyne Studiën en het beoefenen der Schilderkonst mogt veroorzaaken, als het eenigste waare genoegen zynde, 't welk zyn ziel op de waereld genieten kon, en niets meer begeerende als een stil en gerust leeven te leiden, verwydert van het Hofrumoer, ter verkryging van een volmaakte kunstkennis; zich echter aan de bevelen hunner Koninglyke Hoogheden onderwerpende, ten allen tyden en plaatzen, waar toe hunne diensten hem zouden mogen vorderen.

De Aartshertogen, bekoort door deze onderwerping aan hunne begeerte, stemden ter zelver tyd mede in RUBBENS nedrige bede, die, na vervolgens van hunne Hoogheden, en het geheele Hof afscheid genomen te hebben, den weg naar Antwerpen nam, brengende aldaar het aangenaame nieuws aan zyne nabestaanden en vrienden, dat het Hof van Brussel zyn oogmerk, om wederom naar Italie te keeren, verandert had in een voorneemen van zich in de Stad Antwerpen te vestigen.

Dit besluit van RUBBENS was zo welmeenende, dat hy ingevolge 't zelve een zeer ruim huis kogt, en het zelve gedeeltelyk in een Romeinschen smaak liet herbouwen, volgens het plan, het wel-

ke hy zelve daar voor ontworpen had, het zelve me verſcheidene vertrekken en gemakken vermeerderende tot, gebruik van een groot Schilder en beminnaar der voortbrengſelen van alles wat de ſchoone konſten het beſt opleveren, van dewelke hy door zyn ſpaarzaamheid reeds een groote verzameling byeen had verkreegen in verſcheidene plaatſen alwaar hy doorgereisd was, beſtaande zo wel in antieke beelden, borſtbeelden, bas-relieven, penningen, onixen en agaten, als ſchilderyen van groote Italiaanſche Meeſters.

Hy liet, tot plaatſing van alle deze koſtbaare gedenkſtukken, tuſſchen de tuin en het plein een rond gebouw oprichten, voorzien met groote boogswyze venſters, en met een koepel overdekt, eenigzins gelykende naar die van het vermaarde Pantheon, (of aller Goden tempel) te Rome.

De zucht voor deze zeldzaame overblyſſelen der aloudheid, is nimmer in zyn hart verflaauwt geworden, zelfs tot aan het einde zyner dagen, want hy liet zich geduriglyk meerder van dezelve toekomen, door een kenner en vriend van hem, welke in Italie woonachtig was, en met wien hy een gedurige briefwiſſeling onderhield, om, wanneer zich eene gunſtige gelegenheid daar toe aanbood, hem diergelyke kunſtſtukken te bezorgen; daarenboven verzuimde hy in Nederland generlei gelegenheid telkens nieuwen aankoop van kunſt te doen.

De verſierſelen van zyn huis maakten het eenigſte voorwerp zyner begeertens niet uit, hy deed mede een ruime ſchilderzaal vervaardigen, met een breede trap

trap voorzien, tot een gemakkelyke op- en afvoering zyner groote ſtukken, als het meeſt bezocht wordende, en noodzakelykſte tot zyn beroep dienende verblyf van zyn huis.

HUWELYK VAN PETRUS PAULUS RUBBENS MET DE JONGKVROUWE ISABELLA BRANDT.

Wanneer RUBBENS nu zyn gebouw koninglyk voltooid, en zyn ſchilderwerk in orde gebracht zag, oordeelde hy, om het zelve nog meerder luiſter by te brengen, zich een gezellin des levens te verkiezen, vraagende hiertoe ten huwelyk Jongkvrouwe ISABELLA BRANDT, Dochter van JAN BRANDT, Licentiaat in de rechten en Secretaris der Stad Antwerpen, en Vrouwe KLARA DE MOY, Zuſter der echtgenoote van PHILIP RUBBENS, zynen oudſten Broeder, die mede Secretaris van genoemde Stad was; dit Huwelyk wierd in het begin van het jaar 1610. voltrokken.

De Hemel deze echt met een' mannelyken ſpruit gezegent hebbende, begeerde de Aartshertog den jonggeboornen zelve ten doop te heffen, wegens byzondere genegenheid, welke deze Prins den Vader toedroeg, doende dit Kind den naam van ALBERTUS geeven, Beſchermheilig van den Prins.

In den tusschentyd dat RUBBENS zyn huis voltooid, zyn schildervertrek in ordre gebracht, en het penseel wederom had beginnen op te vatten, verlangden de voornaamste Schilders te Antwerpen, die insgelyks door Italie gereisd hadden, zeer zyne Werken te zien; zelfs verzochten zy hem het vermaak te mogen hebben zyne verzameling Italiaansche Studiën te zien; waar op RUBBENS hen toevoegde: *myne goede vrienden, alle myne studien zyn in myn hersenen opgeslooten; en met den stempel van myn geheugen verzegelt.*

Onder den geenen die hier het meeste op aandrongen, waren ABRAHAM JANSSENS, en WENSESLAUS COEBERGER, voor de komst van RUBBENS zeer beroemde Schilders; de eerste, jaloersch van aart, stelde hem een kunstuitdaging voor, dewelke men aan de beslissing en het oordeel der Nederlandsche kenneren zou overlaaten; maar de vredelievende gevoelens van RUBBENS blonken uit door zyn volgend antwoord: *dat zyne Werken reeds sints langen tyd de inquisitiën van Italie en Spanje hadden ondergaan, alwaar zy nog ten toon gesteld bleven, zonder tot noch toe eenige tyding van haare afkeuring ontfangen te hebben, maar dat Abraham Janssens meester was van zyne stukken aan dezelve berisping, op zulke plaatzen en tyden als hy zou kunnen goedvinden, bloot te stellen.*

Hunne Koninglyke Hoogheden ALBERTUS en ISABELLA, zeer in hunnen schik dat RUBBENS zich

zich zo vrywilliglyk aan hunnen dienſt had overgegeeven, en te Antwerpen nedergezet, lieten hem ten Hove ontbieden over zaaken, den ſtaat betreffende: by de eerſte onderhandeling met hunne Miniſters, alwaar RUBBENS wierd ingeleid, konden zich hunne Hoogheden niet genoeg verwonderen over de doordringendheid van oordeel, geleerdheid, en welſpreekendheid van haaren nieuwen Staatsdienaar, zelfs konden zy zich niet onthouden hun genoegen te betuigen over zyn verſtandige adviſen, en ter zelver tyd verzochten zy hem een ſtuk te ſchilderen voor haar Oratorium, moetende eene Heilige Familie verbeelden.

Het oogmerk van dit tweede verzoek was de begeerte dezer Prinſen, om de uitwerking der roem, door de uitmuntenheid van zyn penſeel verkreegen, te mogen aanſchouwen, die alreeds met zo veel luiſter uitblonk, en weinige dagen leverden het bewys uit der gegrondheid hunner gedachten, ten opzigte zyner bekwaamheden, dewyl, wanneer dit ſtuk in een der Hofvertrekken geplaatſt was, hunne Hoogheden derzelver verwondering en byzondere goedkeuring hem deswegens betuigden: zelfs waren alle de Heeren van het Hof onvermoeid in het zelve te pryzen, en den roem van den Schilder uit te galmen: dit eerſte werk van eigen ordonnantie, na dat RUBBENS uit Italie gekeert was, was 5 voeten hoog en 3½ voeten breed, en is heden nog te zien aan het Hof van zyn Koninglyke Hoogheid Prins Karel

van Lotharingen , Gouverneur Generaal der Nederlanden; de prent naar het zelve is geëtst door TASSAERT.

De Heeren van het Hof, benevens de andere Hovelingen, welken behoorden tot de zeer aanzienlyke Broederschap van St. ILDEPHONSUS, over de schoonheid van dit stuk verwondert zynde, verzochten RUBBENS een Altaarstuk voor de Kapelle hunner Broederschap te schilderen in de parochiaale Kerk, van St. JACOB VAN COUDENBERG, van het welke het onderwerp eenige gebeurtenissen uit het leven van St. ILDEPHONSUS, de Beschermer hunner Broederschap zou verbeelden: maar dewyl deze doorluchtige Broederschap, en dit stuk schildery, een aardige geschiedenis met zich voeren, die weinig in de Nederlanden, zelfs in de Stad Brussel, bekent is, en daarenboven waardig is deszelfs wezentlyke oorspronk, en byhebbende omstandigheden, aantetoonen, zullen wy derzelver byzonderheden in het volgende verhaal mededeelen.

Ten tyde dat de Aartshertog ALBERTUS, Kardinaal en Aartsbisschop van Toledo, van wegens den Koning van Spanje, Onderkoning van Portugal was, stelde hy door een Pauselyke Bulle, in de Stad Lissabon, voor de Heeren van zyn Hof en voor de edelen van het land, een Broederschap in, onder de bescherming van St. ILDEPHONSUS: maar na dat hy vier jaaren Onderkoning geweest was, vond de Koning van Spanje goed hem aan-

aanteſtellen tot Gouverneur Generaal der Vereenigde Nederlanden, om de oude onluſten, die aldaar nog waren overgebleeven, te doen bedaaren, de oproeren te dempen, en de oproerige onderdaanen tot de gehoorzaamheid van hunnen wettigen Heer te doen wederkeeren.

De Aartshertog Kardinaal, kwam op den 11 February 1596. te Bruſſel: onmiddelyk na zyn aankomſt verzocht hy aan het Hof van Rome een tweede Bulle om genoemde Portugalſche Broederſchap met dezelve voorrechten in de Stad Bruſſel te mogen overbrengen en te veſtigen, en wel in zyne Parochiaale Kerk van COUDENBERG, in dewelke hy een Kapel daartoe uitkoos.

De Bulle aangekomen zynde, nodigde de Prins Kardinaal, de Ridders van zyn Hof en den Adel van het Land, om hunne naamen in het boek dezer Broederſchap te tekenen, waar van zich de Aartshertog Kardinaal verklaarde Hoofd en Inſteller te zyn; beveelende zyn naam en wapens aan het hoofd van genoemde boek te plaatſen, het welk naauwlyks ter inteekening was opengelegd, of men vond 'er wel dra de naamen en wapens van negentien Ridders van het Gulden Vlies ingeſteld; de andere Heeren van het Hof, benevens den Adel van het Land deeden zich vervolgens mede inſchryven.

Na dat RUBBENS eenigen tyd in dienſt van hunne Koninglyke Hoogheden geweeſt was, en hy om deszelfs verdienſten met de gouden ſleutel begiftigd was geworden, berichte men hem dat hy,

mede

mede onder het Hofgevolg behoorende, zich niet gevoegelyk zou kunnen ontslaan van zich als lid in dit doorluchtige genoodschap te begeeven, waar op hy antwoorde dat hy deeze heilzaame instelling ten uiterste roemde, en niet zou vertoeven zich van deze heerlyke voorrechten te bedienen, dat hy daarenboven het spreekwoord wilde volgen, dat zegt: *Regis ad exemplum totus componitur orbis.*

RUBBENS in dit genoodschap getreden zynde, verzochten hem de Heeren Broederen, een Altaarstuk voor hun Kapel te schilderen, welk verzoek hy aanstonds inwilligde, bekoort van in een Hofstad, en voor de oogen van hunne Koninglyke Hoogheden de vruchten zyner studiën, en de grootheid van zyn geest en kunst te kunnen vertoonen: maar dewyl hy in de stad Brussel generlei bekwaame plaats had om te werken, en zyne groote paneelen, waar van hy zich moest bedienen, te kunnen plaatzen, onderhield hy hier den Aartshertog over, die hem een Zaal in het Hof deed aanwyzen.

Eer hy zich aan 't werk van het groote stuk zette, deed hy het onderwerp daar van, het welk hy schetswyze vervaardigd had, door de voornaamste der Broederschap beoordeelen, hen ter zelver tyd voorstellende, dat het niet ongevoegelyk zyn zou, om zyn werk meer luister by te zetten, de afbeeldsels hunner Koninglyke Hoogheden, levensgroote op de binnenzyden te plaatzen, op een gebe-

gebedenbank geknield leggende, en in hunne Hertoglyke klederen uitgedoſcht; met de aanzichten naar het groote ſtuk ziende, en aan hunne zyden hunne Beſchermheiligen overeindſtaande hebbende, dat hy tevens op de buitenzyde der deuren, de Heilige Familie zou kunnen verbeelden, welke ordonnantie zodanig geſchikt zou zyn, dat dezelve gedeeltelyk zou kuunen vertoond worden, en ook geheel, wanneer de deuren geſloten zouden zyn; op dit voorgeſteld ontwerp en vertoonde ſchets had RUBBENS het genoegen, van een verdere loffpraak en goedkeuring weg te draagen.

Wanneer deze pronkſtukken voltooid,en door hunne Koninglyke Hoogheden goedgekeurt waren, wierden dezelve op de daartoe beſchikte plaats geſteld; den volgenden dag waren het geheele Hof, de Stad ja alle nieuwsgierigen des lands aldaar ter bezichtiging byeen gevloeid, maar allen roemden eenpariglyk de ſchoonheid van deze ſtukken. Wordende dezelven veel ſchooner bevonden, als die men reeds in de Nederlanden gezien had, door de verhevenheid der ordonnantie, ſchoonheid van koloriet, en verſtandige houding ten opzichte van 't ligt en bruin.

Het groote ſtuk verbeeld de Heilige Maagd, op een gouden troon gezeten, gevende de Kaſuifel aan St. ILDEPHONSUS, die op de kniën ligt; vier heilige Matroonen zyn aan de zyden; en in de hoogte eenige vliegende Engelen, elkanderen by de hand vaſthoudende; de prent van dit

ſtuk

ſtuk word by de liefhebbers, voor zeer zeldzaam en ſchoon gehouden; dezelve is op de verkooping des Prinsſen van RUBENPRÉ te Bruſſel in 't jaar 1765. verkogt voor 17 Guldens wiſſelgeld, en is door WITDOUCK gegraveert, voerende tot tytel: *S. Ildephonſus, Archiepiscopus Toletanus.* deszelfs hoogte is 18 duim, en de breedte 13 duim.

De verhevene ſchoonheid, en volmaakte ſchilderverdienſte, die door alle deze ſtukken heerſcht, (volgens het algemeene gevoelen der kenners) overtreft nog heden al het geen RUBBENS ooit aan de Nederlanden geſchonken heeft; ondertusſchen eigenen zich de Antwerpenaars de eer der bezitting toe van het grootſte meeſterſtuk zyner penſeelwerken, het welk men vind in hunne Cathedraale Kerk, in de kapel van het geweermakersgild, verbeeldende de aflaating van het kruis.

Het is kennelyk dat zy zich bedriegen, dewyl men bewyzen kan, (door de oplettenheid der beste kenneren,) dat haar groote ſtuk niet anders als een geeſtige navolging is van een ſchoon Schildery, door een Italiaanſch Meeſter geſchildert: de proeve is voor de hand, door de prent, door HIERONIEMUS WIRIX gegraveerd na PIETER PASSER DE ROMEIN, dezelve is 11 duim hoog, en 7 duim breed, met het onderſchrift: *Petrus Paſſer invenit, Hieronimus Wirix ſculpſit.*

Hier uit kan men afmeeten dat RUBBENS zich ſlaaf-

ſlaafachtig van deze prent bedient heeft, aangaande de groote groep, eenige weinige veranderingen uitgezondert in de zwier der hoofden, en wel voornaamentlyk in de houding van de Magdalena die geheel en al gedraait en verandert is; het Christusbeeld, de lichaamen en houdingen der genen die het zelve aflaaten van het kruis, zyn echter alle volkomen overeenſtemmende met genoemde prent, van dewelke een exemplaar door een Liefhebber te Antwerpen zorgvuldig bewaart word.

In tegendeel de ordonnantie van dit ſtuk, verbeeldende St. ILDEPHONSUS, is vervaardigt zonder eenig behulp zyner Italiaanſche Studiën, alles is in het zelve nieuw en eenig; zelfs ziet men 'er een allerlevendigſt koloriet in, en de natuur is op het ſchoonſte in het gelaat der koppen uitgedrukt, de verſchillenheid van koloriet in het naakt, en de grootſchheid der kleedplooijingen, zyn op zulk een wyze waargenoomen, dat men zich niet onthouden kan te zeggen met Mr. DESCAMPS, ſprekende van dit ſtuk in zyn *Voyage pittoresque de Brabant, & de la Flandre*, of *Schilderkundige Reize door Brabant en Vlaanderen, pag.* 44.

Ik durf met recht dit ſchildery, als een der beſte pronkſtukken van deezen meeſter aanhaalen, ik heb nergens zo veel kunſt byeen aangetroffen! het bevallige heerſcht hier tot in de minſte voorwerpen; de ryke ordonnantie toont den man van

ver-

verſtand; het vleeſch is aan de ſchoonſte natuur gelykvormig; de koppen zyn ſchoon en uitvoerig; de ſtoffen zyn grootſch geplooit, en naar waarheid, de fiksheid der toetſen, en dunheid van verwe, zyn alhier tot in den hoogſten top van volmaaktheid gebracht.

Ten opzichte der deuren, van dewelke men hier te vooren geſprooken heeft, verbeeldende de Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA herhaal ik met DESCAMPS: *deze twee Schilderyen van Rubbens, die de grootſte ſchoonheid bezitten, doen ons de nagebootſte natuur met zo veel waarheid en kunſt beſchouwen, dat ik dezelven als de uitmuntendſte voorbeelden van dit ſoort durf aanpryzen*: de prenten, die van deze twee ſtukken uitgaan, zyn door HARREWYN gegraveert.

Ten tyde dat MAXIMILIAAN EMANUEL, Keurvorſt van Beijeren, Gouverneur Generaal der Nederlanden, en Hoofd der Broederſchap van St. ILDEPHONSUS was, is men gewaar geworden dat de paneelen dezer deuren van een genoegzaame dikte waren om in tweeën te kunnen worden gezaagd; een bekwaam Timmerman bood zich aan tot de uitvoering daar van, het geen hem zyn Hoogheid toevertrouwde, om reden dat op de buitenſte zyde der beide deuren eene Heilige Familie door RUBBENS geſchildert was, van dezelve hoogte en breedte als het groote ſtuk, welken beide ordonnantien zich tot een geheel zamenvoegen, wanneer

neer de deuren gesloten waren; deze timmerman slaagde hierin zo volkomen in twee dagen tyds, dat zyn Keurvorstelyke Hoogheid hem met 20 Spaansche Pistoolen, of 210 Guldens Brabants beloonde. Deze twee stukken wierden vervolgens volmaaktelyk te saamen gevoegd, maakende dus niet anders als één Schildery op zich zelve uit, het welk toen geplaatst wierd in dezelve Kapel, tegen over het eerste stuk.

Men vind dat DESCAMPS zich bedriegd, als hy zegt dat deze Heilige Familie een van RUBBENS laatste werken is; dit gevoelen strookt niet met dat der grootste kenners van ons land, en nog minder met de Registers van genoemde Broederschap, die het tegendeel bewyzen; het is waar dat deze Heilige Familie die groote luister als andere stukken niet heeft, maar deszelfs ryke ordonnantie, tekening, krachtig koloriet, en edelheid der koppen is byna zo volkomen, als in die der andere stukken; men dient daarby in aanmerking te neemen, dat het in een' onaangenaamen en onvoordeeligen dag geplaatst is, die deszelfs volmaaktheden veel verkleint.

Na dat de Keurvorst van Beijeren dit uitmuntende stuk had goedgekeurt ,het welk, zo behendiglyk gescheiden, toen aan malkanderen gevoegd, en in lystwerk ingeslooten was geworden, deed hy alle Schilders van het geheele land uitnodigen, om, zo iemand onder hen zou durven ondernemen, twee deuren, voor het zelve reeds vervaardigd, te be-

ſchilderen, deze een belooning van tweeduizend guldens Brabands geld, zou genieten, maar tot heden toe is niemand zyn penſeel nog komen aanbieden, om het tot een weêrgade te ſtellen met dat van RUBBENS.

De Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA, benevens de doorluchtige Medebroeders van het meergemelde genoodſchap; voldaan over het werk van RUBBENS, deden hem een beurs opgevuld met Spaanſche Piſtoolen overhandigen, om deszelfs heerlyke verdienſten te beloonen, maar RUBBENS weigerde beleefdelyk een geſchenk, het welke zyne edelmoedigheid niet toeliet; in een geval als het tegenwoordige, volgens zyne begrippen, te aanvaarden, bedankende deswegens in deze bewoordingen: *Ik ben zeer aangedaan over de oplettenheid der Heeren, die u by my gezonden hebben, en reeds meer dan te veel beloond door de eer van my in derzelver doorluchtige Broederſchap ingelyft te zien; ik zal nooit eenige andere belooning begeeren, als om verder myne dienſt te beſteden tot luiſter en voordeel van dezelve, en myne werken zullen altyd tot gedenktekenen dienen, van deze oprechte bekentenis.*

Dit geval, zo edelmoedig en teffens waarachtig, moet den geenen, die zich inbeelden dat dit ſtuk aan de geeſtelykheid of aan de Kerk van COUDENBERGH toebehoort, voorzeker beter onderrichten, doordien de Prins van RUBENPRÉ, roemruchtiger

tiger gedachtenis, Opperſtalmeeſter aan het Hof der Aartshertoginne MARIA ELISABETH, Gouvernante Generaal der Vereenigde Nederlanden, het tegendeel deed blyken, omtrent het jaar 1734. toen deze Kerk dreigde in te ſtorten, wanneer zyn yver en byzondere liefde voor de ſchoone kunſten dit ſtuk deed redden, en het zelve overbrengen in het Paleis van haare Doorluchtigheid.

De Abt, nevens de Kerkmeeſteren van deze Kerk, betwiſteden deze overvoering, willende dit ſtuk in de Abdye plaatſen, maar de Prins van RUBENPRÉ, aan wien de bewyzen van eigendom van dit ſtuk niet onbekend waren, nam de moeite van den Abt daar van te onderrichten, die, niettegenſtaande deze onderrichting, by zyn tegenwerping bleef volharden, maar geenerlei bewys van eigendom kunnende bybrengen, moeſt hy dulden dat dit ſtuk aan het Hof geplaatſt wierd, alwaar men het zelve van zulk een uitneemende ſchoonheid bevond te zyn, dat de Graaf van HARRACH, toen Grootmeeſter en eerſte Staatsdienaar van zyne Hoogheid zynde, het zelve waardig oordeelde in het kabinet van zyn Majeſteit, Keizer KAREL DEN ZESDEN, geplaatſt te worden, en zelfs nadrukkelyk verzocht het naar Weenen te mogen zenden.

De Prins van RUBENPRÉ, door de Gouvernante van het aanzoek des Hertogen van HARRACH onderricht, beweerde dat dit ſtuk het land toebehoorde door de Broederſchap van St. ILDEPHONSUS, aan het Hof van het Gouvernement Gene-

raal der Nederlanden verknocht, zo wel voor het tegenwoordige als toekomende, als altoosduurende Hoofden zynde, ingevolge de instelling dezer Broederschap, door den Aartshertog ALBERTUS, en gestaafd door de twee Pausselyke Bullen, alle welke bewyzen in de boeken der Rekenkamer voor handen waren. Men dient aan te merken, dat, doordien de Prins van RUBENPRÉ Lid van deze Doorluchtige Broederschap was, en de laatste der 's Lands Ridderen die zich in dezelve bevond ingeschreven te zyn, het aldus niet te verwonderen is, dat hy het recht van zyn Broederschap met zo veel voorzichtigheid en vastigheid staande hield, in hoope dat het vroeg of laat onder de bescherming van zyn Koninglyke Hoogheid den Prins KAREL VAN LOTHARINGEN of eenig ander Gouverneur Generaal der Nederlanden, deszelfs oorspronkelyke kracht zou kunnen herneemen.

Ten anderen zyn de Gouverneurs als Opperhoofden bevoorrecht, deze Broederschap in eene andere Kerk, dien zy 't best bekwaam oordeelen, te mogen overbrengen, en dezelve uit haar verval, waar in zy tot heden toe ligt, te mogen opheffen, en dat wel door de kracht van die twee Pausselyke Bullen aan den Aartshertog ALBERTUS toegestaan, waar mede zyne Heiligheid deze Broederschap voor altoos bevestigt, ondanks alle tusschenkomst van oorlog, oproer en andere verandering, aan welke zy zou kunnen onderworpen zyn.

Deze Doorluchtige Broederschap heeft deszelfs kracht

kracht behouden tot het einde des Gouvernements van MAXIMILIAAN, Keurvorſt van Beijeren, toen bevelvoerende over de Franſche Troepen die wegens den Hertog van Anjou, de Nederlanden bezet hielden, en wederom verlieten door den Veldſlag van RAMEILLÉS, voorgevallen in 't jaar 1706, toen de zegepraalende Troepen der Bondgenooten onder het Opperbevel van den Prins EUGENIUS VAN SAVOYE, en den Hertog van MARLBOUROUG, in den naam van zyn Keizerlyke Majeſteit KAREL DEN DERDEN, daar van bezitting namen.

Wyl deze Oorlog in de Nederlanden niet geſtild wierd dan in den loop van het jaar 1713, nam in dien tuſſchentyd de Raad der Rekenkamer de voorzorg van een Inventaris of lyſt te maaken, van alle de rykdommen der Sacriſtie, (ten koſte van den Aartshertog ALBERTUS achter het Altaar dezer Broederſchap gebouwd,) de boeken en Privilegien: alle dewelke in den voornoemden Raad wierden overgebragt, alwaar zy als nog in bewaring en aangetekent zyn tot nader bevel.

Door den omzwaai, die deze geſchiedenis neemt, ziet men duidelyk dat dit ſtük niet geſchildert was, als alleenlyk op het verzoek des Hoofds en der Leden van deze Doorluchtige Broederſchap, en dat zyn heusſche gift alleen tot derzelver voorrecht en luiſter gericht was, maar in geene deelen, tot die der Kerk of Abdye van COUDENBERGH.

WERKEN VAN RUBBENS IN DE STAD BRUSSEL.

Het Penſeel van RUBBENS, de harten der Ingezetenen van Bruſſel, door de voornoemde Werken bekoort hebbende, beſlooten de erfgenaamen van den Heere D'AMANT, Kanſelier van den ſouvereinen Raad van Brabant, hem een ſtuk van zyn hand te verzoeken, om het zelve boven een klein Altaar te plaatſen aan de rechterzyde des ingangs van de H. Sacraments Mirakel Kapel, in de Collegiale Kerk van St. GUDULA; moetende dit ſtuk, met het Altaar te ſamengevoegd, tot een Graf-gedenkteken dienen, ter eere en nagedachtenis van genoemden Kanſelier, deszelfs Gemalinne, en haar Nakomelingſchap.

't Is in dit ſtuk, het welk den Zaligmaker verbeeld, de Sleutelen aan PETRUS ſchenkende, verzeld van andere Apoſtelen, waar in men de uitgebreide kennis, de konſt der ſamenſtelling, verdeeling der lichten, en de krachtige wyze van licht en bruin uittedrukken, gaaven, waarmede de Hemel den geeſt en het penſeel van RUBBENS begiftigd had, op het duidelykſt ontwaar word.

Dit ſtuk verdient de allerbyzonderſte oplettenheid door alles wat het uitdrukt; men word 'er ſchoonheden in gewaar, die geene der grootſte ſchilders ooit heeft voortgebragt; eerſtelyk roemen wy

wy de edelheid en ſchoone zwier van het Chriſtus-hoofd: de ontdekte borſt, de kracht van het naakt, de kleederen grootſch geplooit, ja het geheele lichaam ſteld een volmaakte overeenkomſt voor van een ſchoon Jongeling van drieendertig Jaaren.

RUBBENS heeft hier volgens de Heilige Schrift wel in geſlaagd, verbeeldende de ſchoonſte onder de menſchen kinderen, in een houding die aanbidding en liefde voor den Zaligmaker der Waereld, dien hy verbeeld heeft, inboezemd: de barmhertige aanblik is zo krachtdaadig in zyn aanbiddelyk aanzicht uitgedrukt, dat deszelfs beſchouwing het hart als in verrukking voerd.

Wanneer men ten anderen een weinig aandacht verleent ter beſchouwing van den rechter arm, verkortende en rondende in een heldere ſchaduw, welkers hand zyn vermogen overgeeft, vertrouwende de ſleutelen van Hemel en Hel, in de handen van den Prins der Apoſtelen, zal men in dezelve zulk een verwonderlyke vereeniging van ſchoonheden ontdekken, dat deze byeenvoeging en de aangenaamheid die door het geheele ſtuk heerſcht, zyn beſchouwer uitnodigt het nochmaals te beſchouwen, veſtigen wy nochmaals onzen aandacht op het Hoofd van PETRUS in zyn licht en bruin, en onderwerpelyke houding aan den wille van zyn Heer en Meeſter, aanneemende, ter halverlyve nedergeboogen, de gift der Godheid van alles in zynen naame op de aarde te kunnen binden en

ontbinden om het in den Hemel beveſtigd te doen zyn.

De ondervinding heeft doen zien, dat alle rechte kenners zich ingenoomen en als opgetogen vinden, op het eerſte gezicht van alle de ſchoonheden die in dit ſchildery heerſchen; zy beſchouwen, eerſt met verwondering, vervolgens met verrukking, en kunnen het niet verlaaten zonder het oogenblik te beklagen dat hen deszelfs verdere beſchouwing ontrooft; en het ſtuk reeds uit het gezicht verlooren hebbende, kunnen zy niet nalaaten van tegen elkanderen te zeggen, dat het na de Engelen, maar alleen RUBBENS toekomt de Godheid door menſchelyke trekken met zo veel bevalligheid en waarheid af te ſchilderen.

Daar zyn twee prenten naar dit ſchildery gegraveert, byna van dezelve grootte, zynde de eerſte van KRAFFT, en de tweede van F. EISEN, die de beſte, en zelfs ſchoon en zeldzaam is, hoog 8 duim, breed 6 duim, voerende tot Tytel: *Dixit Jeſus Simoni Petro, pasce oves meas.*

Om de verrukkende ſchoonheid van dit laatſte ſtuk, zyn de Liefhebbers als wanhoopende, dat men zo menigwerf toelaat, dat ſtoute handen onderneemen de koſtbaarſte ſchilderyen der openbaare plaatſen en Kerken af te waſſchen, of zogenaamt ſchoon te maaken: niettegenſtaande het gevaar, waar aan men ze bloot ſteld om voor altoos bedorven te worden, heeft dit heerlyk ſtuk nog wei-

weinig tyds geleden door een onbezonnen hand deze wreede mishandeling ondergaan, dewelke een daad ondernam, waartoe zy niet bekwaam of waar van zy niet verzekert was zich met roem te zullen kwyten, in plaats van te beeven, om een diergelyke onderneming te beginnen.

Ten anderen heeft zich nooit eenige noodzaaklykheid om dit ſtuk ſchoon te maken geopenbaard; alle Kenners zyn 'er getuigen van, die eenparig oordeelen, dat dit heerlyk ſchildery niets als een hoog noodzaakelyke zorg vereiſcht, om het zelve voor de zon, ſtof, en aanval van vliegen te beveilligen, en wel door middel van deuren of gordynen die men opent, en ſluit na het de gelegenheid of Kerkplechtigheden vereiſchen, zullende door dit middel dit ſchoone ſtuk zich beſchut vinden voor alle aanvallen en roekelooze onderneemingen van deze zogenaamde afwasſchers.

Een yverig beminnaar van ſchoone kunſten ergert zich ten uiterſte, wanneer hy op openbaare plaatſen en elders ſtukken van groote ſchoonheid zodanig mishandelt ziet, en zegt by zich zelve, dat het toevertrouwen van ſchoone ſtukken aan de geene die voorgeeven de kunſt te bezitten, van dezelve ſchoon te kunnen maaken, juiſt ſtrookende is met het vertrouwen van een fyne porceleine ſchotel tusſchen de pooten van een aap, dewyl het niet dan een buitengemeen geluk is dat hy dezelve niet vallen laat, alzo gaat het ook met deze zogenaamde afwasſchers, zaaken onderneemende, waarin zy

niet vaſtelyk verzekert zyn wel in te zullen ſlaagen; zelfs gaat hunne ſtoutheid zo verre, wanneer zy het allerfynſte, en de laatſte toetſen en kleuren van den meeſter hebben weggenoomen, deze wonden met haar onbekwaam penſeel te bedekken, verbergende dus hunne zottigheden door glinſterende oliën, of bytende Verniſſen, om de oogen van die geene te bedriegen, die hen deze ſtukken hebben toevertrouwd: de voorbeelden hier van zyn al te menigvuldig, om 'er niet in klachten over uit te wyden, wy zullen hier na nog eenige ſtaaltjes bybrengen van deze ongelukkige handelwyzen; het zou te wenſchen zyn dat de Regeering der Nederlandſche Steden, zich verwaardigde hier in te voorzien.

SCHILDERY VAN RUBBENS

IN DER CAPUCYNEN KERK TE BRUSSEL.

Deze Kerk pronkt met een menigte Schilderyen, door de grootſte Meeſters der Brabandſche Schoole geſchildert; onder anderen dat van het groote Altaaar verdiend aldaar met recht den eerſten rang; men is dit heerlyk tafereel aan de mildheid der Hertogen van Arenberg verſchuldigt, dewelken, een groote ſomme gelds geſpild hebbende om deze Kerk voor zich te doen bouwen, aldaar in het jaar 1616 dit Schildery deeden plaat-

plaatſen; het zelve verbeeld Chriſtus, afgelaaten van het kruis, op de knīen van Maria ruſtende; St. Franſiscus van Asſiſe ſchynt haar te vertrooſten; eenige oude Vrouwen zyn achter dezelve; eenige Engelen, de tekenen van het lyden draagende, verzellen dezen.

Dit ſtuk is ryk van ſchikking, het koloriet helder en krachtig, de Hoofden zyn van een ongemeene uitdrukking, en de lichten verſtandig geſchikt: twee prenten zyn naar het zelve gemaakt, waar van de eerſte door P. PONTIUS gegraveert is, dezelve prent is ſchoon en getytelt: *Christi funus*, hoog 17 duim, breed 13 duim; die van BOLSWERT heeft zes Vaerzen, met een opdracht: *Admodum Rev. P. Georgio &c.* hoog 16 duim, breed 11 duim.

Dit uitmuntende ſtuk van RUBBENS is nog erger als het voorgaande mishandelt, dewyl men heeft gezien dat in minder dan tien jaaren tyds, het zelve het geweld van twee onbarmhartige handen heeft moeten verduuren, die, met een buitenſpoorige verwaandheid om 't genot van voordeel, dorſten verbrodden het geene zy veel eer hadden moeten aanbidden, om deszelfs uitmuntenheid; of zich ten minſte wegens dit werk moeten verontſchuldigt hebben, in plaatſe, van door haare onkunde ſtukken van zulk een waardye te bederven; maar mogelyk zyn dezen vreemdelingen geweeſt, dewyl hunne naamen te Brusſel onbekent zyn.

De eerſte had niet geſlaagd, volgens het zeggen van

van den tweeden, die, het broddelwerk van den eerſten willende verbeteren, nog elendiger kladdery daar boven op ſmeerde; dit is ten duidelykſte zichtbaar, zo wel voor den geenen die 'er thans zyn aandacht op wil veſtigen, als voor die geene die voordezen het ſtuk gezien hebben, en die gemakkelyk de plaatſen kunnen onderſcheiden, alwaar de tweede zo vermetel geweeſt is, van 'er trekken en kleuren by te voegen, die nooit uit het penſeel van den Schilder waren voortgekomen.

Zo de handelwyze, waar van zich deze zogenaamde ſchoonmakers bediend hebben, in onze dagen verder wortel ſchiet, en dat dit ongedierte zich als nog onderſtaat ſtukken van groote Mannen te bederven, zal ons de nakomeling met recht mogen beſchuldigen van achteloosheid en gebrek van eerbied voor de ſchoone voortbrengzelen van de Brabandſche Schoole; daarenboven zullen zy ons verwyten dat wy voor hunne eeuwen niets als loodverwige, en uitgeteerde ſtukken hebben overgelaten.

SCHILDERY VAN RUBBENS

IN DE KERK DER ORDE VAN MARIA BOODSCHAP TE BRUSSEL.

Deze geeſtelyke Dochters zyn bezitſters van een ſchoon ſtuk van RUBBENS, het welk boven

ven het groot Altaar van haare Kerk geplaatst is, en de aanbidding der Koningen verbeeld: de heerlyke schikking van licht en bruin geeft een verrukkende houding aan dit stuk: alles is breed en fiks getoetst, verstandig gegroept, en de beelden zyn grootsch naar hun eigenschap uitgedrukt; de Aartshertoginne ISABELLA deed in 't jaar 1606. haar Klooster en Kerk bouwen, en dezelve eenigen tyd daarna met dit schoone stuk versieren, waar van de Prent, door het yzer van S. A. BOLSWERT gesneeden, zeer schoon is, en tot tytel voert: *Et procidentes adoraverunt eum.* hoog 15 duim, breed 11 duim.

TWEE SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DER KLEINEN KARMELITEN KERK TE BRUSSEL.

In 't Jaar 1610, wanneer de Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA, eenige Geestelyken der nieuwe orde, (in Spanje onder den naam van hervormde of ontschoeide karmeliten ingesteld), verzocht hadden deze H. Orde in de Nederlanden uit te breiden; bevalen Hoogstdezelven voor deze Vaders te Brussel een Klooster met deszelfs Kerk te bouwen. Deze Gebouwen wierden op den grond gesticht waar voorheen het huis van den Grave van CUILENBURG geweest was, wordende dit Huis

Huis, ten tyde der Nederlandſche beroertens, door bevel van den Hertog van ALVA, tot den grond toe geſlegt.

Deze Kerk voltooid en gewyd zynde, wierd aldaar de eerſte Miſſe in 't byzyn van haare Koninglyke Hoogheden op den 15 October des jaars 1614 gehouden, op den dag der Heiliging van St. THERESIA: deze Godvruchtige Prinſen, ziende dat deze nieuwe Tempel benevens deszelfs Altaar zonder verſierſelen waren, verzochten RUBBENS een groot Schildery te vervaardigen om aldaar geplaatſt te worden: de Ordonnantie en het onderwerp daar van is Mariaas Hemelvaart, omſingeld met een menigte van Engelen, die als vliegende in de hoogte van het ſtuk geplaatſt zyn: de Hoofden der Apoſtelen en Eerwaardige Vrouwen, het graf omringende, zyn van een edele tekening, het koloriet gloeijend, en van de ſchoonſte verkiezing. De Prent is naar het zelve door P. PONTIUS geſneeden, en heeft tot tytel: *Aſſumpta eſt Maria in cœlis*, hoog 32 duim, breed 16 duim: is zeer ſchoon.

Het tweede Werk van RUBBENS in deze Kerk heeft men te danken aan de edelmoedigheid van ALEXANDER, Hertog van BOURNONVILLE, en Vrouwe ERNESTINA FRANSISCA, Prinſeſſe van Arenberg, deszelfs Gemalinne, die dit ſtuk in het Marmer Altaar, aan de linkerzyde van het Choor ten hunnen koſte gebouwd, deeden ſtellen: in dit ſtuk word men mede de ſterkte van des ſchil-

ſchilders oordeel duidelyk ontwaar; het zelve drukt de verrukking van St. THERESIA uit, by de verſchyning van den Zaligmaker in haare Cel, op zulk een levendige en natuurlyke wyze, dat zy weezentlyk als buiten zich zelve ſchynt te zyn; deze hartstocht is zo natuurlyk aangetoond, dat alle liefhebbers toeſtemmen dat deze Schilder in ſtaat was alles wat de natuur in gevoelens, krachten en zwakheden der menſchen voortbrengt, te kunnen verbeelden; het hoofd en aanzicht, dezer Heilige zyn van de uiterſte ſchoonheid; zy ligt geknield, tegen over Chriſtus, die zyn borſt ontdekt heeft, waar van het naakt ongemeen krachtig is, en het hoofd zeer uitvoerig: achter deze Heilige bevinden zich twee Engelen, de pyl der Goddelyke liefde in de hand houdende; eindelyk deze geheele ſaamenvoeging, brengt een allertreffendſte uitwerking voort.

Men weete dat de prent van dit ſtuk ons door de graveer-kunſt nog niet is toegekomen.

TWEE SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DER JESUITEN KERK TE BRUSSEL.

Men vind in deze Kerk boven de twee colommen, die tegen over de Communiebank zyn, twee groote ſtukken van RUBBENS, waar in de beelden meer als levensgrootte zyn: het

het eene verbeeld St. IGNATIUS VAN LOYOLA, en het andere St. FRANSISCUS XAVERIUS, de tronien zyn edel, en als een geur van Heiligheid inboezemende; de Schilder heeft 'er de houding en Spaansche deftigheid in weeten saamen te voegen, zo wel op een inneemende als nadrukkelyke wyze, de plooijen der lywaden en opperklederen munten door een luchtigheid en doorschynendheid uit op een wyze die onnavolgbaar is. BOLSWERT heeft derzelver prenten gegraveert; die beide 11 duim hoog, en 8 duim breed zyn. Daar zyn nog een menigte andere kopyen van, en zelfs zeer schoone, doende deze Vaders die door verscheidene graveerders maaken, om dezelve naar vreemde landen te verzenden, en 'er geschenken aan hunne bloedverwanten, en Godvruchtigen mede te doen. Men vind ook deze prenten nog van MARINUS gegraveert.

SCHILDERYEN VAN RUBBENS BY DE KATHUIZERS TE BRUSSEL.

Deze Kluizenaars hebben boven hun groot Altaar een schoon Werk van RUBBENS, verbeeldende de Hemelvaart van de Maagd Maria: dit kleine stuk verdiend de byzondere oplettenheid der Liefhebbers, als zynde verstandig gegroept, fraai van houding, de hoofden edel, de tronien harts-

hartstochtelyk, en het koloriet krachtig; de prent daar van, is van het yzer van WITDOUCK, en schoon en zeldzaam, zonder tytel; de proefdrukken onder het opschrift van CORN. VAN MERLEN, zyn geretoucheert: hoog 23 duim, breed 17 duim.

Deze Geestelyken zyn dit schoone stuk, benevens deszelfs marmer Altaar, door de mildheid van iemand, uit het geslacht van SCHOT bezittende, die, na zyn Huwelyk in minder dan een maand tyds zyn dierbaare en schoone echtgenoote zich door de dood ontrukt ziende, en zonder kinderen zynde, besloot zich in deze kluis te begeeven, alwaar hy den loopbaan van zyn leven voleindigde.

Door de vreeslyke bestorming van Brussel, door last van den Hertog DE VILLEROY, Bevelhebber der Fransche troepen, op den 20 Aug. 1695. wierd deze schoone Stad, in minder dan agtenveertig uuren tyds, van zes duizend huizen en veertien Kerken, met verscheidene Schilderyen van RUBBENS, VAN DYK, en andere groote Schilders, elendig berooft, die verwoest en verbrand wierden, waar van die der Dominikaanen een van de allerongelukkigste was, welke verscheidene van zyn schoone gedenkstukken verloor.

De Parochiaale Kerk van onze lieve Vrouwe *de la Chapelle* onderging het zelve noodlot, maar door een byzonder geluk wierden 'er voor een korten tyd nog drie Schilderyen van RUBBENS gered, waar van 'er twee door hoogdringende noodzaaklykheid, en tot herstelling der schade door de

Bombardeering veroorzaakt, door den Priester en Kerkmeesteren verkogt wierden aan de Commissionarissen van Prins WILLEM VAN NEUBURG, Keurvorst van de Paltz; voor een somme van vierduizend Brabantsche kroonen, tot versiering van deszelfs kostbaare Gallery te Dusseldorp, alwaar deze stukken nog heden gezien kunnen worden.

Het geene 't welk men van het hooge Altaar genomen heeft, (dat naar het opgegeven plan van RUBBENS gebouwd was) verbeeldde Mariaas Hemelvaart, het andere van het hoek Altaar, aan de Rechterzydsche eerste kolom van het groote ruim verbeeld de Marteling van St. LAURENTIUS: offschoon in het Verkoop-contract bedongen was, dat de kooper verplicht zou zyn goede kopyen in de plaats te stellen (het welk men niet volbracht heeft) zullen de liefhebbers niets meer vinden als de droevige nagedachtenis van het wegrukken van een der schoonheden der Stad Brussel, de prent naar St. LAURENTIUS, is door LUCAS VORSTERMAN gegraveert, dezelve is schoon en zeer zeldzaam, de opdracht is: *Pietate reverendo &c.* hoog 13 duim, breed 10 duim: die naar de Maria Hemelvaart is door WITDOUCK gegraveert, zonder tytel of opdracht.

Ondertusschen bleef in deze Kerk het derde stuk van RUBBENS overig, verbeeldende Christus de sleutelen aan Petrus geevende; hoewel dit stuk juist niet een der uitmuntendste van den Schilder is,

is, is het zelve voor 't minst grootsch van tekening, krachtig van kleuren, en de beelden luchtig van toetsen: dit stuk is een gift van JAN BREUGHEL, bygenaamt, de *Fluweele*, om tot een Grafgedenkteken te dienen (volgens deszelfs opschrift,) uit kinderlyke liefde en ter gedachtenis aan zyn Ouders, PIETER BREUGHEL en MARIA COUCKE.

Ondanks dat dit stuk voor een Grafgedenkteken, tot sierfel van de Kerk, en van de Stad Brussel dienen zou, hebben de Priesters en Kerkmeesteren een verlof weeten te verkrygen om het zelve in 't Jaar 1766. aan den Heer BRAAMCAMP te Amsterdam, voor een somme vau 5000 Guldens te verkoopen, en hebben tevens een kopy in deszelfs plaats gesteld. De prent naar het zelve is van het yzer van PONTIUS, getyteld: *Tibi dabo Claves &c.* hoog 14 duim, breed 11 duim.

Het is ten uiterste smertelyk voor Beminnaaren van schoone kunsten, voor Schilders en voor hunne jonge aankweekelingen, dat deze uitmuntende werken zo dikwils uit onze Kerken getrokken worden om 'er vreemde landen mede te verryken, onder den dekmantel van een voorgegeven recht van eigendom, doordien zy geschenken zyn, zonder wettige redenen of verlof van hoger hand.

Zo men hier noch verder mede voortgaat, stemt men regelrecht in de verbanning der schoone kunsten, en lyd niet alleen dat de opvolgers der begiftigers hier mede een zekeren hoon word aangedaan: maar,

men boezemd ook de edelmoedigen een onlust in om de stappen hunner voorouderen naar te volgen; men beneemt jonge Schilders den moed, door de berooving dier voorwerpen, welkers toegang hen in Kerken en openbaare plaatsen gemakkelyk is; men ontrukt hen klaarblykelyk de spiegels van beschouwing, waar uit zy het kunstmerg van groote Meesters als moeten inzuigen, en de verdiensten doorgronden van derzelver tekening, naakt, kunst van saamengroeping, verkiezing van schoone standen en werking der lichten tegen de bruine partyen: juist door zulke voorwerpen verkrygen zy het waare schoon, en vinden een vrye gelegenheid, hunne gebreken te verbeteren, en zich te bevlytigen, om door middel van deze voorbeelden tot den hoogsten top van volmaaktheid te geraaken.

Het vuur der woedende Bombardeering, eerbiedigde de St. Nicolaas Kerk even zo weinig als de andere Tempels dezer Stad, vernielende alle deszelfs Altaaren en versierselen, onder welke zich het pronkjuweel van RUBBENS bevond, verbeeldende dit den Profeet Job, in zyne elende zittende op den misthoop, en zyn Vrouw ter zyde staande, zyn lyden vermeerderende, door aanstooking van den duivel, die zich achter haar vertoond, uitbraakende met een verbleekt en uitgeteerd aanzicht, duizenden smaadheden, scheldwoorden en lasteringen.

Dit stuk was een van de allerverrukkendsten die ooit

ooit uit de handen van RUBBENS gekomen waren, door de heerlykheid van tekening, de uitdrukking der hartstochten, uitvoerigheid en overeenstemming van kleuren: het geduld van Job, en de toornigheid van zyn vrouw, vertoonden 'er zich even zo natuurlyk als onnavolglyk in, want men las duidelyk op het aanzicht van den Profeet, welkers oogen ten Hemel waren opgeheven, zyn onderwerping aan den wil van den Almachtigen, hem met opgeheeven handen aanbiedende alle de verachtingen en smerten, waar van hy aangevallen was: op dat der vrouwe vertoonde zich al het geen de kwaadheid, en vrouwelyke gramschap het allervreeslykst uitwerken kan. De schoone en zeer zeldzaame prent naar het zelve is door LUCAS VORSTERMAN gegraveert, en heeft tot tytel: *Homo natus de muliere &c.* hoog 13 duim, breed 9 duim. De zeer uitvoerige schets van dit stuk bevind zich in het eerste Kabinet van den Keurvorst van de Paltz, te Manheim; het zelve heeft de hoogte van 1 voet en 2 duimen, en 9 duimen breedte.

WERKEN VAN RUBBENS
IN DE STAD ANTWERPEN.

Het eerste openbaare Werk, waar door RUBBENS van de verhevenheid van zyn geest in de Stad Antwerpen blyken gaf, na zyn reize

door Italie, was het groote ſtuk van het Choor-Altaar, in de Parochiekerk van St. Walburg, het welk door den Prieſter en Kerkmeeſteren dezer Kerke van hem verzocht was, dewelken voor een onderwerp het zeer heerlyk tydſtip der Kruisoprichting van den Zaligmaker op Golgotha hadden uitgekoozen.

In dien tyd had men de gewoonte om voor de Altaaren twee toeſluitende luikdeuren te maaken ter beveiliging der voornaamſte ſtukken: RUBBENS, aan wien uitgebreide ondernemingen en derzelver uitvoering het grootſt vermaak verſchaften, nam voor, om de vindingryke gedachten zyner Studiën, en de vruchten van zyn kunſt, die hy in Italie geplukt had, aan den dag te brengen, zich van de twee deuren te bedienen, om, met het middelpanneel te ſaamen gevoegd zynde, niet dan een enkele ordonnantie te vormen.

De vertooning van dit groot en eerſt werk trok alle de liefhebbers, Schilders en nieuwsgierigen ter beſchouwing der Kerk van St. Walburg, de grootſte loftuitingen voor den Schilder uitgalmenden, want deze ryke ordonnantie bevond zich op zulk een geheel nieuwe en inneemende wyze veranderlyk van ſchikking te zyn, dat dezelve niet alleen die van zyn beroep, maar alle liefhebbers in een diepe verrukking bragt, hebbende de Schilderkunſt nog niet door eenig Schilder van het land zich tot zulk een hoogen trap gebragt gezien, als RUBBENS dezelve volmaakt had door de leven-

vendigheid van ſtanden, de uitdrukking van *Characters*, krachtig en helder koloriet, en de verwonderlyke verdeeling der lichten.

Daarenboven is de doorwrochte kunſt in dit ſtuk aanmerkelyker dan verſcheidene Liefhebbers hebben waargenomen; want de Schilder doet zyn werk zo wel van verre als van onderen naar de hoogte, in even dezelve volmaaktheid en kracht zich vertoonen, niettegenſtaande het zich boven het Altaar van het groote Choor bevind, tot het welke men met negentien trappen moet opklimmen; de Schilder heeft zo veel kracht en *harmonie*, of overeenſtemming aan zyn kleuren en laatſte toetſen weeten te geeven, door het gebruiken van groover zaaken in eenige partyën; dat het uitwerkſel van volmaaktheid en de kracht van koloriet, aan het einde der Kerk, en op het Choor zelve, zich even uitdrukkelyk vertoonen.

De Vreemdelingen maaken deze aanmerking nooit, beſteedende geen genoegzaamen tyd tot het onderzoeken der verdienſten, waar mede dit tafereel als overlaaden is; het lichaam van Chriſtus heeftde gedaante van een man van drieendertig jaaren, gevormd volgens de allerſchoonſte natuur, het hoofd is uitvoerig in 't *profil* of ten halve geſchildert, de tekening juiſt; en de kracht der houdingen en ſtanden van de geenen, die in beweeging zyn tot de oprechting van het Kruis, doet een waare en levendige uitwerking; het beeld met een kaal hoofd verbeeld zynde, is een byzondere oplettenheid

waardig door de krachtige pooging die het zelve schynt in 't werk te stellen, tot opheffing en ondersteuning van het gewicht des Kruises, en het lichaam van Christus; de kleuren zyn helder en krachtig, de groepen volmaakt verbonden, en de verdeeling van lichten is 'er verwonderlyk in waargenomen; op zulk een wyze dat dit stuk een byzondere aandacht waardig is.

Zo de Hr. DESCAMPS in zyn *Voyage Pittoresque d'Anvers*, of Antwerpsche Schilderreize, zich de moeite had gegeeven de verdiensten van dit stuk beter te overwegen, zo twyffelt men niet of hy had den Schilder in zyn boek meerder lof toegebragt, als hy 'er wezentlyk in gedaan heeft; men twyffelt ook tevens aan zyn uitgebreide kundigheden niet, doch men mistrouwt een beschouwing die zo beschroomt te werk gaat, maar die men niet genoeg kan herhaalen, wil men zo meesterachtig en teffens ter vlucht een Werk beoordeelen, dat menigvuldige en bedaarde oplettenheden vereischt: men heeft ondertusschen reden om te twyffelen dat hy in Vrankryk ooit eenig schilderachtig voortbrengsel uit de Parysche Schoole gevonden heeft, gelykvormig, minder zwaarmoedig (zo als hy zegt) en minder eentoonig van kleur, als een der minsten van RUBBENS; doch dit is waar, dat hy 'er die schoone kleuren niet in gevonden heeft of die Tooneelhoudingen, waar van zich de Fransche Schilders bedienen om in den smaak van haare natie te werken.

Op

Op de buitenste zyde der deuren is aan de rechterhand St. Catharina, en aan de slinkerzyde St. Eloy verbeeld, zynde de hoofden van de uiterste schoonheid, byzonderlyk dat van het eerstgenoemde, deszelfs kleederen zyn breed en grootsch geplooid, een lieflykheid, en inneemenheid heerscht door het geheele beeld, dat meer dan levensgroote is. St. Eloy, van dezelve groote, is 'er met een verhevene deftigheid in verbeeld. RUBBENS schilderde deze stukken met drie andere kleine tafereelen, die men boven de Sacristie plaatste, waar van het eene St. Walburg in een Scheepje op een onstuimige zee dobberende, verbeelde; het andere, eenige Engelen dragende St. Catharina in een graf; het derde Christus aan het kruis, en boven op het Altaar de Vader der Eeuwigheid, benevens twee Engelen, op hout geschildert, in den omtrek uitgesneden; en alle deze Werken waren, volgens het rekenboek dezer Kerk, onder een gemaakt beding in 't midden van Juny 1610, aangenoomen, voor een somme van 2600 Guldens Brabants geld, te betaalen in drie of vier termynen; dit genoemde boek maakt tevens nog melding, dat by de laatste betaaling de Schilder een geschenk van 10 Guldens aan de Kerk deed; men vind 'er verder nog in aangetekent dat in het jaar 1627, RUBBENS het groote stuk *geretoucheert*, of opgeschildert heeft, op het aanhouden van een Priester en Kerkmeesteren, die, volgens hun begrip, een al te aanmerkelyke leege plaats op het onderste van het stuk von-

den, dewelke, by het *retoucheeren*, naar hun smaak, gevuld werd, door de verbeelding der Patryshond van des Schilders voorplein, voegende 'er nog andere kleinigheden by. Waar na hy voor deze verandering, ten voordeele der Kerk, niets rekende.

Dit zelve boek maakt tevens nog melding dat in 't Jaar 1739, de Priester en Kerkmeesteren deze drie kleine stukken, namentlyk, de Eeuwige Vader, en twee Engelen, na een bekoomen verlof van den Magistraat en den Bisschop, voor de somme van 993 guldens 7 stuiv. Brabants geld, verkogt hebben, om tot de bouwing van een marmer Altaar te gebruiken, in het welk het groote Schildery tegenwoordig geplaatst is: de prent van het groote stuk is in drie plaaten door H. WITDOUCK gegraveert; zyn opdracht luid, *Domino Cornelio &c.* dezelven worden om hunne schoonheid tot een duure prys verkocht: hoog 12 duim, breed 43 duim.

Nog vind men in deeze voornoemde Kerk ter slinker zyde van het Choor een ander stuk van RUBBENS, het welk het *Epitaphium* des Geslachts van COCKX uitmaakt, en Christus na zyn opstanding verbeeld, gezeten op zyn graf, met zyn voet de dood vertredende, (zinspeelende op de eerste zonde) door zyn smertelyk lyden, dood, en heerlyke verryzenis: dit stuk, op eenige plaatsen afgeschilffert zynde, is tegenwoordig door een goede hand weêr hersteld geworden: de prent is door REMY EYNDHOUDT gesneeden, zonder

der tytel: dezelve is juist van de schoonste niet, doch zeldzaam: hoog 7 duim, breed 9 duim.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DE KERK DER GROOTE KARMELITEN TE ANTWERPEN.

Onder de eerste Werken, die RUBBENS te Antwerpen gemaakt heeft, is nog dit, het welk men onder de Choorzangers Gallery aan de rechterzyde dezer Kerk gewaar word, het zelve verbeeld de Eeuwige Vader, in een Hoogepriesterlyk pronkgewaad, den gestorvenen Christus op zyne knien houdende; het beeld van Christus is geheellyk in de verkorting, verzeld van Engelen, draagende de lydens werktuigen in de hand, in dit stuk ziet men het koloriet en zyne Italiaansche Studiën doorstraalen; de prent naar het zelve is fraai, door BOLSWERT gegraveert, en voert tot tytel: *Hic est filius meus dilectus &c.* hoog 16 duim, breed 12 duim.

TWEE STUKKEN VAN RUBBENS IN DE KERK DER ST. MICHIELS ABDYE TE ANTWERPEN.

Het Geruchtmaakend Schildery der Kruis oprichting in de Parochie Kerk van St. Walburg

burg te Antwerpen, door RUBBENS onmiddelyk na zyn te rugkomst uit Italie geschildert, een byzonderen lof hebbende weggedragen, voelde zich een yder als gedrongen om van dezen grooten Schilder eenige Werken te bezitten, en wel byzonderlyk de parochiaale Kerken en Kloosters die zich door de woede der Beeldenstormers van haare sieraden vonden beroofd te zyn, ten tyde der Nederlandsche beroertens, voornaamentlyk in 't jaar 1556, toen de Stad Antwerpen allerwreedst van dezelven aangevallen was geweest.

Onder de alleryverigsten was de Abt van St. MICHIEL te Antwerpen, wiens Kerk met deszelfs versierselen door voornoemde woede zodanig mishandelt was geworden, dat 'er alles in verbryzeld, geschonden, en verbrand was, het geen hem verplichte in de wederoprechting der sieraaden van zyn Kerk te voorzien, waarin hy alreeds bevoolen had een groot Altaar van Marmer optebouwen, en, om het zelve te versieren, verzocht hy RUBBENS een Schildery van zyn penseel, de aanbidding der wyzen verbeeldende.

Dit schoon stuk werks geplaatst zynde, was 'er een yder van als opgenoomen uit oorzaak van deszelfs ryke ordonnantie, grootschheid en naauwkeurigheid van tekening, schoone vinding der groepen, kracht, en overeenstemming van koloriet: eenige Geestelyken van deze Abdy, dit stuk van de eene zyde tot de andere naauwkeurig overzien hebbende, vonden stof tot berisping op de uitvoering

dezer

dezer Geſchiedenis, ten aanzien der Heilige Schriftuur, die zegt dat Jezus na dieszelfs geboorte tusſchen den Os en Ezel was ter neder gelegt; en alzo men hier niets dan een Os was vindende, gaven deze Heeren voor, dat RUBBENS niet volgens de Euangeliſche uitdrukking had te werk gegaan, en dat hem dierhalven deze misſlag onvergeefelyk was.

Maar RUBBENS, die een groot Vriend van den Abt en van al zyne Geeſtelyken was, had alreeds beſpeurd het verwyt, het welk men hem doen zou, en verlangde naar het oogenblik dat iemand van deze Heeren hem het zelve zou onder 't oog brengen, wyl hy zich reeds tot zyn verweering gewaapent had; want zich op een zekeren dag in de Abdy bevindende, verzeld zynde van eenige dezer Geeſtelyken, kon een onder hen zich niet onthouden van by wyze van ſchertſen hem de zwaarigheid te maken, waarom hy zo grovelyk tegen de Heilige Geſchiedenis gezondigt had, hebbende in zyn Schildery verzuimd de Ezel aan de andere zyde der kribbe te ſtellen, wyl 'er de Os alreeds ſtond? maar de oplosſing van RUBBENS was by der hand, hen te gemoed voerende: *Myne Heeren, de wezentlykheid uwer bezwaarnis is my bekent, maar van uwen kant is u mede niet onbewuſt dat myn Schildery in het Choor van uwe Abdy geſteld is, aldus was het my niet geoorloofd het getal van den misſlag waar van gy my beſchuldigt, te vermeerderen.*

De

De bondigheid dezer ſluitreden, maakte een einde van 't geſchil, en zette deze byeenkomſt vreugde by, die zich met gereed geld rekende betaald te zyn; maar dit antwoord was genoeg aantemerken, als uit een voorbedacht vooerneemen van RUBBENS zyde voortgekomen, die zich meer als te veel in redentwiſt met deze jonge Godgeleerden ziende, dewelke door een weinig beleezenheid hunne ſchranderheid trachtten te vertoonen, en hunnen goeden vriend te beſtryden, ſlechts naar een goede gelegenheid zocht hen op zyn beurt belachelyk te maaken.

De Abt, aan RUBBENS naar de prys van het voornoemde Schildery vragende, ontfing tot antwoord, dat, hebbende dertien dagen toegebragt tot voltooijing van het zelve, het hem dertien honderd guldens koſten zou: de Abt, verwondert zynde, zo wel over de vaardigheid van zyn penſeel als over zyn eiſch, wilde dezelve verminderen, waar toe de Schilder echter niet wilde verſtaan, maar door de naauwe vriendſchap die 'er heerſchte tuſſchen hem en den Abt (VAN DER STERREN genaamt) bood hy hem zyn pourtret tot een toegift aan, het geen aangenomen en ter uitvoer wierd gebragt; dit ſchoon pourtret is in het groote Choor der Abdy te zien geweeſt, maar zedert eenigen tyd heeft men het zelve in de byzondere vertrekken der Abten van dit huis overgebragt. De Prent van het groote ſtuk is door ADRIAAN LOMMELIN geſneeden, deszelfs tytel en opdracht luid: *Et apertis*

pertis thesauris ... Ordinis Præmonstratis Antverpiæ, hoog 21 duim, breed 17 duim.

In de Kruisweg, aan de noordzyde der laatstgenoemde Kerk, bevind zich een marmer Altaar met een stuk van RUBBENS versierd, waar van de beelden meer dan levensgrootte zyn, verbeeldende St. Gregorius van een Heilige Vrouw verzeld zynde, benevens verscheidene andere heilige persoonen: dit werk is dat geene het welk hy te Rome geschildert en uit Italie overgebragt had, en waar van men hier te vooren reeds gewag heeft gemaakt: men ziet in dit stuk het Italiaansche met het Rubbeniaansche koloriet te samen werken, maar de kleederen zyn van een min luchtig maaksel, als de geene die hy naderhand in de Nederlanden heeft geschildert. Deszelfs prent is door REMY EYNDHOUT gegraveert, zonder tytel of opdracht, hoog 7 duim, breed 5 duim.

Aan de linker zyde van het genoemde Altaar ziet men een gedenksteen voor PHILIP RUBBENS, oudsten broeder van den Schilder, en Secretaris te Antwerpen, opgericht zynde door deszelfs Gemalinne, MARIA DE MOY, dewelke bevoolen had haar echtgenoot by de Grafstede van zyn Moeder MARIA PYPELING te begraven: RUBBENS vervaardigde, door liefde voor den overledenen, het opschrift op den genoemden gedenksteen, die geplaatst was boven het afbeeldzel van zynen broeder, door zyn eigen hand geschildert.

De-

Dewyl de gaven van RUBBENS in allen opzichte uitschitterende waren, zal de volgende *Inscriptie* een spreekend bewys van zyne bekwaamheid in de Latynsche taal uitleveren.

PHILIPPO RUBENIO J. C.
Joannis Civis Antverpiensis, &
Senatoris filio
Magni Lipsii discipulo, & alumno,
Cujus doctrinam pene assecutis,
Modestiam feliciter adæquavit;
Bruxellis, Presidi Richardoto,
Romæ, Ascanio Cardinali Colomnæ
ab epistolis & Studiis.
S. P. Q. Antverpiensis a Secretis.
abiit non obiit, virtute,
& scriptis sibi superstes.
V. Kalend. Sept. a Christi MDCXIX.
ætatis XXXIX.
Marito bene merenti Maria de Moy
duum ex illo liberorum, Claræ,
&c. Philippi Mater.
Propter illius, ejusque Matris
Mariæ Pypelingæ Sepulchrum
hoc meroris & amoris sui monumentum
P. C.
Bonis Viator, bene precare manibus:
& cogita, præivit ille, mox sequar.

dat is:

Voor
PHILIP RUBBENS,
Rechtsgeleerde,
Zoon van JAN RUBBENS,
Burger en Raad van Antwerpen,

Leer-

Leerling
van den beroemden LIPSIUS,
wien hy,
na deszelfs geleerdheid
byna deelagtig geworden te zyn,
in zedigheid gelukkiglyk
evenaarde.
Te Brussel
is hy onderwezen onder voorzittinge,
van RICHARDOTUS;
te Rome
onder die
van den Kardinaal ASCANIUS COLONNA,
by denwelken hy als geheimschryver
ook geweest is.
Te Antwerpen is hy insgelyks
Stads Geheimschryver geweest.
Door zyne deugd en schriften
afgeslooft zynde,
is hy
overleden
den 28 Aug. van het jaar 1619.
in den ouderdom van 39 jaaren.
MARIA DE MOY,
zyne Huisvrouwe,
Moeder der twee Kinderen
CLARA en PHILIP,
by hem verwekt,
heeft dit
by zyne Grafstede,
en die zyner Moeder,
MARIA PYPELING,
ten gedenkteken
van rouwe en hoogachting,
alhier in het openbaar doen stellen.

Behalven dit Graffchrift, had hy 'er nog een ontworpen voor JAN BREUGHEL, bygenaamt *de fluweele*, uit erkentenis, en vriendschap, zo wel in hunne reizen door Italie als in hun verblyf te Antwerpen, met elkanderen onderhouden.

RUBBENS was zodanig aan de verdiensten van JAN BREUGHEL oprechtelyk verbonden, dat hy zich uit eigene beweeging tot voogd aanbood, over deszelfs twee dochters, die hy, na zyn overlyden, door een ziekte van waterzucht, in de maand January des jaars 1625, in den ouderdom van 57 jaaren, in de Waereld achter liet.

Schoon RUBBENS niet door eenige Regeering tot deze voogdyschap kon gedwongen worden, door zyn waardigheid van Raad van Staate, ging echter zyn liefde tot den vader op de twee weezen over, en de opvoeding van deze dochters was hem zo dierbaar, als die van zyne eigene kinderen; zich vrywillig overgeevende tot het welzyn der nakomelingschap van hem, dien hy in zyn leven zo zeer gewaardeert had: RUBBENS verdubbelde nog zyn deugdzaame neiging voor deze Kinderen, den vader na zyn dood door een Graffchrift verheerlykende, geplaatst boven het afbeeldsel van den overledenen, door zyn penseel vervaardigt, tot een eeuwig teken van de oprechtheid hunner vriendschap.

D. O. M.
Joannes Breughelius,
Petri filius,

hic

hic situs est.
qui artis gloriam, a patre & avo
materno, Petro Couckio Alostano,
Pictoribus sui seculi primariis,
Velut hereditario jure acceptam,
Ingenio ac industria adæquavit.
Imp. Cæs. Rudolpho II,
Augusto,
Acri omnium bonarum artium
estimatori, ac patrono,
gratus, & acceptus.
A serenissimis Archiducibus
Alberto & Isabella
Belgii Principibus in familiam adscitus,
Modestia, & morum comitate
omnium animos, etiam invitos
divinxit.
Liberi
Isabella de Jode, & Catharina
a Marienbourg, Conjugibus
lectissimis superstites,
parenti charissimo
P. C.
Decessit prid. Idus Jan. MDCXXV.
Vixit annis LVII.

dat is:

Hier legt
JAN BREUGHEL, PIETERSZ.
die door zyn vlyt en bekwaamheid
in de Kunst,
den roem van zynen Vader,
en moederlyken Grootvader
PIETER COUCK,
als de vermaardste Schilders

hunnes tyds,
als 't ware door overerving
met recht verworf.
By den Doorluchtigen Keizer
RUDOLPHUS II.
Yverig voorſtander en beminnaar
van alle voortreffelyke Kunſten,
bemind en geacht.
In het Geſlacht
der Doorluchtigſte Aartshertogen,
ALBERTUS en ISABELLA,
Gouverneurs der Nederlanden,
als bloedverwant aangenomen zynde,
Heeft hy, door zyne heuſch gedrag
en minzaamheid,
De harten van allen,
ja zelfs zyne Vyanden,
tot zich getrokken.
zyne Kinderen,
ISABELLA DE JODE, en
CATHARINA VAN MARIENBURG,
nageblevene Weduwen haarer Mannen,
hebben dit,
ter gedagteniſſe
van haaren beminden Vader,
doen ſtellen.
Hy is geſtorven
den 12 January 1625,
In den Ouderdom van 57 jaaren.

JAN BREUGHEL wierd met veel plechtigheid in de Kerk van St. Joris te Antwerpen ter aarde beſteld: zyn *Epitaphium* is aan de muur gehecht tegen over het eerſte Altaar, alwaar het genoemde afbeeldſel en de *Inſcriptie* gezien worden.

DRIE

DRIE STUKKEN VAN RUBBENS IN DER KLEINEN KARMELITEN KERK TE ANTWERPEN.

Het eerste, 't welk men ontdekt boven het Altaar van de kleine Kerkbuik aan de linker zyde, is een St. Theresia op de knien leggende, als verrukt door de verschyning van Christus, by wien zy een voorspraak verstrekt voor de zielen in het Vagevuur, dat zich aldaar geopent vertoont; een Engel reikt een Ziel de hand toe, om haar uit dezen diepen afgrond te verlossen; het hoofd, ja het geheele Christusbeeld is van het schoonste maaksel van den Schilder, het koloriet helder; de hartstocht van deze Heilige Maagd is op de allernatuurlykste wyze uitgedrukt, en alles te samen genomen met veel vuur en geest ter uitvoer gebragt: deszelfs fraaije prent is door S. A. BOLSWERT gegraveert, en heeft tot tytel: *Exstimulat Christus Dominus &c.* hoog 16 duim, breed 12 duim.

Het tweede vertoond zich in de kleine Kerkbuik aan de rechter zyde, verbeeldende St. Anna, de H. Maagd in het leezen onderwyzende; St. Joachim is deze twee verzellende; in de hoogte zyn eenige vliegende Engelen, bloemen strooijende: het schoone van RUBBENS geest, is als door het geheele stuk uitgestort, de zwier der Hoofden is van de uiterste schoonheid, het naakt, de hartstochten,

groeping, kleeding, ja alles drukt de volmaaktheid uit. De prent daar van, die door S. A. BOLSWERT gegraveert is, voert tot tytel: *Audi filia. ..... Rex decorum tuum.* Hoog 15 duim, breed 11 duim: deze prent is zeer fraai en zeldzaam.

Het derde Schildery van RUBBENS is in een klein Altaar boven een predikstoel geplaatst, ter rechterzyde van het groot Altaar, verbeeldende Christus van het Kruis afgelaaten, en door Joannes, de H. Maagd, en Magdalena ondersteund wordende: dit kleine stuk bevat in zich het waare schoon van den Schilder, zynde in het zelve alle schilderachtige bevalligheden ten toon gesteld; doch ondanks deszelfs schoonheid, weet men niet dat 'er eenige prent van uitgaat.

VIER SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE KERK DER DOMINICAANEN TE ANTWERPEN.

Onder de Werken van RUBBENS, die men in dezen schoonen Tempel vind, behoort dit, het welk in 't Altaar van het middelste Kruisperk geplaatst is; men steld dit stuk in den rang der eersten, die de Schilder na zyn terugkomst uit Italie heeft voortgebracht: het zelve verbeeld een Concilium of Kerkelyke Vergadering over de stoffe van het H. Avondmaal, gehouden tusschen Kardinaa-

dinaalen, Bisſchoppen, en Geleerden. De menigte van perſoonen, en hunne klederen geeven een verwonderlyke houding aan dit ſtuk; de tekening is juiſt, doch het koloriet niet zo uitmuntende als het welk zich in het volgende vertoond. Deszelfs prent is door H. SNYDERS gegraveert, getyteld: *Chriſtus in hac &c.* hoog 22 duim, breed 15 duim.

Het tweede tafereel verbeeld de Geesſeling van Chriſtus: dit ſchoone ſtuk vervuld de kapel *der Miſterien* van den Roozenkrans, en is in de kleine Kerkbuik ter ſlinker zyde geplaatſt, boven de Biegtſtoelen: het zelve is met de uiterſte edelheid ter uitvoer gebragt; de dunheid der verwen, het ſchitterend koloriet, en de naauwkeurigheid van tekening is door alles heerſchende; de levendige uitdrukkinge van wreedheid in de Geesſelaars, en het bebloede Chriſtusbeeld, vormen te ſamen een verſtandig geſchikte groep, en de zwier der Hoofden is ten uiterſte ſchoon. De prent naar het zelve is door PONTIUS gegraveert. Men zy onderricht dat de Hr. HECQUET, in zyn Catalogus van RUBBENS werken, in 't minſt geen melding maakt van deze prent.

Ondanks de uitmuntenheid van dit ſtuk heeft 'er de Schilder zyn gewoonlyk arbeidsloon niet voor ontfangen, te weeten yder dag tegens honderd Guldens gerekent, offſchoon hy 'er veel tyd aan had te koſte gelegt, maar door de inſchikkelykheid voor

zyn' biegtvader (naderhand Bisſchop van 's Hertogenboſch) die een geeſtelyke van dit Klooſter was, ſtelde hy zich met de gezegde ſom te vreden, en door diezelve inſchikkelykheid bood hy den Prioor aan de nog veertien overſchietende *Miſterien* tot denzelven prys aftemaaken; maar deze edelmoedigheid wierd verwaarloosd, wordende alle deze Stukken naderhand door andere Schilders voltooid, tot een minder redelyken prys.

Het derde is de aanbidding der Herderen, zynde de beelden meer dan levensgrootte; de geheele houding, door de verbeelding des nachts, en de ſterke uitwerking der lichten, vormt in dit ſtuk een allervolmaaktſte ſchilderachtige overeenſtemming en *harmonie*: men ziet het zelve in de hoogte van het noordelyke kruisperk geplaatſt. Deszelfs prent is door N. SPRUIT gegraveert; van 't zelve ſtuk is noch een betere, beruſtende onder de prenten van het Misboek van BALTHASAR MORETUS naar eene tekening van RUBBENS.

Het vierde Stuk, dat het grootſte en ſchoonſte is, word men in het Altaar van het groote Choor gewaar, vervattende een heilige zinnebeeldige ordonnantie, van dewelke ons noch de gewyde bladeren, noch het leven der Heiligen geenerlei melding maaken. Echter beſtaat deszelfs verbeelding in den Zaligmaker, op de wolken gedragen wordende met den blixem in de hand, gereed om de waereld te verdelgen; een weinig laager vertoond zich de H. Maagd, op andere wolken geknield leggende, ſmeeken-

kende voor de ongerechtigheden van het menſchelyk geſlagt: onderaan bevinden zich St. Dominicus, St. Franſiscus van Asſiſe, eenige Biſſchoppen en Kardinaalen, benevens andere heilige mannen en vrouwen, pogende door ſmeekingen de gramſchap van Chriſtus te doen bedaaren: by St. Dominicus is de aardrykskloot verbeeld, dewelke deze Heilige met zyn mantel ſchynt te willen bedekken, om dezelve voor de goddelyke wraak te behoeden.

Men gelooft dat RUBBENS, een man van uitgeſtrekte beleezenheid zynde, nooit dit onderwerp zou hebben uitgekozen, maar dat hy, door zyn natuurlyke beleeftheid, aan het verzoek van deze vroome Mannen heeft willen toegeeven, onder dewelken zich zyn biegtvader mede bevond; echter dachten zy niet dat men in de volgende eeuwen dit onderwerp zou kunnen aanzien voor even zo kwalyk in een Kerk geplaatſt, als dubbelzinnig in de oogen der Biſſchoppen, Godgeleerden, en Hiſtoriekundigen; ja zelfs belachelyk voor de geenen die vyanden van de Roomſchen Godsdienſt zyn.

Ondanks alles wat men tot nadeel der ordonnantie zou kunnen zeggen, draagen echter de tekening en het uitmuntende koloriet de overwinning weg; de ſchoonheid en bevalligheid der aanzichten is wonderbaar, het naakt met de ſchoonſte natuur gelykvormig; breed geplooide klederen, de ſtout aangezette toetzen, alles getuigt hier van de

 vol-

volmaaktheid van des Schilders penſeel : niets is 'er in dan het Chriſtus beeld, het welk men eenigermaaten van onnaauwkeurigheid zou kunnen beſchuldigen : niettegenſtaande de ſchoonheden van dit Schildery, hebben onze uitmuntendſte graveerders verwaarloosd ons prenten naar het zelve te verſchaffen.

In een der Kamers van dit Klooſter ziet men het afbeeldſel van den Heer OPHOVEN, laatſte Biſſchop van 's Hertogenboſch, door RUBBENS geſchildert; deze Prelaat was van te vooren een groot vriend en biegtvader van den Schilder, die door de voorrechten, waar mede hy door de Aartshertogen ALBERTUS en ISABELLA vereert was, hem genoemde Biſſchoplyke waardigheid bezorgde: dit afbeeldſel is van een gloeijend koloriet, en een doorſchynende dunheid. De prent naar het zelve is geëtſt door N. VAN DEN BERGHEN.

VYF STUKKEN VAN RUBBENS IN DE KERK DER RECOLLECTEN TE ANTWERPEN.

De vaardigheid van RUBBENS penſeel en den rykdom zyner gedachten waren onvermoeid werkende, zo tot behaagen der gemeente, als der geenen, die hem om zyne Werken ver-

verzochten; deze Vaders bevonden zich onder dit getal, en vorderden van hem een verbeelding van den Zaligmaker op Golgotha, tusschen de twee moordenaaren zieltoogende: waarby de schilder de heilige Maagd, Joannes en Magdalena voegde; aan de zyde plaatste hy Longinus, Christus zyde met een speer doorsteekende, benevens eenige Soldaaten te voet en te paard, die deze zegenryke vertooning als omsingelden.

De uitwerking van dit stuk is zo treffende, dat by de intrede van het Choor, alwaar het zich in het Altaar geplaatst vind, alle liefhebbers als verbaast zyn, door de kracht van het koloriet en grootschheid van tekening; deszelfs zeer schoone prent is van het yzer van S. A. BOLSWERT, en voert tot tytel: *Jesus crucifixus venerunt &c.* hoog 21 duim, breed 15 duim. Men weete dat dit groot Altaar benevens deszelfs genoemde Schildery, door den Ridder NICOLAAS ROCKOX in het jaar 1620, toen Burgemeester van Antwerpen zynde, zyn geschonken geworden; deze mildaadigheid, vind zich in de volgende vaerzen uitgedrukt, die men naby de offertafel gewaar word, en tusschen de kolommen, dewelke het gebint van genoemde Altaar ondersteunen.

Hanc Christo Domino posuit Rococcius aram,
Expressit tabulam Rubeniana manus.
Dextram artificis, seu dantes pectora cernas,
Nil genio potuit nobiliore dari.

't Welk

't Welk zo veel als 't volgende te kennen geeft:

Deez' Christus, door de hand van RUBBENS afgebeeld,
En dit Altaar, zyn door ROCKOX deez' Kerk geschonken:
Daar 's gevers mildheid, en des Kunstnaars geest u streelt,
Wat gift van meer waardy, had ooit meer uitgeblonken?

Maar helaas, dit schoone stuk heeft zedert zeer weinig tyds geleeden, de onbarmhartige handen van een leekebroeder dezer orden ondergaan, die, zich mede willende mengen in het barbaarsche, en voor dezen onbekende, ambacht van Schilderyen schoon te maaken, zich op zulk een heerlyke wyze gekweeten heeft, dat hy weezentlyk dit schoone stuk heeft doen verbleeken, en 'er de aangenaamste toetsen en kleuren van den Schilder uit heeft weggenomen.

Daarenboven was hy zo bescheiden, zyn verbroddeling niet willende vermeerderen, om door het gebruik van zyn penseel, of eenige vernissen, de oogen van het algemeen te bedriegen, naar het voorbeeld van andere afwasschers, die door hun onbekwaam penseel de verbroddeling tot zyn hoogsten top brachten.

Het tweede is in het Altaar aan de rechterzyde van der Choorzangers Gallery geplaatst, verbeeldende St. Fransiscus van Assise, die het hoogwaardige ontfangt, zich van verscheidene Geestelyken omringd bevindende. Dit stuk treft zodanig het oog niet als wel de anderen van dezen Schilder, wyl het zich in een ongunstigen dag vind geplaatst, en in de

de tweede plaats heerſcht 'er een donkere kleur door het geheele ſtuk, uit oorzaak van de kleeding der Geeſtelyken die 'er zich in bevinden. Ondertusſchen ſtemmen de kenners overeen, dat de hoofden ten uiterſte uitvoerig zyn, het koloriet krachtig, en de klederen fraai geplooid.

Dit Schildery heeft van de mildaadigheid der edele familie van Charles zyn oorſpronk, hebbende aan Rubbens voor deszelfs dienſtbewys, een ſomme van negenhonderd guldens betaald, volgens de *quitantie* beruſtende in de oude papieren dezer familie. Deszelfs prent is door Hendrik Sneyers gegraveert, getyteld: *Educ de cuſtodia &c.* hoog 21 duim, breed 13 duim.

Het derde ſtuk ontmoet men in de Kapel achter het groot Altaar, tot een *Epitaphium* voor het edel geſlacht van Rockox dienende: het zelve verbeeld den Apoſtel Thomas, of de verſchyning van Chriſtus, na zyn zegepraalende verryzenis, aan genoemden Apoſtel.

Dit ſtuk is heerlyk geſchildert, en zeer krachtig van koloriet: het zelve word met twee deuren geſloten, waar op men aan de eene zyde het afbeeldſel van den Ridder Nicolaas Rockox (Oudburgemeeſter van Antwerpen) groot Vriend van Rubbens, geknield leggende op een gebedenbank, ziet, en aan de andere zyde Adriana Perez, deszelfs gemalinne, in dezelve houding: deze twee afbeeldſels, zyn van een doorwrochte ſchoonheid, door de edelheid der tronien, het tref-

treffelyk koloriet, en het ſmeltende der vleeſchkleuren. Doch deze drie ſtukken zyn tot dus verre nog niet door eenig graveerſel de waereld medegedeelt.

Het vierde, beruſtende in het midden der muur van het zuidelyke kruisperk, verbeeld de krooning van Maria, door de heilige drieëenheid; zy is op een ruggelings leggende wasſende maan rustende; wat lager zyn eenige Engelen door de wolken zwierende: het geheele verſchiet is als een ſchitterende en Hemelſche glorie: een heerlyk Schildery, waar van de prent door P. PONTIUS gegraveert is, doch niet in zyn beſten tyd, getyteld: *Coronatio divæ Virginis*, hoog 12 duim, breed 9 duim.

Het vyfde, boven de deur der ſacriſtye geplaatſt, verbeeld Chriſtus aan het kruis: eenige groote kenners houden dit ſtuk voor een uitmuntende Copy uit het ſchool van RUBBENS voortgekomen, en door zyn penſeel *geretoucheert*; het zelve is door den Heer CORNELIS DE WINTER, aan deze Vaders gegeven, deszelfs prent is door H. SNEYERS gegraveert.

In het binnerſte van dit Klooſter ziet men de echte ſchets van hun groot Altaarſtuk: de fiksheid van penſeel, en de ſtoutheid der toetſen, waarmede deze ſchets is aangezet, verdient een byzondere oplettenheid.

VIER

VIER SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE KERK DER JESUITEN TE ANTWERPEN.

Alvorens deze Kerk in te treden, is deszelfs voorgevel waardig beschouwd te worden, gebouwd volgens de tekening van RUBBENS, die hy gezamentlyk met die der Kerk en alle deszelfs inwendige versierselen heeft vervaardigt: te weeten, het Choor, twee Kapellen en hunne Altaaren, waar toe hy zich bediende van de bouwstoffen die reeds te vooren gevormt waren, van wit en zwart marmer, en jaspis, geschikt tot een Turksche Moskee, doch door de Spanjaarden van een Algerynsche Kaper genomen, die aangesteld was om de bouwstoffe naar Konstantinopolen over te voeren; en vervolgens te Kadix opgebracht, alwaar deze prys, te koop geveild wordende, gekocht wierd door een Koopman van Antwerpen, aldaar woonachtig zynde, die dezelve aan deze geestelyke Vaders zond.

RUBBENS de menigte dezer bouwstoffen nagezien hebbende, waar onder hy agtendertig zuilen van wit marmer vond, wierd van begrip, om in deze Kerk een gebint te vestigen, afscheidende de helft der hoogte van de kleine Kerkbuiken, en zich in den rug der voorgevel sluitende, om een tweeden Tempel in de eerste te vormen;

on-

onder aan bekleedde hy de pilaſters met jaspis, en de muuren met verſchillende ſoorten van marmer, alles naar de welgeſchiktheid, op zodanig een wyze, dat hy door de overvloed en koſtelykheid dezer ſtoffen een tweeden Tempel van Epheze bouwde.

Om de rykdommen van zyn gebouw te vermeerderen, voegde hy in het zelve nog zesendertig Zolderſtukken van zyn eigen penſeel, waar van de prenten door J. PUNT gegraveert zyn, wordende te ſamen in een band te Amſterdam verkocht, ten getale van zevenendertig ſtuks, de tytel 'er onder begreepen, die met het pourtret van den Schilder verſierd is: men vind nog een ander werk van deze prenten, door N. PREISLER, naar de tekeningen van RUBBENS gegraveert, die te dier tyd in de bezitting waren van den Heer J. DE WIT, een Antwerpenaar en voornaam Schilder, te Amſterdam woonachtig.

Maar deeze ſchoone Tempel, benevens deszelfs Zolderſtukken, ondergingen een allerrampzaligſt noodlot op den 18 July des jaars 1718, wanneer, by een geweldig onweer, de blixem het dak van deze Kerk aanſtak, en verſpreide in een oogenblik des tyds deszelfs verſlindende vlammen door de geheele oppervlakte heen, dewelke, alleen met hout overdekt zynde, het vuur zulk een ſnellen voortgang deed verkrygen, ondanks de zorgen die men aanwendde, dat de brand eindelyk onuitbluſſelyk wierd, verteerende in weinig tyds de daken

en

en gewelven, die, nedervallende, hunne vlammen aan het gebint, en wat het zelve in zich besloot, mededeelden, verteerende en sloopende alles wat zich daar bevond, alleen het groote Choor, en twee met steen verwelfde kapellen uitgezondert, het geen vier heerlyke Schilderyen van RUBBENS redde.

De Voorgevel was met een weinig beschadiging mede bewaart gebleeven, en onmiddelyk hersteld, om welke reden de Vaders van deze orde, zelfs bedacht waren op den wederopbouw hunner Kerk, en wel voornamentlyk door middelen om 'er met weinig kosten toe te konnen geraaken: hierom besllooten zy een algemeene *Collecte* door Holland en de Nederlanden, by hunne aanhangelingen en vrienden, in 't werk te stellen, het welk van zulk een voordeeligen uitslag was, dat de ruime ontfangsten by deze gelegentheid genoeg toereikende zouden geweest zyn, om weêr een Tempel, even zo prachtig als de eerste, te kunnen opbouwen; doch schoon deze Vaders het oorspronkelyke plan en deszelfs schikking involgden, gebruikten zy nu geen marmer tot hunne zuilen of wanden, maar bedienden zich alleen van witten steen, ook wierden de muuren beurteling met schotwerk, en Biegtstoelen bedekt: men kan door de marmere versierselen van het Choor en de kapellen die nog dezelfde zyn, van de heerlykheid, waar mede deze Kerk in zyn oorspronkelyken staat heeft uitgeblonken, oordeelen.

Het groot Altaarstuk van RUBBENS ordonnan-

tie was geheellyk bewaart gebleeven: het zelve bevind zich ſomtyds opgeſierd met een Schildery van dezen meeſter, wyl deze Vaders geduuriglyk de verſierſelen veranderen, volgens het vereiſch der Kerkfeeſten of die hunner inſtelling, door vier verſcheidene ſtukken, waar van 'er twee van RUBBENS, een van SCHUT, en het vierde van GERARD SEGHERS zyn. Het eerſte van RUBBENS verbeeld St. Ignatius, een bezetenen bezweerende; het andere St. Franſiscus Xaverius, een dooden opwekkende.

Deze twee ſtukken, van de allerſchoonſte des Schilders, zyn met een grootſchheid van gedachten ontworpen, en ſtout uitgevoerd: het geval der bezweering is in een koſtbaaren tempel verbeeld, welkers rykheid van Bouw- en doorzigtkunde, elks lof wegdragen; de overvloed van beelden zonder verwarring, en de verſtandige ſchikking van lichten, die op een verſchillende wyze de groepen en andere voorwerpen treffen, doen dit groote ſtuk voor een der alleruitmuntendſte voortbrengſelen van dezen Schilder doorgaan.

De Heilige bezweerder is op een ſtoep of dorpel geplaatſt, in een gebiedende en deftige houding, door verſcheidene Prieſters van zyn orden verzeld zynde; op den voorgrond vertoond zich de bezetene in volle woede, verſcheurende zyne klederen, en doende de wanhebbelykſte verdraaijingen met het lichaam, dat half ter neder ligt, en onderſteun-

ſteund word door de weluitgedrukte kracht der omſtanders; de woede dezer bezetene het eene been in de lucht ſteekende, doet de heerlykheid van tekening en de grootheid van uitvoer ontdekken; de houding van zyn hoofd, met opgereezene hairen, bleek aanzicht, en een vertrokken en ſchuimende mond, boezemen even zo veel afgryzen in als deze groep natuurlyk uitgedrukt is: aan de andere zyde ziet men kranken, kreupelen en kwynende, dezen Heilig om hulp ſmeekende; het koloriet van dit ſtuk is nog heden zo krachtig, als het ooit geweeſt is, zo dat het voor niets behoeft te wyken van het geen RUBBENS elders gegeeven heeft. De prent naar het zelve is zeer ſchoon, en van MARINUS Yzer. getyteld: *Sanctus Ignatius Loyola, magnus Societas Fondator.* Hoog 20 duim, breed 16 duim.

Het tweede Schildery van RUBBENS, verbeeld St. Franſiscus Xaverius, roepende een Japponnees uit den doode: de verſchillende welverbondene groepen, en bouwkunde, doen in deze grootſche ordonnantie een treffende uitwerking; de naauwkeurigheid van tekening voerd het gebied; over alle *Caracters*, de verdeeling der lichten is met verſtand geplaatſt, de houdingen der hoofden wel uitgekoozen, het koloriet van een groote kracht, ja de geheele ſamenvoeging ontdekt den meeſter: de zeer ſchoone prent is door MARINUS naar het zelve gegraveerd, van dezelve hoogte en breedte als de voorgaande, en voert tot ty-

tel: *Sanctus Fransiscus Xaverius, Indiæ Orientalis Apostolus.*

De Vreemdelingen en Liefhebbers komen hier dikwils zonder dat hen eenige dezer twee stukken worden vertoond, echter kunnen zy hun toevlucht tot de origineele schetsen neemen, zynde aan de zuilen, die tot onderſteuning van het Choorgewelf dienen, vastgehecht; en dewyl dezelve zo krachtig en uitvoerig zyn als men zeer weinig van dezen Schilder ziet, zullen zy toestemmen dat deze groote stukken den lof verdienen, die men over dezelve heeft uitgebazuint. Aan de rechterzyde van de kleine Kerkbuik, vind men de kapel van de H. Maagd, die volgens het plan van RUBBENS gebouwd en versierd is, en een Altaar van wit en zwart marmer heeft, waar in een Schildery van des Bouwmeesters penseel geplaatst is, het welk de Hemelvaart van de Heilige Maagd verbeeld; deze ordonnantie is ryk en verstandig gegroept, de beelden zyn kloek van tekening, de hoofden van een schoone verkiezing, en de kleuren benevens het naakt van de allerschoonste natuur. De prent is door S. A. BOLSWERT gesneeden, dezelve is zeer schoon en heeft tot tytel: *R. P. Guardiano Fratrum Minorum &c.* die onder het opschrift van CORN. VAN MERLEN, zyn opgesneden; hoog 22 duim, breed 16 duim.

Dit Schildery was geschikt voor het Altaar van het groote Choor van de Cathedraale Kerk te Antwerpen, maar te klein bevonden zynde, bezorgde

RUB-

RUBBENS aldaar een grooter, waarvan men hier na zal ſpreeken; by deze gelegenheid vonden de Vaders Jeſuiten het geheim zich van dit Juweel meeſter te maaken.

In het achterſte gedeelte der Kerk aan de rechter zyde is een ander ſtuk van den zelven meeſter, verbeeldende Maria en Joſeph, het kind Jeſus by de hand leidende; niettegenſtaande dit ſtuk niet zeer grootſch van ordonnantie is, behaagt het den liefhebberen. Deszelfs prent is door S. A. BOLSWERT gegraveerd, en getyteld: *Et erat ſubditus illis.* Men weete dat deze prent zich niet in de genoemde Catalogus van den Hr. HECQUET bevind.

Een vyfde ſtuk van RUBBENS vind men in het Altaar van den *Sodaliteit* der getrouwde Mannen, in het gedeelte van dit huis, het welk vlak tegen over den voorgevel der Kerke ſtaat, verbeeldende de Boodſchap van Maria: de Leden van dit genootſchap deeden deze koſten kort na zyn wederkomſt uit Italie, ondertuſſchen is het om zyn naauwkeurigheid van tekening, en ſchoonheid van koloriet, waardig beſchouwt te worden. Deszelfs zeer fraaije prent is door BOLSWERT gegraveerd, en opgedragen: *Perilluſtre Sodalitate Parthenæ &c.* hoog 16 duim, breed 12 duim, die onder het opſchrift van G. HENDRICKX zyn laatere drukken.

Nog ziet men in de ryke Boekery van dit huis

het pourtret van RUBBENS door zyn eigen hand met de pen getekend in 't jaar 1630. de heerlykheid dezer tekening en deszelfs ftoute aartfeeringen, ftreeven het graveeryzer voorby; al het geen men 'er van zegt word door de ondervinding, bewaarheid: dewyl P. PONTIUS naar deze fchoone tekening, een heerlyke gegraveerde prent aan de waereld heeft medegedeelt, van dezelve hoogte en breedte, heeft men een van deze afdrukken tegen over de tekening geplaatft. Men vind 'er ook nog de plans der Kerk en Kapellen, de fchets van het Chooraltaar, en verfcheidene tekeningen met de pen, van verfierfelen tot de Kerk en deszelfs Kapellen behoorende. De prent van dit voornoemde pourtret, heeft tot tytel: *Petrus Paulus Rubbens*, hoog 13 duim, breed 9 duim; dezelve is fraay en zeldzaam.

VIER SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE KERK DER CAPUCYNEN TE ANTWERPEN.

De Kerk dezer arme Geeftelyken, is rykelyk verfierd door vier Werken van RUBBENS; het eerfte daar van, in 't groot Altaar geplaatft, is zeer uitmuntende; het zelve verbeeld Chris-

Chriſtus tuſſchen de twee Moordenaaren aan het Kruis gehecht, bevindende zich Maria, Joannes, en Magdelena daar beneven, door eenige Soldaaten omſingelt wordende, die door de laatſte woorden van Chriſtus ſchynen verſchrikt te zyn; deze ordonnantie is vol vuur, en heerlyk van koloriet, deszelfs fraaije prent, is door S. A. BOLSWERT gegraveerd, hoog 22 duim breed 15 duim, en is zonder tytel.

Na by het groot Altaar, en op dezelve hoogte van genoemde Schildery, zyn twee luikdeuren, het Choor der Geeſtelyken afſluitende, waarop RUBBENS St. Petrus aan de ſlinker, en St. Paulus aan de rechterzyde verbeeld heeft, zynde deze beelden meer als levensgroote, de hoofden uitvoerig, de vleeſchkleur helder, en de klederen breed geplooit; deze Schilderyen zyn op één plaat gegraveerd, door REMY EYNDHOUT: deze prent is ſchoon en zeldzaam, hoog 6 duim, breed 11 duim.

Het vierde ziet men in een kapel aan de rechter zyde der intrede van de Kerk, het welk de verſchyning van Maria aan St. Franſiscus van Aſſiſe verbeeld, dewelke hem met uitgeſtrekte armen het Kind Jezus aanbied; dit ſtuk verrukt het gezicht by het eerſte beſchouwen, zo door de levendigheid van tekening, als door de kracht van het naakt; de hoofden zyn van een uitgeleezene en levendige doorwrochtheid; het kind Jezus ſchynt zich te beweegen om zyn handjes aan St. Franſiscus toe te rei-

reiken, en zich als aan de wille zyner Heilige moeder over te geeven. De prent naar het zelve is van het yzer van ZOUTMAN; en het hoofd van Franfiscus is door CORNELIS VISSCHER gegraveerd, de tytel: *Cupio diffolvi & effe cum Chrifto.* Hoog 15 duim, breed 13 duim. Dit zelve onderwerp is nog door VISSCHER gegraveerd.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DE KERK VAN St. JACOBUS TE ANTWERPEN.

Na de dood van RUBBENS wilde zyn Weduwe ten blyk harer liefde en tederheid voor haar Gemaal hem een Grafgedenkteken oprichten; ten dien einde deed zy achter het groote Choor der Collegiale en Parochiaale Kerk van St. Jacob, een Kapel bouwen, en in het zelve een Altaar oprichten, met een Schildery van de hand des overledenens verfiert, verbeeldende Maria, het kind Jezus op haar fchoot houdende, waar by zich St. Joris, St. Hieroniemus, benevens andere Heiligen bevinden; dit werk is juift van tekening, en ftout van groeping, hoewel het niet het uitmuntendfte van koloriet is; deszelfs prent is van P. PONTIUS: men merke aan dat de fraaije Catalogus van de Hr. HECQUET, hier in 't minft geen melding van maakt.

De

De Weduwe RUBBENS deed nog op het lystwerk van dit Altaar een beeld van wit marmer ſtellen, verbeeldende de Maagd der zeven ſmerten: men oordeeld het door den bytel van een uitmuntend Italiaanſch Meeſter gehouwen te zyn; andere ſchryven het aan FRANSISCO DU QUENOY toe; doch dit is zeker dat RUBBENS het zelve uit Italie naar Antwerpen heeft overgebragt.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DE KERK VAN MARIA BOODSCHAP TE ANTWERPEN.

Naby het groot Altaar dezer Kerk, bevind zich aan de linkerzyde een kleine Kapel, waar van deszelfs Altaar met een ſtuk van RUBBENS verſiert is, het welk, volgens ſchilderoverleveringen, eene der werken is die op het School van OTTO VENIUS geſchilderd zyn, want hoe meer men het zelve beſchouwt, hoe meer men 'er de tekening en het koloriet van genoemden Meeſter in ontdekt.

Deszelfs verbeelding is de Marteling van het Kind Juſtus, die, volgens de geſchiedenis, onthoofd zynde, zyn lichaam ſtaande hield, en zyn hoofd tuſſchen beide de handen nam; het zelve voor de voeten van den Tiran draagende: men ziet dat in den gang van den jongen Martelaar, zyn lichaam

ongevoelig schynt neder te zygen, daarenboven is 'er de verwondering van den Tiran by het aanschouwen van dit mirakel, zeer natuurlyk in uitgedrukt; deszelfs zeer schoone en zeldzaame prent is door J. WITDOUCK gegraveerd; de opdragt: *Clarissimo viro domino Balthasari &c.* hoog 15 duim, breed 11 duim. De proefdrukken onder het Opschrift van FRANS VAN DEN WYNGAERDE zyn opgesneden.

TAFEREEL VAN RUBBENS IN DE SCHILDERACADEMIE TE ANTWERPEN.

Deze Broederschap is zeer oud, bewyzende zyn grondslag van het jaar 1454. en heeft nooit door eenige verstooring geleeden; maar de kwynende Staat, waar in dezelve zedert de Nederlandsche oorlogen zich bevond, wierd weder aangemoedigt en hersteld door de goedgunstige bescherming, en het persoonlyk bezoek, van zyn Koninglyke Hoogheid, den Prins KAREL VAN LOTHARINGEN en BAR, Gouverneur Generaal der Vereenigde Nederlanden &c. &c. verzeld zynde van de Koninglyke Vrouwe deszelfs Zuster op den 22 Augustus 1750, toen gemelde Vorst deze Academie met een edelmoedige uitdeeling van drie pryzen vereerde, dewelke aan drie jon-

jongelingen, die, geduurende den loop van dat jaar, door hunne tekeningen boven anderen hadden uitgemunt, wierden toegeweezen; en deze aanmoediging was verder van zo veel kracht, dat vervolgens in de maand Maart met de uitdeeling der drie Medailles wierd voortgegaan: men vind op dezelve het volgend gefchrift: *Carolus Alexander Lotharingiæ & Baræ Dux, Academiæ Regiæ Antverpienfis Protector*; aan de andere zyde zyn eenige fchilderachtige en graveerkundige *Geniën* uitgebeeld met deze fpreuk, *Artis delineat Præmium.*

Men kan niet nalaten een tydftip aantehaalen, zo byzonder als tot eer ftrekkende voor deze Academie, dat RUBBENS, ondanks hy aan het Hof verbonden was, en door zyn waardigheid de ontheffing van alle burgerlyke belaftingen genoot, echter heeft willen toeftaan, dat men hem in 't jaar 1631, tot Deken der Schilderacademie van Antwerpen verkoor; hy voleindigde het bepaalde tydperk van deze bediening, gezamentlyk met zyn *Collega* WOUTER SNEYERS met eer en toejuiching van de Academie, ja van de geheele Stad: zelfs nam hy nog het oude gebruik in acht, namentlyk van op de Zaal der vergadering, een juchtleere ftoel achtertelaaten, met het opfchrift in goude letteren op de rug, *Petrus Paulus Rubbens Deken*, *anno* 1631. en men weete dat dezelve aldaar heden nog gezien, en zorgvuldig bewaart word.

Het is te verwonderen, dat men op deze Academie-

miezaal niet meer toevoer van Werken van desfelfs beroemden Deken RUBBENS vind, en zelfs van andere groote Academiften, als VAN DYCK, WILLEBORTS, JAN VAN BOCKHORST, bygenaamt *Langen Jan*, en veele anderen, dewyl onder een aantal van ftukken, waar mede men deze Zaal verfierd vind, aldaar niets aanmerkelyks is, dan een pourtret van DE VOS, en een eenig ftuk van RUBBENS, eene Heilige Familie verbeeldende.

Dit Schildery toont genoeg des Schilders groote kunft aan, echter bezit het zo veele verdienften niet, om tot een eeuwigduurend voorbeeld aan jonge Schilders te kunnen verftrekken, zo als men in andere ftukken van dezen Meefter gewaar word. De prent naar genoemde heilige Familie is door S. A. BOLSWERT gegraveerd, dezelve is fchoon en zeer zeldzaam, getyteld: *Miratur matrem fieri fe Virgo parentis &c.* hoog 11 duim, breed 14 duim.

WER

WERKEN VAN RUBBENS IN HET RAADHUIS DER STAD ANTWERPEN.

Vooreerst vind men alhier in het Staaten Vertrek een Schildery in het welke RUBBENS een Keuken heeft geschildert, die achter een tafel, opgehoopt met een menigte van groot en klein wild, verbeeld is: alle de beesten en vruchten zyn van het penseel van SNEYERS, hebbende ieder Schilder hier in het volmaakte van zyn kunst uitgedrukt.

In een tweede Cabinet worden drie groote schetsen bewaart, die de triumf boogen verbeelden, dewelke, volgens het plan van RUBBENS, geschildert en opgerecht zyn by de heerlyke intrede van den Prins FERDINANT VAN OOSTENRYK in de Stad Antwerpen, in 't jaar 1635. de eerste is de voorgevel van de vierde gallery, waar van het groote stuk het huwelyk van PHILIPPUS DEN SCHOONEN, met de Prinsesse JOHANNA, dochter van den Koning van Arragon verbeeld.

De tweede is de voorgevel van de zevende gallery, verbeeldende de slag van Nortlingen, waar van de overwinning, door den Prins FERDINANT VAN OOSTENRYK, in het jaar 1634. wierd weggedragen.

De derde verbeeld een Zegewagen, versierd met de

de tekenen der overwinning van Callo, by Antwerpen, door gemelden Prins behaald, van verſcheidene vrouwen omringd, die zinnebeeldig de heldendaaden van genoemden Prins uitbeelden: deze laatſte ſchets is de ſchoonſte en uitvoerigſte; men vind derzelver prenten, in een folio werk by elkander, dat tot tytel voert: *Inſtroitus Ferdinandi Auſtriaci in urbem Antverpiam*, zynde dezelve door VAN THULDEN geëtſt, buiten het afbeeldſel van den Prins te paard, en de Tytelplaat, welke beide van PONTIUS zyn.

TWEE SCHETSEN VAN RUBBENS IN DE MUNT TE ANTWERPEN.

Deze twee Werken verbeelden den voor en achtergevel van de elfde triumphboog, opgerecht door de geenen die zich in den dienſt dezer Koninglyke Munte bevinden; de prenten naar dezelven zyn in het voornoemde boek te vinden.

VYF SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE CATHEDRALE KERK TE ANTWERPEN.

Deze Heerlyke Dom-Kerk is fraai verſierd door vyf Schilderyen van Rubbens, onder dewelke twee zyner pronkſtukken, uitmunten; het eerſte bevind zich boven het Altaar van het geweermaakers gilde, naaſt aan de doorgang, van het zuidelyke kruisperk van deze Hoofdkerk.

Maar alvoorens de uitmuntenheid van dit pronkjuweel te vertoonen, ſtellen wy ons voor den Liefhebberen geen ondienſt te zullen doen, hen te doen weeten door welk gelukkig toeval dit gild bezitter is geworden van dit wonder der Schilderkunſt, waar van de Faam zo veele loftuitingen verkondigt heeft.

Rubbens, door de Aartshertogen Albertus en Isabella, van zyn voorneemen om weder naar Italie te rug te keeren heuſchelyk afgetrokken zynde, beſloot, by zyne veſtiging te Antwerpen, een huis te koopen om aldaar het pad zyner natuurlyke neigingen tot de Schilderkunſt en de aankweeking zyner Studiën te vervolgen: zich dan eindelyk hier van voorzien hebbende, vond hy de verdeeling der vertrekken van dit oude gebouw weinig naar zyn ſmaak, en niet geſchikt voor zyn karakter of beroep, het geen hem deed beſluiten, het

het zelve aan de eene zyde aftebreeken, en aan de andere zyde een nieuw gebouw by 't zyne te voegen, maar, terwyl hy reeds werken liet aan de grondslagen tot het zelve, tusschen zynen tuin en die zyner gebuuren, ontdekten die van het voornoemde Gild, dat een gedeelte van deezen nieuwen grondslag, op hunnen grond was aangelegd: op de gedaane klachten over dit geval aan het Hoofd van dit gild, wierd 'er een vergadering der Gildebroeders beleid, die, na een genoomen beraad, iemand hunner afvaardigden om met RUBBENS te spreeken, en hem te verklaaren, dat hy op eens anders erf liet bouwen, en dus verpligt zou zyn, dezen grond verder onaangeroerd te laaten, en de geopende aarde wederom te doen vullen. RUBBENS zeer verwonderd over dit gezandschap, ontfing hen met een vriendelyk gelaat, en na hun gehoord te hebben, verklaarde hy op zyn beurt mede zyn eigen recht, tot dezen grond, 't geen hy ter goedertrouw beweerde, verklaarende hen in geenen deele, hier door benadeelt te hebben.

Eindelyk wierd dit verschil zo ernstig dat het de weg tot een Proces baande, doch de Burgemeester ROCKOX, die opperhoofd van dit gild, en een groot vriend van RUBBENS was, deed dit onweer bedaaren, hem voor oogen stellende dat zyne eisschen op dit kleine grondbestek kwalyk gegrond waren; waar op hem RUBBENS verzocht middelen in het werk te stellen om tot een vergelyk te komen, ten einde zyn begonnen werk te

kun-

kunnen vervolgen, verzekerende het oor te zullen leenen aan alles wat de billykheid zou vereisſchen.

De Burgemeeſter, van RUBBENS inzichten verſlag hebbende gedaan, beſlooten de Gildebroeders den vernoemden Heere te verzoeken, deze zaak te beſlisſen, en naar billykheid de partyen te vereenigen, welke ingevolge het zelve het geweermaakers Gild voorſloeg, dat gedeelte hunner grond, waar van zich RUBBENS alreeds had meeſter gemaakt, aan hem in te ruimen, op voorwaarde dat hy aan het Gild een Altaarſtuk met deszelfs deuren, door zyn eigen hand vervaardigt, ſchenken zou, om voor hunne Kapel in de Cathedraale Kerk van Antwerpen te dienen, en moetende eenig geval verbeelden, uit het leven van St. Chriſtoffel, patroon van hun gild.

Deze aanbieding kwam RUBBENS al te heuſch voor, om den Heer ROCKOX niet aanſtonds by het woord te vatten, belovende uit al zyn vermogen aan dit vriendelyk verdrag te zullen voldoen, onderwylen hield RUBBENS zynen geeſt bezig met peinzen over het woord CHRISTOPHORUS, dat volgens zyn griekſchen oorſprong, betekent Chriſtus draagende; en dit overwegende, merkte hy aan dat de gewyde bladeren van verſcheidene Chriſtus draagingen melding maakten, waarom hy de uitvoering van zyn ontwerp op een zinnebeeldige wyze volbragt, geevende aan deze geweermakers niet alleenlyk een enkelen Chriſtoffel,

 fel,

fel, of Chriſtusdrager, maar verſcheidenen, het geen hy op de volgende wyze verrichte.

Hy verbeeldde dan in het groote vak, Chriſtus, van het kruis afgelaten wordende, door verſcheidene perſoonen, die, door middel van ladders, hem van de kruishoogte losgemaakt hebbende, zich van een lynwaat bedienen, om des te beter het gewicht van zyn heilig lichaam te kunnen onderſteunen, waartoe ook tevens onderaan, eenige anderen hunne ſchouders en handen verleenen; aldus alle de geenen die 'er in werking zyn, zo veel als Christusdraagers of Chriſtoffels uitmaaken.

In de tweede plaats bediende hy zich van de linkerzydſche luikdeur, om 'er een zinnebeeld in denzelven ſmaak op te plaatſen, door de zwangere maagd Maria, als een Chriſtusdraagſter, in het zelve te verbeelden, aan haar nicht Elizabeth een bezoek geevende.

Hy plaatſte op de rechterzydſche luikdeur, den Hoogepriester Simeon, de jongen Chriſtus op zyn armen draagende, wanneer hy door Maria en Joſeph in den Tempel wierd voorgeſteld: op zulk een wyze vond hy door deze Heilige geſchiedeniſſen ſtoffe om op een zinnebeeldige wyze zyne Christoffels te vormen, en zyn vernuftige denkbeelden, benevens de vruchten zyner Studiën in de gewyde bladeren, aan den dag te brengen.

Wanneer dit groote werk voltooid was, deed de Schilder het aan de geweermakers bekend maken, maar naauwlyks waren zy de Schilderkamer ingetreden,

treden, of zy wierpen de oogen op alle de Schilderyen die zich aldaar vertoonden, en nergens hun Patroon of Beſchermer vindende, in die verbeelding zo als zy het zich hadden voorgeſteld, vroegen zy met ſtaatigheid aan RUBBENS: *Myn Heer waar is dan onze Chriſtoffel?*

RUBBENS, die deze onnozele verwondering verwagte, en 'er zich mede vermaakte, antwoordde eindlyk, hen deze drie ſtukken wyzende; *ziet hier Myn Heeren het geen gy my hebt verzocht; ik heb u niet een eenigen Chriſtoffel, maar verſcheidenen willen geeven, en dat wel uit een erkennende blyk van onze goede buurſchap*; doende ter zelver tyd een breedvoerige verklaring van deze zinnebeelden.

Ondanks de uitlegging van deze zinryke gedachte, bleven de Heeren Geweermakers in hunne domme ontevredenheid volharden, de fynheid van dit zinnebeeld niet kunnende begrypen; verklaarende zelfs hooggelyk dat zy deze zogenaamde Chriſtoffels niet begeerden, maar hunnen waarachtigen Patroon, naar het voorbeeld van andere gilden.

Maar RUBBENS, den geeſt der Antwerpenaars kennende, en door zyn natuurlyke beleefdheid, hen niet willende naar het voorbeeld van andere Schilders met ſtuurſchheid bejegenen, vond een middel uit, om hunne onwaardige verachting voor zyne vindingryke gedachten te doen bedaaren; hen tot voldoening, een toegift op het gemaakt beding voorſtellende, namentlyk, dat wanneer de

luikdeuren zouden geslooten zyn, hy op de buiten zyde van de eene, hunne wezentlyken Patroon, en wel in een Reuzengestalte zou plaatsen; en van de andre, een kluizenaar meteen lantaarn in de hand,en een nachtuil op een boom, om dat deze geschiedenis,zo men voorgeeft, by nacht geschied is. De Heeren Geweermakers waren zodanig in hunnen schik door deze aanbieding, dat zy den Schilder alles inwilligden, zyne uitvinding ten hoogste pryzende, en met een vernoegd gelaat vertrokken: men wil dat RUBBENS deezen uil met een voorbedacht oogmerk schilderde, tot een eeuwige gedachtenis, dat de Antwerpsche geweermakers voordeezen als uilen veracht hebben het geen zy thans met de geheele waereld aanbidden.

In de eerste dagen wanneer alle deze schoone Christoffels op hunnen plaats in de Kathedraale Kerk waren gesteld, verdrongen Schilders, Liefhebbers, en voornaamsten der Stad byna elkanderen, om in de Kerk te geraaken: de loftuitingen weêrgalmden door de geheele Stad, en een ieder zong des Schilders lof, zo wel om de zinnebeeldige ordonnantie, als om de naauwkeurigheid van tekening, heerlyk koloriet, schoonheid der hoofden en treffende hartstochten, waarmede het de ziel der aanschouwers als beroerde, die nog nooit een werk van diergelyken volmaaktheid in de Nederlanden hadden gevonden.

De Maarschalk DE VILLEROY, heeft zich, in het begin van deze eeuw, veel moeite gegeven

om

om dit tafereel voor LODEWYK XIV. Koning van Vrankryk magtig te worden een zeer aanmerkelyke somme gelds voor het zelve aanbiedende, echter was hy verplicht zich met een schoone Copy te vergenoegen, die door G. J. VAN OPSTAL in 't jaar 1704. geschilderd wierd.

Dewyl dan dit pronkjuweel van onzen onvergelykelyken RUBBENS door zich zelve met volmaaktheden en onnavolgelyke verdiensten ondersteund word, zal men zich te vrede houden met in weinig woorden te zeggen, en voor de eenigste lofspraak, dat zo de Apelles der aloudheid in de waereld was, hy een tegenyveraar aan dien van onze eeuw verstrekken zou. De prent van het groote Schildery is door LUCAS VORSTERMAN gegraveerd; dezelve is schoon en zeer zeldzaam, dewyl een eenig exemplaar op de verkooping van den Prins VAN RUBEMPRÉ, te Brussel in 't jaar 1765, voor de somme van 35 guldens wissel geld, is verkogt geworden, en sedert dien tyd is deszelfs prys nog van dag tot dag gesteegen, zyn opdracht luid: *Illusstrissimo, excellentissimo, &c.* hoog 21 duim, breed 15 duim.

De prent van St. Christoffel is mede zeer zeldzaam, en door REMY EYNDHOUDT gegraveerd, hoog 10 duim, breed 8 duim.

Die van de rechterzydsche luikdeur, den Hoogepriester Simeon verbeeldende, is door P. PONTIUS gegraveerd, getyteld: *Nunc dimittis servum tuum &c.* hoog 23 duim, breed 18 duim, dezel-

ve is zeer ſchoon, maar die onder het opſchrift van GASP. HUBERTI zyn laatere drukken, en die van CORN. VAN MERLEN zyn opgeſneden.

De Prent van de linkerzydſche luikdeur, het bezoek van Maria aan Elizabeth verbeeldende, is door P. DE JODE gegraveerd, en voert tot tytel, *Eliſabeth ait & ..... in Deo ſalutari meo.* Hoog 23 duim, breed 16 duim.

Het tweede Schildery van RUBBENS, waarmede deze Cathedraale Kerk verſierd is, bevind zich in het Altaar van het groote Choor: dit Stuk is hooger en uitgeſtrekter als dat der Geweermaakers; deszelfs ſchoone Ordonnantie is niet alleenlyk ryk, maar van een veranderlyker ſchikking, en verbeeld de Hemelvaart van de Maagd, omringd zynde met een menigte van Engelen, die haar opvoeren, zynde in 't verſchiet den hemel geopent: op den grond zyn Apoſtelen en Heilige Vrouwen geplaatſt, die het graf omringen, en door haar verſchillende verwonderende houdingen, verſcheiden volmaakt verbondene groepen uitmaaken. RUBBENS heeft al het geen de kunſt in deszelfs uitgeſtrektheid vereiſcht, op het volmaakſt in dit tafereel uitgewrocht.

Dus ſchaamen zich veele der grootſte kenners niet dit Schildery met dat der Geweermakers gelyk te ſtellen; zelfs vind men 'er die het zelve zouden kiezen, om de kloekheid van tekening, en om de kracht van het ſchoone koloriet: RUBBENS heeft 'er zestien dagen aangewerkt, en zestien hon-

honderd guldens voor ontfangen. Deszelfs Prent is zeer ſchoon, en door S. A. BOLSWERT gegraveerd, hoog 22 duim, breed 16 duim. de opdracht is: *Magnifico Domino Lucæ Lancelotto &c.*

Aan de linkerzyde der omtrek van het groote Choor, by de intrede van de Zuidzyde, ziet men het klein doch uitmuntend Stuk van RUBBENS, het welk met zyn twee deuren het *Epitaphium* van JAN-BABTIST MORETUS, en MARTINA PLANTYN zyn Huisvrouwe uitmaakt; dit Schildery verbeeld de opſtanding van den Zaligmaaker: de groep der Soldaaten die het graf bewaaren, is van een kloeke tekening en ſtoute uitvoering, hunne verſchrikking is door de glans van het hemellicht op hunne aanzichten allertreffendſt; de kracht van koleur heerſcht door het geheele Stuk, het geen den beſchouwer op het eerſte gezicht doet verſteld ſtaan; op de linkerzydſche luikdeur, bevind zich Joannes den Dooper, en op de andere St. Martina, Beſchermheiligen dezer twee overledenen; de lyſt van dit Epitaphium is met een ovaals-wyze boog bedekt, waarin de Schilder het afbeeldzel van genoemde overledenen geſchildert heeft. De Prent is door S. A. BOLSWERT geſneden, deszelfs tytel is *Chriſtus reſurgens &c.* dezelve is zeer ſchoon, hoog 14 duim, breed 10 duim. Die onder het opſchrift van G. HENDRICKX, zyn laatere drukken.

Het vierde Stuk van RUBBENS ziet men meer vooraan, ter rechterzyde, het welk de afbeelzels

van ALEXANDER GOUBAU en zyn Gemalin, ten halve lyve geschildert, behelst. De heilige Maagd vertoond zich in de Wolken. Schoon deze Pourtretten niet naar een schoone natuur gevolgd zyn, heerscht 'er ondertusschen het gloeijende koloriet van den Schilder zo overeenstemmend in, dat dit Stuk de oplettenheid der liefhebbers waardig is.

Het vyfde Schildery bevind zich aan de vierde kolom, die de kleine boog aan de noordzyde ondersteund, tegen over de Kapel van de Maagd, het *Epitaphium* van het geslacht der MICHIELSENS zynde, en verbeeldende Christus, van het Kruis afgelaaten, op den schoot van Maria rustende, die verzeld is door Joannes en eenige andere eerwaardige vrouwen; op de deuren zyn aan de linkerzyde Joannes de Evangelist, en aan de rechter Maria met het kind Jezus, Beschermheiligen der overledenen. Dit werk is van des Schilders besten tyd; de Prent naar het zelve is door RYCKMAN gegraveerd.

EEN STUK VAN RUBBENS IN DE KERK DER AUGUSTYNEN TE ANTWERPEN.

Onder een groot getal Schilderyen der grootste Schilders van de Antwerpsche School, waar mede

mede deze Kerk is verſierd, ziet men 'er ſlegts één Stuk van RUBBENS, het welk in het Altaar van het groot Choor geplaatſt is, en Maria verbeeld op een voetſtuk onder een verhemelte gezeten; zy houd het kind Jezus, die aan St. Catharina een ring overreikt, terwyl deze aan zyne voeten legt ter neder geknield, achter de Maagd bevind zich Joſeph, aan de andere zyden St. Peter en Paulus, en op de trappen Joannes den Dooper, op de beneden grond bevinden zlch de volgende Heiligen, als St. Joris, Sebaſtiaan, Auguſtinus, Laurentius, Paulus de Kluizenaar, Engelen, en meer andere Heilige mannen en vrouwen; alle deze Beelden zyn volmaakt gegroept met een woord dit Schildery is de verwondering der grootſte kenneren waardig, door deszelfs uitgebreidheid van ordonnantie en treffende uitwerking; de Prent is van het yzer van HENDRIK SNYERS; de opdracht is *Reverendo in Chriſto &c.* hoog 24 duim, breed 17 duim. Men diend op te merken dat deze Plaat naderhand opgeſneden is; dat men, om goede drukken te hebben, wel op de witheid van papier in de Maagd, en in de St. Catharina acht moet geeven, en dat de kap van den Auguſtinus niet opgegraveerd is.

RUBBENS ONDERNEEMT DE GALLERY VAN HET PALEIS DER KONINGINNE VAN VRANKRYK, MARIA DE MEDICIS, TE SCHILDEREN, EN ZYN VERTREK TEN DIEN EINDE NAAR PARYS.

In het begin van 't jaar 1620. wanneer MARIA DE MEDICIS, Koninginne van Vrankryk, te Parys kwam, tot een vergelyk met haaren Zoon LODEWYK DEN DERTIENDEN Koning van Vrankryk getreden zynde, het welk te Angoulême gesllooten was, besloot zy aldaar haar Paleis te versieren en wel voornaamentlyk haare groote Gallery, door de Werken van eenig beroemd Schilder; waarvan zy onderzoek deed by de Heeren van haar Hof, en onder anderen by den Baron DE VICQ, die te dier tyd gezant, wegens de Aarts-Hertogen ALBERTUS en IZABELLA aan het Fransche Hof was, die, kennende volmaaktelyk de verhevenheid van RUBBENS penseel, door de vriendschap die hem, aan het Hof der Aartshertoginne IZABELLA, verbonden had, met veel lof van des Schilders verdiensten sprak, waar op de Koninginne aan den Baron verzocht, RUBBENS te willen schryven of hy zich onmiddelyk naar Parys wilde begeeven.

RUBBENS ontfing deze tyding weinig tyds daar na, en vertrok naar Parys, ten einde de bevelen der Koninginne aftewagten, van dewelke hy minzaam wierd ontfangen, wanneer hy door genoemden Baron aan haare Majesteit wierd voorgesteld; in dit ge-

gehoor wierd RUBBENS van de begeerte der Koninginne onderricht, namentlyk van haar Paleis met een-en-twintig Stukken van zyn Penſeel verrykt te zien, waarvan de onderwerpen de voornaamſte tydperken van haar leven zouden moeten behelzen, zedert haar geboorte, tot aan het verdrag van Angouleme.

RUBBENS onderwierp zich aan de bevelen en wille der Koninginne, beloovende zo ſpoedig als mogelyk, dezelve te zullen voldoen zo dra hy wederom in Antwerpen zou te rug gekomen zyn, verzoekende op 't allervrindelykſt aan dit pronkwerk in zyn eigen Schilderkamer te mogen arbeiden, om 'er zyne ſtudie met meerder gemak en vlyt aan te kosten te kunnen leggen.

RUBBENS, te Antwerpen aangekomen zynde en aan de vriendſchap en beleeftheden waarmede hem de Baron DE VICQ te Parys had bejegent, hem de Koninginne hebbende aanbevolen en voorgeſteld voor de uitvoering der Schilderyen van haar Gallery, willende beantwoorden, kon zich niet onthouden van deze bewezene dienſten te erkennen; ten dien einde ſchilderde hy ten eerſte een Maria met het kind Jezus, voerende dit ſchildery in de uiterſte aangenaamheid en ſchoonheid uit, en zond het zelve naar Parys om tot een geſchenk voor genoemden Baron te dienen, die, dit pronkſtuk met verwondering beſchouwd hebbende, door een brief zyn dankzegging voor des Schilders edelmoedige oplettenheden, blyken deed.

Wanneer RUBBENS te Parys was te rug gekeert

keerd om de twee grootste Stukken te voltooijen, die tot dekking der muur tegen over de intrede dezer Gallery moesten dienen; en om de anderen, volgens de order der geschiedenis welke zy verbeelden, te plaatsen, spoorde hem zyn altoos erkennend hart aan den Baron DE VICQ te verzoeken het vermaak te mogen genieten van deszelfs Pourtret, benevens dat van Mevrouwe zyne Gemaalinne, te mogen schilderen, het geen hem de Baron niet kon weigeren.

Deze twee Pourtretten wierden mede in de uiterste volmaaktheid ter uitvoer gebragt. Men weete dat deze twee Pourtretten zich tegenwoordig te Brussel bevinden, by den Hr. VAN DEN BRANDEN, Raad van de Rekenkamer.

Geduurende zich RUBBENS met deze groote Stukken in genoemde Paleis bezig hield, vereerde hem de Koninginne zeer dikwils met haar hoog bezoek, zich vermaakende in zyne redeneeringen en zyn welspreekend onderhoud over alle soorten van stoffen, zelfs deed zy zich nu en dan aan des Schilders zyde plaatsen, hem beveelende, wanneer hy uit eerbied wilde opstaan, zyn plaats te houden.

De oplettenheden der Koninginne waren zo byzonder ten voordeele van RUBBENS, dat zy begeerde dat hy den kring der Dames van haar Hof zou zien, op dat hy derzelver schoonheden zou kunnen beoordeelen en bescheid van zyn keur geeven, bevelende aan den Heer BOTRU, Edelman

van

van het Hof, by de eerſte zamenkomſt van dit gezelſchap, RUBBENS aldaar in te leiden.

Na dat RUBBENS met aandacht deze geheele ſtoet van ſchoonheden had beſchouwd, zeide hy tegen den Heer BOTRU, die hem op bevel der Koninginne tot dezen kring had ingevoert) dat de bevalligheden en edele ſchoonheid van Mevrouwe de Hertoginne DE GUIMENÉE, boven alle de aantreklykheeden der andere Hof-Dames uitblonk ; „ ja wezentlyk , antwoorde BOTRU, „ is zy een byzondere ſchoonheid, die de geheele „ Waereld met verwondering inneemt.

Weinig dagen daarna begaf zich de Koninginne in haare Gallery, alwaar RUBBENS in volle beweeging was, en vroeg hem of hy zich in de aanzienlyke kring bevonden had, en of hy aldaar ook eenige ſchoonheid had onderſcheiden, verkieſſelyker als die hy in zyne reizen had gezien? waar op RUBBENS antwoorde, „ *Haare Majeſteit kan verzekerd zyn, dat, zo ik Paris was, ik gewis den gouden appel aan de Hertoginne de* GUIMENÉE *zou aanbieden. Gy hebt haar recht beweezen*, hernam de Koninginne.

Wanneer deze een-en-twintig Stukken waren voltooid, verzocht hem de Koningin 'er nog vier anderen te vervaardigen, te weeten haar Koninglyk Afbeeldſel levensgroote, en opgeſierd met de toerusting van Pallas, om boven de Schoorſteenmantel van haar Gallery te plaatſen, als mede dat van den Groot-Hertog en Groot-Hertogin van

van Toscanen, voor twee ſchoorſteen-Beelden aan ieder zyde, en dat van hem zelve voor haar Majeſteits kabinet.

Deze vyf-en-twintig Schilderyen, volvoerd zynde, wierden in hunne beſtemde plaats ten toon geſteld; dien zelven dag nog begeerde de Koninginne dezelven in hun ſchikking te beſchouwen: hier op bood zich RUBBENS by de intrede der Gallery aan, doende aan haare Majeſteit ſtuk voor ſtuk de verklaaring der zinnebeelden, waar van hy zich bediend had, om den loop en gebeurteniſſen van haar leven uit te beelden.

Den geheelen tyd door, dat haare Majeſteit bezig was met het doorwandelen der Gallery, hield zy niet op haare voldoening te betuigen over de kracht der zinnebeeldige uitdrukkingen, en deed in 't byzyn van het geheele Hof haar genoegen over des ſchilders werken uitblinken; die van het Hof en van de Stad zongen mede denzelven toon, de Prinſen en Ridderen overlaadden hem met duizende eerbewyzen, en bevlytigden zich hem zyn verblyf te Parys vermaakelyk en aangenaam te maaken; ja zelfs waren zy zodanig ingenomen met zyne gelukkige gaven dat zy alle mogelyke poogingen aanwendden, om hem te doen beſluiten zich aan het Hof van hunnen Monarch te verbinden.

RUBBENS, ongevoelig voor hunne aanzoekingen en vleijende beloften, verontſchuldigde zich beleefdelyk op zyn verbintenis aan zyne Vorſten, in welkers dienſt hy zich van gantſcher harte had over-

overgegeeven, en waar van hy byzonderlyk bevoorrecht, geliefc, en met vriendelykheid bejegent wierd; doende op deze wyze zyn vaarwel aan de Heeren van het Fransche Hof, en weinig dagen daarna verzocht hy om een afscheidsgehoor by de Koningin, van welke hy met geschenken, haare Majesteit waardig, wierd opgehoopt, neemende in 't vervolg de te rugreize naar Brussel aan op den 19. September 1622.

VERKLAARING DER GESCHIEDENIS EN ZINNEBEELDEN DER SCHILDERYEN, DOOR RUBBENS IN DE GALLERY DER KONINGINNE, GENAAMT DE LUXEMBURG, TE PARYS GESCHILDERT.

Deze Gallery is van de zyde der tuin met tien vensters voorzien, en aan de Hofzyde met even zoveel; aldus zyn de bewuste Schilderyen tusschen deze Vensters in geplaatst, het geen tien Stukken aan ieder zyde uitmaakt, en een ander de muur aan het einde der intrede bedekkende. Door de uitvoering dezer geschiedenis zal men gewaar worden tot welk een toppunt van kunde RUBBENS zich gebracht heeft, om deze geschiedenis aan een te schakelen door Zinnebeeldige trekken, waar in hy zo duidelyk de wezentlyke zaaken, door het oppervlakkige van een verdichtsel, heeft ten toon gesteld.

I. NOOD-

I.

NOODLOT VAN MARIA DE MEDICIS.

RUBBENS heeft dit eerste stuk, by de intrede der Gallery aan de zyde der Tuin geplaatst; het zelve verbeeld de drie Schik-Godinnen, die bezig zyn het leven der Koningin te spinnen, in het byzyn van Jupiter en Juno, die zich in den hemel vertoonen: twee Schik-Godinnen zyn op de wolken gezeten, en de derde, die op de aarde is, trekt den levens-draad van haare Majesteit, spinnende de andere by aanhoudendheid.

I I.

GEBOORTE VAN MARIA DE MEDICIS.

Men ziet alhier de Godinne Lucina, houdende een fakkel in de hand, dewelke na een gelukkige bevalling te hebben bevordert, het kind in de handen van een zittende Vrouw overgeeft, die hetzelve met verwondering beschouwd; deze Vrouwe is de Stad Florence verbeeldende. Nog zyn 'er eenige Zinspeelende Beelden by geplaatst, waar mede RUBBENS dit onderwerp heeft opgesiert.

I I I.

OPVOEDING VAN MARIA DE MEDICIS.

De Koninginne vertoond zich alhier in een zeer jeugdige gedaante naby de Godinne Mi-

Minerva, die haar in het leezen onderwyſt; aan haar zyde bevind zich een jongeling, die op de Bas-Viool ſpeelt, om aan te toonen hoe men verpligt is reeds vroeg te onderwyzen, tot het overeenſtemmen der driften van de ziel, en van der jeugd af aan alle de daaden van het leven te regelen, op dat het alles zich aan paal en maat verbinde: aan de andere zyde vertoonen zich de drie bevalligheden, waar van 'er een, een lauwrier-krans houd; in de hoogte word men Mercuur gewaar, die van den hemel daald om het tedere hart dezer Princeſſe welſpreekenheid inteſtorten; op den voorgrond leggen eenige werktuigen, tot de ſchoone kunſten betrekkelyk: op den achtergrond vertoond zich een rots, die van vooren geopend is, waar uit waterſtroomen vlieten, en waardoor de lichten vallen, die de bevalligheden beſchynen, verſpreidende het groote licht op de ſchoonheid van haar naakt.

Deze drie bevalligheden zyn niet meer zo naakt als RUBBENS dezelven verbeeld had, dewyl men zedert eenige jaaren, dat geene luchtig bedekt heeft, het geen zommige kuiſche harten ſcheen te zullen beledigen, en hier door de gretige oogen der wellustigen palen geſteld heeft: echter had de kunſt in volmaaktheid uitgewrocht het geen de natuur ons in het ſchoonſte naakt kan doen beſchouwen, daar deze drie lighaamen voorzeker van de allerſchoonſten waren die ooit deze Schil-

der had voortgebragt: men kan zelfs dit Schildery als een der voornaamste van de Gallery aanzien.

I V.

HENDRIK DE VIERDE OVERWEEGT ZYN AANSTAANDE HUWELYK.

Men ziet de Liefde, en God Hymen door een Jongeling, met bloemenbekranst, verbeeld, houdende het afbeeldsel van MARIA DE MEDICIS, 't geen hy den Koning aanbied: deze Vorst is staande, met ryke en blinkende wapenen overdekt: hy beschouwd dit afbeeldsel met vermaak, het welk men op zyn aanzicht ziet afgebeeld; de Liefde doet 'er hem alle bevalligheden en schoonheden in ontdekken: een vrouwe, Vrankryk verbeeldende, staat naast den Koning; zy heeft een helm op het hoofd, en is bekleed met een blaauwe mantel, die met goude lely-bloemen bezaaid is: zy beschouwd den Koning met een byzondere aandacht, (de uitdrukking dezer beschouwing is van de kenners voor onnavolglyk geschat) en schynt den Koning als in te scherpen dat dit gelaat waardig is met oplettenheid beschouwd te worden: Jupiter en Juno ziet men in den hemel op wolken gezeten, en aan de voeten des Konings zyn twee kleine minne-goodjes geplaatst, waar van 'er een zyn helm, en de andere zyn schild houd.

V.

HUWELYK VAN MARIA DE MEDICIS TE FLORENSE MET HENDRIK DEN VIERDEN VOLTROKKEN, IN 'T JAAR 1600.

Dewyl deze plechtigheid in de Aartsbisſchoplyke Stad Florenſe voorviel, ziet men den Kardinaal ALDOBRANDINI (Legaat en neef van Paus CLEMENS VIII.) zich by een Altaar vertoonen, met zyne Prieſterlyke kledéren omhangen zynde; de Koninginne ſtaat voor hem, met een witten tabbaard, doorzaaid van goude bloemen, bekleed, en een ſluier op het hoofd; de Groot-Hertog van Toscanen, haar oom, trouwd haar uit naam van den Koning, en ſteekt haar een trouwring aan de vinger: Hymen, de trouwtoorts houdende, draagt de ſleep van het gewaad der Koninginne; de Groot-Hertogin van Toscanen, de Hertoginne van Mantua, en verſcheidene andere Staatjufferen maaken haar gevolg uit; onder de Franſche Heeren, herkent men de heeren de BELLEGARDE en SILLERY.

V I.

ONTSCHEEPING DER KONINGINNE TE MARSEILLE.

Vrankryk, onder de gedaante van een ſchoone vrouw, bedekt met een mantel, met gouden lelybloemen bezaaid, ontfangt haar met een blyk van vreugd in haar Koningryk; de Aartsbis-

ſchop der ſtad verſchynt voor haar met een prachtig verhemeltſel dat men haar aanbied; de Faam vertoond zich in de lucht, die haar trompet doet klinken, om de aankomſt der Koninginne te verkondigen; aan den oever der zee ziet men Neptunus, verzeld van Sireenen en Tritons.

VII.

DE STAD LYON KOMT DE KONINGINNE TE GEMOET.

De Koning en Koninginne, onder de beeltenisſen van Jupiter en Juno, zyn in de hemel op wolken gezeten; achter haar ziet men den huwlyks-god, en verſcheidene andere minnewichtjes die ontſtookene toortſen draagen; onder aan bevind zich een vrouwe, de ſtad Lyon verbeeldende, bekleed met een' purperen tabbaard, en gezeten op een Staatiewagen die door leeuwen word getrokken, verzeld van twee minnewichtjes, die de twee echtelingen hulde bewyzen.

VIII.

GEBOORTE VAN LODEWYK DEN DERTIENDEN, DEN 27. SEPTEMBER 1601.

Eene vrouwe, de Rechtvaardigheid verbeeldende, houd den jonggebooren Prins tusſchen haare armen, en ſchynt hem in verzekerde bewaaring van een gelei-geeſt te ſtellen, onder de ver-

verbeelding van een jongeling, die een ſlang houd, welke hem om de armen kronkelt. Achter het ledikant der Koninginne bevind zich een ander gevleugeld jongeling, met een lagchend uitzicht, hy onderſteund een groot kleed dat aan een boomtronk is vaſtgemaakt: tuſſchen het kleed en den geleigeeſt, ziet men de Fortuin, het roer van een ſchip in de hand houdende; Apollo vertoond zich in den hemel, gezeten zynde op een praal-wagen die door vier paarden word getrokken. Dit ſchildery munt uit in kracht van uitdrukking, dewyl in de houding van het hoofd en op het aanzicht der Koninginne, de barensſmerten en tevens de vreugd van een jonggebooren Prins in haar armen te zien, zichtbaar zyn afgeſchildert.

I X.

DES KONINGS VERTREK WEGENS DEN OORLOG NAAR DUITSCHLAND, DIE HET STAATS-BESTIER DE KONINGINNE IN HANDEN GEEFT.

Voor deze plechtigheid heeft RUBBENS den Koning verbeeld, die een azuure globe, met goude lelybloemen bezaaid, in handen der Koninginne ſteld; de jonge Dauphin bevind zich in het midden van haar beiden, en het geheele hof in haar gevolg.

X.

KROONING DER KONINGINNE.

De Koninginne vertoond zich hier met een blaauw fluweel ftaatie-kleed, verfierd met gouden lely-bloemen; dat van Mevrouwe de oudfte dochter van Vrankryk, en dat der Koninginne MARGARETA, zyn beide met vier reijen lely-bloemen tot den zoom toe verfierd. De andere Prinfeffen van den bloede verzochten mede drie rijen te mogen hebben maar konden dezelven niet verkrygen. Men ziet de Koningin geknield leggende de kroon ontfangen, en de Dauphin in 't wit gekleed, benevens deszelfs zuster, aan haare zyden; de Koningin MARGARETA bevind zich achter hen met het geheele hof gevolg, en verfcheidene Prinfen en Prinfeffen, deze plechtigheid mede bywoonende.

X I.

VERGODING, OF DOOD VAN HENDRIK DEN VIERDEN, EN REGEERING DER KONINGINNE.

Dit Schildery, aan het einde dezer Gallery, is tegen over de intrede geplaatft, en bedekt de muur in zyn geheele breedte: het zelve is twee gebeurteniffen inhoudende, die zich door de ordonnantie zodanig vereenigen dat zy beide flegts een onderwerp gelyken. Het eerfte aan de eene zyde verbeeld de Tyd, die den Koning ten Hemel opvoert, alwaar hy met open armen van Jupiter word ont-

ontfangen, die door Hercules en andere Goden verzeld is; de Overwinning is op de wapenen dezer Monarch gezeten, hebbende een Draak aan haare voeten, die met verſcheidene ſteeken doorboord ligt; zy houd de handen te zaamen gevouwen, en beſchouwd de Koning in den hemel.

De tweede gebeurtenis vertoond de Koningin, in rouwklederen zittende op een Troon; zy heeft de Voorzichtigheid by haar, die door de Godin Minerva verbeeld is; en in de lucht een vrouwe, die het roer van een ſchip vaſt houd, de Regeering verbeeldende: Vrankryk, onder een bedrukte gedaante, verzeld van al den Adel, ter aarde geknield leggende, bewyzen hunne eerbied aan de Koninginne, en geeven blyken van hulde en gehoorzaamheid: in het midden van het Schildery zyn twee vrouwen waar van 'er een des Konings lans draagt, daar zyn helm aan vaſt is gehegt, en de andere, onder de beeltenis van Bellona, zich als wanhoopende het hair uitrukt.

XII.

STAATS-BESTIER DER KONINGINNE.

Men ziet alhier het geheele Godendom, op verſchillende wyze bezig zynde tot onderſteuning der Koninginne; Apollo en Pallas bevinden zich op de aarde, die gedrochten bevegten; de eene aanvalt dezelven met de ſcheuten zyner pylen, en de andere doorgrieft hen met haaren ſpiets; vertredende de tweedracht, woede, het bedrog,

en andere ondeugden met den voet, die alleenlyk verligt worden door de toortſen, die zy in de hand houden, en door het licht waar mede Apollo is omringt; de andere Godheden die medehelpen, vertoonen zich in den hemel op de wolken; aan de eene zyde zyn Mercuur en Saturnus, en aan de andere Mars, Venus, Jupiter en Juno, digt by malkanderen geplaatſt, waar van de laatſte op de Liefde wyſt, die de waereldskloot verzeld, dewelke door de duiven van Venus getrokken word; en dewyl zich dit geval in de nacht verbeeld, ziet men Diana op haar wagen, die den hemel opklaart, en rondom haar een ſlaauw licht uitſchiet.

XIII.

REIZE DER KONINGINNE NAAR PONT DE CÉ.

De Koninginne vertoond zich op een' moedigen witten hengſt: zy heeft een helm op het hoofd, en haar wit gewaad is met een mantel van goud laaken overdekt; haar aanzicht is edel en met ſtoutmoedigheid uitgedrukt by een vorſtelyke en geruste houding; zy ſchynt als zegepraalende, na alle oneenigheden van het Koningryk te hebben geſtild. Men ziet in een zuiveren en helderen hemel de Overwinning, van de Sterkte en de Faam verzeld zynde, die de Koninginne volgen.

XIV.

XIV.

VEREENIGING DER TWEE RYKEN, VRANKRYK EN SPANJE, DOOR DE HUWELYKEN VAN ANNA VAN OOSTENRYK, ALS GEMALINNE VAN LODEWYK DEN DERTIENDEN, EN ISABELLA VAN VRANKRYK, ALS GEMALINNE VAN PHILIPS DEN VIERDEN, KONING VAN SPANJE.

Deze twee Prinſeſſen vertoonen zich op een Brug, rykelyk opgeſierd, leggende over de rivier de Bidaſſo; twee vrouwen in verſchillende kleuren van klederen uitgedoſcht, verbeeldende Vrankryk en Spanje, geeven en ontvangen aan weêrzyde de twee Koninginnen, die door den Adel der beide Koningryken worden gevolgd: men word in de lucht verſcheidene minne wichtjes gewaar, die toortſen houden en als ſchynen te danſen: in het midden vertoond zich de Gelukzaligheid, onder de beeltenis van een vrouw, die rykdommen op deze Koninginnen uitſtort. De Rivier-god Bidaſſo, bevind zich op den voorgrond, verzeld van een Triton, die op een zeehoorn blaaſt, en van een Nimf, die koraal-takken en paerlen aanbied.

XV.

GELUKZALIGHEID DER REGEERING.

De Koninginne vertoond zich op een troon gezeten, omkleed met een Koninglyke mantel

tel, en een weegſchaal in de hand houdende, Minerva ſtaat aan haar zyde, verzeld van de liefde, die op de kniën der Koninginne ſteunt; naby haar zyn twee vrouwen, waar van de eene een zegel, en de andere een overvloedshoorn draagt; aan de eene zyde is een lagchend kind, die de onwetenheid houd vereenigd met de laster en nyd; de onwetenheid is met ezelsooren, de laster onder de gedaante van een ſatyr die de tong uitſteekt, en de nyd als een uitgeteerde vrouw, ter aarde leggende, verbeeld: onder deze beelden zyn nog andere jonge kinderen, waar van 'er een aan de ooren der onweetenheid trekt, en de nyd met den voet vertreed; aan de andere zyde verſchynt de tyd, die Vrankryk tot gelukkiger perken van haar Regeering brengt.

XVI.

MEERDERJAARIGHEID VAN LODEWYK DEN VEERTIENDEN.

De Koning bevind zich op een ſchip, waar van de Koningin hem het roer in handen geeft; de deugden houden de roei-riemen vaſt, en doen het ſchip voortgaan; aan het boveneind der zeilen bevind zich Pallas in het midden van twee ſterren, die Kaſtor en Pollux betekenen, zinſpeelende op de Gelukzaligheid.

XVII.

DE KONINGIN VLUCHT UIT BLOIS.

Hier ziet men hoe de Koningin uit de ſtad Blois ontkwam, om zich naar Lorches te begeeven, en van daar naar Angoulème, alwaar zy geleid wierd door den Hertog D'EPERNON; om aan te toonen op welk een wyze zy uit het kaſteel van Blois ontkwam, ziet men een juffer van haar gevolg, die in navolging der Koninginne, uit het venſter in de graft ſpringt: de nacht, die door een vrouw verbeeld is, bedekt de Koninginne met een groote zwarte mantel om haar te verbergen; aan de zyde der Vorſtinne bevind zich Pallas met verſcheiden ſtaatjufferen; en een gevolg van lyfwachten omringen dezelven. De Schilder heeft hier den Hertog D'EPERNON verbeeld, die haar aan den oever der gragt ontvangt, of ſchoon hy daar niet tegenwoordig is geweeſt, maar om dat de geſchiedenis luid dat hy haar met zestig Ridders naby Montrichart opwachte, om naar Lorches te begeleiden.

XVIII.

DE KONINGIN VERKIEST DE VREDE.

Men ziet deze Vorſtin op een troon gezeten; hebbende aan de eene zyde den Kardinaal DE GUISE, en aan de andere zyde een vrouw met een rooden tabbaard en een blaauwe mantel bekleed, een oog voor het hoofd hebbende, en een ſlang vaſthou-

den-

de die haar om de arm kronkeld, dit beeld betekent de waakzaamheid, dewyl het geopend oog en de ſlange zinnebeelden van de voorzichtigheid en waakzaamheid der Koningen zyn: de Cardinaal DE LA ROCHEFOUCAULT, wyſt aan de Koninginne dat Mercuur uit den hemel nederdaalt en een olyſtak medebrengt, om de vrede te beveſtigen waar over zy in onderhandeling was.

XIX.

HET SLUITEN DER VREDE.

De fakkel des oorlogs vertoont zich hier uitgedooft op een hoop van allerly ſoorten van wapenen, terwyl Mercuur zyn ſlangeſtaf de Koninginne aanbied, ter zyde liggen Razerny, Bedrog en Tweedracht ter nedergevelt, door woede en ſmert geplaagt wordende.

XX.

DE VREDE IS BEVESTIGD, EN DE ONTMOETING VAN DEN KONING EN DE KONINGINNE MOEDER.

De Koning vertoond zich uit den hemel nederdaalende naar de Koninginne Moeder, die op de wolken is gezeten, alwaar verſcheidene windjes gezamentlyk door hunnen adem een aangenaame lucht voortbrengen; naby de Koninginne is de natuur benevens eenige naakte kindertjes verbeeld; men ziet ook in een groot licht, de Hoop uitblinken,

ken, onder de gedaante van een ſchoone vrouw in 't groen gekleed, die op de globe van Vrankryk is gezeten: wat verder is de Dapperheid, verbeeld door een jongeling met een roodachtig gewaad bekleed, die de oproerige Hydra beneevens een menigte kronkelende ſlangen ter nedervelt, die zich reeds als dood vertoonen.

XXI.

DE TYD ONTDEKT DE WAARHEID.

Het was dan met dit laatſte ſtuk, dat RUBBENS dit groote en uitgebreide werk in minder dan twee jaaren tyds ten einde bragt, niet tegenſtaande zyn groote bezigheden aan het Hof van Bruſſel, tot het welke hy meer als gewoonlyk wierd genodigt, zedert den dood van den Aarts-Hertog ALBERTUS, die in den tuſſchentyd van deze groote onderneeming, op den 13. July 1621 voorviel, vindende de Aarts Hertoginne Infante de raad van RUBBENS in deze ſmertelyke omſtandigheden noodzaakelyker dan ooit; ondertuſſchen ſteeg hy door de verhevenheid van zyn geeſt en de vaardigheid van zyn Penſeel alle deze hinderpaalen te boven, zo dat hy de Gallery der Koninginne Moeder, door dit laatſte ſtuk in den loop der Maand September 1622 voltooide, inhoudende de tyd de waarheid ontdekkende.

Deze gedachten, waar van zich RUBBENS in 't byzyn der troon, en van het Hof bediende, zinſpeelende op de tweedracht, die tuſſchen den Koning

ning en de Koninginne Moeder had geheerscht; was te gelyk betrekkelyk op de streeken en kuiperijen van het Hof, die gelegenheid tot deze tweespalt gegeeven hadden; daar en boven vind deze verbeelding in de algemeene handel der waereld tevens plaats: de gerustheid is nooit dan door de ondeugd, heerschzugt, afgunst en baatzuchtige staatkunde beroerd geworden. Gelukkig is hy die 'er zich het minst van bevind ontrust te zyn, en voor wien de tyd niet alleen de waarheid in haare eenvoudigheid ontdekt, maar het ongelyk van haar lyden wederom hersteld.

De Schilder, om deze schoone gedachten beeldspraakig uittevoeren plaatste den Koning en de Koningin in den hemel op de wolken gezeten zynde; de Koning bied de Koninginne een krans van lauwren aan, die twee handen, waar op een hart rust, omringt, tot een onderpand van volmaakte vereeniging die 'er tusschen hunne Majesteiten heerschende is; en ondanks dat hun scheuring, door list en ondeugt veroorzaakt, eenige jaaren duuren zou, ontdekt de tyd die alle gebeurtenissen ontwikkelt, ondertusschen de waarheid, verbreekt de ketenen der tweedracht, en herroept de vrede in haare eerste plaats.

Zulke deftige zinspeelende verrichtingen zouden aan duizent andere Schilders als RUBBENS, onoverkomelyke studiën gekost hebben, door dien zy die geschiedenissen en verdichtselen, zo als hy, in hun waare wezen niet zoude hebben doorgrond; ten an-

anderen zyn de juistgepaste eigenschappen, in zulke onbepaalde en verschillende voorwerpen, zeer bezwaarlyk uit te kiezen en te plaatsen, zonder het gebruik van veelvuldige studiën, waar van men de grondbeginselen reeds in zyn eerste jeugd moet bezitten.

RUBBENS was wezentlyk de eenigste Schilder, die, zedert zyn tederen ouderdom, door grondbeginselen het volmaakte van zyn kunst doorgrond heeft, en zelfs zo verre, dat men zou durven vaststellen van door geheel Italie of elders, geen werk van zulk een uitgebreidheid en zinryke zamenstelling te zullen aantreffen, als men in deeze Gallery vind, waar in de verbeeldingskrachs heerscht met zo veel grootschheid, de geleerdheid met zo veel luister, en de Schilderkunst met zo veel volmaaktheid, dat ieder beeld 't zy betrekkelyk tot de geschiedenis, of tot het zinnebeeldige, zich met even zoveel eigenschap als waarheid vind uitgedrukt.

De prenten na de Schilderyen dezer Gallery, zyn door de voornaamste Graveerders van dien tyd vervaardigt, en wierden voortyds te Parys by G. DU CHANGE, s'Konings Graveerder, in een band by malkanderen verkogt.

Alvorens RUBBENS het Hof van Vrankryk verliet, had hem de Koninginne Moeder verzocht een ander vervolg van een-en-twintig Schilderyen te vervaardigen, het leven en de heldendaaden van HENDRIK DEN VIERDEN, haar gemaal uitbeeldende; om in een Gallery van zyn Paleis te stellen, van dezel-

hoogte en breedte als de voorgaande: doch naauwlyks waren 'er eenige schetsen tot dit werk betrekkelyk ontworpen, of de Koninginne Moeder wierd door een tweede scheuring wederom van het Hof verzonden, waar door de onderhandeling van dit tweede heerlyke werk wierd afgebrooken, zelfs zyn deze schetsen tot de voltooijing dezer tweede Gallery betrekkelyk, nog in het sterfhuis gevonden, volgens de lyst die men hier achter geplaats vind, zie N°. 316.

De Koninginne Moeder, het hof van den Koning haar Zoon verlaatende, vluchtte naar Brussel van haar Zoon GASTON DE FOIX, Hertog van Orleans, verzeld zynde, om de bescherming van haar Koninglyke Hoogheid de Infante ISABELLA, en die des Konings van Spanje te verzoeken, op dat zich deze hooge persoonen, in deze tweede scheuring tusschen haar en den Koning LODEWYK DEN DERTIENDEN, heerschende, als bemiddelaars mogten tusschen beide stellen.

In den tyd dat de Aartshertogin (deze bemiddeling aanvaard hebbende) met den Koningen van Spanje en van Vrankryk in onderhandeling was, om de vereeniging, waar toe haar de Koninginne Moeder verzocht had, te verhaasten; wierd RUBBENS aan het Hof van Brussel ontboden; door dien Haare Koninglyke Hoogheid niet onbewust was dat RUBBENS in zyn verblyf te Parys, door de Koninginne Moeder byzonderlyk was gekent geworden, wilde zy hem om het gewicht der zaa-

ken

ken gebruiken om van tyd tot tyd met deze Koninginne te ſpreeken, om haar de meening des Konings van Spanje, die van den Koning haar zoon, en die van haar Koninglyke Hoogheid zelve bekend te maaken: doch ondanks alle pogingen dezer machtige bemiddelaars, zyn deze doorluchtigen verdeelde partyen, nooit wederom tot een duurzaamen vrede gekomen; de Koninginne Moeder verliet de ſtad Bruſſel in 't jaar 1631. en doortrok Holland om haar Hof in Keulen te veſtigen, alwaar zy, verlaaten en beroofd van alle haare noodwendigheden, in het jaar 1643 overleed.

Deze keuze, waar mede de Aartshertogin ISABELLE, RUBBENS veréërde, om met de Koninginne Moeder in onderhandeling te zyn, was een blyk van haare achting, en van een vertrouwen in zyn vroomheid en bekwaamheid voor de zaaken van het Hof, waar in hem deeze Vorſtin meer dan ooit gebruikte na het overlyden van den Aartshertog ALBERTUS.

De verhevene bekwaamheid van RUBBENS was niet alleen de Heeren van het Hof gezamentlyk bekent, waarvan hy in 't algemeeen geliefkoosd wierd, maar wel byzonderlyk van den Marquis DE SPINOLA, eerſte Staatsdienaar van haare Koninglyke Hoogheid: deze Heer hield niet op van aan de andere Heeren te betuigen dat hy zich niet genoeg kon verwonderen over de groote gaven van RUBBENS, en dat hy zelfs geloofde dat deze groote man, draagende zo veele verborgene ver-

 dien-

diensten in het hart; niet dan als een wonder der natuur en wysheid moest aangemerkt worden, dewyl hy door de ondervinding was overtuigd geworden, dat de Schilderkunst nog de minste tak zyner kundigheden was.

Geduurende dat RUBBENS zich te Parys bevond om zyne stukken te schilderen en in de Gallery der Koninginne te plaatsen, wilde het geval dat hy zich eens by zeker' Ridder van het Hof met den Hertog van BUCKINGHAM bevond, een Engelsch Heer, die in groote aanmerking by den Koning van Engeland, ja zelfs zyn gunsteling was, die zich te dier tyd, benevens verscheidene andere Heeren van het Grootbrittannische Hof, aan dat van Vrankryk bevond, om het Bruiloftsfeest van HENRIETTE van Vrankryk met zyn Heer en Meester KAREL DEN EERSTEN Koning van Engeland, luister by te zetten en vervolgens deze Prinses naar Londen te vergezellen.

In deze ontmoeting bad hem deze Milord, die door de verdiensten en het geestig onderhoud van RUBBENS bekoord was, hem aan zyn huis te willen komen zien, om eenige vriendschap met hem te maaken, en tevens om over een byzondere zaak te spreeken, die hy hem had mede te deelen; want deze Milord was reeds onderricht dat RUBBENS om zyne groote hoedanigheden aan het Hof van de Aartshertoginne Infante verknocht was, en in deszelfs dienst wierd gebruikt.

RUBBENS voldeed aan de begeertens van den Her-

Hertog van BUCKINGHAM, en na eenige woordewisselingen kon zich deze Heer niet onthouden van hem zyn leedweezen te betuigen, over de oneenigheden en den oorlog, die als onverzoenlyk heerschten tusschen de kroonen van Spanje en Engeland; dat hy ondertusschen licht kans zag om de wederzydsche partijen tot een duurzaamen vrede te doen besluiten: en ter zelver tyd vertoonde hem deze Milord hiertoe de middelen, en bad hem tevens ernstig of hy by zyn aankomst te Brussel het geheim aan zyne Vorstin wilde mededeelen, om 'er den Koning van Spanje van te verwittigen. Men weete dat de geschiedenis zegt, dat dit oorlogsvuur zedert meer dan drie jaaren reeds aangestooken en achtervolgd was geworden, en dat deze dezelve BUCKINGHAM was als lieveling van den Koning, die zyn' Heer en Meester tot de verklaaring van dezen oorlog verleid had, en dat hy om deze daad by zyn natie verachtelyk geworden zynde, op den 28. Augustus 1628. door FELTON gedood wierd.

RUBBENS deed by zyn aankomst te Brussel aan de Aartshertoginne een verhaal van zyn ontmoeting, en vertoonde haar het geheim het welk hem de Milord had toevertrouwd. De Prinses, die verrukt was deze verklaarde ontwerpen, en over de vriendschap die RUBBENS met dezen Milord had aangegaan, beval hem zyn geheime onderhandeling te vervolgen, en de vriendschap van den Hertog van BUCKINGHAM aan te kweeken: en

dat zy inmiddels den Koning van Spanje hier van zou verwittigen.

Eenige tyd daar na Milord BUCKINGHAM, door zyn geheime onderhandelingen gewaar geworden zynde, dat RUBBENS geduuriglyk aan het Hof van Brussel met zwaare zaaken belast was, sloeg hem door een' brief voor, of hy zyn Kabinet zou willen verkoopen, en zond hem den Heer BLONDEL, een groot kenner van schoone kunsten, dewelke, na deze ryke verzameling te hebben opgenoomen, het gedaane voorstel van zyn principaal herhaalde, en hem honderd duizend guldens Brabands geld aanbood.

Deze aanbieding klonk geensints vleijende in de ooren van RUBBENS, veel hartzeer gevoelende om zich van een verzameling te ontdoen, die wezentlyk Koninglyk was, en die hy niet verkreegen had dan na een reeks van jaaren en groote kosten te hebben gedaan; echter door zyne aangeborene edelmoedigheid en tot onderhoud hunner naauwe vriendschap, liet hy zich tot de aanbieding der gemachtigden overhaalen voor de genoemde somme.

Het was niet zonder aarzelen dat RUBBENS in de vervoering van zyn Kabinet toestemde, doch hy was wel zo voorzichtig, om zyne studien der oudheid niet te verlaaten, en in het verkoop-contract uit te drukken dat alle de standbeelden, borstbeelden en basrelieven zouden afgegooten worden, om 'er voorheen de modellen van te bewaaren, en dat deze ten kosten van den kooper op de plaats ge-

steld

ſteld moeſten worden, alwaar de origineelen geſtaan hadden; op zulk een wyze dat wanneer RUBBENS andere ſchilderyen in de ledige plaatſen ſtelde, en de modellen der ſtandbeelden tuſſchen beide waren geplaatſt, hy het zelve Kabinet vormde.

WERKEN VAN RUBBENS IN DE STAD MECHELEN.

De Pleban der Hoofdkerk dezer ſtad was de eerſte die RUBBENS om een altaarſtuk voor de H. Sacraments Kapel zyner Kerk verzocht, het Nachtmaal moetende verbeelden: deze man was zo heuſch van den ſchilder een zaal in zyn huis aan te bieden tot de uitvoering van dit ſtuk, ten einde het gevaar van het overvoeren te ontgaan; RUBBENS nam deze beleefdheid aan, en zeide hem dat hy dikwils door Mechelen trok, wanneer hy naar Bruſſel of naar zyn luſthuis den Steen ging, waarom hy by de eerſte gelegenheid den tyd zou bepaalen om hem te komen voldoen.

RUBBENS de ſchets, die voor dit ſtuk behoorde voltooid hebbende, zond hem JUSTUS VAN EGMONT eene van zyn eerſte Leerlingen, die met deze ſchets en tevens met het aanleggen in de doodverf, van dit groote ſtuk belaſt was; de Pleban, dezen discipel ziende, vroeg hem waarom zyn meeſter zelve niet gekomen was? waarop de leerling antwoorden, dat hy komen zou om 'er de laatſte hand aan

te leggen; ondertusſchen vorderde JUSTUS VAN EGMONT zo verre met het ſtuk, dat de Pleban met deze handelwyze niet te vrede zynde, en vreezende dat dit ſtuk zonder één penſeelſtreek van RUBBENS zou worden afgemaakt, den leerling verbood 'er verder aan te werken tot nader laſt.

Ook deed de Pleban door een' brief bittere klachten aan RUBBENS over zyn lang vertoeven, en zeide hem dat hy geen Schildery van den Leerling maar van den Meeſter beſteld had, dat zo hy niet ten eerſte zelf kwam, hy ſlegts JUSTUS VAN EGMONT had terug te ontbieden en het ſtuk voor zyn rekening te houden.

RUBBENS vertrooſte den Pleban door zyn antwoord, en beloofde hem dat hy ſpoedig door Mechelen zou trekken om aldaar het genoemde ſtuk te volmaaken, en hoopte dat Mynheer de Pleban ondertusſchen zou willen toeſtaan dat zyn leerling met werken voortging, dat dit zyn gewoonlyke manier was, gevende de ſchetſen van zyn eigen hand, na dewelke dan zyne leerlingen de groote ſtukken doodverfden, en dat hy zelve in 't vervolg, door zyn penſeel en laatſte toetſen, de luiſter der ſchilderkunſt in het zelve bragt; kunnende door dit middel een ieder voldoen. RUBBENS hield zyn woord eenigen tyd daarna, en kwam het ſtuk naar genoegen van den Pleban volbrengen.

Dit ſtuk is in de Hoofdkerk, in het altaar der hoogwaardige kapel, aan het einde van de kleine kerkbuik ten noorden geplaatſt; men kan beſpeuren

ren dat RUBBENS hetzelve veel geretoucheerd heeft, en voornaamentlyk word men dit by heldere dagen wel het meest gewaar; zelfs heeft hy 'er den arm van Judas geheel in verandert, en een anderen bygevoegd; deze verandering is doorschynende wanneer de zon op het stuk staat; ondertusschen is het zelve niet van zulk een slag om 'er groote ophef van te maaken, ondanks het stout van ordonnantie is, en dat men de tekening, het koloriet en den geest van den meester in 't zelve gewaar word, echter is de trant van JUSTUS VAN EGMONT 'er overal in doorstraalende. De prent naar het zelve is schoon en zeldzaam, en door BOLSWERT gegraveerd, getitelt *Accepit Jezus panem &c.* hoog 23 duim, breed 18 duim.

SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE St. JANSZ KERK TE MECHELEN.

In het jaar 1623. wilden de Priester en Kerkmeesteren dezer Parochie, het voorbeeld van den Pleban der Hoofdkerk volgen, zy verzochten dierhalven aan RUBBENS om een groot stuk van zyn penseel voor het Choor-altaar hunner Kerk, verkiezende de aanbidding der wyzen tot onderwerp, en voor de luikdeuren eenige bedryven uit het le-

ven van Joannes den Dooper en Joannes den Evangelist, Beschermheiligen dezer Kerk.

Het groote Schildery is van een uitgebreide, ryke en stoute ordonnantie; en alle deszelfs vereenigde verdiensten, doen het in den rang der schoonste voortbrengselen van den meester stellen, die eenigen tyd daarna tegen een zyner vrienden zeide die hem over de schoonheid zyner werken eenige betuigingen van lof deed „ ga naar Mechelen myn „ vriend in de Kerk van St. Jan, om schoone „ stukken van myn hand te zien."

RUBBENS heeft op de linkerzydsche luikdeur de onthoofding van Joannes den Dooper geplaast; hierin moet men zich over de stoutheid van tekening verwonderen, waar door het onthoofde lichaam, in een geringe tusschenruimte in 't profil leggende uitgestrekt, als in zyn volle lengte zich vertoond; de groep, die Herodias met haar Moeder en den Beul uitmaakt, doet 'er een uitwerking in, eener verwonderde beschouwing waardig; de vleeschkleuren zyn de schoonste natuur gelykvormig, en de hoofden van de uiterste edelheid

Op de andere luikdeur is de marteling van Joannes den Evangelist verbeeld, dit stuk is heerlyk geschilderd, een dunheid heerscht over alles, het koloriet is helder en de tekening juist: op de buitenste zyde der luikdeur is aan de eene zyde Joannes de Dooper in de woestyne, en aan de andere zyde Joannes de Evangelist op het eiland Pathmos verbeeld: boven de offer-tafel bevind zich aan de

rech-

rechterzyde de opſtanding van den Zaligmaaker, aan de linkerzyde de aanbidding der Herders, en in het midden Chriſtus aan het kruis. Men weete dat deze genoemde luikdeuren aan beide zyde van zulk een groote ſchoonheid en dunheid zyn uitgewerkt, dat de ſchildering van naby beſchouwd byna miniatuurwerk gelyk is.

Het ſchynt dat RUBBENS deze Kerk een byzonder werk heeft willen mededeelen, dewyl deze acht Schilderyen alle met een uitmuntende heerlykheid, dunheid en kracht van koloriet zyn uitgevoerd; ondertusſchen heeft hy 'er niet meer dan achtien dagen over bezig geweeſt, volgens de echte rekening die nog in de Sacriſty dezer Kerk beruſtende is, kunnende alle liefhebbers tot dezelve toegang hebben zo zy zich de moeite willen geeven van 'er by den Sacriſtyn onderzoek na te doen; in dezelve vind men uitgedrukt dat RUBBENS in verſcheide termynen (waar van de laatſte in de maand Maart 1624. is geweeſt) de ſomme van achtien honderd guldens brabants geld heeft ontfangen, voor acht ſtukken te hebben geſchilderd, voor de St. Jansz Kerk, te Mechelen. De prent naar het groote ſtuk is door LUCAS VOSTERMANS gegraveerd, dezelve is ſchoon en zeldzaam, de opdragt *ſereniſſimo & potontiſſimo &c.* hoog 21 duim, breed 16 duim. Men weete dat deze prent gecopieerd is, in dezelve grootte met dezelve opdragt en previlegie, door PETER NOLPE.

SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN ONZE LIEVE VROUWE KERK, TE MECHELEN.

Men word in onze Lieve Vrouwe Kerk een zeer ſchoon ſtuk van RUBBENS gewaar, het welk tegen de rechterzydſche buik in het altaar der viſſchers kapel geplaatſt is, het zelve verbeeld de viſch-vangſt van Petrus, waarby de Heere op de baaren der Zee wandelt: op de eene zyde der luikdeuren vind men de geſchiedenis van Tobias verbeeld, die door ingeeving van zyn geleidenden Engel, aan den oever der Zee de lever uit een viſch rukt, tot geneezing der oogen van zyn Vader, en aan de andere zyde het vangen der viſch die den cynspenning in zig had. Op de buitenſte zyde dezer luikdeuren is St. Petrus en St. Paulus verbeeld; boven de offertafel vind men nog drie kleine ſtukjes van het zelve penſeel, waar van het eerſte Jonas vertoont, die in de zee word geworpen; het tweede waar Petrus in de golven zinkt om zyn zwak geloove in de almacht van zyn Heer en meeſter; en het derde Chriſtus aan het kruis. Men weete dat deze acht Schilderyen in tien dagen vervaardigd zyn, op zyn Kaſteel en Heerlykheid van den Steen, het welk zeven kwartieruurs van Mechelen was geleegen, alwaar de Dekenen

van

van het voornoemde viſſchers gild, aan RUBBENS een ſomme van duizend guldens brabantſch geld betaald hebben, volgens de rekening die onder de papieren van dit gild beruſtende is.

Dit Kaſteel en Heerlykheid den Steen was een eenzaam oord alwaar RUBBENS in het aangenaame ſaizoen, aan de ſtudien van zyn arbeid tuſſchenpoozen verſchafte, zich met wandelen, met leezen en het tekenen van Landſchappen vermaakende, waarvoor hy deze eenzaamheid zeer voordeelig vond, door de verſcheidenheid van gezichten, als van bergachtige voorwerpen, boſſchen, vlaktens, en ſchoone verſchieten. Deze ſchoone natuur begunſtigde zyne tekeningen meer, als het vlakke land, welke rondom Antwerpen legt.

Aldus is het dat RUBBENS in dit Kaſteel het grootſte getal zyner landſchappen heeft ter uitvoer gebragt. Zo de viſſchers van Mechelen hunne Schilderyen in deze plaats hebben voltooid gevonden, is het niet dan by geval geſchied, dat hy hem aldaar wilde bedienen, om de nabyheid dezer plaats aan de ſtad Mechelen, en het gemak van overvoeren.

By die gelegenheid is het zichtbaar dat deze Schilderyen niet anders zyn gedoodverft en opgeſchilderd, dan door de hand van den meeſter: een dunheid heerſcht over alles in deze ſtukken, en de luchtigheid der toetſen is een bewys dezer waarheid; de ſchoone hoofdzwieren en frisheid van naakt zetten het groote ſtuk even zo veel heer-

lyk-

lykheid en luifter by als eenige der fraaifte ftukken van den Schilder. Deszelfs zeer fchoone prent is in drie bladen door S. A. BOLSWERT gegraveerd, en voert tot tytel *Ait ad Simonem Jezus &c.* hoog 19 duim, breed 31 duim. Men kan in dit ftuk befpeuren, dat de geheele ordonnantie, (uitgenomen de viffcher die op de linkerzydfche voorgrond geplaatft is) uit zyne Italiaanfche ftudien is genoomen: flegts weinig verandering is 'er in de hoofden der andere viffchers groepen, maar de zwier en de tekening van den Chriftus zyn dezelfden, die gevolgt zyn naar een Schildery van den beroemde LANFRANCO, te Romen, waar na men de prenten door AUDRAN gegraveerd ziet, opgedragen aan den Heer PERAULT, Controlleur Generaal der gebouwen van den Koning van Vrankryk, en van de manufactuuren en kunftwerken van het Koninkryk; de afdrukken dezer plaat, zyn om de fchoonheid van tekening en het graveeryzer by alle prentliefhebbers te vinden.

De vaders Auguftynen te Mechelen, waren in het jaar 1766 nog bezitters van een werk door RUBBENS gefchildert, het welk aan de rechter zyde der Choorzangers Gallery geplaaft was, en de H. Maagd verbeeldde, dewelke de H. Catharina, die aan haare voeten legt ter nedergeknielt, een ring aan de vinger fteekt, verzeld van de H. Agnes, Chriftina, Margareta en verfcheidene andere Heilige vrouwen; deze Geeftelyken hebben de verkooping van dit Schildery in het genoemde jaar afgehan-

handeld met de gemachtigdens van den Ridder VERHULST te Bruſſel woonende, voor de ſomme van negen duizend vyf honderd guldens brabands geld.

Dit ſtuk is als verleidende door de friſheid van deszelfs koloriet, en van tekening; de hoofden van Maria, van het kind Jezus en van Margareta, zyn uitvoerig en naaukeurig geſchildert, en de klederen fraai geplooid, maar de tekening en uitvoering van de St. Catharina is niet van het zelve ſlag; het hoofd, de armen en het geheel lichaam, zyn niet anders dan één klomp vleeſch uitmaakende, dat overtollig aan de ſchoone natuur is: de prent is van het graveeryzer van P. DE JODE, de opdragt *Virgine capiti Catharinæ &c.* hoog 15 duim, breed 11 duim.

Een Liefhebber van ſchoone kunſten betreurt minder de verkoop van een Schildery van RUBBENS, 't welk op een openbaare plaats geſteld was, wanneer hy ziet dat het niet door vreemdelingen weggehaald word; maar wanneer het in handen valt van een liefhebber, van het zelve land, zo heuſch als de Ridder VERHULST is, die een vermaak en eer ſtelt in zyn Kabinet voor alle Liefhebberen te openen, en die lieden van beſchaaftheid met de uiterſte vriendelykheid ontfangt; door dit middel geniet een kunſtenaar het vermaak van 'er een vryen toegang te hebben, en de vertrooſting van het te beſchouwen.

DOOD

DOOD VAN ISABELLA BRANDT, ECHTGENOOTE VAN P. P. RUBBENS.

Terwyl nu RUBBENS de vervulling van alle zyne begeertens genoot, wordende geliefkoods, geëerd en verheerlykt, door de machtigste vorsten in Europa, aangebeden van zyn beminnelyke gezellin, zag hy zich op 't onverwagtst in de diepste droefheid gedompeld, ontrukkende hem de onverbiddelyke dood zyne tedergeliefde IZABELLA, op den 29. September 1626. hebbende hy een tyd van zestien jaaren de aangenaamheden des Huwelyks met haar gesmaakt, en alleenlyk twee manlyke spruiten by haar overgewonnen, te weeten ALBERTUS RUBBENS, die Secretaris van den Geheime Raad geweest is, en NICOLAAS RUBBENS, Heer van Ramijen en andere plaatsen.

RUBBENS deed zyne overledene Echtgenoote, met veel heerlykheid ter aarde bestellen in zyn Moeders Grafsteede, in de Kerk der Abdye van St. Michiel, en deed tot een laatst bewys zyner tederheid voor zyne gemaalinne, een graf-gedenkteken oprichten met het volgende opschrift door hem zelven ontworpen.

Matri Virgini
Hanc tabulam à se pictam
pio affectu ad optimæ matris
sepulchrum,
Commune cum Isabella Brandt

Uxore

Uxore sua,
Dicat P. P. Rubbens.
L. M. D.
ipso die Michaëlis Archangeli
Anno 1626.

dat is:

AAN DE MOEDERMAAGD.
PETRUS PAULUS RUBBENS
heeft dit tafereel,
door hem zelf vervaardigd
uit een Godvruchtige eerbied,
aan het graf
van zyn voortreffelyke Moeder,
te gelyk dat van zyne huisvrouwe
ISABELLA BRANDT,
toegewyd
Op St. Michielsdag 1626.

Men ziet hier dat RUBBENS dit Schildery schonk, waar van hy melding maakt ter verheerlyking der gedachtenis van zyne waardige Moeder, die zyner Echtgenoote, en die van zyn oudsten broeder PHILIPPUS, alle ter aarde besteld in genoemde grafstede, die hy voor hem en voor de geheele familie geschikt had.

Dit Schildery is het zelve dat hy te Rome voor de Kerk van het H. Kruis schilderde, waar van men heeft gesprooken in het artykel van de Kerk der St. Michiels Abdy, en tot een teken zyner offerhande aan de H. Maagd, voegde hy boven op het stuk nog de afbeeldsels van Maria en van het kindeke Jezus met eenige Engelen aan de zyde; op

op een wyze dat deze twee Schilderwerken, tegenwoordiglyk slegts een eenig Schildery uitmaaken.

De onvoorziene wegrukking van deze beminnelyke Echtgenoote, doordrong het hart van onzen RUBBENS met zulk een levendige smert, dat hy als onvertroostelyk was, en om zich eenig hulpmiddel te bezorgen, oordeelde hy eenige verandering van lucht door een reis naar Holland, voor hem niet ondienstig te zyn; hy maakte terzelver tyd de dood zyner gemaalinne, aan zyn grooten vriend CORNELIS POELENBURG bekend, die te Utrecht woonde, aan wien hy zyn ontwerp mededeelde en beloofde hem binnen weinige dagen te komen zien, tot hernieuwing hunner oude vriendschap die hem te Rome verbonden had, alwaar POELENBURG het school van ADAM ELSHAMER bywoonde.

De voorgenoomene reize naar Holland ging dan ten bestemden tyde voort, met een oogmerk om een omreisje door deze Nederlanden te doen, en terzelver tyd het vermaak te neemen van de werken der grootste Schilders, die aldaar hun verblyf hielden, te zien, en door deze verscheidenheid van voorwerpen. de zwaarmoedigheid te verdryven, die zyn hart had vermeesterd.

RUBBENS te Gouda aangekomen zynde, leide een bezoek af by JACOBUS BLOCK, een beroemd Schilder in dien tyd, alwaar hy, onder eenig gesprek over de kunst, smaak voor deze zyne schoo-

ſchoone werken kreeg, waarom hy verſcheidene van zyne Schilderyen kocht.

De beroemde SANDRART, een verſtandig en deugdzaam man, die te vooren met RUBBENS vriendſchap had gehouden in hunne reizen door Italie en in hun verblyf te Rome, bevond zich by geval te dier tyd te Gouda, en de aankomſt van RUBBENS verſtaan hebbende, kwam hy hem ten eerſte opwagten.

Deze ontmoeting verſchafte RUBBENS een gevoelig vermaak, dewyl hy zich in een vreemd land zo aangenaam verraſcht zag door het zien van een' vriend, die hem ten allen tyde zo dierbaar en aangenaam geweeſt was: onder hun zoet onderhoud ſloeg hun SANDRART voor van zyn reisgezel door de Hollandſche Steden te willen zyn, waarmede RUBBENS betuigde zeer bekoord te zyn, hem verklaarende dat hy vooreerſt liefſt begeerde naar Utrecht te trekken, om hun vriend CORNELIS POELENBURG en andere Schilders, aldaar woonende, te bezoeken.

Te Utrecht aangekomen zynde wierden zy door hunnen ouden vriend POELENBURG met duizend beleeftheden als opgehoopt, en brachten hunnen tyd aldaar aangenaam door: in dezen tuſſchentyd beſchouwde RUBBENS de werken in zyn vriends Schilderkamer, en was zodanig verrukt door de ſchoonheid zyner Landſchappen, geſtoffeerd met kleine beeldjes in den ſmaak van ELSHAMER, dat hy 'er verſcheidene ſtukken voor zich zelf van kogt.

Des anderendaags bezochten zy den Schilder GERARD HONTHORST, wiens werken RUBBENS met aandacht beſchouwde, om de byzondere wyze waar op deze Schilder zyn penſeel voerde, zich bedienende van breede ſchaduwen en ſchitterende lichten, doch zeer regelmaatig behandeld en verdeeld. HONTHORST had toen juiſt een gedoodverſt panneel op zyn' ezel ſtaan, verbeeldende de geſchiedenis van Diogenes, die op het midden van den dag met een verlichte lantaarn, op de groote markt van Atheenen, menſchen zoekt; deze ongemeene manier was zodanig behaagelyk aan RUBBENS, dat hy dit Schildery eer het voltooid was, kogt.

Deze reisgezellen verſchaften zich zulk een bekoorlyk vermaak met alle de onderſcheidene manieren van Schilderen, van tekening, koloriet en ſchikking van licht en bruin te beſchouwen, dat zy geenen Schilder verzuimen wilden te bezoeken, het geen hen dan meede ten huize van ABRAHAM BLOEMAERT voerde, die een beroemd Schilder van dien tyd was: deze werken behaagde RUBBENS uitermaaten, waar van hy aanmerkelyke koopen deed.

Op zodanig een wyze moedigde RUBBENS zyn beroepgenooten aan, en verbond zich met die geenen in vriendſchap, welkers gaaven hy het meeſt waardeerde, begunſtigende als een Prins en Mecenas de grootheid der Schilderkunſt, by alle voorkomende gelegenheden.

Het

Het aangenaam byzyn van SANDRART behaagde RUBBENS ten uiterste, waarom hy dezen verzocht, hem naar Amsterdam te willen verzellen om zich aldaar in denzelven smaak als te Utrecht te vermaaken. By hunne aankomst wandelden zy van den eenen Schilder naar den anderen, waarna zy eindelyk, hebbende hun tyd geduurende twee weeken aangenaam doorgebragt, zonder dat RUBBENS ophield Schilderyen te koopen van goede meesters die zich toen in Amsterdam bevonden, hunnen weg naar 's Gravenhaage namen, daar SANDRART na eenig vertoeven afscheid nam van zyn' vriend RUBBENS, en wêer naar Utrecht keerde.

Men is van gevoelen dat het Hollandsch reisje, het welk RUBBENS onder voorgeeven van een uitspanning ondernam, deze reden tot zyn voornaamst oogmerk niet had, en dat zyn omweg door Utrecht en Amsterdam niets dan een voorberaamd geheim was, op dat men zyne inzichten niet zou doorgronden, dewyl hy by hunne Hoogmogende, de Staaten Generaal, van wegens de Aartshertoginne ISABELLA met een geheime Commissie belast was, het geen weinig tyds daarna is bewaarheid geworden. 't Was niet alleen in Holland dat RUBBENS de Schilders aanmoedigde, maar hy achte zich altyd als verbonden tot de zelve voorrechten ten opzichten der Antwerpenaars, van wien hy dikwyls koopen deed, om dezelven ter bevlytiging aen te moedigen: wy hebben 'er verscheide-

ne voorbeelden van; onder anderen blinkt dit ten opzichte van ANTONY VAN DYK uit, die zich in 't byzyn van RUBBENS beklaagde, dat zyn penſeel hem niet genoeg opbracht om van te kunnen leeven, waarop RUBBENS, die levendig geraakt was over deze klachten, zich des anderendaags by hem vinden liet, en alle de werken, die hy over had, van hem afkogt.

Door deze bewyzen van de grootheid zyner ziel trok hy een algemeene achting van de ſtad en der Schilders tot zich; ondertuſſchen maakte het groote aantal zyner tegenyveraars zulke voortgangen, dat hunne werken onnavolgbaar en niet om voorby te ſtreeven ſcheenen te zyn: onder de heftigſte dezer afgunſtigen was CORNELIS SCHUT die, het hooge fortuin van RUBBENS benydende, onder de hand trachtte zyne werken te ſchenden, en zyn eigen penſeel in te voeren waar hy dacht dat RUBBENS kon aangezocht weezen.

Offchoon RUBBENS niet onkundig was van deze kwaadaartigheid, wilde hy ondertuſſchen met kracht en geweld dat SCHUT zyn vriend wierd, en begaf zich ten dien einde op zekeren dag naar het huis van genoemden Schilder, bejegenende hem met beleeftheden zo edelaartig en zo vriendelyk, als of SCHUT altoos wezentlyk een zyner vertrouwelingen was geweeſt; doch deze was zodanig verſlagen en verbaasd, dat hy geheel en al verbyſterd was in zyne antwoorden en redenen.

RUBBENS met zyne verlegenheid medelyden heb-

hebbende, bracht ten eersten een ander gesprek op de baan, als over de voortgang der schoone kunsten en over nieuwe tydingen, zo lange tot dat hy zag dat SCHUT wederom van zyn verslaagenheid bekomen was; ondertusschen beschouwde hy zyne werken, en na hem breedvoerig daar over onderhouden te hebben, sloeg hy hem voor of hy dezelven niet zou willen verkoopen, waar toe SCHUT van ganscher harte bewilligde en stelden ze op prys; RUBBENS hem willende aangenaamer verrasschen dan hy by de intrede van zyn huis gedaan had, vatte hem by 't woord en stond hem zyn eisch toe.

Door deze edelmoedige en staatkundige daad bespeurt men dat de afgunst zyner tegenstreevers, nooit zyn hart kon treffen, maar dat hy zich 'er een eer uit maakte om by alle gelegenheden hen voor te komen en te bevoordeelen ter aanmoediging in hun beroep; want behalven deze edelmoedige hoop bood hy SCHUT aan, dat zo hy zich tot zyn' dienst wilde doen gebruiken, wanneer hem zyn eigen werk niet haaste, hy staat kon maaken van onophoudelyk in zyn werkplaats te kunnen bezig zyn: maar SCHUT die al te eergierig was, om te werken aan het geen waarin men hem zou willen bevelen, en tot de werkplaats van een' Schilder op te klimmen die hy dacht geen grooter Tovenaar dan hy zelve te zyn, wierd door deze hovaardige gedachten wêerhouden, en volharde in dezelve afgunst tot aan het einde zyner dagen.

't Was dan op zulk eene wyze dat hy geduurig-

lyk zyne Vyanden door weldaaden beſchaamde, en door zyn weldoenden en menſchlievenden aart wiſt hy even zo de harten der geener die hem kwaad toewenſchten, tot zich te trekken, als die zyner aanhangelingen.

TWEE WERKEN VAN RUBBENS, IN DE COLLEGIALE KERK VAN ST. GOMMER TE LIER.

Een goed Vriend van RUBBENS, die in de Stad Lier, Hoofd was van het Boogſchutters Rot, verzocht hem om een Schildery voor het Altaar hunner Kapel, in genoemde Collegiaale Kerk, moetende de Marteling van St. Joris, Beſcherm-heilig hunner Broederſchap, verbeelden, en dewyl dit Schildery ſlegts van een middelmaatige groote is, was het in weinig dagen voltooid.

Ondanks dezen korten tyd, bezit echter dit Stuk alle de verdienſten der Schilderkunſt; het is deftig gegroept en geordonneerd; op den voorgrond is de Martelaar, op de knieën leggende, en met een ontbloote borſt verbeeld; het aanzicht in Proffiel gekeerd, ſlaat de oogen ten Hemel op: de houding dezer tekening, is van zulk een uitwerking, als RUBBENS ooit heeft aan den dag gebragt; het naakt is levendig en krachtig, het kolo-

loriet met een dunheid over het geheele Stuk heerſchende, en van een' heldren toon; de ſchoone verdeeling der lichten, trekt het oog zo wel van verre als van naby tot zich, ja met één woord alles wyſt ten eerſte het penſeel van zyn' onnavolgbaaren maaker aan. Deszelfs ſchoone en zeer zeldzaame Prent, is door PANNEELS gegraveerd, zonder Tytel of Opdragt; hoog 8 duim, breed 6 duim.

In het Rekenboek van genoemde Broederſchap vind men aangetekend, dat hem niet meer dan 75 Guldens, Brabants Geld voor het Zelven betaald is, in aanmerking der goede Vriendſchap, die reeds ſedert langen tyd, tuſſchen het Hoofd dezer Broederſchap en den Schilder geheerſcht had, en om den korten tyd dien hy 'er op had doorgebragt. Ook vind men nog in genoemde Rekenboek aangetekend, dat de geenen, die dit Schildery afgehaald hadden, en met het zelve in de Kamer hunner Vergadering aangekomen zynde, alwaar zich de Medebroeders zo over de ſchoonheid van dit Stuk, als over deszelfs geringe prys zeer verwonderden, op een' heerlyken Avondmaaltyd, ten koſten der Broederſchap wierden onthaald.

In het jaar 1768, zond de Ridder VERHULST, van Bruſſel, gemagtigdens aan het Hoofd en de Broederſchap van genoemde Rot, om hem aan te zoeken tot het verkoopen van dit Stuk: deze handel was zo ſpoedig voortgegaan, dat zy reeds

voor de ſomme van 8000 Guldens Brabants Geld overeengekomen waren, maar de Burgermeeſter der Stad, van deze aanſtaande verkooping onderricht zynde, deed de hooge Regeering en den kleinen Raad der Stad vergaderen, die eenpaarig beſlooten een Verbod af te kondigen, van dit Stuk niet te mogen overleveren, ook volgde het Capittel der Collegiaale Kerk deze zelve voetſtappen na.

Men is een byzondere dankbaarheid aan de zorgvuldigheid der Regeering, en het Capittel der Stad Lier verſchuldigt: wanneer in andre Steden deeze eerwaardige Collegien tot voorbeelden wierden nagevolgd, zouden zich onze Landen niet zo veel ontbloot bevinden van diergelyke koſtbaare voorwerpen, die tot ſtudie der leerlingen van ons beroemde Vlaamſche School, en tot verſiering onzer Kerken en Steden verstrekken.

In de meer voorwaardſche Kapel, die het Kleermaakers Gild toebehoort, word men in het Altaar het tweede Stuk van RUBBENS gewaar, het welk de verſchyning van Maria met het Kind Jezus aan St. Franciscus van Aſſiſe verbeeld; de tekening van dit Stuk is zeer naauwkeurig en de Vleeſchkleuren kragtig, echter zyn de Klederen van Maria wat gemanierd en zwaarmoedig; men is van gedagten dat zyne Dicipelen veel aandeel in de ſchildering van dit Stuk hebben gehad. Op de linkerzydſche luikdeur ziet men St. Franciscus

de

de wondtekens ontfangende, en op de regterzydsche is St. Klara verbeeld; dit laatste Stuk streeft om deszelfs Schilderverdiensten de twee andre voorby. Men weete dat 'er na deze Stukken geen Prenten uitgaan.

Dit groote Schildery was reeds in 't jaar 1727, aan vier Antwerpsche Schildery-kopers voor een somme van 4000 Guldens Brabantsch Geld Notariaal verkocht, doch alvoorens dit stuk uit het Altaar wierd genomen, verbood het Capittel dezer Collegiaale Kerk deszelfs overlevering, het geen de Dekenen in de onmogelykheid stelde het te laaten volgen, desniettegenstaande verklaarde deze kooplieden met een plechtige Acte voorzien zynde, de Dekenen met alle hunne onkosten, verteeringen en verdere belangen te zullen belasten: om kort te gaan, de verbondene partyen ziende dat toch de overdracht niet zou kunnen geschieden, besłooten eindelyk tot een wederzydsche voldoening, dat de Kleêrmaakers aan voornoemde Kooplieden de onkosten hunner beide reizen zouden betaalen, en daarenboven hen op een' goeden Avondmaaltyd te onthaalen.

SCHILDERYEN VAN RUBBENS, IN DER CAPUCYNEN KERK, TE LIER.

In het Altaar aan de rechter zyde van het Choor dezer Kerk, ziet men een stuk van RUBBENS, het

het welk de Kruisaflaating verbeelt; dit Schildery kan men niet onder de uitmuntendste voortbrengselen van den Schilder stellen, want de Beelden zyn te groot voor de hoogte en breedte van het vak, en vertoonen zich als of de een aan den ander vast hangt, het geen juist geen fraaije uitwerking doet; ondertusschen heeft het echter een schoon koloriet, en het geheel duid zyn' Maaker aan. De Prent naar het zelve is door N. LAUWERS gegraveerd, en voert tot Tytel *Joseph ab Arimathia* &c. hoog 13 duim, breed 10 duim.

RUBBENS REIZE NAAR HET HOF VAN MADRID.

PHILIPS de Vierde, Koning van Spanje, door de Aarts-Hertoginne ISABELLA onderricht zynde, dat RUBBENS in zyn verblyf te Parys, met den Hertog van BUCKINGHAM, over het onderwerp van den Oorlog tusschen de Kroonen van Spanje en Engeland, verscheidene gesprekken had gehouden, en dat deze Milord hem middelen had aan de hand gegeeven, waardoor de oorlogende partyen tot een wederzydsch voldoenend vergelyk zouden kunnen treden, betuigde haare Koninglyke Hoogheid dat het ontfangen dezer aangenaame tyding, zyn ziel gevoelig had aangedaan, en dat hy, tot een blyk van zyn vertrouwen in haar voorzichtigheid en wys-

wysheid, haar het bestier dezer proefneming overliet.

De Aarts-Hertoginne raadpleegde op heeter daad met haar' Staatsdienaar, de Marquis de SPINOLA, over de keuze van voorwerp tot het aanvaarden en bestieren eener zaak van zulk een gewicht. Deze Staatsdienaar, zonder een oogenblik in twyffel te staan, deed zyn keuze op den Persoon van RUBBENS vallen, zeggende dat hy in 't geheele land niemand daar toe bekwaamer kende, om deze onderhandeling tot een gelukkig einde te brengen.

Deze Princesse, die mede van de gelukkige gaaven des voorgestelden voorwerps genoeg overtuigd was, was bekoord door de keuze van haaren Staatsdienaar, en beval aan RUBBENS dat hy zich ten Hove zoude begeeven, verklaarende hem vervolgens dat zy voorneemens was hem naar het Hof van Madrid te zenden, om aldaar het geheim zyner gesprekken en onderhandelingen met den Hertog van BUCKINGHAM, te ontdekken, en zyn Schriftelyke bevelen van den Koning van Spanje te ontfangen, waar van hy zich aan het Hof van Londen bedienen moest, tot een geheime bewerking van den vrede, en voor zyne onderhandelingen met de Staatsdienaaren van zyn Brittannische Majesteit.

RUBBENS kwam in de Maand September 1627 te Madrid aan, en wierd door zyn Katholyke Majesteit met veel achting ontfangen, alwaar de gezant

zant het geheim zyner last ontdekte, om onder de hand de geheime onderhandelingen te bewerken, om het Hof van Engeland tot een' duurzaamen vrede te leiden, tot voordeel der beide oorlogende Kroonen.

Na dat RUBBENS verscheidene toegangen tot 's Konings Kabinet had gehad, betuigde zyne Majesteit dikwyls aan deszelfs Staatsdienaaren zyn genoegen over de groote bekwaamheid van dezen afgezant; zelfs prees hy zyn bedektheid van inleiding, om een werk in 't geheim te verhaasten, dat hem te vooren zo bezwaarlyk toegescheenen had.

Dewyl nu de Koning meer en meer de diepe letterkennis en bekwaamheid van RUBBENS doorgronde, en dus gewaar wierd, dat hy op de voorzichtigheid en voorzienigheid van den Zendeling zou kunnen berusten, wilde zich zyn Majesteit hier van nog meer doen overtuigen, door het inneemen van zyne raad over een Staats-zaak die tot zyn' last niet betrekkelyk was, waar toe hy hem in zyn Kabinet nodigde. RUBBENS stelde zyn gevoelen als een Cicero voor, en beweerde het als een Cato, verklaarende aan zyn Majesteit de knoop en het gevolg dat uit het voorgestelde geval zou kunnen voortspruiten.

Het doordringend oordeel van RUBBENS om netelige Staatszaaken te ontwikkelen, en zyne wyze raadsbesluiten af te geeven, blonk mede uit in een gesprek met den Hertog d' OLIVAREZ,

eer-

eerste Staatsdienaar van den Koning van Spanje, die op zodanig een wyze voldaan was over de oplossingen van RUBBENS op de gedaane voorstellingen, dat hy zich niet kon onthouden aan den Koning 'er verslag van te doen, en hem met nadruk te zeggen, dat RUBBENS een man was, zo eigenaartig geschikt tot het bestieren van Hof- en Staatszaaken, als eenig onderdaan van zyn Majesteit.

Dit bericht van den Hertog d' OLIVAREZ, bewoog den Koning ten voordeele van RUBBENS opene Brieven af te vaardigen, waardoor hy tot Secretaris van de geheimen raad der Aarts-Hertoginne IZABELLA wierd aangesteld, met het recht van opvolging voor zyn' Zoon ALBERTUS; willende door deze begunstiging den luister zyner verdiensten en van zyn Caracter verheffen.

Geduurende het verblyf van RUBBENS aan het Spaansche Hof, verzocht hem de Koning zyn Pourtret, en die der Koninglyke Familie te schilderen, als ook weinig tyd daar na twee Copyen naar Titiaan, te weeten, het Bad van Diana, en de schaking van Europa, doordien hy ván de origineelen een geschenk wilde maaken voor den Prins van Galles, die, aan dit Hof geweest zynde om de Infante te trouwen, betuigd had van op deze twee stukken als verliefd te zyn, maar de voltrekking van dit Huwelyk zyn voortgang niet gehad hebbende, door een zeer gewoonlyke onbedachtzaame nuk van den Hertog van BUCKINGHAM, die

die genoemde Prins verzelde, zyn Origineelen en Copyen aan het Hof van Madrid gebleeven.

In dezen tusschentyd onderhield RUBBENS gedurig zyn gewoonlyke briefwisseling met den geleerden GEVAARTS, Secretaris der Stad Antwerpen, die een vertrouwd Vriend van hem was, door welk middel hy niet onbewust bleef van al het geen 'er in Antwerpen en in de Nederlanden omging; het welzyn zyner Familie was hem zo dierbaar, dat hy, offchoon te Madrid zynde, niet vergat het geen hy in Antwerpen had achtergelaaten, te weeten zyn twee Zoonen, ALBERTUS en NICOLAAS, welkers goede opvoeding hem byzonder ter harte ging.

Ten dien einde schreef hy aan GEVAARTS, hem biddende zich met de onderwyzing van zyn' Zoon ALBERTUS te willen bemoeijen, die toen in het veertiende jaar zyns ouderdoms was tredende; van hem een liefde voor de studie der fraaije letteren en tevens gevoelens van eer in te boezemen, om het pad der deugd in te slaan en tot het toppunt van wysheid en geleerdheid op te stygen.

Deze oorspronkelyke brief is nog heden by een ryk Boekverkooper der Stad Antwerpen berustende, die 'er even zo zeer zyn Afgod van maakt als van zyn Geld: deze zelfde brief is in een gemeenzaamen en lachenden styl begreepen, in de Fransche, Vlaamsche en Latynsche taal; deze mengeling doet ondertusschen zyn' grooten geest in alle des-

deszelfs gangen doorſtraalen, zo wel in zyn wyze van denken als in die van zich uittedrukken, en in hoe verre de vloeijendheid der Latynſche taal hem eigen was, kan men hier een kleine term zien, uit genoemde aanbeveelende brief: *Albertulum meum vobis commendo, non ut illum in oratorio, ſed muſeo veſtro collores.*

Deze ſchertzende wyze om zyn' Vriend te vermaaken, toont aan dat RUBBENS niet begeerde dat zyn jonge ALBERTUS een afgodiſche bygeloovige wierd, die in de ſamenleeving de rol van menſchenhaater ſpeelt, maar wilde wezentlyk hem de vreeze Gods inſcherpen, [die het beginſel van alle wysheid is] en hem een man van onbeſprooken vroomheid en een man van letteren doen worden; en op deze rechtzinnige loopbaan, hebben GEVAARTS en de Vader zelve, dezen jongen ALBERTUS heengeleid tot in het middelpunt der deugden, ook heeft de jongeling van zyn' kant, nooit verzuimd aan de deugdzaame onderrichtingen dezer twee wyze leermeeſters te beantwoorden, wier voetſtappen hy heeft opgevolgd tot aan het einde zyner dagen, want hy heeft in 't vervolg van tyd door zyn diepe letterkennis en zedelyke deugden de algemeene achting zyner tydgenooten weeten tot zich te trekken: men vond in zyn Boekery een Handſchrift, voerende tot tytel *de re veſtiaria veterum*, maar de dood, hem in den bloei zyner jaaren verraſcht hebbende, beroofde hem van het vermaak om door den Drukpers de Waereld zy-

zyne Werken mede te deelen; echter deed G. GEVAARTS dit Handschrift met dit Voorbericht van GRŒVIUS in het jaar 1665 drukken, het welk tot vermeerdering verstrekte van zyn *Thesaurus Antiquitatum Romanarum* in het VI. Deel.

ALBERTUS RUBBENS heeft nog andre Schriften nagelaaten, als: zyn Aantekeningen over de Gedenkpenningen van den Hertog van Aarschot, dewelken G. GEVAERTS by de nieuwe uitgave gevoegd heeft in 't jaar 1654, die LAURENS BEGER met bygevoegde vermeerderingen in 't jaar 1700 der waereld mededeelde. Men vond verders nog andre stukken van zyn hand, over berispende en historische onderwerpen, waar uit Grœvius *Vita Fl. Manlii Theodorii V. C.* heeft getrokken, gedrukt in 't jaar 1694.

Ten tyde dat RUBBENS te Madrid wierd opgehouden, bejegende hem een allerbyzonderst geval: de Koning van Portugal verstaan hebbende, dat men aan het Hof van Spanje de verdienste van RUBBENS veel eer aandeed, en nieuwsgierig zynde van dit wonder der natuur te zien, deed dezen grooten Schilder verzoeken van zich naar het Jachthuis te *Villa Vizzosa* te begeeven.

RUBBENS aanvaarde deze nodiging, en beloofde 'er zich zo spoedig als mogelyk naar toe te begeeven ten einde aan de begeertens van zyn Portugeesche Majesteit te komen voldoen; hy verwittigde den Koning van Spanje hier af, die hem

hem de onderneeming dezer reis toeſtond; intusſchen boden zich verſcheidene Ridders benevens Spaanſche en Vlaamſche Edellieden aan, om RUBBENS op deze reis te verzellen, nieuwsgierig zynde het Hof van Portugal te zien, en om tevens hunne eerbiedigheid aan genoemde Majeſteit te bewyzen; aldus bevond zich het getal dezer doorluchtige Reizigers, zeer aanmerkelyk.

Deze ſchoone ſtoet in den omtrek der Stad Vizzoſa aangekomen zynde, wierd den Koning aangediend, dat RUBBENS, verzeld van een groot getal Ridders en Edelen van het Madridſche Hof, reeds in de nabuurſchap was, en oogenblikkelyk zou zyn aangekomen: zyn Majeſteit die zulk een talryk gevolg niet verwachtende was geweeſt, zond hen eenen zyner Edellieden te gemoet, met bevel om RUBBENS bekend te maaken, dat de Koning om Staats-zaken naar Lisbon was vertrokken, maar dat hy door zyn Majeſteit gelaſt was, hem een beurs met vyftig Piſtoolen aan te bieden, om de onkoſten zyner reize goed te maaken.

Alle deze doorluchtige Reizigers waren zeer gebelgd over dit onthaal, zo weinig paſſende aan een' Koning: maar RUBBENS antwoorde door een trek van de gewoonlyke grootheid zyner ziel; „ Myn Heer, ik bid u ootmoedig den Ko-
„ ning uwen Meeſter, myn zeer nedrigen eerbied te
„ verzekeren, en dat ik ben aangedaan, van na
„ aan zyne bevelen voldaan te hebben, my te zien
„ verſtooken van de gunſt om my zyne Koninglyke

„ bevelen te kunnen opofferen; daar en boven dat
„ zyn Majesteit zich verwaardige van te beseffen dat
„ het oogmerk van myn reis zich niet aan een ge-
„ schenk van vyftig Pistoolen had bepaald, door-
„ dien ik duizend van die zelve Muntstukken ge-
„ schikt had, tot myn verteering te Villa Vizzoza.

Het verblyf van RUBBENS aan het Hof van Madrid, had reeds achtienMaanden geduurd, door de gewoonlyke draalingen in de besluiten van dit Hof, eer hem de Koning zyne schriftelyke bevelen en geloofsbrieven deed ter hand stellen, om vervolgens naar het Groot-Brittanische Hof te kunnen vertrekken. Men weete dat hem deze Papieren niet voor het einde der maand Augustus 1629 wierden overgeleverd, en dat, na afscheid van den Koning en van het geheele Hof te hebben genomen, hem zyn Majesteit tot een blyk van deszelfs voldoening en vertrouwen in zyn groote bekwaamheid, een ring met een' Steen van groote waarde, en zes Paarden van Andalusiën deed ter hand stellen.

Te Brussel wedergekomen zynde, deed hy by de Aarts-Hertoginne ISABELLA verslag van zyn onderhandelingen aan het Hof van Madrid, en gaf haar zyne bevelen voor dat van Londen over, welkers inhoud Haare Koninglyke Hoogheid met de Marquis DE SPINOLA overwoog, en 'er haar byzonder genoegen over betuigde, waar na zy den Afgezant beval onmiddelyk naar het Groot-Brittannische Hof te vertrekken.

VER-

VERTREK VAN RUBBENS NAAR HET HOF VAN LONDEN.

ONze Afgezant kwam tegen het einde van October 1629 te Londen aan, doch vond 'er zyn grooten Vriend BUCKINGHAM niet meer, die reeds den 28sten Aug. des voorigen jaars overleden was. Hy gebruikte eenige bedekte vonden om zyne gezandschap te verbergen, en met den Kanselier COTTINGTON in kennis te geraaken, om hem het onderwerp zyner zending te vertoonen, het geen niet naliet weinige dagen daar na wel te slaagen. In het eerste gesprek dat hy met den Kanselier hield, was deze Milord zodanig door de gaven van onzen RUBBENS bekoord, dat hy 'er den Koning verslag van deed en het oogmerk van zyn aankomst te Londen navorschte.

Zyn Majesteit willende den man met zulke verhevene gaven zien, en het oogmerk zyner reis verstaan, beval zyn' Kanselier aan RUBBENS te verwittigen dat hy hem op zekeren bepaalden dag een gehoor in zyn Kabinet toestond.

RUBBENS tot deze Koninglyke byeenkomst ingeleid zynde, wierd door zyne Majesteit naauwkeurig ondervraagd over zyn geslagt, het Hof van Spanje, zyne reizen, zyn beroep, en over

het onderwerp van zyn aankomſt te Engeland. RUBBENS onderrichtte zyne Majeſteit op ieder punt der ondervraaging, en dat op zulk een gemakkelyke, welſpreekende, en voldoenende wyze, dat de Koning ten uiterſte vermaakt en verraſcht was door alle deze vereenigde hoedanigheden, en wel byzonderlyk om dat de Schilderkunſt verknocht was aan een man van zulk een ongemeenen geeſt, en bekwaam tot het beſtier van het ontwerp zyner zending.

Dus was dan de Koning begeerig, om zyn Schilderwerk te zien, en verzocht hem ten dien einde zynPourtrait te vervaardigen,hem den dag ſtellende wanneer zich de Schilder ten Hove zou bevinden om het in 't werk te ſtellen.

Terwyl RUBBENS aan het Pourtrait van den Koning werkende was, wierd hy door zyne Majeſteit verder ondervraagd over de aangeroerde punten by zyn eerſte gehoor in het Paleis, en wel byzonderlyk ondertaſt over de inzichten van den Koning zyn Meeſter, om den Kryg te doen eindigen, tot voldoening van beide oorlogende Kroonen, waar op zich RUBBENS breedvoeriger ontdekte, antwoordende, dat hier toe de krachtdaadigſte middelen by der hand waren, zo het ſlegts de beide Kroonen behaagden, wederzydſche Perſoonen aftezenden, gelaſt om over dat onderwerp te handelen.

Het verwondert my, hernam de Koning, dat zo de Koning van Spanjen van dit gevoelen is,

ge-

gelyk gy my zègt, waarom hy my dan niet iemand van zynent wegen toezend, waar op RUBBENS antwoordde: „Sire, zo myn Perſoon zou kunnen „ verëerd worden om ten dien einde aangenaam aan „ uwe Majeſteit te weezen, zoude ik my openhartiger over de inzichten van den Koning myn' Meeſter kunnen uitdrukken, onder de beſcherming „ der Geloofsbrieven, waarmede my zyn Katholyke Majeſteit heeft voorzien."

De Koning aanvaarde deze Geloofsbrieven en dezelven zeer korten tyd geopend hebbende gehad, gaf hy ze RUBBENS wederom te rug, en zeide hem, „ Myn Heer, gy zyt de geen die ik „ verkieze. voor alle andren die my de Koning „ van Spanje zou kunnen toezenden: ik ben bekoord door zyne keuze, dewyl uw bekwaamheid, en uwe groote hoedanigheden die gy tot „ zynen dienſt te koſte legt, altoos zyne verwachtingen gemakkelyk zullen doen ſlaagen; ga „ myn Kanſelier, Milord COTTINGTON vinden, en geef hem deze Geloofs-brieven, hy „ zal benoemd zyn om uwe voorſlagen te ontfangen."

Het was niet alleen door deze ſtappen, waarmede RUBBENS te Londen te voorſchyn trad, om tot het gehoor van den Koning te geraaken, maar hy deed naderhand zyn bekwaamheid blyken tot het beſtieren zyner ſtaatkundige onderhandelingen met zo veel bedektheid als voorzichtigheid, dat ten einde twee maanden tyds, te weeten

ten November en December des Jaars 1629 hy deze vrede, tot voldoening der beide oorlogende Kroonen en hunne Onderdaanen, heeft tot ſtand gebragt.

Om deze vrede te beveſtigen wierd Milord FRANCISCUS COTTINGTON van de zyde des Konings van Groot Brittannie als gezant afgevaardigd; en Don CARLOS COLONNA kwam in dezelve hoedanigheid van het Spaanſche Hof te Londen aan; de Vredensartikelen waren door de Kanſelier COTTINGTON in orde geſchikt, en wanneer zyn Zoon Milord COTTINGTON te Madrid aangekomen was, wierden de genoemde Artikelen geteekend, het welk geſchiedde op den 15den Novemb. 1630, waarna Don CARLOS COLONNA dezelve te Londen beveſtigde op den 7den December deszelven Jaars. In dezen tuſſchentyd geviel het den Koning van Engeland, om zyn genoegen te bewyzen over het voorzichtig gedrag van RUBBENS in deze geheime onderhandeling gehouden, hem in den Maand Feb. 1630 voor het volle Parlement tot Ridder te verklaaren, doende hem tevens het geſchenk van een Degen met Diamanten omzet, waarmede zyn Majeſteit zich verwaardigde de plechtigheid te verrichten, voegende by de Wapenen op het Schild van den nieuwen Ridder, nog een Hoek voorzien met een gouden Leeuw. Wanneer nu RUBBENS zyn afſcheids gehoor by den Koning had, trok zyn Majeſteit een Ring van zyn

Vinger, nam daar en boven zyn Hoed-band, ter waarde van tien duizend Kroonen, en ſtelde hem by dit alles nog een gouden Keten met het Pourtrait van den Koning verrykt, ter hand, welke Keten, als ook de Hoed-band, hy tot aan zyn' dood toe dagelyks gedraagen heeft. Zo eenig Schryver voorgeeft, dat de plechtigheid van het Ridder-ſlaan aan den Perſoon van RUBBENS in het Paleis van White-Hall, volvoerd is, en niet in het Parlement, is het ondertuſſchen niet moeijelyk hem uit zyn dwaaling te trekken, dewyl hy geenerlei bewys voor zyn verbeelding aanhaalt, die ſlegts op een enkel vermoeden gegrond is, dat dit in Engeland aldus niet gebruikelyk zou zyn: daar en boven is alles wat men alhier op dit punt, en op het voornaamſte gedeelte dezer geſchiedenis vind by gebragt, afkomſtig van de Schriften van den geleerden GEVAERTS, die een Harts-vriend van RUBBENS zynde, door zyn genoemden Vriend, alle de gebeurteniſſen van deszelfs leeven werden medegedeeld. Aan de andre zyde is het zeer waarſchynlyk dat zyn Groot-Brittanniſche Majeſteit deze plechtigheid met meer luiſter als gewoonlyk wilde doen geſchieden, om aan de Engelſche Natie zyn vreugde te betuigen over deze Vrede, zo bedektelyk tot ſtand gebragt, en dat hy de verdienſten van die geen' wilde beloonen die dezelve met zulk een wyze beſtiering had verhaaſt, tot voldoening der beide oorlogende Mogendheden en hunne Onderzaaten.

In den tusschentyd dezer onderhandelingen had de Groot-Brittannische Koning aan RUBBENS verzocht om negen groote Stukken, en een Zolderstuk voor de Zaal der Afgezanten in zyn Paleis van White-Hall te schilderen; verbeeldende door Zinnebeelden, de Heldendaaden van Jacobus I. Koning van Engeland, en de gebeurtenissen waar door hy in Engeland kwam, na zich van het Koningryk Schotland verzekerd te hebben. De Prent naar het genoemde Zolderstuk is door Gribelin gegraveerd, heeft vyf regelen Schrifts, en word te Londen by genoemden Graveerder verkocht.

RUBBENS schilderde aldaar nog een Stuk, St. Joris te Paard verbeeldende, het welk hy den Koning tot een geschenk aanbood, die het zelve wel wilde aanneemen, doordien het zyn Majesteits Pourtrait was; dat der Koninginne bevind zich onder de Beeldtenis van een Jonge Dochter, die zich op den tweede grond van het Stuk vertoont. Nog schilderde hy een ander Stuk voor Milord ARONDEL, het welk Maria Hemelvaart verbeelde: RUBBENS copieerde het genoemde Stuk van St. Joris, en heeft het zelve tot aan zyn' dood bewaard, gelyk blykt aan de Catalogus der Schilderyen, in het Sterfhuis gevonden, waar in het zelven op No. 15 gesteld is; men zal deze Catalogus hier achter by gevoegd vinden. Dit laatstgenoemde Stuk, is in 't Kabinet van den Cardinaal DE RICHELIEU doorgetrokken, en bevind zich tegenwoordig in dat van den Hertog van Orleans

RUB-

RUBBENS TE RUG REIZE VAN HET LONDENSCHE HOF NAAR DAT VAN BRUSSEL.

Eenigen tyd na dat Rubbens tot Ridder geslagen was, trok hy weêr te rug over zee, opgehoopt met eer en rykdommen, en deed aan Haare Koninglyke Hoogheid verslag van zyne ontmoetingen en onderneemingen, aan het Groot-Brittannische Hof; van zyne Staatkundige gesprekken, wederzydsche voorslagen, en van de Koninglyke belooningen, voor den uitslag zyner onderhandelingen.

De Aartshertoginne deed, door de vreugde van haar hart, zichtbaare tekenen haarer achting blyken, en zwaaide hem byzondere loftuitingen toe, om zyn voorzichtigheid en werkzaamheid van geest, van zo roemruchtig in zyn moejelyke onderneeming te hebben geslaagt, die zo bedektelyk tot voldoening en eer van den Koning zyn' Meester en van zyn Volk volvoerd was geworden: en om aan zyne verdiensten recht te doen, wierd hy ter zelver tyd, door deze Prinses met zeer aanmerklyke geschenken begiftigd.

RUBBENS TWEEDE REIZE, NAAR HET HOF VAN MADRID.

Na dat de Aarts-Hertoginne met haaren eersten Staatsdienaar en den Ridder RUBBENS in gesprek was geweest over de beste maatregelen, ten voordeele des Koophandels, naar de bevestiging van deze vrede te neemen;en over de oneenigheden die tusschen deze Prinses en de Staaten van Holland nog heerschende waren; oordeelde zy het nodig te zyn, dat RUBBENS naar Spanje te rug keerde, met Schriftelyke bevelen tot deze punten betrekkelyk, en om ter zelver tyd van zyn onderhandelingen aan het Hof van Londen, verslag te doen.

RUBBENS deed zyn intrede aan het Hof van den Koning van Spanje, even gelyk de Cezars in den Roomschen Raad deeden, na dat zy eenige Provintiën overwonnen hadden; en wierd door zyn Majesteit op de alleraangenaamste en vriendelykste wyze ontfangen, hem een byzondre voldoening betuigende over de voorzichtigheid in zyn gedrag te Londen gehouden, waar door hy het vuur van eenen Oorlog had weeten uit te dooven, dat onuitblusschelyk scheen. Ook wierd hy door de Staatsdienaaren en Heeren van het Hof met loftuitingen als overlaaden, en wel byzonderlyk van den Hertog D'OLIVAREZ, eerste Staatsdie-

dienaar van den Koning, die zich deed uitmunten om hem aangenaam te onthaalen, en hem een byzondere Vriendschap te bewyzen.

Zyn Katholyke Majesteit, vereerde hem tot een blyk van zyn hoogachting, die hy de groote gaven en roemruchtige eigenschappen van zyn Afgezant in deszelfs onderhandelingen toedroeg, met de gouden Sleutel orde, en bevestigde door geloofs-brieven in dato 21 Augustus 1630 zyn Ridder-tytel, waar mede hy voor het volle Parlement door KAREL I. Koning van Engeland was vereerd geworden.

Na dat dan RUBBENS de kracht zyner onderhandelingen, en de stappen dien hy had gebruikt om in 't geheim tot het gehoor van den Koning van Engeland, en tot de gesprekken met deszelfs Staats-Dienaaren toegelaaten te worden, vertoond had; en ten anderen van de zyde des Konings van Spanje met schriftelyke onderrichtingen was belast, betrekkelyk tot Neêrlands Koophandel, als ook over de oneenigheden die tusschen de Aarts-Hertoginne, en de Staaten van Holland heerschende waren; nam hy afscheid van den Koning, van de Koninglyke Familie, Staats-Dienaaren, en van het geheele Hof; echter stelde hem de Hertog D'OLIVAREZ uit 's Konings naam geschenken van groote waarde ter hand.

Co-

COPY NAAR DE OORSPRONKELYKE GELOOFS-BRIEVEN TER BEVESTIGING VAN DEN RIDDER-TYTEL, DOOR PHILIPS IV. KONING VAN SPANJE GETEEKEND, GESCHONKEN AAN P. P. RUBBENS, OP DEN 21 AUGUSTUS 1630.

PHILIPPUS, *door Gods genade, Koning van Kastilie, van Leon, Arragon, de beide Sicilien, van Hierusalem, Portugal, Navarre, van Majorka, Grenada, Toledo, Valencia, Gallicië, van Sevilië, Sardinië &c. &c. &c. alle de geenen die deze zullen zien ofte hooren leezen, Salut; doen te weeten dat om de goede berichten die ons zyn te vooren gekomen van onze lieve en getrouwe* PETRUS PAULUS RUBBENS, *Secretaris van onzen geheimen Raad in onze Nederlanden; en van de goede en aangenaame diensten die hy ons by verscheide gelegenheden heeft beweezen, zo wel in onze Nederlanden, en aan dit ons Hof, als aan dat van Engeland, alwaar hy door onzen last gezonden is geweest, om zaaken wel grootelyks onze diensten en die des gemeenen bests betrekkelyk, hebbende zich in alles roemruchtig en nuttiglyk van zyn' pligt gekweeten tot onze genoegzaame voldoening, en met een byzondere betuiging van zyn yver, beleid, en standvastigheid.* ZO IS 'T, *om alles wat hier boven in aanmerking is genomen, zelfs om hem verder aan*

te

te ſpooren, en door eenig eerbewys gelegenheid te geeven van zich meer en meer tot onzen dienſt te bevlytigen, dat wy hem goedgunſtelyk willende onthaalen, verſieren, en verheffen, op den raad en goedgunſtige voorſpraak van onze zeer waarde en zeer geliefde Tante, Mevrouwe ISABELLA CLARA EUGENIA, *door Gods Genade Infante van Spanje &c. &c. genoemde* PETRUS PAULUS RUBBENS, *tot Ridder gemaakt en verklaard hebben. Maaken en verklaaren hem by dezen meede tot Ridder, willende en verſtaande dat hy van nu af aan daar voor gehouden en erkend worde in alle zyne handelingen en verrichtingen, en dat hy alle de gerechtigheden, vryheden en ontheffingen geniet, alle andre Ridders in alle onze Landen genietende, en wel voornaamentlyk in onze voornoemde Nederlanden, even zodanig, en op dezelve forma en wyze, als of hy door onze eigen hand tot Ridder gemaakt en verklaard was, verzoeken en bevelen alle onze Luitenants, Gouverneurs, Maarſchalken, en andere van onze Rechters, Officieren en Onderdaanen wien het zoude mogen aangaan, en op welk een wyze het ook zy, dat zy genoemden* PETRUS PAULUS RUBBENS *erkennen in de voorſchreeven hoedanigheid van Ridder, en van den geheelen inhoud dezer genoemde Geloofs-Brieven, en hem alle de voorrechten vredig te laaten genieten en gebruiken, zonder hem op te leggen of te veroorzaaken, nog te dulden dat men hem aandoet, oplegt, of*

ver-

veroorzaakt, eenigerly ontrusting, kwelling of verhindering, in 't tegendeel, WANT ALZO IS HET ONZE WIL, *mits dat vooraf de genoemde Geloofs-Brieven aan* DON GUAN DE CASTILLO, *onze Secretaris der Mercedes, vertoond worden; ten einde 'er aantekening en memorie in zyn Amtboek van kan gehouden worden. Tot teken der waarheid hebben wy dezen met ons Koninglyk Zegel bekrachtigd; gegeeven in onze groote Stad van Madrid, in 't Koningryk van Castilië, op den* 21 *Augustus* 1630, *in het* 11 *Jaar onzer regeeringe.*

Was getekent PHILIPPUS.

op de Vouw Door den Koning

GELDORP.

en op dezelve Vouw van de andere zyde,

Was getekend

DON GUAN DE CASTILLO.

TWEE-

TWEEDE HUWELYK VAN DEN RIDDER RUBBENS MET DE ADELYKE JONKVROUWE HELENA FORMENT.

De Ridder RUBBENS zo roemruchtiglyk de Hoven van Madrid en Londen verlaaten hebbende, waarvan hy uittrok met eer en rykdommen, kwam in de maand April des Jaars 1630 wederom te Antwerpen te rug, en deed zich aldaar voor de tweedemaal in 't Huwelyk verbinden met de edele Jonkvrouwe HELENA FORMENT, zestien Jaaren oud en van een verrukkende Schoonheid zynde, welkers opvoeding en deugd, aan deze zeldzaame bedeeling volkomen beantwoorde.

Door de lange afwezigheid van de Stad Antwerpen, waarin RUBBENS geduurende drie Jaaren tyds had toegebragt, en door zyn tweede Huwelyk, verſcheen hy in deze Stad als een op nieuw inwoonende Vreemdeling, en vond zyn Werkplaats in de uiterſte kwyning als toegeſlooten. Echter ſtelde hem zyn werkzaame Geeſt wel ras Sleutelen ter hand om dezelve wederom te openen, en met meerder luiſter te doen herleeven dan voor zyn vertrek.

Dit voorbeeld zou door onze hedendaagſche Schil-

Schilders nimmermeer opgevolgd worden, wanneer zy zich door zo veel heerlykheid en rykdommen bevonden toegelonkt te zyn, die hen in ſtaat ſtelden om in de Waereld te kunnen uitmunten. Deze Heeren zouden voorzeker van een ander gevoelen zyn, want in plaats van den draad van hun edel Beroep wederom te hervatten, zouden zy zekerlyk liever hun Werkplaats willen toeſpykeren, en hnnne Penſeelen in de brandenetelen ſmyten, om zich niet meer aan eenigerly laſt over te geeven, waarvan zy zich de wreedſte ſlaverny vormden.

RUBBENS echter was niet van het ſoort dezer hoogmoedige Lediggangers, die tot hun eerſte Fortuin geraakt, aanſtonds den breidel hunner toomelooze driften bot vieren, en het pad van den welluſt inſlaan.

De Geeſt van RUBBENS was rechtdraads ſtrydig met Menſchen van diergelyk gedrag, dewyl hy niets meer dan een ſtille ruſt, en wezentlyke bezigheden beminde, die hem noch zyn gezondheid noch zyn geweeten beroeren konden; het Schilders beroep was het allerkrachtigſte voorwerp van zyn harts-verrukking, waarom hy ook voor niets, dan voor Staats zaaken en de Letteren, de Schilderkunſt achterwegen liet.

Daar en boven een vyand van ydele pracht, het ſpel, en goede ſier zynde, matiglyk levende, zich van geen wyn dan by noodzaaklykheid bedienende, hem niets in de waereld dierbaarder

ſchat-

ſchattende dan het Opperwezen te dienen, zich met wezenlykheden vermaakende, en zich opöfferende aan de bevelen zyner Souvereinen voor het welzyn derzelver Onderdaanen; werkte hy meer tot vermaak dan uit belang, dewyl hy het grootſte gedeelte zyner winſten aan de nooddruftigen uitdeelde.

SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE KERK DER ABDYE VAN AFFLEGEN.

Naauwlyks was de Werkplaats van RUBBENS wederom geopend, of de Provooſt der Abdye van Afflegen kwam hem om een Altaar-Stuk verzoeken, het welk men tegenwoordig in het choor der Kerk van deze Abdy geplaatſt vind. Dit Stuk is van een uitgebreide en ryke ordonnantie, verbeeldende den Zaligmaaker zyn Kruis naar Calvarïe ſleepende; het gelaat van Chriſtus munt in 't zelve uit, zynde van een onnavolglyke uitdrukking; voorts bezit het zo veele verdienſten dat het waardig is onder de uitmuntendſte Werken van zynen Maaker geplaatſt te worden. De ſchoone Prent naar het zelve is van het graveer yzer van P. PONTIUS, getyteld, *Chriſtus bajulans crucem*, hoog 16 duim, breed 21 duim.

Dit Schildery werd in zeſtien Dagen voltooid,

doch toen hy voor het zelve betaaling vorderde, waren de Provoost en zyn Opperbezorger zeer kwalyk te vreden wanneer hy een Somme van 1600 Guldens brabants geld eischte, door dien hy 'er zo weinig tyds op had te kosten gelegd, waarom zy zich dan oordeelden gerechtigd te zyn hem af te korten, brengende met eenen by dat zy van voorneemen waren hun Eetzaal met Werken van zyn Penseel te vervullen, en dat zy in aanmerking van dit groot ontwerp, begeerden een beding te maaken voor zo veel Stukken als zy zouden bevinden nodig te hebben, maar tot een minder prys dan zyn gewoonlyke bepaaling.

RUBBENS verontschuldigde zich op hunne edelmoedige aanbieding, en antwoordde hen: „ Myne Heeren, zo gy oordeelt dat dit Schil„ dery u niet te pas komt, hoeft gy u niet in „ moeite te steeken; ik hebbe alle dagen gelegen„ heid om die geenen vermaak aan te doen die „ my om myne werken aanzoeken.

Op deze beslissende verklaring wierd RUBBENS door den Provoost en zyn Opperbezorger, de geëischte Som betaald, geevende daar voor een Kwitantie, dewelke nog in de Gedenkschriften dezer Abdy berustende is. Ten zelven tyde verzochten hem deze Heeren of hy een Schets voor een nog grooter Stuk wilde vervaardigen, waar mede hy de muur wilde bedekken, hebbende het gezicht tegen over de Intreede van hunne Eetzaal. Men weete dat zich deeze Schets in de-

deze Abdy bevind; dezelve verbeelt de Wonderdaaden van St. Benedictus.

De Heer DESCAMPS maakt in zyn Schilderreis door Vlaanderen en Braband, in 't minst geen gewag, of van deze Schets, of van de Prent na dit groote Schildery: ook beklaagen zich de Prent Liefhebbers geweldig, dat deze Schryver niet regelmaatig blyft vervolgen het geen hy eens begonnen heeft: doch hy volgt zeer slaafsch de voetstappen na van M. MENSAART, een Schilder te Brussel, die in zyn Werk, getyteld *le Peintre curieux*, is in gebreke gebleven van verscheidene nodige aanmerkingen te vertoonen, waarvan den Heer DESCAMPS, of schoon hy laater schryft, de misslagen niet heeft willen verbeteren, uit eerbied voor dat geen het welk hy uit zyn Werk heeft getrokken.

Dat de Heer DESCAMPS in zyn genoemde reis niet regelmaatig de Prenten na RUBBENS vervolgt, waarvan hy de Schilderyen aanhaalt, is vergeeflyk; maar dat hy voor de Reizigers drie heerlyke Stukken verbergt, die zich in de nabyheid van Brussel bevinden, is onvergeeflyk; waar van 'er twee door ANTONIE VAN DYK, en een door CRAYER geschilderd zyn; maar dewyl 'er M. MENSAART mede in 't minst geen melding van maakt, denkt men dat hy goedgevonden heeft hem in deze groote onächtzaamheid niet te willen voorby streeven.

Het eerste Stuk, door ANTONIE VAN DYK

geſchilderd, bevind zich in het Kerk-Altaar, by de gaſtvrye Zuſters te Vilvoorden, verbeeldende het zelve ST. ANTONIUS VAN PADUA, aanbiddende het Kind JESUS, dat door de Maagd gehouden word: dit Stuk is van een ſchoone tekening, en het koloriet van een groote frisheid; het is luchtig getoetſt, en door al deszelfs ſchildering dun behandeld.

Deze Geeſtelyke Dochters zyn als by geval eigenareſſen van dit ſchoone Stuk geworden, doordien 'er een bejaard en ongehuuwd Man in dit Klooſter te huis lag, die de bepaalde Som voor zyn koſtgeld niet kunnende opbrengen, zich verplicht vond, wilde hy aldaar blyven, dit Stuk aan deze Gemeente te verkoopen voor een Som van 1200 Guldens.

Het tweede Schildery van ANTONIE VAN DYCK bevind zich in de Kerk van Saventhem, vyf kwartier uuren van Bruſſel gelegen; het zelve verbeelt St. Martinus te Paard, zyn' Mantel door ſnydende, om met het afgeſneedene een' armen te bedeelen tot bedekking der naaktheid van zyn lichaam: de groepen zyn hier in zeer verſtandig aaneengeſchakeld, de tekening is ten uiterſte naauwkeurig, en het naakt zeer krachtig. De Prieſter en Kerkmeeſteren verkochten dit Schildery, nu 20 Jaaren geleeden aan den Heer Hoet uit den Haag, voor een Som van 4000 Guldens brabands geld, zonder verlof van den Heer Graaf van KONIGSECK, of van het Dorpgerecht, of

ook

ook zonder toeſtemming van de Gemeente te hebben bekomen. De Boeren gewaar geworden zynde, dat hun St. Martinus reeds uit het Altaar was genomen, om hem tot zyn overvoering in te pakken, vatten de Wapenen by der hand, van hunne Vrouwen en Kinderen verzeld zynde, gezamentlyk met hooivorken gewapend, en omringden de geheele Kerk, ten einde hun St. Martinus te bewaaren, die daar alreeds ingepakt was: andre Boeren zaten den Heer HOET achter na, die om zich te redden, dwars door de Tuinhaag van den Prieſter vluchtte, en door het land heen den weg naar Bruſſel won; echter bleef het Stuk in de Kerk door het vermogen der ſaamgerotte Boeren, en het Gerecht ondertuſſchen vergaderd zynde, deed Verklaaringen opſtellen, aangaande den Prieſter en Kerkmeeſteren, tegens de overlevering van hunnen St. Martinus, die dan weêr in het Altaar wierd herplaatſt, waar uit hy genomen was.

Dat van GASPAR CRAYER, bevind zich in de Kerk van Dieghem, anderhalve myl van Bruſſel geleegen; het zelve verbeelt St. Cornelius, wien de Dorpelingen Lammeren en ander Vee komen aanbieden, om, door zyn Voorbede, voor ziektens behoed te blyven, waar door hun Gedierte zo dikwyls is aangevallen. Dit Schildery word voor een der ſchoonſte gehouden van alles wat deze Meeſter heeft te voorſchyn gebracht.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DE PAROCHIAALE KERK DER STEDE VAN ALOST.

De Deken en voornaamſte der Broederſchap van St. Roch, die in de Parochiaale Kerk van Aloſt opgericht was, bekoord zynde door het ſchoone Werk van Rubbens, dat in hunne nabuurſchap, de Abdy van Afflegen, pronkte, beſlooten om hem mede een Altaar - Stuk voor hun Kapel te verzoeken, ſtaande in het zuidwaardſche kruisperk van genoemde Kerk.

Dit verzochte Stuk wierd aangenomen en voltooid; en weinig tyd daar na vertrokken de afgevaardigde dezer Broederſchap naar Antwerpen om het zelve te betaalen en over te voeren. Rubbens, die 'er acht dagen op was bezig geweeſt, vroeg aldus 800 Guldens voor zyn belooning, die hem op het oogenblik wierden betaald.

De Schilder door de edelmoedigheid dezer afvevaardigden verraſcht zynde, die hem, zonder iets te willen afdingen, betaalden, zeide: „ Myne Heeren ik heb reden om voldaan te zyn „ over uwe edelmoedige betaaling, verre die van „ uwe gebuuren voorby ſtreevende, naamelyk „ die ryke Geeſtelyken van Afflegen, die my „ my-

„ myne eifchen beknibbelden: nu wil ik op myn
„ beurt, ten uwen opzichte, mede mild zyn, en
„ u een gefchenk doen van drie kleine Stukken,
„ om boven de Oppertafel uwer Altaar geplaatft
„ te kunnen worden.

Deze drie Stukken verbeelden, het eerfte, Christus aan het Kruis, het welk men in het midden geplaatft heeft; het tweede aan de rechterzyde, is daar de Engel St. Roch van de Peft geneeft, en het derde ter flinkerzyde, dezelve heilig in de gevangenis.

Wat de groote fchoonheid van het voornaame Stuk betreft, ftemmen alle Kenners te faamen, en komen overeen, dat het zelve het waare fchoon van den Schilder bezit, en het volmaaktfte wat men van hem in de Nederlanden ziet, kan evenaaren. Deszelfs Prent is door P. PONTIUS gegraveerd, en word voor een Pronkftuk van zyne Werken geacht, getyteld, *Sancte Roche ora pro nobis.* Hoog 19 duim, breed 13 duim.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DE KERK VAN ST. BAVO, TE GENT.

In een Kapel, ter flinkerzyde van het groote Choor dezer Hoofd-Kerk, vind men een

zeer groot Stuk van RUBBENS geplaatst, dat ryk van ordonnantie is, het welk zich voorheen in het Altaar van het groote Choor vertoonde; het zelve verbeeld St. Bavo, Aalmoesen uitdeelende. Dit Stuk is zeer kwalyk in acht genomen door de geenen die verschuldigd waren 'er de grootste zorg voor te dragen, op zulk een wyze, dat het op verre na zyn eerste luister niet bezit, dewyl het voor weinige jaaren almede onder slegte handen is gegeven, die het zelve op zulk een wreede wyze gewreeven, verlapt, en verschilderd hebben, dat het zich niet meer als waardig vertoont onder het getal der schoone Werken van dezen Schilder geplaatst te worden. De Prent is door T. PILSEN gegraveerd, welkers Opdracht luid: *Illustrissimo ac Reverendissimo Domino &c.* Hoog 21 duim, breed 13 duim.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DER JESUITEN KERK TE GENT.

Dit Schildery is in het voornaamste Altaar dezer Kerk geplaatst, verbeeldende de marteling van St. Livinus. De Liefhebbers stellen het zelve in den rang der schoonste voortbrengselen van den Schilder; wanneer men de schoo-

ſchoone houding, het Hoofd van den Martelaar, en het uitdrukken der ſchrik van den Beul en Soldaaten, op het aanſchouwen der blixemende en van den Hemel nederdaalende Engelen gade ſlaat, ziet men duidelyk dat alle deze Beelden een levendige zwier hebben door verſchillende beweegingen. De Prent is door CORNELIS KAUKERKEN gegraveerd, welkers Opdracht luid: *Perilluſtriſſimis*, *nobilliſſimis &c.* Hoog 20 duim, breed 15 duim.

DRIE SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE KERK DER RECOLECTEN TE GENT.

Het groot Altaar der Vaders Recolecten te Gent, is met een Werk van RUBBENS verſiert, verbeeldende Chriſtus het Hemelſch Paradys uitkomende, gereed, met den Blixem in de hand, om de verſtokte Waereld te verdelgen; de Maagd op de Wolken geknield leggende, wyſt haar Borſt aan haar' Zoon en Schepper, ſmeekende Hem om vergiffenis voor der Stervelingen ongerechtigheid. Op den Voorgrond is St. Franciscus van Affiſe geplaatſt, die met moeite de wyduitgeſtrekte Aardkloot onder zyn' kleinen Mantel ſchynt te willen verbergen, om dezelve voor de

blixemende hand van den Zaligmaaker te beschutten. Dit Zinnebeeld, maakt als een tweede deel uit, betrekkelyk tot het geene waarmede RUBBENS de Dominicaanen te Antwerpen heeft willen voorzien, waar van men te voren heeft gesproken.

Ondanks de buitenspoorigheid dezer ordonnantie, stof gevende van door onze Bisschoppen berispt, en door Spotters beschimpt te worden, is deszelfs schildering fraai, en bewyst de grootheid van des Schilders kunst; het Hoofd van Christus schynt als te leeven, gelyk ook dat van St. Franciscus. Men vind een Prent naar hetzelve, doch kwalyk uitgevoerd, en zonder naam van Graveerder, alleenlyk getekend: ADRIAAN POSSENIER *excudit*, getyteld: *Dei Mater Filium &c.* Men weete dat de Heeren HECQUIT en BASAN in hunne Catalogus geen de minste melding maaken van deze Prent.

Het tweede Stuk bevind zich in het Altaar; het zelve verbeelt een zieltoogende Magdalena, door Engelen ondersteund wordende: schoon getekend en heerlyk van koloriet. De Prent naar het zelve is door P. DE BALLIU gegraveerd, getyteld *Gloriosus obitus beatæ Maria Magdalenæ.* Hoog 10 duim, breed 8 duim.

In het Altaar aan de rechter zyde is St. Franciscus van Assise verbeeld, de wondetekens ontfangende, waar by zich een geestelyke van dezelve Orde vertoont, die voor het Hemellicht als

schynt

ſchynt te verſchrikken, vertoonende zich deze gebeurtenis in een aangenaam Landſchap. De Beelden en hunne hoofden zyn van een ſchoon gelaat, daar by is het koloriet krachtig. De Prent die na dit Stuk door LUCAS VOSTERMAN is gegraveerd, is fraai, en voert tot tytel, *Ornatisſimis Ludovico &c.* Hoog 18 duim, breed 12 duim.

TWEE SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE STAD LEUVEN.

Het eerſte dezer twee Schilderyen bevind zich in den prachtigen Tempel der Jeſuiten, zynde ter ſlinker zyde van de Intreede geplaatſt, verbeeldende het zelve St. Ivo in een rood gewaad, gelyk een Rechtsgeleerde uitgedoſcht, aan zyn zyde legt een Vrouw met haar Kind in de armen geknield, papieren uit de handen van dezen Heiligen ontfangende; een Engel boven zyn hoofd vliegende, ſchynt hem een Kroon van Lauwren toe te brengen. Het koloriet is krachtig, en de hoofden van een fraaye uitdrukking; echter vind men 'er geen Prenten naar gegraveerd.

Het tweede word men in het Altaar van het groote Choor der witte Vrouwen gewaar, dat de aanbidding der Wyzen verbeelt; dit Schildery is luchtig bewerkt en in acht dagen tyds afgeſchilderd,

derd, zynde voor het zelve agt honderd Guldens betaald, volgens de Reekening die onder de Papieren dezer Vrouwen berustende is. De Prent na dit Stuk is schoon en zeldzaam en door LAUWERS gegraveerd, getyteld *Intrantes domum invenerunt puerum cum Maria.* Hoog 16 duim, breed 11 duim.

TWEE SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DE KERK VAN St. DONATIUS TE BRUGGE.

Deze twee uitmuntende Stukken van RUBBENS zyn in deze Cathedraale niet zichtbaar als op groote Jaarfeesten, door welke grillige gewoonte de Liefhebbers als verstooken zyn van een zoort van hulde te bewyzen aan de schoonheid dezer Schilderwerken die alsdan door een Tabernakel van Zilver zyn ingevat, doch voor het overige van de tyd in de Schatkist der Sacristye wederom worden opgeslooten en niet weêr het daglicht zien, dan wanneer het den Sacristyn eens in het hoofd komt; dezelven verbeelden St. Petrus, en St. Paulus. Niets is schooner dan de kracht en frisheid van het koloriet; alles is gemakkelyk, naauwkeurig en schitterend in deze Stukken behandeld, men vind 'er echter geen Prenten na vervaardigd.

TWEE

TWEE WERKEN VAN RUBBENS IN DE CATHEDRAALE KERK TE DOORNIK.

Men word in het groot Altaar dezer Cathedraale Kerk een groot Stuk van RUBBENS gewaar, het Vagevuur verbeeldende; in de hoogte van dit Stuk vertoont zich de H. Drieëenigheid, en wat laager de H. Maagd voor de verlossing der Zielen smeekende; eenige Engelen schynen als hunne handen toe te reiken, om deze Zielen tot de Hemelsche Heerlykheid heen te voeren; deze Ordonnantie is zeer verstandig te samen gevoegd, en wel uitgevoerd, maar de goede bewaaring van dit Stuk verwaarloosd geworden, het zelve nog daarenboven aan onbarmhartige handen overgeevende, die het zo onbescheiden gestreeken en herstreeken hebben, dat 'er geen schaduw meer van zyn' eersten luister is overgebleven, daarenboven heeft het zelve in 't jaar 1768 een tweede foltering ondergaan, door een hand die het door zyn Penseel wilde verfraaijen om het eerste en tevens zyn eigen bederf te verbergen.

Achter het groot Choor dezer Cathedraale Kerk ziet men een tweede Stuk van RUBBENS geplaatst, het geen de marteling der Machabeen ver-

verbeelt; deszelfs Ordonnantie is ryk en verstandig naar zyn eigenschap uitgedrukt; dit Stuk heeft nog eenige schoone overblyfzels van des Schilders heerlyk koloriet behouden, doch het zelve is almede zo ongelukkig als het voorgaande geweest, hebbende een eerste en tweede Geesselroede ondergaan, zo wel te Doornik als te Brussel, alwaar het zig in 't jaar 1768 in dezelve Schilderwinkel, met het hier voorgemelde Vagevuur bevond. De Prent na dit Stuk is niet op te spooren.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DER CAPUCYNEN KERK TE DOORNIK.

Het groot Altaar dezer Vaders is met een schoon Werk van RUBBENS versierd, de aanbidding der Wyzen verbeeldende, het welk ryk van Ordonnantie is: de characters der Beelden, benevens die hunner hoofden, zyn in de uiterste grootheid van Schildering uitgevoerd, voornamelyk de Koning met een rooden Mantel omhangen gelyk mede de Maagd en de Pagiën: het koloriet is krachtig en de groepen grootsch aan een geschakeld. Dit Schildery heeft het ongeluk gehad van in de laatste Belegering

ring dezer Stad, door een Hagel doorboord te worden, ondertusschen is het zelve gelapt en bygeschilderd doch met zeer weinig oordeel.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DE KLUIS KERK DER KLEINE CARMELITEN, BY NAMEN.

In het Altaar dezer Kluis is een fraai Schildery van Rubbens geplaatst, het welk St. Joseph verbeeld, die het Kindeke Jesus, God den Vader aanbied. Dit Schildery, benevens het Gebouw der Kluizenaary, zyn door de Aarts-Hertogen Albertus en Isabella geschonken en gesticht.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DE PAROCHIAALE St. CATHARYNE KERK TE RYSSEL.

Het groot Altaar dezer Kerk is met een uitmuntend Schildery van Rubbens versierd het welk de marteling van St. Catharyne verbeeld; dit

dit Stuk is met groote vaſtheid van Tekening geſchilderd, en zeer ſtout behandeld, voorāl de Heilige, en de Hooge Prieſter, doordien hunne Caracters en Hoofdzwieren van een onnavolglyke uitvoering zyn; deszelfs Prent is van het graveeryzer van W. L. P., en getyteld, *Sancta Catharina Virgo & Martyr, paſſa &c.* Deze Prent is fraai en zeer zeldzaam; hoog 19 duim, breed 14 duim.

DRIE SCHILDERYEN VAN RUBBENS IN DER CAPUCYNEN KERK TE RYSSEL.

Het Stuk, 't welk in het groot Altaar dezer Kerk geplaatſt is, en de afdaating van het Kruis verbeelt, is naauwkeurig van tekening, van een ſchoon koloriet, en wel gegroept; men word 'er byzonderlyk de ſchoone houdingen en de doorwrochtheid der hoofden van de Maagd, van Joannes en die der Heilige Vrouwen in gewaar, ook geeft de ſchoone verdeeling der lichten veel luiſter aan het zelve.

Het andere, 't welk in de tweede Kapel aan de linker zyde van de Intreede dezer Kerk geplaatſt is, verbeelt de aanbidding der Herders; deszelfs Ordonnantie is zeer bevallig, van een krach-

krachtig koloriet, en verſtandig gegroept, maar helaas, een dier wryvers, waarvan de waereld als overvloeit, gelyk wy in alle deze droevige voorwerpen aanſchouwen, heeft het oppervlakkige van dit geheel werk uitgewiſcht, op zulk een wyze dat hy niet dan een droevige nagedachtenis heeft achter gelaaten, dat dit Schildery voorheen van Rubbens Penſeel was voortgekomen.

Het derde bevind zich in de eerſte Kapel van dezelfde zyde, en vertoont St. Franciſcus van Asſiſe, die het Kind Jeſus uit de handen der Maagd ontfangt. De houding der hoofden die zeer krachtig gekoloreerd en getoetſt zyn, zyn ſchoon; echter heeft dit Schildery mede de vernielende behandeling van het laatſtgenoemde ondergaan, dewyl de kleederen van de Maagd en de achtergrond van het geheele Stuk zo goed als weggenomen zyn.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DE CATHEDRAALE KERK TE St. OMER.

In het groote Altaar dezer Cathedraale Kerk is een aflaating van het Kruis te zien, van Rubbens penſeel; dit Stuk is luchtig behandeld en geſchilderd; men word eenige onnaauwkeurigheid in de tekening gewaar, waar van zommige beel-

 den

den tot bewyzen ſtrekken, echter is het zelve om zyn koloriet en ſchoone houding der hoofden waardig hooggeacht te worden.

SCHILDERY VAN RUBBENS IN DE St. MARTINUS KERK, TE WYNOXBERGEN.

Dit koſtelyk voortbrengſel van RUBBENS penſeel bevind zich in het Altaar van het groote Choor, en verbeeld een aanbidding der Wyzen. Dit Schildery doet door deszelfs koloriet een allertreffelykſte uitwerking, de hoofden zyn van een byzondere verkiezing en uitvoering, de groepen op het volmaakſt verbonden, ja op alles zweeft een heldere toon, een luiſter, en het waare ſchoon van den meeſter.

RUBBENS REIZE NAAR HOLLAND.

Zedert dat RUBBENS het Hof van Madrid verlaaten had, gingen 'er eenige maanden voorby zonder dat hy door eenige aanmerkelyke zaak, den Staat betrekkelyk, in de bekoorlykheden van zyn hart (die de Schilderkunſt waren) byzonder-

derlyk gestoord wierd, echter was de genieting dezer gerustheid van geen langen duur, doordien het oorlogsvuur tusschen de Aarts-Hertoginne IZABELLA, en de Staaten van Holland wierd ontstooken.

Deze Prinses, zich door vyandlykheden van de zyde der Nederlanden in het begin van 't jaar 1633. overmeesterd bevindende, bragt zich wederom de bekwaamheid van den Ridder RUBBENS te binnen die hy betoond had in het bestier der vredes voorslagen aan het Groot-Brittannische Hof, waarom zy oordeelde, na met haar' eersten Staatsdienaar, den Marquis DE AYTONA geraadpleegd te hebben, het gevoegelykst te zyn, dezen Ridder naar het Hof der Staaten Generaal af te zenden en hem in 's Gravenhage te doen vertoeven, ten einde aldaar een stilstand van wapenen te bewerken, om daardoor tyd te winnen tot het ontfangen van hulptroepen van den Koning van Spanje, of eenige andere Mogendheid.

Tot deze reize gebruikte RUBBENS wederom zyn gewoonlyke voorzorg, om namentlyk geen achterdogt aan zyne inzichten te geeven, doordien hem een geheime last was toevertrouwd, waarom hy dan als een reiziger een reisje door Holland deed, om zich des te beter ongevoelig aan het Haagsche Hof te kunnen indringen, alwaar hy zich dan ook zo bedektelyk tot de staatsgesprekken wist te vervoegen, en met zulk een beleid

zyn bevelen te ontwikkelen, dat dit beſtand op het punt gebragt was van geſlooten te worden, zo niet het noodlottig tydſtip van de dood des Prinſen MAURITS van Oranje hier tusſchen beide was gekomen, waar door dan alle zyne onderhandelingen eensklaps werden afgebrooken, het geen hem verplichtte wederom naar het Hof van Brusſel te keeren. Weinig tyd daarna ontſtak het oorlogsvuur meer en meer, en wel zodanig dat de Hollandſche troepen in den aanvang der veldtogt van dit genoemde jaar, reeds verſcheiden overwinningen hadden behaald.

RUBBENS TWEEDE REIZE NAAR HET HOF DER STAATEN GENERAAL.

De Marquis D'AYTONA ontruſt zynde door deze voortgangen, en vreezende dat de vyand geduurende dezen veldtogt nog verder overwinningen zou behaalen, hield op het krachtigſt by haar Koninglyke Hoogheid aan, dat hoogſt dezelve zonder tydverzuim middelen zou beraamen tot uitblusſing van dit oorlogsvuur, of deszelfs verderen voortgang te voorkomen met den vyand door andere voorſlagen van vrede of van een beſtand optehouden: als ook om den Ridder RUB-

RUBBENS, met den zelfden geheimen laſt voorzien, naar het Haagſche hof weder te zenden.

De voorzichtigheid en ſtaatkunde van RUBBENS wiſten zyne tweede voorſlagen zo kunſtiglyk in de harten der Heeren Staaten te leiden, dat zy ſcheenen tot de gevoelens van vrede over te hellen, en het oor leenden om, ten einde tot een' vaſten en duurzaamen vrede te geraaken, wel tot een onderhandeling te willen treden met daar toe verkoorne afgevaardigdens van de Infante IZABELLA, doch wel voornaamentlyk met die van den Koning van Spanje.

Deze nieuwe zendelingen van de zyde des Konings van Spanje, en die der Aarts-Hertoginne IZABELLA in den Haage aangekomen zynde, en door de voorafgaande bezorging van RUBBENS, den weg gebaand vindende, ſlooten den vrede eenigen tyd daarna, waartoe de Koning van Spanje en Aarts-Hertoginne niet als gedwongen bewilligden. Men weete dat geduurende den tyd dat deze onderhandelingen hoop tot een' aanſtaanden vrede gaven, de Aarts Hertoginne noodzaakelyk vond den Ridder RUBBENS wederom aan haar Hof te rug te roepen, ter oorzaake van een ontſtaane yverzucht onder de andere afgevaardigdens, die zich alleen den roem wilden toeëigenen van den olyftak aan hunne ſouvereinen te hebben aangebragt, zonder daar in dien geenen te doen deel neemen, die daar toe de grootſte grondſlagen had gelegd.

Door diergelyke uitmuntende dienften en beproefde begaafdheden, waardoor de Ridder RUBBENS zich in de gunfte zyner fouvereinen had weeten in te dringen, verkreeg hy de grootfte eerbewyzingen en rykdommen, en echter was hy, ondanks al dezen luifter, nooit door hoogmoed opgeblaazen, maar altyd tegens de geenen die hem omringden, zonder eenig uitzondering van ftaat, in een' gemeenzaamen omgang, bewyzende een ieder het geen de menfchlievendheid en betamelykheid vorderden; hy verkeerde zonder gemaaktheid, gemeenzaam zo wel met zyn benyders als met zyne vrienden, voorkomende de geheele waereld, en naar niets meer yverende dan naar de gelegenheid van nuttig te kunnen zyn aan de geenen die hem zyne dienften verzochten; ook was hy in geenerlei wyze tegen zyn beroepsgenooten (als fchilder namentlyk) vooringenomen, maar overlaade hen in tegendeel met vriendelykheid, en bevoordeelde hen van ganfcher harte wanneer zich de gelegenheid daar toe aanbood, gelyk de voorbeelden, hier te vooren aangehaald, aanwyzen; en 't geene wel byzonder aanmerkelyk is, is dat hy juift in den tyd van zyn grootften luifter, wanneer hy van het Groot-Brittannifche Hof, en van zyn laatfte reize naar Madrid was te rug gekomen, in 't jaar 1632. het ampt van Deken der Schilder-Academie te Antwerpen aanvaardde.

Zyn gemakkelyke handelwyze, zyn gaaf van te be-

behaagen, en zyn grondige letterkennis, maakten hem by Koningen en Prinsen even zo bemind als by den burger; zyne eenigste bedoelingen waaren de geheele waereld te voldoen, en als een man van eer te leeven, altoos het character van een' droefgeestigen wysgeer, of dat van een onverdraagelyken menschenhater van zich verwyderende, die in den minder ryken, met zekere verachting, gebreken berispt, waar aan hy zelf het meeste schuldig is.

Niettegenstaande hem de gewigtigheid der staats-zaaken geduurige beslommeringen verschaften, was hy ondertusschen zo werkzaam dat hy om zich te verlustigen eenig goed boek by de hand nam, of vrolyk naar zyn schilderkamer ging om te tekenen, schetsen te ontwerpen, of voor die geenen te schilderen dien hem om zyne werken verzochten; en door de luchtigheid van zyn penseel, en de gemakkelykheid van zyne verbeelding in het ordonneeren, was hy in staat gesteld om een ieder in weinig tyds te vergenoegen, gelyk men met verwondering gewaar word, door de groote menigte van werken dien hy aan Kerken, en andere openbaare plaatsen der Nederlanden, ja geheel Europa heeft medegedeeld.

HET AFSTERVEN VAN DE AARTS-HERTOGINNE IZABELLA.

RUBBENS uit den Haag zynde wedergekomen, voldaan by zich zelve van zo zegenryk de grondslag van een' vrede te hebben gelegd waarvan de voltrekking niet lang verwylen kon zyn uitwerking te hebben, begon naauwlyks de vruchten van gerustheid, en van zyn kabinet en schilderkamer te genieten, wanneer men hem de gevaarlyke krankheid der Aarts-Hertoginne ISABELLA aankondigde, en eenige dagen daarna het overlyden van deze Prinses, het welk op den eersten December des jaars 1633. gebeurde, in een ouderdom van zeven en-zestig jaaren.

Dit sterfgeval doorgriefde het hart van RUBBENS met de levendigste smerten, nu zyn godvruchtige en deugdzaame meesteresse verlooren hebbende, waar van hy altyd met zo veel heuschheid en uitzondering, verre boven zyne verwachting was bejegend geworden: ook had de Aarts-Hertog ALBERTUS in zyn leven mede een alleroprechtst vertrouwen in de diepe doordringenheid en voorzichtigheid van onzen RUBBENS in zaaken den Staat en het Hof betrekkelyk, doordien deze Prins niet onkundig was dat deze groote staatkundige de belangens zyner Souvereinen en die hunner onderdaanen in den grond

ken-

kende, en dat hy nimmer eenigerlei raad zou geeven, zonder vooraf de gevolgen, voor en nadeelen, die daaruit zouden kunnen voortſpruiten, rypelyk te hebben overwogen.

Hierom dan was het dat de Aarts-Hertog vóór zyn overlyden zyn' geliefden RUBBENS zo meenigmaalen zyn gemaalinne aanbeval, en zelfs haar bad van nimmer te willen verzuimen dezen grooten man in haare neteligſte zaaken te gebruiken, en zyne raadgeevingen optevolgen, doordien hy zelve menigmaalen was overtuigd geworden dat de gevoelens van dezen grooten geeſt als voorſpellingen waren en gemeenlyk hun uitwerking hadden, zo wel aangaande een goeden uitſlag als de ongelukkige gevolgen dewelken hy zo wysſelyk had weeten aan te duiden.

Deze zelfde gelukkige hoedaanigheden, waar van RUBBENS bezield was, ſchitterden gelykelyk uit in de oogen van den Marquis D'AYTONA (toen eerſte Staatsdienaar by de Infante IZABELLE zynde, door het te rug roepen van den Marquis DE SPINOLA in 't jaar 1628 voorgevallen) die na het afſterven van de Aarts Hertoginne IZABELLA, de Nederlanden by tusſchenkomſt beſtierde, en zich van RUBBENS goede raadgeevingen niet kon onthouden.

PHILIPS DE VIERDE, Koning van Spanje, door de dood zyner Moeije de Aarts-Hertoginne Infante tot eigendom der Nederlanden geraakende, uit krachte der acte van afſtand door den Ko-

ning van Spanje PHILIPS DE TWEEDE aan den Aarts-Hertog ALBERTUS, en de Infante IZABELLA, door welke acte, en ten voordeele van dit huwelyk bedongen was, dat, ondanks de genoemde afſtand van eigendom, deze landen, by gebrek van nakomelingſchap, aan de Spaanſche Kroon zouden wederkeeren: ingevolge nu de uitkomſt van dit gebeurde, gaf PHILIPS DE VIERDE, bezitting der Nederlanden hebbende genomen, dit Gouvernement Generaal aan zyn' eenigſten Broeder den Prins FERDINAND, in het begin van 't jaar 1634.

Maar alvoorens deze Prins van zyn Gouvernement bezit kon neemen, wierd hy door den Koning zyn Broeder aan het hoofd van een Spaanſch leger gezonden, tot hulp van de Ooſtenrykſche en Hongaarſche leger-benden, beſtierd wordende door den Roomſch-Koning FERDINAND DE DERDE, zoon van den Keizer FERDINAND DE TWEEDE, om de Zweeden en oproerigen uit Duitſchland en van de Keizerlyke grenzen te verjaagen.

Naauwlyks hadden zich deze twee legers vereenigd, en in 't gezicht van de Stad Nortlingen op een hoogte voordeelig poſt gevat, wanneer de vyanden hen kwamen aanvallen, voornemens zynde deze vereenigde legermagt uit deszelfs voordeelige poſt te verdryven en aldus het belegeren van genoemde Stad te beletten. De oproerigen vielen hunne vyanden aan in den vroegen mor-

gen

gen op den 5 September 1634. door zestien herhaalde aanvallen, by wyze van de allerbeslisschenste stormloopen, doch zy wierden geduuriglyk geslagen, en wel zodanig dat zy by hunne laatste poging geheel en al overhoop geraakten, vlugtende in 't wild, verlaatende hun geschut en bagagie, en verliezende tevens hun Generaal en Hoofd GUSTAVUS HORN, zynde een Zweed, die met andere Generaals en Officiers van aanzien wierd gevangen genomen, ja meer dan de helft van het vyandlyk leger wierd, of in stukken gehakt, of gevangen genomen.

Ten einde van het genoemde jaar kwam de Prins FERDINAND, met lauwren bekroond, aan het Hof van Brussel, en nam bezit van zyn Gouvernement. De Ridder RUBBENS bleef niet lang in gebreke dezen Prins te verwellekomen, van wien hy zeer heuschelyk wierd ontfangen, hebbende hem zyn Koninglyke Hoogheid reeds byzonderlyk gekend in zyne twee reizen, die hy naar Madrid gedaan had.

De Regeering van Antwerpen wierd in het begin van 't jaar 1635 bekend gemaakt, dat zyne Koninglyke Hoogheid, de Prins FERDINAND, in de maand Mei van het zelfde jaar, hunne Stad zou komen zien. Dit aanzienlyk lichaam, deze eerste intrede plechtiglyk met veel pracht en luister willende huldigen, besloot verscheidene zegebogen en eerepoorten in de voornaamste straaten der Stad opterechten, waar door deze

Prins

Prins moeſt heen trekken: ten dien einde verzochten deze Heeren den Ridder RUBBENS, tot het maaken van tekeningen voor deze boogen, en derzelver gepaſte verſierſelen door zinnebeeldige Schilderyen te verbeelden, die betrekkelyk tot de heldendeugden van dezen Prins moeſten zyn.

UITLEGGING DER ZINNEBEELDIGE SCHILDERYEN BETREKKELYK TOT DE EEREPOORTEN, ONTWORPEN EN GESCHILDERD DOOR DEN RIDDER P. P. RUBBENS.

Zyn Koninglyke Hoogheid, de Prins FERDINAND, Gouverneur Generaal der Nederlanden, vertrok in het begin van de maand Mei des jaars 1635, van Bruſſel, om zich naar Antwerpen te begeeven, zich op de vaart in een' gulden bark inſcheepende, die op het bevel van de Bruſſelſche Regeering rykelyk met meubelen was voorzien: zyn Koninglyke Hoogheid wierd door meer dan honderd zo groote als kleine vaartuigen opgevolgd en landde tegens den middag in de kleine Willebroek aan, alwaar zyn Hoogheid het middagmaal nam, en zich ſlegts weinig tyd alhier hebbende vergund om zich te verfriſſchen, begaf hy zich wederom aan boord, en voer met deze buitengemeene vloot de Rupel en Schelde door, tot aan de voorſtad van Antwerpen, de Kiel genaamd

naamd, alwaar hy nadenmiddag tegens vier uuren aanlandde en zich aldaar ontſcheepte, onder de toejuiching van het volk en een drievoudig ſalvo uit het geſchut der Stad, van de Citadelle, en de Forten. Ondertuſſchen begaf zich de Prins op weg naar de Citadelle, naby de plaats zyner ontſcheeping geleegen, alwaar hy door de poort van ſecours ingetreden zynde, in de wooning van DON EMANUEL DE PIMENTEL, Graaf van Teria, en Gouverneur dezer Veſting, zyn intrek nam.

Den volgenden dag, omtrent vier uuren nadenmiddag, trok deze doorluchtige Prins te paard, en door dezelfde poort zyner intrede ter Citadelle uit, neemende de weg naar de Stad onder deszelfs wallen. Zyn Hoogheid was ter ſlinkerzyde verzeld door DIDACUS DE SYLVA Y MENDOZZA, Marquis d'Almenara, zyn eerſte Kamerheer; waarop toen volgde KAREL PHILIBERT, Marquis d'Eſtona, zyn groot Stalmeeſter en Ridder van het Gulden Vlies; BERTRAND VELES DE GUEVARRA, Ridder der orde van Alcantara, zyn Kamerheer; ALPHONSUS PEREZ DE VIVERO, Graaf van Fonte Saldana, Ridder der orde van Alcantara, zyn Kamerheer. Deze ſtoet wierd omſingeld door de Boogſchutters, waarop toen twee Escadrons van des Prinſen lyfwagt volgden.

Deze optocht wierd geſlooten door de aanzienlykſte Heeren en Edelen des lands, zo te paard, als in een menigte koetſen en andere rytuigen;

be-

bevindende zich in de eerfte Koets PIETER ROOSEN Stalmeefter, en Raads-Canfelier van Braband, als zyn vertrouwdfte Raadsman zynde; benevens de eerwaardige Vader JOHAN à SANCTO AUGUSTINO, zyn Biegtvader en groot Aalmoeffenier.

Zyn Koninglyke Hoogheid, by de hameije der Stads-Poort aangekomen zynde, vond aldaar de gildens der burgery in de wapenen, en gefchaard in flagorden met flaande trom en vliegende vaandels, bevindende zich de Ridder ROBBERT TUCHER, toen eerfte Burgemeefter der Stad zynde, aan het hoofd dezer bende met een *Esponton* in de hand, die, naby den Prins gekomen zynde, met de eene knie ter aarde geboogen, hem een treffelyke aanfpraak deed in de latynfche taal. Vervolgens zyn redenvoering voleindigd hebbende, verzelde hy met ongedekten hoofde zyn Koninglyke Hoogheid door alle de ftraaten en eerepoorten, tot aan de plaats van zyn verblyf, die vooraf in de St. Michiels Abdye befchikt was; de Dekenen der Stads gildens in zwarte tabbaarden uitgedoft met ontftooken flambouwen van witte wafch in de hand, traden in twee reien aan s'Prinfen zyden.

Zyn Hoogheid deed vervolgens zyn intrede in de Stad door de zogenaamde Keizerspoort, opgerecht na het beleg van Antwerpen, dat in het jaar 1542 vergeefs ondernoomen wierd, door MAARTEN VAN ROSSEM, Veld-Maarfchalk des

des Hertogen van Gelder, Heer van Pouderojen, afgezonden door genoemden Hertog, in verbond zynde met den Koning van Vrankryk, die aan Keizer KAREL DEN VYFDEN, den oorlog verklaarde, ten tyde dat deze Prins het beleg van Algiers ondernoomen had. Het leger van genoemden Veldheer beſtond uit twaalf honderd voetknegten en vyf honderd Ruiters; ondanks deze weinige macht ondernam hy echter een blokkeering, en eiſchte de Stad op onder bedreiging van plondering en verwoeſting, maar ziende de ſtandvastigheid en goede verdediging der burgeren, vond hy zich verplicht van zyn gemaakt ontwerp af te zien, na alvoorens de buiten omliggende kloosters, kaſteelen, hoeven en huizen, te hebben geplonderd en afgebrand, als de voorwerpen zyner wraakzucht.

Ter gedachteniſſe dezer gedenkwaardige gebeurtenis deed de Antwerpſche Burgery onmiddelyk hier op, deze prachtige poort ſtichten, op de wyze van een Romeinſche eerepoort, en van een eenvoudige en vaſte orde. Dit ſchoone gebouw voltooid zynde, wilde de Regeering van geen ſterveling den doortocht gedoogen, alvoorens Keizer KAREL DE VYFDE dezelve doorgetrokken was, die aldaar op den 25. Nov. des jaars 1545. voor de eerſtmaal zyn intrede deed, doende dit gebouw de Keizerspoort noemen, volgens den inhoud van het byſchrift op het Keizerlyke Wapen, door twee leeuwen onderſteund wor-

wordende, hebbende de zuilen van *Non plus ultra* op den rug.

Carolus quintus Cæsar
hanc Portam primus mortalium
introgressus, Cæsariam nuncupavit
Die 25 Novembris 1545.

Keizer Karel de Vyfde,
de grootste der stervelingen,
heeft deze poort,
dezelve doorgetrokken zynde,
de Keizerlyke genaamd.
den 25. November 1545.

Onder de kroonlyst was het Stads Wapen geplaatst, verbeeldende een kasteel door twee handen overdekt wordende met het volgende byschrift voorzien.

Devotas tibi cerne manus, quocumque vocabis.

Aanschouw de handen, die, waar gy die ooit wilt roepen,
Uw dienst zyn toegewyd.

Men had uit aanmerking der intrede van den Prins FERDINAND, op het dakgebint, tegen het toorentje, dat het dak van genoemde Poort bedekt, de wapens van zyn Koninglyke Hoogheid geplaatst, omslingerd zynde met lauwrier-takken en vaandels, met het volgend Latynsch vaars.

Qui res Cæsareas stabilisti Victor ad Istrum
Cæsariæ, Fernande subis per limina portæ,
Auspiciisque beas, letam regalibus urbem.

Gy

Gy Ferdinand! die aan den Donau, door uw ſtaal
Voor 't Keizerlyk gezach bevocht de zegepraal!
Laat u 't verheugde volk door deze Poort verzellen,
En doe de Stad zich op uw komſt iets grootſch voorſpellen.

Zyn Hoogheid ter ſtad intredende ontmoete voor eerſt een zegewagen, voerende een jeugdige vrouw, de maagd van Antwerpen verbeeldende, door verſcheidene wichtjes verzeld zynde, waar van een de ſleutelen der ſtad op een zilver-vergulden ſchotel droeg, met een lauwer-krans omſlingerd, en dezelven zyn Koninglyke Hoogheid aanbood, die, de ſleutelen en krans van haare hand aangenomen hebbende, dezelven in de genoemde ſchotel weder ter neder leide; ten zelfden tyde vertoonde zich een jongeling, den beſchermgeeſt der ſtad verbeeldende, die voor den Prins, by het aanbieden van een lauwer-tak, deze vaarzen opzong.

Accipe victricem, Princeps fortiſſime laurum
Utque novos Belgis, progerminet illa triumphos,
Obſequiis Anverſa tuis, Anverſa precatur.

Ontfang den lauwer, die den heldenmoed behoort;
Het loon voor 't geen uw arm tot onzen dienſt beſteedde;
Deez' brenge ons Nederland noch meer triomfen voort:
Dit is ô dappre Prins! Antwerpens vier'ge bede.

De doorluchtige Prins, meer voorwaards naderende, ontmoete omtrent de St. Joris Kerk een aanzienlyke boog met twee vleugels van de Ioniſche bouworde, wordende door zes vergul-

den Pilaſters onderſteund: dezelve was tot een hoogte van 80 voeten opgerecht, en 78 voeten breed; met drie groote zinnebeeldige Schilderyen verſierd, ſlaande op des Prinſen zegepraal, in den ſlag van Nortlingen.

Het middelſtuk verbeeldde de zegeryke intrede van zyn Koninglyke Hoogheid in de ſtad Antwerpen: in hetzelve bevind zich op den voorgrond de Prins te paard, dwars door ter neder gevelde en doode lichaamen rydende; achter het paard bevinden zich de God Mars, en de Godinne Minerva, die hem verzellen; de Deugd, en het Fortuin leiden het met de eene hand by den toom, vattende het Fortuin met de andre hand de Stad Antwerpen [die geknield ligd] by den arm, om haar den Prins aan te bieden; achter de ſtad Antwerpen bevind zich eene vrouwe die de algemeene ruſt verbeeld, hebbende een ſlang in de hand, bevindende zich tevens aan de zyde van haar hoofd een vliegend kindje, draagende de wapens van Antwerpen: de overwinning verzelt den Prins vliegende, en houd een lauwer-krans boven deszelfs hoofd: dit Schildery is wyders met de volgende vaerzen voorzien.

Sol Belgis exorte tuis, decus orbis Iberi,
Anverſam, Fernande, venis optatus ad urbem,
In te ſpes arrectæ hominum, te publica vota,
Jam pridem Arctoi, formoſum pulvere Belli,
Excipiunt: genibusque tuis aſſuſa recumbens,
Belgica, ſemirutas attollit letior arces.

In

In te nostra salus; tibi reparanda reservant,
Tempora, funestis belli foedata ruinis.
Ecce ultro Gradivus iter tibi pandit & auspex,
Circum te niveis, volitat victoria pennis

ô Roem van 't Vorstlyk Spanje, en zon van Nederland,
Nu juicht elk op uw komst, doorlugte Ferdinand!
In u is de uitgestrekte en vaste hoop der Menschen;
Gy waart hier reeds voorlang het voorwerp aller wenschen;
En nu gy hier tot ons, begruisd van stof, verschynt,
Verheugt zich Nêerland, lang door droefheid afgepynd,
Noemt u haar heil, herstelt haar reeds vervallen Sloten,
Terwyl Minerve en Mars uw' oorlogsroem vergrooten.
Wat rust word niet ons volk uit uw bedryf voorspeld,
Daar de overwinning op haar vleuglen u verzeld!

Het Schildery aan de rechterzyde verbeeld de zamenkomst der drie doorluchtige FERDINANDEN, onder de muuren der stad Nortlingen; te weeten: de Keizer FERDINAND DE TWEEDE; FERDINAND DE DERDE Roomsch Koning; en FERDINAND Infant van Spanje: op den voorgrond is de Donau, onder de gedaante van een oud man geplaatst, houdende in zyn eene hand een uitstroomende kruik van menschenbloed, terwyl hy met de andre de drie FERDINANDEN begroet:

Duitschland onder de gedaante van eene vrouwe, met een zwart gewaad omkleed, die met losverspreide hairen in traanen versmelt, rust op de Keizerlyke wapens, de vrede voorspellende. Boven dit Schildery leest men de volgende vaerzen:

Victrices ſociant dextras, duo fulmina belli
Auſtriadæ; divum ſoboles Fernandus uterque
Ad muros Nortlinga tuos, gratatur alumnis
Iſter, & elatas jactantior incitat undas.
Quis non Alcidæ ſociatum Theſia cerni,
Aebaleosve putet Spartana ad mœnia fratre.

Nortlingens muur beſchouwt de dappre Ferdinanden;
Vereend door zegepraal, vereenen zy hun handen,
De gryze Donau heet de helden wellekoom,
En bruischt nu heftiger, en voert nu ſneller ſtroom.
Wie denkt hier Theſeus met Alcides niet te aanſchouwen,
Of 't Ebaleeſche kroost om Spartes val te brouwen?

Het derde Schildery verbeelt, Neptunus door Sireenen en Tritons, die zyn wagen omringen, verzeld zynde, beveelende met zyn' drietand aan de winden hun woede af te leggen, leggende tevens de zee een ſtille kalmte op, tot een gemakkelyke overvoering van den Prins, welke zich hier op een ſchip bevind: dit ſtuk is boven met deeze vaerzen voorzien.

Neptuno ſtermente fretum, & felicibus aſtris
Preſſus abit pelago Boreas: & nobile coeli
Depoſitum Tyrrena rebit trans æquora puppis,
O, quantos gracili ligno, pro pignore tanto
Hesperiæ ſimul, & Belgi complexa timores.

Neptuin betemt de zee, 't geſtarnt den dollen wind,
Op dat het ſchip, waar op de held zich nu bevind,
Dien last haar toevertrouwd, gelukkig moog' bewaaren,
En voeren over 't vlak der Tyrrheneeſche baaren.
Hoe groot zyn de angſten van Itaalje en Nederland,
Terwyl een ranke kiel beſluit haar dierbaarst pand!

De-

Deze Zegeboog pronkte nog boven op met een vruchtdraagende Palmboom, die door de zwaarte van een kloot, in deszelfs midden rustende, zyne takken opende; draagende een floddérent lint, om dezelve heen geſlingerd, deze woorden.

Sumpſit de pondere vires.

Hy heeft door zyn laſt krachten verkregen.

TWEEDE ZEGE-BOOG.

Zyn Koninglyke Hoogheid door de Gaſthuisſtraat trekkende, ontmoetede een, door de Portugalſche natie opgerichte Eere Poort, zynde van de Toscaanſche bouworde, welkers hoogte 64, en breedte 44 voeten was; deze Poort vierkant, en op zich zelve ſtaande, was tegen over de ſtraat van Aremberg ter nedergeſteld; aan deszelfs top was het gekroonde ſpaanſche wapenſchild geplaatſt, dat aan beide zyden door twee bekranſte kindertjes onderſteund wierd, draagende kroonen in de eene, en den ſtandaard der Spaanſche en Portugalſche wapens in de andere hand: onder het dakgebint zag men een groot Schildery, verbeeldende PHILIPS DEN VIERDEN, Koning van Spanje, zittende op een Troon, en van Spaanſche Edelen verzeld zynde, zendende zyn eenigen Broeder, Prins FERDINAND naar Duitſchland; de overwinning volgt dezen Prins op de

hielen naar, die, te Paard gezeten, door de Gelukzaligheid, de Godsdienst, en Goedertierenheid verzeld word. Onder dit Schildery las men deze woorden.

Ferdinando Austriaco Philippi IV.
Hispaniarum, tertii Lusitaniæ
Regis fratri, restitutori Germaniæ
debellatis Suecis, & Romani
Imperii perduellibus, hostium
Duce capto, Lusitanie publicæ
letitiæ, & privatæ pietatis ergo.

Aan Ferdinand van Oostenryk,
Broeder van Philips den Vierden,
Koning van Spanje
derde Koning van Portugal,
den hersteller van Duitschland,
hebbende de Sweeden,
benevens de hartnekkige tegenstanders
des Roomschen Ryks
bedwongen,
en derzelver Veldheer gevangen genomen,
word deze Eerepoort,
door de Portugeezen,
tot een teken hunner algemeene blydschap
en byzonderen eerbied
toegewyd.

Het tweede Schildery aan de zyde der achtergevel van deze Poort, verbeeldde op den voorgrond Duitschland, onder de gedaante van een troostelooze vrouw; welkers hoofd met een muurkroon bedekt is; zy werpt zich ter neder voor de voeten van den Prins, die te paard gezeten zynde, van verscheidene vliegende kindertjes

dertjes gevolgd word; de overwinning vertoont zich voor hem, draagende palmtakken, en kranssen van lauwrieren; in het verschiet ziet men de verslaagene en vlugtende vyanden, als ook eenige verwoeste dorpen. Onder dit Schildery was geschreeven.

Invinctissimo Principi Ferdinando
Austriaco, fondatori publicæ
Quietis, susceptum Belgicæ regimen
& auspicatissimum adventum
Lusitani gratulantur.

Den onverwinnelyken Prins Ferdinand,
den grondvester der algemeene ruste,
wenscht de Portugees geluk,
met het aanvaarde bestier der Nederlanden
en zyne heilryke komst aldaar.

DERDE EERE POORT.

Aan het einde der Leer-bereidersstraat, naby de Plaats de Meire genaamt, was de allerprachtigste Boog opgerecht, die RUBBENS, ontworpen had; deszelfs bouworde was van de samen gestelde [of Romeinsche,] en deszelfs maakzel in 't algemeen toepasselyk, op de roemruchtige en ontzachelyke vereeniging der Huizen van Oostenryk, en Bourgondië, door het Huwelyk van MARIA VAN BOURGONDIË, eenigste dochter van KAREL DEN STOUTEN, met den Aarts-Hertog MAXIMILIAAN, zoon van Kei-

zer FREDERIK DEN VIERDEN, om dat door deze vereeniging Bourgondië, en de 17 Nederlandſche Provintien aan het Huis van Ooſtenryk vervielen; deze geruchtmaakende gebeurtenis, heeft dit ſchoone Puntdicht voortgebragt.

Bella gerant alii, tu felix Auſtria nube,
Nam qua Mars aliis, dat tibi vegna Venus.

Een ander vaar' ten ſtryde, u kroont de huwlyksband,
't Geen Mars aan andren ſchenkt, verkrygt ge uit Venus hand.

De hoogte dezer Poort beſtond uit 75, deszelfs breedte uit 38, en diepte uit 20 voeten, en was met deze krachtige zinnebeelden opgetooid, namentlyk Jupiter en Juno, op wolken gezeten over dit aanſtaande huwelyk raadpleegende; aan de zyde van Jupiter bevind zich zyn arend, houdende den blixem in zyn klaauw, zynde Juno van een paauw, haar geliefdſte vogel, verzeld: wat laager, naby Jupiter, bevind zich de voorzichtigheid, draagende een oog op het voorhoofd en een waereldkloot in de hand; aan de andre zyde de Tyd, houdende in zyn rechter hand een gouden kring, door een ſlang die zich in de ſtaart byt te zamen geſteld, en zyn zeiſſen in de andre hand: dit zinnebeeld had tot byſchrift.

Auſtria ſe quantis, attollet gloria rebus
Conjugio tali.

Wat grootſch vooruitzicht doet voor Oostenryk zich open,
Dat door dit echtverbond zal zege op zege hopen!

Des

Deszelfs Schildery behelsde de voltrekking van het huwelyk, waar in RUBBENS den Aarts-Hertog MAXIMILIAAN verbeelt, opgeſierd met het gulden vlies, en MARIA VAN BOURGONDIË opgetooid met een torenswyze muts, aan welkers einde een wit gaas met goude ſtraalen is vaſt gehegt, neder hangende en flodderende om den omtrek van haar arm: de Bruid en Bruidegom geeven elkanderen de hand, en zweren getrouwheid in 't byzyn van Keizer FREDERIK DEN VIERDEN, Vader van den Bruidegom, en van Hertog KAREL VAN BOURGONDIË, Vader van de Prinſeſſe Bruid. De ſleep der Bruids tabbaert word door een Staatjongen gedraagen; de Hertog van Bourgondië in 't harnas, overdekt met het gulde vlies, hebbende een klein mutsje op 't hoofd, omringd door een band met edele geſteentens, onderſteunt met zyn rechter hand de Bruids arm; bevindende zich de Keizer aan de zyde van den Aarts-Hertog zyn zoon: ter rechter zyde van de Prinſeſſe Bruid, bevind zich de Godinne Cybele, de moeder aller Goden, met een hulſel van veſtingwerk op 't hoofd, aanbiedende de globe der 17 Provintien, [overdekt met een gouden leeuw] de echtelingen tot een huwelyksgift: in het midden is de God Hymen geplaatſt, houdende de fakkel der liefde in zyn linker hand, terwyl hy met de rechter de Bruid na haaren Bruidegom geleid, zynde dit huwelyk in den jaare 1475 te Gent geſlooten,

onder dit ſchildery was deszelfs inhoud, door dit Puntdicht uitgedrukt.

Auſtria junxiſti Burgonda & Belgica jura
Maxima, per thalamos Æmiliane tuos

Gy hebt ô Prins, terwyl de trouwknoop is gelegt,
Bourgonje en Oostenryk en Neêrland t' zaam gehegt.

Boven dit Schildery las men in een rol, tusſchen twee overvloeds hoornen, als volgt.

Pulchra te faciet prole parentem.

Wat zal dit paar zich een doorluchtig krooſt verwekken!

De Poort dezer boog waar door zyn Doorluchtige Hoogheid heenen trok, was met een balkon overdekt, aan welkers zyden de levensgroote Pourtretten van PHILIPS DEN EERSTEN, en PHILIPS DEN TWEEDEN, Koningen van Spanje geplaatſt waren; en dewyl dit ſchoone gedenkſtuk der plechtigheid, van ſtads wegen, ter eere van haar' Monarch PHILIPS DEN VIERDEN, gebouwd was; vond men op dezelve de volgende *Inſcriptie.*

Potentiſſimo; & invinctiſſimo Monarchæ
Philippo IV., Hiſpaniarum Indiarumque Regi,
Belgarum, Principi & Philippo III. filio,
Philippo II. Imperatori Cæſari Carolo
quinto pronepote, Philippo I. abnepote
Imperatori Cæſari Maximiliano, pio, felici,
Patri Patriæ, & Ferdinando fratri ejus

Uni-

unico, S. R. E. Cardinali, Belgarum & Borgondiæ Gubernatori auspicatissimo, pro salute, & perenitate Augustæ Domus Austriæ voto suscepto, arcum hunc Philippeum, devotissimi obsequi sui monumentum incredibili lætitia dedicat
S. P. Q. A.

Aan den machtigsten en onverwinnelykſten Monarch,
Philips den Vierden,
Koning van Spanje en beide de Indiën,
Vorſt der Nederlanden,
zoon van Philips den Derden,
neef van Philips den Tweeden,
agterneef van Keizer Karel den Vyfden,
na-agterneef van Philips den Eerſten,
en Keizer Maximiliaan,
den vroomen en gelukkigen,
den Vader des Vaderlands,
en zynen eenigen Broeder,
den Prinſe Ferdinand,
den Doorluchtigen Kardinaal,
den Beſtierder van Nederland en Bourgondie,
word deze Philipynſche Boge
na het doen eener gelofte,
voor den welſtand en duurzaamheid,
van het doorluchtig huis,
ten bewys hunner oneindige verplichting,
met ongelooflyke blydſchap toegewyd,

DOOR DEN RAAD EN 'T VOLK VAN ANTWERPEN.

De achtergevel dezer boog had zyn uitzicht op de groote Plaats de Meire genaamd, waarin dezelve Bouwkunde heerſchte, echter verſchilde hier het groote Schildery benevens de andre in ordonnantie. Vooreerſt verbeelde het eerſte het hu-

we-

welyk van PHILIPS DEN SCHOONEN, zoon des Keizers MAXIMILIAAN, met de Prinſeſſe JOHANNA, Dochter van FERDINAND, Koning van Arragon, tredende door dit huwelyk het Koningryk Spanje, in het vervolg onder de heerſchappy van het Ooſtenrykſche Huis.

Dit groote Schildery verbeelt den Aarts-Hertog PHILIPS, houdende de Prinſeſſe JOHANNA by de hand, die met een Koninglyke mantel omkleed is, waar van de einden door een gevleugeld wichtje worden gedraagen; Hymen, met bloemen bekranst en de fakkel der liefde in de hand houdende, geleid deze twee doorluchtige gelieven voor Saturnus die zyn zeisſen in beide handen houd, als de vader der tyden, en hen belooft dat zy in 't vervolg zullen bekroond worden,benevens hunne nakomelingen totKoningen van Spanje, van Portugal, en de Indiën. Achter den Prins volgt een vrouwe met een muur-kroon op 't hoofd, verbeeldende het Koningryk Spanje: aan de rechter zyde van Saturnus bevind zich de Godinne Juno verzeld van haare paauw, hebbende de aardkloot in de hand om dezelve de twee echtelingen aan te bieden.

Men weete dat deze Prinſes met één vloot van honderd vyf-en dertig zeilen de zee overſtak en op den 12 October des jaars 1446 te Vliſſingen ontſcheepte; als ook dat in den maand November van het zelve jaar, haar huwelyk geſlooten wierd te Lier in Brabant.

Het

Het middelste van den top dezes achtergevels was met twee andere zinspeelende beelden bedekt, waar van het voornaamste de Oostenrykſche Monarchy verbeeldde, gezeten op de wolken, en omringt zynde van de twaalf tekenen van den zodiak, hebbende de ſtar van geluk op haar voorhooft, aan wie de bevallige geleigeeſt, gevleugelt, en met de knie ter aarde gebogen den aardkloot aanbied, in dewelke zy met de eene hand het kruis der Roomſche Godsdienſt plant, en met de andre een ſlangen-ſtaf [zinſpeelende op den Koophandel] kooren-airen, en papaver bloemen vaſthoud, om dus den overvloed aan te kondigen; wat laager ter rechter zyde vertoond zich een beeltenis, een opgaande zon uitdrukkende, hebbende een lauwer-krans om het hoofd, die met de eene hand een uitſtraalende kloot, en met de andre de ſtandaart der Portugalſche wapens vaſthoud: aan de andre zyde bevind zich de maan, houdende in de eene hand haar aanwaſſing en in de andre de ſtandaart der Spaanſche wapens: nog laager is Weſt-Indië, welkers hoofd met pluimen en paarlen is verſierd, uitſtortende een hoorn, opgevuld met goud en zilver; aan de andre zyden is Ooſt-Indië, hebbende het hoofd met edle geſteentens getooid, die uit haar hoorn goud, diamanten, en andere zeldzaamheden uitgiet: in het midden der boog las men deze vaerzen, betrekkelyk tot de uitdrukking van het groote Schildery.

Dota.

Dotales geminis mundi de finibus Indos,
Auſtriadum Domus auſpiciis fortita fecundis,
Sparſaque Regna tenens pariter cum lumine ſolis
Mitibus æqua regit, famulantibus legibus orbem,
Altius invidia, ſceptrum hoc, cunctiſque verendum
Hoſtibus, & patrio majeſtas proxima cœlo,
Magne Philippe, tua perpes in Stirpe perennent.

Het Huis van Oostenryk, wiens macht voor gene zwicht,
Die tot in de Indiën haar ryk wist uit te zetten,
Regeert gelyk de zon, die koestert en verlicht,
En leidt haar' onderdaan, door zachte en nutte wetten.
Grootmoedige Philips! uw macht, zo onbepaald,
Duur' lange; uw majesteit, waar op door 't ooreloogen,
Den vaderlyken glans noch even krachtig ſtraalt,
Doe 't laate nageſlacht op uw triomfen boogen.

Onder deze vaerzen vertoond zich een balkon, waarvan de achtergrond door een pilaſter geſcheiden is, waar tegen de God Hymen aanruſt, houdende de fakkel der liefde in de hand, bevindende zich aan de eene zyde de Aarts-Hertog ALBERTUS en aan de andre de Infante IZABELLA: tuſſchen de kolommen of zuilen zyn vier Prinſen uit het Huis van Ooſtenryk geplaatſt, op dezelve wyze als in de voorgevel.

VIERDE ZEGE-BOOG.

By de intrede van de plaats de Meire, ontdekte de Prins FERDINAND de ruime Poort aan de Keizeren van het Ooſtenrykſche Huis toegewyd, by wyze van een halve Hexagone of zes-

zeshoek gebouwd : dit Gedenkſtuk verhefte zich in zyn midden door een Obelisk of ſchuinte tot 14 voeten hoogte opgerecht, hebbende de voorgevel 110 voeten breedte, en zo veel van diameter; op den achter gevel, had men in 12 boogswyze poorten of niſſen 12 Ooſtenrykſche Keizers geplaatſt, in ſteen uitgehouwen en verguld, als ook tuſſchen de kolommen, die deze Poorten onderſteunden, 12 Heidenſche Goden; onder de Obelisk vond men dit ſchrift.

Orbi ſufficit unus.

Een is de waereld genoeg.

Ter zyde de Obelisk waaren de zuilen van Hercules geplaatſt, onderſteunende de Keizerlyke kroon. Een gallery, die de vleugels van het gebouw bedekte, was met 18 aangeſtookene fakkels, flingerfestonnen, kleeden, en andere verſierſelen opgetooid, tuſſchen de Poort van den doorgang, en onder de Obelisk las men deze vaerzen.

Imperii columen, nutantis & anchora mundi
Auſtria perpetuo vigeat ſplendore propago
Qua non ulla domus, divum fecundior unqua
Æthera ſideribus, terras vertutibus implet.

ô Zuil van 't Keizerryk, geducht aan alle kanten,
Uw vorstelyke ſtam, bloeie altoos ongekrenkt,
Die vrugtbaarer dan ooit in helden voort te planten,
De waereld deugden, en den hemel ſtarren ſchenkt.

VYF-

VYFDE ZEGE-BOOG.

Zyn Koninglyke Hoogheid door de ſtraat der Clariſſen trekkende, bejegende omtrent de groote gang van de St. Jacobus Kerk, een andre boog van de Romeinſche Bouworde, op de wyze van een *Catafalcus*, waar op een kandelaar met 7 armen geplaatſt was, draagende 7 brandende fakkels; aan het afhellen der beide zyden van het frontespits bevonden zich 14 ontſtookene fakkels, zynde by ieder der twee uiterſte einden een andre kandelaar van 3 armen geplaatſt, gedraagen door geſlingerde kolommen, de uitwendige Bouwkunde benevens het groote Schildery inſluitende; naaſt aan deze kolommen, bevonden zich, aan de eene zyde, de Voorzichtigheid, en aan de andre de Zekerheid; hebbende de eerſte tot onderſchrift, *Salus publica*, en de tweede *Securitas*; in het midden was een groot zinnebeeldig Schildery geplaatſt, waar in de Infante IZABELLA zich op de wolken vertoond, bekleed met het Theresiaanſche geeſtelyke gewaad het welke zy had uitgekoozen [naar de Spaanſche wyze] na het overlyden van den Aarts-Hertog ALBERTUS: achter de Infante bevind zich de moederlyke liefde, verbeeld door eene vrouwe die haare drie kinderen liefkoost; aan de andre zyde ziet men deze woorden uitgedrukt, als van de mond der In-

Infante uitgaande, en tot den Prins FERDINAND, die op de voorgrond verſchynt, heengericht.

Hic vir hic eſt, quem tibi promitti audis Belgica.

ô Neêrland! dit 's de Man, dien gy u moogt beloven.

De Koning PHILIPS DE VIERDE, vertoond zich op een' troon, zyn' eenigen broeder omhelzende, en tevens den Veld-heers-ſtaf gevende, om hem naar Duitſchland, en van daar naar de Nederlanden te zenden: aan 's Prinſen voeten leeſt men deze woorden:

Ad utrumque paratus.

Tot beide gereed.

Op de voorgrond liggen twee bedaagde vrouwen geknield, waar van de eerſte Belgica verbeeld, van haar' leeuw verzeld, en met een Hertoglyke mantel omkleed zynde; en de andre de Droefheid, omwonden met een zwart kleed; hebbende beiden de oogen en handen naar de Infante IZABELLA en den Prins opgeheven; ſmeekende den genadigen byſtand hunner godvruchtige beſcherming, en van hun aanſtaande Gouvernement-Generaal. Achter den Koning is Jupiter verbeeld, met den blixem in de hand, [tot een bewys van Almacht] en aan zyn zyde Minerva [zinſpeelende op de vrede, op de aankweeking

 der

der ſchoone kunſten en den Koophandel.] Aan 's Prinſen zyde, zyn twee gelei-geeſten die hem overal verzellen, waar van de eerſte, die met bloemen bekranſt is, in de eene hand een overvloeds-hoorn, en in de andere een ſlangenſtaf houd, beloovende de geruſtheid der tyden, en een' uitgebreiden Koophandel; de andre draagt met beide handen een ſchild dat met het hoofd van Meduza pronkt, [een zinnebeeld van kettery.] Op den tweeden grond vertoont zich een jongeling, die het paard, dat tot de reis van den Prins vervaardigd ſtaat, by de toom houd; ook zyn hier Soldaaten, gereed hem te volgen. Onder dit ſchildery waren deze krachtige vaerzen uitgedrukt.

Poſt divam Eugenien, ſummi Germane Monarchæ
Defenſor Belgis, præſidiumque venis.
Comprime civiles, armis vel pace tumultus
Conſiliisque adſit fida Minerva tuis.
Pro ſuperi! quanta eſt largi indulgentia Regis!
Quæ pietas in te, Belgica; quantus amor!
Arma, viros, & opes dedit ante Philippus,
Ait animæ partem nunc dedit ille ſuæ.

Godvruchte Eugenia ten hemel ingevlogen,
Verſchynt ge in haare plaats ô dappre Ferdinand!
Stil 't oproer, dat den Staat zo hevig heeft bewogen,
En de invloed van Minerf beſtiere uw hart en hand!
Wie kan des Vorsten zucht voor Nederland bevatten,
Die 't voorwerp is, waar op zyn teêrſte liefde viel!
Voorheen ſchonk hy haar volk en wapenen en ſchatten,
Nu ſchenkt hy haar een deel van zyn verheven ziel.

ZES-

ZESDE EERE-POORT.

De Doorluchtige Prins ontmoete in de Nieuwstraat, de zesde Poort, die door den Raad opgerecht was, om den Prins over deszelfs roemruchtige daaden, in den veldslag by Nortlingen, hulde te bewyzen. Deze Poort die de hoogte van 72, de breedte van 40, en de diepte van 26 voeten had, was van de Romeinsche bouw-orde, en tevens met 6 kolommen van de Dorische bouworde voorzien: het opperste gedeelte was door 4 pilasters ondersteund, vertoonende zich Aurora, op den top, in haar wagen, door vier witte paarden getrokken wordende; voerende de morgenstar op het hoofd, [een zinspeeling op de wakkerheid,] in haar rechterhand twee kroonen, en in de andre een palm-tak; leezende men op het voetstuk dat de wagen ondersteunde deze volgende vaerzen.

Cum tua præradiet niveis aurora quadrigis
Mille trophea dabit Princeps, tibi serior ætas.

Uw dageraad, wier glans reeds schittert wyd en zyd,
Belooft meer eers noch aan uw laatren levenstyd.

Aan ieder zyde van het frontespits, dat dit gebouw overdekte, waren twee lansen geplaatst, verrykt met den buit van wapens en zegetekenen op de vyanden behaald, zynde mede gekluisterde gevangenen tegen dezelve aangesteld. Aan de twee ui-

uiterſtens van het fronteſpits zag men de beelden van Caſtor en Pollux, hebbende beide een uitſtraalende ſtar op het hoofd. Onder de voeten van Caſtor las men het geen hier volgt:

. . . . Victoria nulla
Clarior, aut hominum votis optatior unquam
Contigit . . . . . .

Geen zegepraal heeft ooit meer luister aangebragt,
Noch was gewenſchter voor het ſterffelyk geſlacht.

En onder die van Pollux:

O, vos Tyndaridæ, concordia ſidera fratres
Divinam tribuiſti opem, dextraque levaſtis
Naufragium commune manu . . . .

Gy Tyndariden! gy eendrachtig broederpaar!
Aanzienelyk geſtarnt! gy hebt ons in 't gevaar,
Uw goddelyke hulp gelykerhand bewezen,
Geſtuit 's lands ſchipbreuk, die zo billyk was te vreezen.

Onmiddelyk onder de kroonlyſtvan het fronteſpits zag men deszelfs trommel met de wapens van het Ooſtenrykſche Huis verrykt, overdekt met een Keizerlyke kroon, en met het volgende onderſchrift voorzien.

Invenire viam Superi, Mavortia virtus
Auſtriadum, obſtantes dudum eluctata catervas
Enſe ſuo reſeravit iter, Cesſère furoris
Reliquiæ, Guſtave tui: penitusque ſubactus
Succubuit, Boreas, debellatique triones
Decerptusque aquilis, cedit victricibus anguis.

'T Be-

't Bestier des hemels doet de zegepraal bekomen:
Geen wrevlig heir is meer voor Oostenryk te schroomen.
Gustaaf! waar is uw woede? uw trotsheid? ze is te niet:
Men stuit' Boreas in zyn onbetoomd gebied;
Geen noordsch gestarnte zal voortaan zo sterk meer lichten:
De vuige slang moet voor den fieren aadlaar zwichten.*

Wat laager vertoonden zich twee arenden, een slang verslindende; betekenende dit kruipdier zinnebeeldig, den Generaal GUSTAAF HORN, die, bevel voerende over de ketteren en oproerigen, voor Nortlingen wierd geslagen en gevangen genomen: terwyl de twee arenden, de twee overwinnaars FERDINAND, Koning van Hongaryen en Bohemen, en FERDINAND den Infant verbeelden. Waar onder men dit geschrift ontdekte:

Concordia Fratrum.

Der broederen eendracht.

Het groote Schildery, in het middelpunt dezer Poort geplaatst, verbeeld de Veldslag by Nortlingen, op den 5 September des jaars 1634 ondernomen, door GUSTAAF HORN, bevelhebber over het leger der oproerigen, tegen de vereenigde legermachten der Duitschers, Hongaaren, en Spanjaarden; over welke twee eerste, FERDINAND, Koning van Hongaryen en Bohemen; en over de Spanjaarden, FERDINAND, Aarts-Her-

* In dit vaers zo wel als in het Schildery steekt ruim zo veel vleiery als waarheid.

Hertog van Ooſtenryk, Infant van Spanjen, het bevel voerden.

Deze twee Prinſen, die te paard zyn gezeten, ſchynen de Soldaaten als aan te moedigen, om den vyand van Duitſchland en den Godsdienſt te bevechten: GUSTAAF HORN, ziende het vereenigde leger op een hoogte onder de muuren der ſtad Nortlingen voordeelig gepoſteert, en tot het ſlagleveren gereed, nam het beſluit om zyn' vyand op verſcheidene plaatzen te gelyk aan te vallen, by wyze van beſtorming: deze pogingen wierden echter zo kloekmoedig afgekeerd dat by de zeſtiende maal dezer herhaaling, het leger der oproerigen geheel en al wierd verſlagen, met verlies van agt duizend mannen die op het ſlagvelt bleeven, en vier duizend die gevangen wierden genomen, onder welken zich de Generaal, GUSTAAF HORN, de Generaal Graaf van Hofkirchen, en andre officiers van rang bevonden: veroverende het vereenigde leger drie honderd vaandels, vier-en tagtig ſtukken kanon, en agt honderd bagagie-wagens, zonder nog de andre bekomene buit: neemende de vluchtenden door het Schwabiſche den weg van Ulm, om een ſchuilplaats in het land van Wurtemberg te vinden. Men las de loftuitingen dezer gebeurtenis, op de rol onder dit Schildery in deze bewoordingen.

Fortiſſimo, & invictiſſimo Principi,
Ferdinando Auſtriaco, Hiſpaniarum

In-

Infanti, Germanicæ libertatis assertori
Religionis vindici, quod bellicosissimis
gentibus ad Nortlingam deletis, aventu
suo spem optimam erexit.
S. P. Q. A.

Voor den dapperen
en onverwinnelyken Vorst,
Ferdinand van Oostenryk,
Infant van Spanje,
Handhaver der Duitsche Vryheid;
een zeer strydbaar volk
by Nortlingen verdelgd,
en by zyne aankomst
de heerlykste verwachting opgewekt hebbende,
is dit
DOOR DEN RAAD EN 'T VOLK VAN ANTWERPEN,
opgerigt.

Het opperste gedeelte dezer Poort voert op deszelfs top den God Lucifer, gezeten op een wit paard, hebbende zyn ster benevens een lauwrierkrans op het hoofd, voorspellende dat de aankomst van den Prins FERDINAND, Nederland in haar' eersten gelukstaat zal herstellen. Het onderschrift, tot dit zinnebeeld betrekkelyk, is uit de herschepping van Ovidius getrokken, zeggende dit volgende.

Hæc mihi quam primum, celo nitidissimus alto
Lucifer admisso tempora portet equo.

Deez' Lucifer, bekroond met glans en blinkende eer,
Brengt uit den hemel ons nu de oude tyden wêer.

Nog houd dezelve in zyn rechter hand een lint vast, dat hem naby het hoofd flingert, met deze woorden *Jo Triumphe*: op het voetstuk dat dezen God draagt is geschreeven:

Felix exoritur Luciferi jubar Belgis.

Wat schooner morgenster ziet Nederland verryzen!

Het groote Schildery van de achtergevel, verbeeld de zegenryke optocht van zyn Doorluchtige Hoogheid gezeten in een zege-wagen, waar van zich de overwinnaars by de oude Romeinen bedienden: deze wagen is met vier witte paarden bespannen, waar van de toomen in des Prinsen hand zyn, die door de overwinning, hem vliegend' naarvolgende, gekroond word. De stad Nortlingen, verbeeld door een hoofd met een muurkroon gehuld, word door een wichtje op een lans gedraagen: ter zyde de wagen zyn gekluisterde gevangenen geplaatst, voorgegaan van een' standaart-draager, hebbende op zyn vaandel een overwinnings-teken, dat door een kruiswyze letter P, waar boven de letter F, met een lauwer-krans omringt, uitgedrukt is. Nog worden de paarden voorgegaan door een Soldaat, draagende in zyn rechterhand een zege-teken, en in de andre een palmtak. Wyders waren onder dit schildery de zeven volgende vaerzen uitgedrukt;

Qua

Que Fernande tibi lux circumfuſa ſerenos
Irradiant vultus; oculis afflavit honores?
Te miſſa ætheris; victoria circuit axe,
Et modo detractis, exultabunda tropheis,
Daphnidis æterna tibi fronde micantia cingit
Tempora; & in dè novos gaudens ſpondère triumphos,
Spemque trahens ſociam, fertur ſecura futuri.

Hoe blaakt ge ô Ferdinand! van een omſchenen licht!
Hoe flikkrend ſtraalt het af op aller aangezicht!
Nu moog' de zegepraal vry huppelen en danſſen,
En juichen om uw verſch bekomen zegekranſſen;
Daarze, op bevel u van den hemel toegeſtierd,
Met duurend lauwerloof uw edel hoofd verſiert,
Terwyl de hoop alom haar ſchreden wil verzellen,
En niets dan nieuwe zege, en nieuw geluk voorſpellen.

ZEVENDE ZEGE-BOOG.

Aan het einde der nieuwſtraat vertoonde zich Janus-Tempel, op de melk-markt geplaatſt; dit groot ſtuk werks was van de Doriſche bouw-orde, waar van de prachtige koepel door een Gallery bekroond was, die door vier uitgegroefde kolommen wierd onderſteund: het kleine fronteſpits, overdekkende de deur van de verblyſplaats dezes oorlogsgods, was met een borſtbeeld opgepronkt, verbeeldende het dubbel aanzicht van deze Godheid: onder het fronteſpits las men deze vaerzen.

O, utinam, partis terraque marique triumphis
Belligeri eludas Princeps, penetralia Jani!
Marsque ferus, ſeptem, jam pene decennia Belgas

Qui premit, harpiæque truces, luctusque furorque
Hinc procul ad Thraces abeant, Scytosque recessus,
Paxque optata diu, populos atque arva revisat.

Och! mogt ge ô Prins! na dat uw schittrend heldenstaal,
Te lande en zee bevocht zo menig zegepraal,
In 't ende de yzren deur van Janus tempel sluiten,
En d' ongetoomden Mars in zyne woede stuiten,
Die zestig jaaren lang het zuchtend Nederland
Vervulde met geklag, met roof en moord en brand!
Ga, wil de krygsharpy naar Scyth en Thracer jaagen;
En hier de vredezon weêr lieflyk op doen daagen.

Uit de deuren dezer Tempel dien zich geopend vertoonden, zach men de woede met geblinde oogen te voorschyn komen, draagende een pook in zyn rechterhand, terwyl hy met de andre door zyn ontstookene fakkel de geheele waereld bedreigde, zynde de ketenen, waar mede hy was gekluisterd, verbryzeld; ter rechter zyde der poort bevint zich de Tweedracht met het hoofd overeind staande van slangen, en een opgesperden muil; zy word door Tisiphone ondersteund, die, met losverspreide hairen, slangen in de hand voert, terwyl zy met haar voet een kruik, van menschenbloed uitstroomende, omverwerpt, om als 't ware kracht te gebruiken tot het openhouden der poort-deur: aan de andre zyde is de vrede geplaatst met een slangen-staf in de hand, en de hoorn van overvloed naby haar onder de voet gesmeeten, wordende door de Aarts-Hertoginne, en de Godsvrucht ondersteund, die met de vinger

naar

naar een Altaar wyst dat door offering vlammende is, doende gezamentlyk poogingen om de andre deur te fluiten.

Boven de Tweedracht en Tifiphoné, bevint zich een Harpy [zinfpeelende op de dwaaling] en aan de andre zyde de liefde en vriendfchap, door twee kindertjes verbeeld, die met het achtereinde hunner fakkels de woede in zyn fpelonk als fchynen te willen opfluiten: tuffchen de kolommen vertoond zich de onmenfchlykheid der Soldaaten, die een vrouw by de hairen fcheuren, en haar kind ter aarde werpen; achter hen verfchynt de dood, houdende in de eene hand zyn zeiffen en in de andre een toorts, op Peft en Hongersnood zinfpeelende, zynde deze twee plaagen de voortbrengfelen van het oorlog. Tuffchen de twee andre kolommen bevinden zich de Geruftheid en de Zekerheid; men word op de kniën der Geruftheid boeken gewaar, waarop de Zekerheid haar eene hand legt terwyl zy de andere op haar borft houd, zweerende aan de Geruftheid haar befcherming en goede gunften: aan den kant van het dak der koepel waren aan de eene zyde een bondel oorlogs-tuigen, en aan de andere, een met die der overvloed gefteld, bevindende zich aan de zyde dezer laatfte *trophée* de Overvloed en Vruchtbaarheid, en aan de andere, de Armoede en Elendigheid.

AGT-

AGTSTE ZEGE-BOOG.

Wanneer zyn Koninglyke Hoogheid de Tempel van Janus verlaaten had, trekkende over de groote markt, ontmoete Hoogſtdezelve een andre boog na by de Malieſtraat, die door de Academie der Schilders en Graveerders opgerecht was; vertoonende zich deszelfs midden op de wyze van een *Amphitheater*, of Schouburg, vervuld door levende perſoonen: deze boog was de hoogte van 60, en de breedte van 43 voeten in zich begrypende, en in welks diepte of achtergrond de ſtam-boom van het Ooſtenrykſche huis geplaatſt was, aan welkers takken rolſlingers waren vaſtgehecht, voerende de naamen der Princen en Prinſesſen van dit Godvruchtig en goedertieren geſlacht.

Aan den voet van den boom bevond zich de H. Kerk, hebbende den H. Geeſt op haar Pausſelyke ſtatiemuts, en aan haare zyden de Gods-dienſt, het Geloof, de Liefde, de Hoop, en meer andere Chriſtelyke deugden; op den voorgrond liggen ter eener zyde, de Mahometaanſche en andere *Secten*, ter aarde geveld, en aan de andere zyde het Hertogdom Braband geknield, door een jonge dochter uitgebeeld zynde, draagende in beide handen de wapens van het Spaanſche Koningryk, ſmeekende tevens de beſcherming van den Prins Ferdinand, terwyl zich Minerva en de Tyd achter haar bevinden.

Bo-

Boven op de kapiteelen, onderſteund door thermen ruggelings tegen de pilaſters geſteld die de zydelingſe bouw onderſteunden, waren de wapens van Antwerpen en die der Academie geplaatſt; ook was de top met een groote bloempot gekroond: aan de twee afhellende zyden waren vyf kandelaars met brandende fakkels geplaatſt, zittende aan de twee uiterſte eindens de Schilderkunſt en Graveerkunde.

INTREDE VAN DEN PRINS FERDINAND, TER CATHEDRAALE KERKE.

Na dat nu de Doorluchtige Prins deze laatſte boog was voorby gegaan, nam hy den weg naar de Cathedraale Kerk, alwaar hy, van zyn paard geklommen zynde, in de groote gang door het Cappittel wierd ontfangen, voorgegaan door den Deken, AUBERT LE MIRE, gezegt MIRÆUS, toen Vicaris Generaal van het Antwerpſche ſtift, die van wegen zyn Capittel zyn Koninglyke Hoogheid met een zeer krachtige en verſtandige aanſpraak verwellekoomde, en hem by het intreden der Kerk de Wy-kwaſt aanbood, alwaar deze Prins een gebedebankje gereed vond, overtrokken met karmoſyn fluweel, zynde deszelfs byvloer van de zelve ſtof, op welken de Prins nedergeknield

knield zynde, genoemde Deken hem [op de wyze van dien tyd] een Crusifix aanbood, het welk hy met eerbied kuste. Na dat deeze plegtigheid gëeindigd was, trad de Prins het groote Choor in, en viel op een gebedenbank voor het groot Altaar met de knien neder, doende aldaar zyne gebeden, terwyl de Deken le Mire, de lofzang van dankerkentenisse voor de weldaaden des Allerhoogsten, *Te Deum laudamus* genaamd, aanhefte, onder het geschal van trompetten, keteltrommen, en andere muzykaale instrumenten. De lofzang gëeindigt zynde, verliet zyn Koninglyke Hoogheid deeze schoone Domkerk, verzeld door genoemde Deken en het Capittel, en nu in de groote gang te rug gekomen zynde, deed hem dezelve Deken een tweede aanspraak, waar na zyn Hoogheid weder te paard steeg en over de oude koornmarkt reed, om wederom den hoogen weg te vervolgen, bejegenende aldaar de

NEGENDE ZEGE-BOOG.

Dit gevaarte, in de Toscaansche orde opgerecht, en op de St. Jans brug ter nedergesteld, verbeelde een zeestuk door de menigte van watervallen, schynende als nederteströomen van de buitenste oppervlakte en uitersten van dit gebouw, welkers hoogte 60, en breedte 70 voeten was.

Dit uitmuntende triumfgedenkstuk overdekte in deszelfs midden een heerlyk schildery van een ver-

verhevene zinnebeelding, het welk de God Mercuur verbeeld, ruſtende met de eene voet op een pedeſtal, de andere in de lucht uitſteekende, met een ſlangen ſtaf in de eene en een beurs in de andre hand, welke laatſte hy naar de ſtad Antwerpen heen gericht houd, die door een Vrouwe met een muurkroon, omſlingerd met een roozenkrans, op het hoofd, is uitgebeeld; zy buigt zich op de eene knie terwyl zy het hoofd naar den Prins wend, als ſchynende deszelfs macht en beſcherming af te ſmeeken, op dat hier Mercuur zich voor eeuwig op zyn pedeſtal veſtige, en haar niet verlaate, het welk door deze vaerzen word uitgedrukt.

Ne, precor, hinc volucres flectat Cyllenius alas
O Princeps, cultamque ſibi ne deſerat urbem.
Et fugitiva meo, redeant commercia Scaldi.

Verhoed ô Prins! dat ons de koopgod niet verlaat':
De ſtad, aan hem gewyd, roept zyne hulp te baat:
Hy ſprei' zyn wieken uit om tot ons weêr te keeren,
En doe den handel aan myn Schelde op nieuws vermeeren.

Ter rechter zyde der ſtad Antwerpen vertoont zich een, werkelooze matroos ſlaapende op zyn anker en omgekeerde boot, en ter ſlinker zyde op den voorgrond, de Schelde onder de gedaante van een gryzäart, met ongeſchikten hairen, het hoofd met riet overdekt en ſluimerend op zyn arm, die door een kruik onderſteund word, terwyl hem een *genius* de ketenen waarmede zyn beenen gekluisterd

terd zyn losmaakt : achter dit beeld is een Fregat geplaatst waar van de zeilen aan de râ zyn opgebonden. RUBBENS heeft door deze schoone zinnebeeldige ordonnantie de geheel verslagene Antwerpsche koophandel, willen betekenen, door de dwaaling, s'lands beroertens, en de opgeheven voet van hun Mercuur met zyn opgevulde beurs, hebbende aldaar niets meer overgelaaten als zyn pedestal of voet-zuil, waar op RUBBENS deze woorden had gesteld :

Mercimoniorum precidi positum.

Ten steun des koophandels gesteld.

Boven dit groote schildery is een berg geplaatst, die op zyn top een mast, in riet geplant houd; draagende op deszelfs uiterste, een kompas en een vlam : wat laager leest men aan een flodderend lint, het volgende.

Polus non sufficit unus.

Een aspunt is genoeg.

In het midden der berg is een aan de râ opgebonden zeil geplaatst, zittende Neptuin en Amphitrite ruggelings tegen het ondereinde van de mast, welke eerste zyn drietand in de eene en een roer in de andre hand houd, terwyl Amphitrite haar rechter hand op een schip legt, en met de andere een hoorn van overvloed houd; onder deze twee

twee Godheden vertoont zich een aardkloot, wordende op het hoofd van een reuzenbeeld gedraagen, hebbende het hair loshangende, en den baard met zee schuim bedekt, verbeeldende dit den grooten Oceaan; aan de voeten van Neptunus en Amphitrite bevinden zich twee groote gevleugelde *Geniën* [zinnebeelden van de Oosterfche en Westerfche zeën] gietende haare ftroomende kruiken in zeehoornen uit, ruftende op de pilafters, waartegen de thermen zyn gefteld, die het groote Schildery influiten: ter zyde dezer *Geniën*, bevinden zich Tritons, die op hunne hoornen toeten, hebbende aan het einde van een piek de wapens der ftad Antwerpen; aan de flinkerzyde van het groote Schildery word men in een nis de Armoede gewaar, die door een vermagerde vrouwe is uitgedrukt, geevende aan haar kind, in plaats van brood, een kool te eeten, achter dezelve bevind zich een Matroos met een fchop in de hand, en zich het hair uittrekkende, waar by men dit onderfchrift gewaar word.

Scaldim cum predibus Princeps, dabit ire folutis,
Defuetafque iterum, pontum decurrere puppes,
Pauperies procul, & pallens abfcedit ægeftas,
Nec durum ulterius, tractabit nauta ligonem.

Dus word de Schelde weêr ontboeit door 's Prinfen macht:
De kielen gaan ter zee met rykgeladen vracht.
De Schipper zal 't houweël nu uit de handen fmyten,
En bleeke nooddruft zal niet meer om voedfel kryten.

Ter rechter zyde ziet men in een andre nis de Rykdom geplaatſt, zettende haar voet op een baal en een weegſchaal; de Overvloed is aan haar zyde met de ſlangenſtaf in de hand, ſtortende alle ſoorten van koſtbaarheden in den ſchoot des Rykdoms uit. Boven de nis zyn deze vaerzen geplaatſt.

Aurea ſecuris, revocabit ſecula Belgis
Fernandus, priſcumque decus, diteſque reſumet
Mercibus omni genis, florens Antverpia cultus;
Largaque ſuccedet fœcunda copia cornu.

Nu roept Prins Ferdinand de gulden tyden wêer,
't Verſierde Antwerpen groeit in aanzien, macht en eer;
Dat haaren handel nu met luiſter wil hervatten;
Wyl de Overvloed, haar ſchoot op 't mildſt vervult met ſchatten.

Onder deze nis vertoond zich een andre, waar in de Geruſtheid geplaatſt is; nog in een andre word men Comus, de God van goede ſier, vermaaken, bals, en ſchouwſpeelen, gewaar; hebbende RUBBENS het byſchrift dat zich onder deeze laatſte nis bevind, uit Ovidius Herſchepping getrokken, het welk dus luid:

Ex opibus lauto, naſcuntur gaudia Como.

Nu brengt de rykdom wêer vermaak en weelde voort.

De wiſſelvallige tydsveranderingen, en vernielende omkeeringen, waar door Keyzerryken, gemeenebeſten en ſteden [volgens de geſchiedeniſ-

niſſen] gebeefd hebben, zyn echter nooit zo vreesſelyk geweeſt, als ten aanzien des uitgeroeiden Antwerpſchen koophandels, ondanks dezelve tot de vyftiende en zeſtiende eeuw het gebied over de geheele waereld voerde, toen deszelfs ſchepen de golven byna vermoeiden, en de uitgebreide zeën der beide Indiën bebouwden.

LOUIS GUICIARDIN geeft hier van getuigenis in zyn beſchryving der Nederlanden, wanneer hy den rykdom der ſtad Antwerpen benevens deszelfs grooten handel vertoont, en zegt dat het niets zeldzaams was wanneer ſomtyds 50 Koopvaardyſchepen, voor derzelver ſteigers of kadens in een watergety aanlanden.

Echter hebben de ontſtandvaſtigheid der tyden en de Fortuin, die wiſſelvallig in haare begunſtigingen is, deze ſchoone ſtad Antwerpen, benevens deszelfs haven, met de grootſte onverſchilligheid verwaarloosd, ſteekende de voet van haar Mercuur van zyn Pedeſtal in de lucht op, waarop hy reeds geduurende verſcheidene eeuwen met alle onbezorgheid geruſt had, om dezelve elders te veſtigen en aldaar zyn Slangenſtaf en ryke beurs over te brengen.

TIENDE EEREPOORT.

Wanneer de Doorluchtige Prins de St. Janszbrug verlaaten had ontmoete hy een andre Poort met twee gevels, naby de Koninglyke munte op-

gericht, hebbende de hoogte van 60, en de breedte van 40 voeten : deszelfs verbeelding in het opperste gedeelte, was de berg van Potosi [in het Koninkryk Peru gelegen] waar op men een boom geplant had, met vogels van dat land versiert; men ziet Jazon aan deszelfs takken het Gulden Vlies hechten, terwyl een flodddderend, en door de takken heen geslingerd lint, deze spreuk voert, zynde dit het *devies* dezer luisterrryke Orde:

Prætium non vile laborum.

Geen slegte belooning des arbeids.

Aan den voet van den boom vertoond zich een Draak, als een getrouwe schildwacht van het Gulden Vlies, om hetzelve tegen allen aanval te verweeren. Deze blinkende Orde is op den 4 January des jaars 1429. ingesteld door PHILIPS DEN GOEDEN, Hertog van Bourgondië, waar van het Groot-Meesterschap, door het huwelyk van MARIA VAN BOURGONDIË met den Aarts-Hertog MAXIMILIAAN, aan het Huis van Oostenryk vervallen is.

Aan de andre zyde van den boom ziet men een Vrouwe, draagende een Schip in haare armen: boven de intrede der Poort is een bedaagde Vrouwe gezeten, in een nis die in den berg uitgehouwen is, draagende in de rechter hand een Slangenstaf en Weegschaal, en in haar slinker, een Overvloedshoorn, zynde boven deze nis een groot Schild geplaatst,

plaatſt, met de beeltenis van PHILIPS DEN VIERDEN Koning van Spanje, onder het welke geſchreeven is *Moneta*, en wat laager dezen ſpreuk:

Ad commercium generis humani,
& auguſtiſſima Regis orbis terrarum
locupletoris imagine conſecrata.

Den algemeenen koophandel
van het menſchelyk geſlagt,
en aan den machtigſten Koning,
is dit tafereel toegewyd.

Aan weder zyden dezer nis zyn de pilaaren van Hercules geplant waar van de eene de zon, en de andre de maan onderſchraagt: deze zuilen zyn door flodderende linten omſlingerd, waar op men aan de ſlinker zyde leeſt: *Ultra anni ſoliſque vias:* (*voorby de paden des jaars en der zonne*; en aan de rechter zyde: *Oceanumque ultra: en aan geenen kant des Oceaans:* aan de rechter zyde van de intrede dezer Poort, onderſchraagd door reuzen-termen, bevind zich een nis, waar in een Gryzaart geplaatſt is, ruſtende met zyn arm op een omleggende en uitſtroomende kruik, die de rivier van Peru verbeelt, werpende goud-zant uit; en in de andere nis een Gryzaart die zyn kruik op de zelfde wyze uitgiet, betekenende *Rio de la Plate*, en zilver-zant uitwerpende; zynde onder deze geſchreven:

Deſpumat dites argenteus amnis arenas.

De ryke ſtroom voert met zyn zand ons zilver aan.

En onder de andre :

Regis larga manus, fluvios effundit Iberos,
Aurea dona vehens. . . . .

Des Konings milde hand ſtort op ons Spaanſche vloeden,
Die ſchuimen van ſyn goud.

Boven op den achtergevel dezer boog ziet men een' anderen boom geplaatſt, draagende goude appelen; aan de ſlinker zyde is Spanje verbeeld, onder de gedaante van een Vrouwe die met een muur' kroon gehuld is, en met greetigheid van deze goude appelen plukt; achter haar leeſt men deze woorden :

Uno avulſo, non deficit alter aureus.

Schoon zy 'er eene plukt, ontbreeken 'er geen andren.

Aan de rechter zyde van den boom vertoond zich Hercules, uitgezonden door den Koning Eristheus, om deze koſtbaare vruchten te bemachtigen, en den Draak te dooden, die, volgens de fabel, aan de voet van den boom deze vruchten bewaakte; achter Hercules waren deze woorden geplaatſt.

Alcides domito, rapit aurea poma dracone.

Alcides dood den draak, en rooft de gulden applen.

Op het bovenſte van de Poort der doorgang vertoont zich de ſmiſſe van Vulcanus, waarin hy op

op zyn aambeeld goud en zilver ſmeed, zynde onder het zelve deze woorden uitgedrukt.

Aurum potentius ictu fulminis.

Het goud is vermogender dan het treffen des blixems.

En wat laager leeſt men deze vaerzen:

Argenti locuples, aurique Peruvia venis,
In formes quas larga ſolet transmittere gazas.
Mulciber artifici, propero ſacrare moneta:
Aureaque Hesperio, producere fulmina Regi.

Peru, dat zo veel gouds teelt in zyn ingewand
Stelt d'ongevormden ſchat aan Mulciber ter hand,
Op dat hy voor ons volk een ryke munt vervaardig';
En gouden blixems vorm' de vuist des Konings waardig.

Aan de zyde dezer ſmiſſe zyn bergwerkers geplaatſt, graavende in goude aders: onder deze myn ziet men het volgende vaers.

Regi ſuccreſcit, redivivo vena metallo.

Het levende metaal groeit aan tot 's Konings dienſt.

Aan de ſlinker zyde bevinden zich mede myngravers, die bezig zyn met het naſpooren van zilvere aders, waar onder zich deze ſpreuk vertoond.

Labor omnia vincit improbus.

Onvermoeide arbeid overwint alles.

Aan ieder zyde van de Poort der doorgang is een nis geplaatst, waar in men werktuigen gewaar word die tot de munt betrekkelyk zyn, boven de zelven zyn nog twee andre nissen, waar van men in de rechterzydsche een Gryzaart ziet, rustende op een omliggende en uitstroomende kruik, de rivier *Cordorillo* verbeeldende, en het beeld van de andre nis, de rivier van *Maragnon*; brengende deze twee vloeden, die in de Indië onder de Heerschappy der Spaansche Koningen geleegen zyn, goud en zilverzand voort.

ELFDE EERE-POORT.

De Aarts-Hertog Ferdinand deze Poort doorgetrokken zynde, kreeg de laatste Eere-Poort in het gezicht, die van een samengevoegde bouworde was vervaardigd geworden, zynde 55 voeten hoog, 34 breed, en naby de intrede der St. Michiels Abdye ter nedergesteld; volgens het plan van RUBBENS, ten koste van de genoemde Abdye opgerecht.

Het groote Schildery verbeeld Hercules Ephebus, die over zyn levenswyze raadpleegt, hy is op zyn Romeinsch gekleed, met een leeuwenhuid overdekt en een knods in de hand; aan zyn zyde bevind zich Venus met een lachend gelaat, die hem dringt den weg naar wellust en vermaaklykheden in te slaan; Vader Liber, gehuld met wyngaards ranken bevind zich by Venus, slaande zyn

arm

arm om den rug dezer Godinne, terwyl hy in de andre hand een bloemenkrans houd; Cupido tast met zyn rechter hand naar de knods, en met zyn linker naar den mantel van Hercules, gebruikende geweld om hem te verplichten zyn moeder te volgen: aan de andre zyde neemt Pallas Hercules onder de armen, doende poogingen om hem naar den Tempel van Deugd en Glorie heenen te voeren, die zich in het verschiet van 't stuk op een' berg vertoond.

Op den weg die naar den Tempel leid vertoonen zich verscheidene gedrochten, en een Sphinx, zinspeelende op de moeilykheden tothet te bovenstreeven van ondeugden om tot deugd en glorie te geraaken: het gedrocht Sphinx is, volgens de fabel en de uitlegging van AUSONIUS *in gryphoternario*, een drievoudig lichaam, dat het hooft en de borst van een maagd, de vleugels van een vogel, en de klaauwen van een leeuw heeft: drukkende zich de schryver aldus in de volgende vaerzen uit.

Terruit Aoniam volucris, leo, virgo triformis
Sphinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puellæ.

't Drievormig Sphinxgedrocht, dat vogelsvlerken draagt,
En Leeuwenklaauwen, en 't gelaat heeft eener maagd....

Onder het Schildery leest men: *Herculi Ephebo.*
En wat laager deze vaerzen:

Ardua saxoso, virtutibus semita clivo

Calcatur, Fernande, tibi: malesuada Voluptas
Pellitur, auspiciis fidæ ductuque Minervæ.
J felix comitante Dea: sic itur ad astra.
Hinc te, sublimi quæ pendet Adorea templo,
Herculeoque manet, non impar fama labori.

Het pad der deugd, hoe steil het ook naar boven gaat,
Legt voor u Prins! op dat uw voet het nooit verlaat':
Minerv', die door haar macht de wellust heeft verdreven,
Zal onder haar geleide u naar 't gestarnt doen streven.
Wat glorieteken worde eerlang voor u gesticht,
Op dat uw roem voor dien van Hercules niet zwicht!

De Ridder RUBBENS heeft dit zinnebeeld in deszelfs uiterste kracht gevolgd, neemende zyn Koninglyke Hoogheid voor den Hercules Ephebus, die de wellust verachtende, zich door Minerva naar den Tempel van de deugd en glorie geleiden laat: de bestreedene gedrochten op de weg naar den Tempel; betekenen de oproerigen en afvalligen, in den slag van Nortlingen overwonnen.

Op het bovenste dezer Poort zyn des Prinsen wapens geplant, omslingert door verscheidene palmen en lauwrieren, in een groote kroon doorvlochten zynde die tot dekking dezer wapens dient, welken door twee Engelen onderschraagd worden die standaarden draagen, welkers toppen lauwer kransen-dekken, waar in men de letteren van F. en P. gekruist vind gesteld: wat laager op de uiterste eindens rusten Sphinxgedrochten, zynde onder de wapens dit vaers gesteld.

Ar-

Ardua per preceps, gloria vadit iter.

Verheven roem gaat langs een ruuw en moeilyk pad.

Het achterfte gedeelte dezer Poort was van dezelve bouworde, hoogte, en breedte, en in dezelfde gedaante, als het voorfte aanzien verfierd, uitgezonderd het Schildery, dat Bellerophon, gezeten op een vliegende Pegafus, verbeelde, hebbende een helm op het hoofd, en doorfteekende met zyn fpeer het gedrocht Chimera, dat uit een afgryfelyke poel fchynt voortekomen, RUBBENS heeft alhier de Chimera in de gedaante van een woedenden leeuw afgemaald, hebbende een flangenftaart die met de bek aan het einde geplaatft is, waarmede hy fchynt Bellerophon bytende te keer gaan. Dit zinnebeeld is even zo betrekkelyk tot de overwinning voor Nortlingen, als tot de zegenryke intrede des Prinfen in de Nederlanden om aldaar de oproerigheid te verdelgen; en 'er de gerustheid, den koophandel, en gevoelens van den Roomfchen Godsdienft onder de ingezetenen in 't gemeen te beveftigen. RUBBENS heeft deeze gefchiedenis uit het zesde boek der *Iliade* van *Homerus* getrokken, en vergelykt den doorluchtige Prins met Bellerophon, zoon van Glaucus, Koning van Egypte, die de Chimera ter nedervelde, en door deze roemruchtige daad, zyn landen van de angftvalligheden verlofte, die dit monfter aldaar federt veele jaaren reeds had aan-

aangebragt. Onder dit Schildery waren deze vyf vaerzen geplaatſt.

Flexibus aligeri deluſa, & cuſpide fixa,
Ut cœcidit magno ſub Bellerophonte chimera,
Haud ſecus invicto, Fernandi robore dira
Concidit hereſios rabies : delapſoque celo
Unanimes tandem, junget concordia Belgas.

Gelyk Bellerophon met onweerſtaanbre macht,
De gruwzaame Chimeere in 't einde t' onderbracht,
Zo word de kettery, die bron van onze plagen,
Door d'onverwinbre kracht van Ferdinand verſlagen.
En hy, als van omhoog bekroond met Godlyke eer,
Herſtelt den ramp des lands, en ſchenkt ons de eendracht wêer.

Na dat nu de Doorluchtige Prins deze laatſte Poort bezigtigd had, nam hy zyn verblyf in de St. Michiels Abdy, alwaar by zyn intrede zich de Abt aan 't hoofd zyner geeſtelyken vertoonde, die, na een aanſpraak in de latynſche taal te hebben verricht, de Prins in de binnen vertrekken geleide, alwaar deze door JACOBUS HEDELHEER, Penſionaris der ſtad Antwerpen, uit naam van den Magiſtraat [die aldaar tegenwoordig was] en de inwoonders der ſtad, met een Redenvoering wierd verwelkomt.

BE-

BEZOEK VAN DEN PRINS FERDINAND AAN RUBBENS.

Geduurende zyn Hoogheid de ſtad Antwerpen met zyn hooge tegenwoordigheid vereerde, behaagde het denzelven de Kerken en Fabrieken te bezichtigen, als mede de Veſtingwerken, op bevel van de Prinſeſſe Maria, Koninginne van Hongaryen, gebouwd, ten tyde zy, uit naam van haaren Broeder Keizer Karel den Vyfden de Nederlanden beſtierde.

Insgelyks wilde zyn Koninglyke Hoogheid den grooten Alexander van Macedoniën naarvolgen, die vermaak nam in aan den beroemden Griekſchen Apelles een bezoek te geeven, en vereerde onzen Ridder Rubbens met dezelfde gunſt, doch by ongeluk vond zich de Apelles der Nederlanden door de Jicht overmeeſterd, 't welk hem buiten ſtaat ſtelde om zyn Hoogheid van de Keizerspoort tot aan de St. Michiels Abdye te paard te verzellen, waar toe hy door de Magiſtraat verzogt was (welke poſt nu door den eerſten Burgemeeſter, den Ridder Robert Tucher in zyn plaats was waargenomen geworden) beroovende hem dit ongemak om de opgerichte Eere-poorten, waar van hy zelve Bouwmeeſter en Schilder was, te kunnen beſchouwen.

Zyn

Zyn Koninglyke Hoogheid verluſtigde zich zo aangenaam in het onderhoud van RUBBENS, dat dezelve geduurende een aanmerkelyken tyd by hem vertoefde, beſchouwende ter zelver tyd zyn *Pantheon*, dat met Schilderyen van de beroemſte meeſters, met antique ſtandbeelden, medailles, onixen, cornalynen, agaten, en één groot getal andre zeldzaamheden ryk was opgeſierd.

Zulk een ongemeen bezoek was het eerſte niet waarmede de Ridder RUBBENS zo byzonder vereerd was geworden, dewyl in den maand van Juny des jaars 1625 de Aarts Hertoginne ISABELLA, hem met haare hooge tegenwoordigheid te Antwerpen vereerde, by haar' terugkomen van Breda, verzeld zynde van haar eerſten ſtaats-dienaar en Generaliſſimus de Marquis DE SPINOLA, en van den Prins SIGISMUNDUS van Polen.

Deze Princeſſe kwam toen zegepraalende te rug, hebbende deze ſtad onder haar gehoorzaamheid gebragt, na een belegering, en tevens zeer hardnekkige verdediging van tien maanden min twee dagen.

De Koninginne van Vrankryk, MARIA DE MEDICIS, by welke RUBBENS niet onbekend was, zo wel door zyn verblyf te Parys, om de Schilderyen der Gallery van haar Paleis te voltooijen, als toen deze Prinſes naar Bruſſel was gevlugt, om redenen hier te vooren gemeld, trekkende in 't jaar 1631 door de ſtad Antwerpen om zich naar Holland te begeeven, kon zich mede niet onthouden

den den Apelles der Nederlanden in zyn schilderkamer te bezoeken, om zich nog eens met dezen man van verhevene begaaftheden te onderhouden, en om de zeldzaamheden van zyn kabinetten te beschouwen.

Daarenboven was 'er nimmer een reiziger van aanzien, 't zy Prins, Heer, Liefhebber of Wysgeer, door Antwerpen trekkende, die verzuimde een bezoek by den Ridder RUBBENS afteleggen, als aan een wonder der natuur en der weetenschappen.

KARAKTER EN LEVENSWYZE VAN RUBBENS.

De geheele waereld verwonderde zich over de grote eerbewyzen waarmede RUBBENS in den loop van zyn leven begunstigd was, door zo veele Prinsen en Prinsessen, die zich een gevoelig vermaak in zyn onderhoud verschaften, zowel om de verdiensten zyner welspreekendheid in verscheidene taalen, en gegronde letterkennis, als zyn doordringendheid van geest in alle soorten van weetenschappen en staatszaaken.

Maar wanneer men de eerste oorzaak dezer gelukkige vereeniging van begaafsheden wil navorschen, is het niet moeijelyk om 'er door de ontknooping zyner opvoeding, de oorspronk van te doen doorstraalen op welke zyne waardige ouders byzonderlyk hebben willen waakzaam zyn, en hem

de

de liefde tot het Opperwezen, zyn evenmensch, de fraaije letteren, het waare punt van eer, de vroomheid, en alle Christelyke en zedelyke deugden inteboezemen.

Ten anderen worden de goede zeden, zo ook de verdienstelyke deugden als ondeugden der ouderen, zeer lichtelyk door de kinderen aangenomen, want zo zy goede voorbeelden in staat zyn te kunnen mededeelen, en inscherpen het geen een goede opvoeding betreft, is het ontwyffelbaar dat hunne zorgen zullen beloond worden door het uitwerkzel hunner begeertens.

JAN RUBBENS en zyne gemalinne waaren deze ouderen, en in staat om deze grootsche gevoelens het hart van PETRUS PAULUS RUBBENS in te prenten, dewyl zy zelven die bezaten en voorbeeldelyk aankweekten: aldus is het niet zwaar te begrypen dat de zoon niet alleenlyk uitmunte door de grondbeginselen der opvoeding, maar ook door de geduurige aankweeking van alle deze deugdelyke eigenschappen, zo wel van den tyd zyner jongelingschap als tot in zyn ryper jaaren naar het voorbeeld zyner ouderen, welkers voetstappen hy zo stiptelyk naarvolgde, dat hy zich daardoor een gegronde kennis verkreeg van de gewyde, ongewyde, en fabelachtige geschiedenissen, die hem tot een algemeene weetenschap op leidden.

Zyn keuze voor het penseel boven den Tabbert openbaarde zich in weinig tyds door zyn werk-

werkzaamen geeſt zo krachtig, dat in een ouderdom van drie-en-twintig jaaren zyne werken die zyner beide meeſters voorby ſtreefden.

Zyn gunſtig voorkomen, zyn edele en gemakkelyke handelwyze, zyn geleerdheid, en de heerlykheid van zyn penſeel, baanden hem den weg tot de gunſten van den Paus, den Koning van Spanje, den Koning van Engeland, de Aarts Hertoginne ISABELLA, en van verſcheidene andere Prinſen die zyn perſoon om zyne zedelyke deugden en weetenſchappen als een bovennatuurlyk voortbrengſel beſchouwden, zich in 't byzonder vermaakende met hem tegenwerpingen te doen, om daar door weder zyne welſpreekende antwoorden, en verſtandige bewysredenen te ontfangen.

De Ridder RUBBENS was van een ſchoone geſtalte, zyn houding vorſtelyk, het beloop van zyn aanzicht regelmaatig gevormd, zyne wangen waren rood, zyne hairen kaſtanjebruin, de oogen ſchitterend, doch van een getemperd vuur, hy had een lachend uitzicht, een gunſtig en inneemend voorkomen, en een gemakkelyken inborſt; hy was aangenaam van omgang, zyn handelwyze in alles deftig, en gemaatigd, welſpreekend en overtuigend, de toon van zyn ſtem bevallig, zo dat alle deze vereenigde verdienſten hem natuurlykerwyze beminnelyk maakten by alle de geenen die hem naderden.

Wanneer hy bezig was met ſchilderen, ſprak hy zonder moeite met de geenen die hem in zyn ſchilderkamer kwamen zien, zonder echter zyn

ſchilder-ezel te verlaaten, ondertuſſchen verleende hy zich niet gemakkelyk aan een ieder, onderhoudende geen beſtendige vriendſchap, dan met geleerden, ſchrandere geeſten, en eenige goede Schilders, welken hy aanzette en bad hem dikwyls te komen zien, om over wetenſchappen, ſtaats-zaaken, en de ſchilderkunſt te ſpreeken.

Hy onderhield een ſtipte briefwiſſeling, met verſcheidene Miniſters, en Heeren van het Hof der Infante IZABELLA, als ook van den Koning van Spanje, en wel voornaamentlyk met den Hertog d'OLIVAREZ, eerſte en begunſtigde Staatsdienaar van genoemde Majeſteit; zelfs met den Marquis DE SPINOLA, LEGANEZ, ATOIA, en verſcheidene andere Heeren van genoemde Hoven, als ook met 'slands Geleerden, waar van de brieven voor het grootſte gedeelte in cyffer waren geſchreven.

Niettegenſtaande het uitwendige van zyn huis een plaats van verkwiſting en goede ſier aankondigde, was echter alles aldaar byna als in een klooſter geregeld: geen overdaad vond 'er plaats, levende hy ſlegts als een gemeen burger van Antwerpen: de buitenſpoorigheid en het ſpel waaren van hem verbannen; hy had zig een geregelde wyze van leven voorgeſchreven, verdeelende de uuren van den dag zo wel voor zyn verſchillende bezigheden, als voor de vermaaken zyner uitſpanningen.

In den vroegen morgen begon hy zyn dagwerk met Chriſtelyke grondbeginſelen, door zyne gebeden

den tot den Almachtigen te richten en in eenige kerk zyner nabuurſchap by de eerſte mis tegenwoordig te zyn, van welke gewoonte hy zich zulk een naauw bepaalde wet had gemaakt, dat hy 'er nimmer in nalaatig was dan door zyne jicht-kwaalen, waarvan hy dikwyls wierd aangevallen en welkers kwaadaartigheid naarmaate van zynen ouderdom vermeerderde.

Uit de kerk gekomen zynde vatte hy het penſeel op, of tekende, zo als het de voorvallende gelegenheden vorderden, hebbende altyd een loontrekkend perſoon by zich om de werken van PLUTARCHUS, VIRGILIUS, HOMERUS, of andere Schryvers, die hy naar zyn' ſmaak uitzocht, met een luide ſtem voor hem op te leezen. De gewoonelyke tafel voor zyn perſoon was zeer eenvoudig [hoewel 'er geen keur van ſpyzen ontbrak] uit vrees dat hem de dampen van het vleeſch zouden beletten zyn gewoonlyk werk te verrichten, of voor het minſt met even zo veel gemak als des morgens te kunnen bezig zyn: welbereide tafelen, of de wyn, of het ſpel waren nimmer de voorwerpen zyner ſmaak; de eenigſte bekoorlykheden van zyn hart beſtonden in niets dan in zyne gewoonlyke bezigheden, namentlyk het ſchilderen, het tekenen, de boeken, en zyne wandelingen in den avond, en wanneer hem het ſlegte weer dit laatſte niet toeſtond, verluſtigde hy zich met het beſchouwen zyner Gedenkpenningen, Cornalynen, Onixen, en andre koſtbaare zeldzaamheden, waarvan zyn kabinet ryker voorzien

was dan die van verſcheiden Mogenheden, waarom ook deze ryke verzameling wierd aangezocht, en na zyn dood gekogt door PHILIPS DEN VIERDEN Koning van Spanje met verſcheidene ſchilderyen van zyn penſeel.

Hy bragt gewoonlyk den namiddag door met werken tot vyf of ſes uuren, volgens de ſaizoenen, waarna hy om zich een uitſpanning, en zyn lichaam de noodige beweeging te verſchaffen, een ſchoon ſpaanſch paard beſteeg, welkers moedigheid hem een byzonder vermaak aandeed; hy bezat in zyn ſtal verſcheidene dezer paarden, alsook van andere raſſen en landen, waar van hy zich na zyn keuze bediende, ook om naar dezelven te ſchilderen, wanneer het zyne werken vereiſchten.

Zyn gewoonlyke wandeling was in de Voorſteden of op de Stads-wallen; by zyn wederkomſt vond hy dikwyls tot zynent eenig goed vriend om den avond aangenaam met hem door te brengen, en door een uitgezogt en deftig onderhoud, iets tot de vermaaken van zyn' avondmaaltyd by te brengen.

Onder zyne goede vrienden telde men den Heer ROCKOX, een man van een groote vroomheid en beleezenheid, die geduuriglyk in den kring der Schepenen en als eerſte Burgemeeſter der ſtad Antwerpen, plaats had; maar de onafſcheidelyke vriendſchap die RUBBENS had verbonden met GASPAR GEVAERTS Rechtsgeleerde, Raad, en Hiſtorie-Schryver van den Koning FERDINAND DEN DERDEN was meer kenbaar, en

wierd met meerder yver onderhouden dan met eenige zyner andere vrienden, vermaak neemende in zyn gemakkelyke handelwyze en beminnelyk karakter, waarby gevoegd was zyne gegronde kundigheden, in de gewyde en ongewyde geschiedenissen, en fraaije letteren: deze was gebooren te Antwerpen in 't jaar 1593, en in dezelve stad tot Geheimschryver aangesteld na zyn wederkomst uit Parys, alwaar hy zyn jeugd in de beoeffening der studiën had doorgebragt geduurende een' aanmerkelyken tyd; het allerheerlykste gedenkstuk dat hy ons heeft nagelaaten. Is zyn beschryving der eerepoorten in de latynsche taal, en met vaerzen opgehelderd die in een Virgiliaansche styl zyn geschreeven, en waar van zich RUBBENS gedeeltelyk bediende tot versiering zyner zegeboogen by de intrede van den Prins FERDINAND van Oostenryk te Antwerpen in 't jaar 1635. Het Pourtret van GEVAERTS, in een ouderdom van 30 tot 35 jaaren verbeeld, en door RUBBENS geschildert; bevind zich thans by den Baron ROOSE, te Antwerpen. GEVAERTS is hier zittende en schryvende verbeeld; by hem op de tafel ziet men een antiek borstbeeld geplaatst. De prent naar het zelve is van Pontius yzer, en heeft tot tytel: *Gasparus Gevartius &c.*, hoog 10 duim, breed 7 duim.

RUBBENS kunst was, om zo te spreeken, als zyn afgod aantemerken, echter wierden de letteren niet verzuimd ten tyde wanneer hy niet te veel door zyn werk was gedrongen; door het leezen

van Hiſtorie-Schryvers, en Dichters was hem de latynſche taal zodanig eigen geworden, dat hy de zelve even zo goed als zyn moedertaal ſprak; ja hy had zulk een gelukkig en beoeffend geheugen, dat hy zevenderlye taalen in de uiterſte volmaaktheid ſprak : zelfs had zyn beleezenheid, de uitvoering zyner gedachten voor zyne Schilderyen zodanig bevoorrecht, dat hy zyne ordonnantien met potlood op het papier, even zo vaardig daar heen trok, als of hy een brief van ſlegts een regel of zes, of van weinig aangelegenheid ſchreef; en zyn luchtige hand voerde het penſeel zo vaardig over zyne Schilderyen, door het juiſt aanleggen der zekere tinten, dat hy in eenen dag meer werk afmaakte, als onze hedendaagſche Schilders in drie weeken zouden kunnen voortbrengen.

Zyne ordonnantiën waren gegrondveſt op de gebeurteniſſen der geſchiedenis die hy in hun waare weezen voorſtelde; zyne zinnebeeldige ordonnantiën waren even zo krachtig als uitdrukkelyk, zonder het overtollige of het te bekrompene 'er in te plaatſen; bezittende hy het vermogen van tot het juiſte punt der plaatſing ieder beeld te vertoonen, in het welke het ſcheen of hy het werkende leeven en het waare der gebeurteniſſen van de geſchiedenis, als ingeblaazen had.

Zo hy zelden in de ſtad bezoeken gaf, was het niet uit hovaardy, of dat hy door een ydele glorie, of door eigenliefde was opgeblaazen, of door een beweegreden van zyn groot fortuin; maar alleenlyk door een welgegronde ſtaatkunde, en aanmer-

merking van zyn karakter, als Hoveling en Kabinets-Raad; integendeel ontfing hy zeer beleefdelyk degeenen die hem kwamen zien, en wel vooral Vreemdelingen, Liefhebbers, Schilders, en Geleerden.

Ondertusschen kon hy zich niet onthouden van tyd tot tyd Schilders te gaan zien die hem verzochten hunne werken te komen beschouwen, aan welken hy, met de goedheid van een' vader, zyne gevoelens mededeelde: ook verachte hy nimmer iemand van zyn beroep, maar moedigde hen aan, en zelfs wanneer zy het hem verzochten gaf hy zich de moeite hunne werken te *retoucheren* en hen te onderrichten.

Niettegenstaande RUBBENS een schoone verzaameling van prenten en tekeningen van beroemde Italiaansche meesters, en van zyn eigen hand naar voornaame Schilders bezat, en dat hy een menigte antiquiteiten en medailles had vergaard, had hy echter te Rome en elders gemagtigdens, om hem, 't geen hem nog ontbrak, te bezorgen; zelfs gebruikte hy aldaar tekenaars en kunstkenners, waarmede hy een geduurige briefwisseling onderhield; dit geschiede echter niet uit ydele begeerte om het getal zyner kunst-stukken te vermenigvuldigen, maar alleenlyk om zich daar van voor zyne studiën te bedienen. Zyn *Correspondent* of gemagtigde te Rome was FRANCISCUS DU QUESNOY, geboortig van Brussel: deze beroemde beeldhouwer heeft voor de Kerk van het Vaticaan, een pronkstuk van beeldhouwery gesneden,

verbeeldende den Apostel St. Andreas; ook ziet men te Rome nog verscheidene uitmuntende kunststukken van zyn beitel: Schoon RUBBENS in de twee laatste jaaren zyner dagen, een geheel afgezonderd leven leide ter oorzaake zyner ongesteldheden, en niet meer zo als voorheen briefwisseling met zyne vrienden onderhield, kon hy echter den laastgemelden niet vergeeten, gelyk het blykt door een brief, dien hy, kort voor zyn dood, aan hem schreef, waar uit men ontdekt met welk een yver en drift hy, ten opzichte der kunst zich uitlaat, en welk een verrukking hem bezield, wanneer hy den verdienden lof aan den gemelden QUESNOY geeft; gelyk men in dezen brief zien kan.

Waarde Vriend! ik kan u de verplichtingen die ik u heb, niet uitdrukken voor de modellen dien gy my gezonden hebt, als ook voor de afgietsels dier twee verwonderlyke kindertjes, waarmede gy het epitaphium van M . . . . . in de Kerk van l'Anima hebt opgesierd: 't is de kunst niet, maar de natuur zelve, die men in dit marmer zo tederlyk, als vol van leven vind uitgedrukt. Wat zal ik zeggen van de algemeene en welverdiende loftuitingen, die gy u hebt verworven door het standbeeld van den St. Andreas, dat gy de waereld hebt medegedeelt? Uw roem, en uw vermaardheid, waarde Vriend, spreiden zich uit over onze geheele natie. Zo myn ouderdom, en een wreede jicht die my verslind, my alhier niet

op-

ophield, ik vertrok op het oogenblik, en zou die, zo verwonderingswaardige zaaken met myne eigen oogen willen gaan beſchouwen. Maar dewyl ik my dit genoegen niet kan verſchaffen, hoop ik voor 't minſt dat te ervaaren van u wederom haaſtelyk onder ons te zien : en ik twyffele niet dat ons waarde Vaderland zich niet te eeniger tyd beroemen zal van de werken waarmede gy het zult verryken. Gave den Hemel dat dit gebeurde alvorens de dood, die wel haaſt zal komen om my voor eeuwig de oogen te ſluiten, my het onuitſpreekelyk vermaak ontroofd om de wonderwerken te beſchouwen, vervaardigd door die kunſtige hand, dewelke ik kusſe uit den diepſten grond van myn hart.

Was getekend, *Pietro Paulo Rubbens.*

Zyn oogmerk te Rome, en elders, was zeer byzonder, dewyl werkende naar deze ſchoone Schilderyen, waar van de onderwerpen uit de geſchiedenisſen, of uit de grootſte Dichters getrokken waaren, hy onder zyne tekeningen vaerzen en aanhaalingen uit de ſchryvers en dichters, waar van zich deze Schilders bediend hadden, byvoegde, waar van men na zyn dood een groote menigte heeft gevonden.

BELLORI, een tydgenoot van RUBBENS, bekrachtigd dit aangehaalde in zyn boek, dat tot tytel voerd : *les Vies des principaux Peintres modernes*, alwaar hy zegt, nooit eenig Schilder aangetroffen te hebben die zo verſtandig en werkzaam

zaam was als RUBBENS: als ook van een boek gezien te hebben, waarin deze groote man met de pen had getekend, alle de driften der ziel, daaden, en beweegingen; getrokken uit de gewyde, ongewyde, en dichtkundige gefchiedeniffen, waarvan zich de befte Schilders hadden bediend, en wel voornamentlyk RAFAËL D'URBINO.

Vindende hy in dit boek gevechten, orkaanen, liefdens-gevallen, ftrafoeffeningen, moorden, bezwymeniffen, met één woord alles wat de gebeurteniffen van het leven, en de menfchelyke daaden kunnen opleveren, uitgedrukt: ook befchouwde hy nog in het zelve tekeningen naar Antique ftandbeelden, basrelieven, befchouwingen over de optica, [gezichtkunde] Perfpectiv [Doorzichtkunde] Anatomie [ontleedkunde] Proportien [evenredigheden des menfchelyken lichaams] lichten, fchaduwen, en bouwkunde; voor het grootfte gedeelten met vaerzen en aanhaalingen verrykt.

RUBBENS was in alles zodanig van zyn kunften doordrongen, dat hy even zo fpoedig in 't fchilderen als in het tekenen was, het welk dan ook zo veele fchetfen als groote ftukken heeft voortgebragt, en dewyl zyne modellen of fchetfen alleenlyk zyne eerfte gedachten waren, vind men dikwyls eenige kleine veranderingen in zyne groote Schilderyen.

Zyn manier tot het vervaardigen der fchetfen was zeer verfchillende; dewyl men uitvoerige, middelmatig bewerkte, en zeer luchtige van hem vind. Zyne beftuitgevoerden zyn die, dewelken

naar

naar het leeven zyn geſchilderd. Alle deze verſchillende handelwyzen zyn ſlechts voortbrengſelen van de ruimte of bekrompenheid van tyd tot het werken, of zyn geſchikte gemoedsgeſteldheid en ſmaak.

Van tyd tot tyd vond hy meer behaagen in de afweezenheid van het Hof en Schilderkamer, om eenige geruſte dagen te genieten op zyn Kaſteel, den Steen, tusſchen Brusſel en Mechelen gelegen; echter was hy aldaar nooit zonder bezig te zyn, zo wel in de letteren als in het ſchilderen, want juiſt in deze eenzaamheid heeft hy het grootſte gedeelte zyner landſchappen geſchilderd, zynde hem de keuze van gezichten in deze plaats voordeeliger dan in de nabyheid van Antwerpen, want in den omkring van zyn Kaſteel deed zich een veel grooter verſcheidenheid van voorwerpen op, door bergen, bosſchen, vlaktens, verſchieten en alle de eigenſchappen van een fraai landſchap volgens de ſchoone natuur.

In het jaar 1636 trok de Heer GEORGE GELDORP, een Schilder, te Londen woonachtig, door Antwerpen, met een Commiſſie van een inwoonder der ſtad Keulen, belaſt zynde om RUBBENS een Schildery van zyn penſeel te verzoeken, moetende het zelve eenige gebeurtenis uit het leven des Apostels Petrus verbeelden, zonder hem de hoogte en breedte van het ſtuk medetedeelen, en vertrok verders naar Londen.

RUBBENS ziende, dat hy het verzochte ſtuk niet zou kunnen onderneemen, doordien hem de juiſte maat

maat ontbrak, dacht in het vervolg niet meer aan het verzoek dat men hem had gedaan; maar op den 30 Juny des jaars 1637 zond hem genoemde GELDORP een brief om te verneemen of het bestelde stuk nog op zyn ezel, of alreeds voltooid was?

Op de ontfangst dezes antwoorde RUBBENS den genoemden Geldorp, met den volgenden brief.

Myn Heer.

Ik heb my niet kunnen begrypen door welk toeval men te Londen een Altaarstuk zou nodig hebben. Zo het andersints voor Keulen mogt zyn, zo als gy my te kennen geeft, waarom zend men my dan de maat niet toe, zonder welke ik niet beginnen kan? en of schoon men my dezelve toezend, heb ik echter de eer U by dezen te herhaalen, dat de tyd tusschen ons bepaald, op anderhalf jaaren tyds moet vastgesteld blyven om uwen Meester met smaak en gemak te kunnen bedienen, behalven ook dat zich de verkiezing van het onderwerp naar de grootheid van het Stuk dient te schikken; want sommige ordonnantien munten meer uit in een groote dan middelmaatige ruimte, het geen het ontfangen der maat en het verkiezen van onderwerp zal uitwyzen: zo het aan myn keuze stond, zoude ik voor myn vermaak de marteling dezer Heilig verbeelden; naamentlyk alwaar hy zich

zich met de beenen in de lucht en het hoofd nederwaards bevind aan een kruis vastgenageld te zyn, volgens de geschiedenis, het geen zeer voordeelig om uittevoeren zou zyn, echter alles volgens myn zwak vermoogen; doch ik laat in alle gevallen de keuze aan het behaagen van die geene die het bekostigen zal: ik hebbe een zeer byzondere neiging voor de Stad Keulen ter oorzaake dat ik aldaar ben gebooren en opgetrokken tot aan het tiende jaar van myn Ouderdom, en hebbe dikwyls gewenscht dezelve nog eens weder te zien, echter vermoede ik dat my de moeijelykheden van de reize en myne bezigheden my hier in tot hinderpaalen zullen verstrekken, zo als dezelven doen aan andere voorwerpen myner begeerte. Ik beveel my van ganscher harte in uwe goede gunsten, en ben voor altoos. Was getekend P. P. RUBBENS, gedagtekemd den 25. July 1637.

Het volgende jaar schreef genoemde Geldorp aan zyn vriend den Heer LIMENS, woonachtig te Keulen, hem zyn nieuwsgierigheid betuigende om te weeten of RUBBENS hun het bestelde stuk reeds had toegezonden? biddende om naar het zelve by den Schilder te verneemen, ingevalle het nog niet te Keulen was aangekomen.

De Heer LIMENS voldeed aan het verzoek van zyn vriend, en deelde RUBBENS de order mede dien hy van GELDORP had ontfangen om hem naar den staat van dit Schilderwerk te onder-

dervraagen: maar RUBBENS in plaats van LIMENS te antwoorden, zond zyn brief aan GELDORP en ſchreef hem het geen hier volgt.

Myn Heer,

Ik heb van den Heer LIMENS *vernoomen dat gy van den ſtaat van het Schildery het welk ik voor een uwer vrienden te Keulen onder handen heb, gaarne wenſchte onderricht te zyn, ik heb de eer U te melden, dat het zelve reeds veel gevorderd is, hoopende dat den uitſlag daar van zal zyn aantemerken als een der beſte Stukken van die geenen die nog uit myne handen zyn gekomen, waar van gy uwen Vriend vrijelyk kunt onderrichten, echter zou het my geenſints lief zyn van tot de voltooijing overyld te worden, ja zelfs verzoeke ik dit aan myn beſcheidenheid en gemak overtelaaten, op dat de uitwerking met ſmaak geſchiede, want of ſchoon ik als overlaaden ben met werk, behaagt en nodigt my ondertuſſchen dit onderwerp meer dan alle andere ſtukken dien ik onderhanden heb. Ik hebbe aan den vriend van Keulen niet geſchreeven, dewyl ik hem niet kenne, ten anderen ſchynt het my toe dat het beter geld als alles door u geſchied. Ik beveel my oprechtelyk in uwe gunſten, en ben voor altoos &c.* Was getekend PIETRO PAULO RUBBENS, gedagtekend den 2. April 1638.

Het Schildery, waar van deze twee brieven mel-

melding maaken, is een der beſte voortbrengſelen van Rubbens penſeel; het zelve bevind zich in het groote altaar der Parochiaale Kerk van St. Pieter, te Keulen, verbeeldende de marteling van den Apoſtel Petrus. Men kan duidelyk zien dat deze Schilder 'er tyd aan te koſten gelegt, en het met groote ſmaak uitgewerkt heeft, ingevolge zyn eerſten brief, en dat hy wel geſlaagd heeft in het onderwerp dat hy zelve had uitgekoozen, want hy heeft den zieltoogenden Martelaar op zulk een natuurlyke wyze uitgedrukt, dat dit ſtuk de verwondering in den Liefhebberen opwekt; de wreedheid der beulen is in de uiterſte levendigheid verbeeld, de zwier der hoofden uitvoerig gepenſeelt, en de aangenaamheid en zilverachtige helderheid van toon heerſchen door het geheele ſtuk.

Men zy onderricht dat na dit ſchoone ſtuk werks geenerlei prent te vinden is.

Dit pronk-juweel wierd in het jaar 1716. door den Prins Willem van Neuburg, Keurvorſt van de Paltz met ſterk aanhouden verzocht, om daar mede deszelfs heerelyke gallery te Duſſeldorp optepronken; echter heeft het verkoopen daar van nimmer zyn beſlag gehad, ondanks de groote geldſommen die 'er voor zyn aangeboden geworden.

Deze twee brieven zyn hier bygevoegd, tot opheldering der gevoelens van verſcheiden liefhebbers, waarvan 'er ſommige voorgeeven, dat

dit

dit ſchoone ſtuk aan genoemde Kerk door RUBBENS zou geſchonken zyn, tot dankbaarheid om dat hy aldaar den Doop heeft ontfangen; en wêer anderen houden ſtaande dat dit een gift was van iemant uit het geſlacht van JABACH, te Keulen woonachtig. Dit laatſte vermoeden is wel het waarſchynelykſte om dat, door de bewysſtukken van de verdeeling der goederen, tuſſchen RUBBENS erfgenaamen, het blykt dat dit Schildery, in 't jaar 1641. nog in zyn ſterfhuis was, wanneer het op 1200 guldens brabantſch geld wierd geſchat, en door een' gemagtigden van den Heer JABACH, een Keulenaar, met deze ſom betaald, zonder ooit eene andere opheldering van deszelfs beſchikking te hebben gehad.

Maar dewyl dit geſchil tuſſchen den Liefhebberen onbeſliſt bleef, heeft men de waarheid door uitwyzende aantekeningen, hier vooren gemeld, willen doorgronden, als ook door een verklaaring van den Prieſter der genoemde Parochie waar in hy zegt dat na de rekeningen en papieren van zyn Kerk te hebben doorbladerd, hy echter niet heeft kunnen ontdekken, door welk geval dit Schildery is in zyn Kerk gekomen: het is, daarenboven, door deze twee voornoemde Brieven genoeg beweezen dat dit Schildery niet van RUBBENS zyde geſchonken was, dewyl het nog in zyn ſterfhuis gevonden wierd, daar het ook door een gemagtigde van den Heer JABACH wierd betaald, die 'er mogelyk door een derde hand,

hand, een vereering aan de Kerk zal gemaakt hebben: men kan niet twyffelen dat, zo RUBBENS zelve over dit ſtuk had mogen beſchikken, hy het zelve nooit tot aan zyn' dood zou bewaard hebben, maar door zyn geneegenheid voor de Stad Keulen, het by zyn leeven aan genoemde Parochie gezonden hebben, om tot een geſchenk ter eeuwiger gedachtenis te dienen, en tot een byzonderen eerbied voor dezen Tempel, in welke hy door het Heilige bondzegel des Doops der Chriſtenheid was ingelyfd geworden.

De begeerte, door RUBBENS in zyn brief, gedagtekend den 25 July 1637, betuigd, om nog eens zyn geboorteplaats wedertezien, wierd ongelukkiglyk gedwarsboomd, door de pynlykſte aanvallen van jicht, waarvan hy, ſedert de onderneeming van dit Schildery, wreedelyk wierd gefolterd, en wel zodanig, dat dit kwaad in dien tyd reeds ongevoeliglyk zyne krachten begon te doorknaagen: wanneer echter by tuſſchenpoozen hem zyne pynen het minſte drukten, noodigde zyn werkzaame geeſt hem uit om zich te vermaaken met kleine ſtukjes op het ezel te ſchilderen, kunnende zich niet meer overeindſtaande houden tot het uitvoeren van groote ordonnantien; ook kon zyn reeds beevende hand zich niet meer onthouden van een Schilderſtok tot ſteunſel te gebruiken, door dien zyn ſterke geſteltenis zeer begon afteneemen.

DOOD VAN P. P. RUBBENS.

De Ridder RUBBENS, dat wonder der natuur, en de Apelles van zyn eeuw, hebbende de twee laatste jaaren dat hy op de waereld was, een smertelyk leeven met zich gesleept, door de allerlevendigste folteringen van podagreuse pynen, door welke zyne krachten by aanhoudenheid afnaamen, en die van dag tot dag gevaarlyker wierden door de verdubbelingen van koorts; zo dat men klaarblykelyk zag, dat de onverbiddelyke dood alreeds haar schaar wette, om den draad van zyn leven aftesnyden, dat tot het einde toe zo nuttig voor zyne Vorsten en derzelver onderdaanen, als roemruchtig voor zich zelven was geweest; bezweek eindelyk onder de heftigheid van een verheffende jicht-vlaag, geevende met een godvruchtige onderwerping zyn ziel weder te rug aan zynen Schepper, het welk geschiedde binnen Antwerpen, op den 30 Mei des jaars 1640. in een ouderdom van 63 jaaren en 11 maanden.

De Weduwe RUBBENS, die de Karakters van Ridder en Kamerheer, als ook de goude Sleutel van den Koning van Spanje en de Aarts-Hertogen ALBERTUS en ISABELLA, waar mede haar waarde gemaal, om bewezene diensten aan zo veele Mogenheden, was veröerd geworden, luister wilde byzetten, deed hem met veel pracht en

en plechtigheid ter aarde beſtellen, om hem haare laatſte bewyzen van tederheid te betuigen.

Deze buitengemeene begraafenis geſchiede in de Collegiaale en Parochiaale Kerk van St. Jacobus te Antwerpen: zyn lyk wierd voorgegaan door de Geeſtelykheid van het Capittel der Kathedraale, en door die van de Collegiaale Kerk van St. Jacobus, als ook van alle de Bedelordens; ter zyden het lyk ſtapten zestig Weeskinderen, houdende elk een aangeſtooken fakkel in de hand; de achterſtoet beſtond uit de nabeſtaanden; waar achter de leden der Regeering, die der Schilder Academie, de Adel, de Kooplieden, en voornaamſte der Burgery volgden.

Het groote choor benevens deszelfs altaar waren van de eene tot de andere zyde met zwart fluweel behangen, het welk de familie bekoſtigd, en van deze ſtoffe zulk een aanzienlyke menigte ſtukken bezorgd had, dat zo hier als door andere zaaken, de plechtigheden der begraafenis, met even zo veel pracht als die van eenig ander groot hoveling wierden ter uitvoer gebragt.

Het lichaam van den overledene wierd achter het genoemde groote choor ter aarde beſteld, alwaar de Weduwe RUBBENS een Kapel deed bouwen om tot een praalgraf en gedenkteken voor haaren waarden gemaal als ook haar geheel geſlagt te verſtrekken; ook deed zy in hetzelve een altaar oprechten, met een Schildery van het penſeel des overledenen verſierd, en op het ge-

bint een wit marmer beeld ſtellen, verbeeldende de Maagd der zeven ſmerten, alle deze giften aan de moeder van den Zaligmaaker toeëigenende.

Mevrouw RUBBENS weinig tyds na de begraafenis van haaren waardigen echtgenoot, de goedheden der geëerden ſtoet, die tot de plechtigheid der ter aarde beſtelling was behulpzaam geweeſt, erkennen willende, zond aan de Magiſtraat, de twee Capittels, de Bedelordens, en Schilder-Academie een ſomme gelds tot dankbaarheid, voor hunne vriendelyke begeleiding.

De onderwerping aan den Goddelyken wil, welke RUBBENS, geduurende zyn ſmertelyke ziekte die hem ten graave ſleepte, deed blyken, doorgriefde en ſtichte alle de harten der geenen die by hem tegenwoordig waren allergevoeligſt; ook kan men zeggen dat zyn dood een getrouw Schildery van zyn leven opleverde, dewyl de vaste duurzaamheid zyner Godsvrucht de grondſlag van zyn hart en van zyn karakter gevormd had.

Ook beſtond nog het getrouwe Schildery van zyn leven in zyn voorbeeldelyke aankweeking van den waaren Godsdienſt, zyn rechtzinnige en beſchaafde geeſt, zyn doordringend oordeel, een voorkomende zachtheid, een zedige gemeenzaamheid, die hem de grootheid van zyn fortuin ſcheen te hebben doen vergeeten; met een woord, deze zeldzaame verzaameling van Chriſtelyke, zedelyke, natuurlyke deugden en weetenſchappen, hebben

ben hem tot het allerbeminnelykſte en wonderbaarſte voorwerp gemaakt welkers verlies even zo de harten der Vorſtem, welker gunſten hy verdiend had, met de gevoeligſte ſmerten doorgriefde, als van die geenen die hem nooit genaderd waren.

Hy liet door zyn afſterven zyn beminnelyke Vrouw en vyf Kinderen na, dewelke waren, FRANÇOIS, die Raadsheer van den Souvereinen Raad van Braband was; KLARA EUGENIA, getrouwd aan PHILIPS VAN PARYS, Heer van Merxhem &c.; ELISABETH, aan N. LUNDEN; CONSTANTIA ALBERTINA, Geeſtelyke Dochter; en PETRUS PAULUS, Prieſter.

Men zy onderricht dat deze vyf Kinderen van zyn tweede Vrouw HELENA FORMENT waren; zynde die van zyn eerſte Vrouw, reeds op zich zelve gezeten, namentlyk ALBERTUS en NICOLAAS, welke eerſte Secretaris der Geheimen Raad, en de tweede Heer van Rameijen was.

Het algemeene gevoelen vergiſt zich doorgaans met te gelooven, dat de Schilder RUBBENS tot driemaalen toe is gehuuwd geweeſt; het zal beter onderricht worden zo het in deze geſchiedenis in aanmerking neemt dat hem zyn tweede Echtgenoote overleefd heeft.

De bedruktheid, en de gevoeligheid van dit verlies waren niet alleen op de aanzichten der voornaamſten, maar ook op die van alle ingeze-

tenen der ſtad Antwerpen uitgedrukt ; de Armen verlooren hunnen weldoener, de Edelen zyn beminnelyk onderhoud, de Geleerden hunnen medebroeder, en de Schilders hun onderwyzer en voorſtander.

De Hoven van Madrid en Bruſſel waren door dit afſterven niet minder ter neêrgeſlagen, ziende zich derzelver Prinſen beroofd van een' getrouwen en onveranderlyken Dienaar, die door zyn zeldzaamen en verhevenen geeſt, aan zyne Vorſten en hunne Staaten, ſpreekende bewyzen van zyn oprechten yver, en zyne waarachtige verknogtheid aan hunne belangens gegeeven had, en die in ſtaat zou zyn geweeſt dezelven by verdubbeling te herhaalen, had de Voorzienigheid niet door deszelfs ondoorgrondelyke raadsbeſluiten hem in een veel glorieryker Hof willen plaatſen.

Na het afſterven van RUBBENS, wierd de geleerde GEVAERTS, die een harte-vriend van den overledenen was geweeſt, door de Familie verzocht om het Graffchrift voor zyn Lyktombe op te ſtellen, doch niettegenſtaande dit wierd volvoerd en ingeleverd, is de plaatſing daar van in vergeetenheid gebleeven ſedert het jaar 1640. tot 1755. wanneer de Heer JAN BAPTIST VAN PARYS, toen Kannonik van de Collegiaale Kerk van St. Jacobus te Antwerpen, en Kleinneef van den Overledenen, door zyn Grootmoeder en Moeder, meer yverende voor de gelukkige nagedachtenis en den luiſter zyner Voorou-

ouders, deze *Inscriptie* in genoemde Kapel deed ſtellen, welke dus luid:

PETRUS PAULUS RUBENIUS, EQUES,
Joannis, hujus urbis Senatoris filius,
Steenii Toparcha,
Hic ſitus eſt.
Qui inter cæteras, quibus ad miraculum
excelluit, doctrinæ, hiſtoriæ priſcæ,
omniumque bonarum artium
& elegantiarum dotes,
non ſui tantum ſeculi, ſed & omnis ævi
Apelles dici meruit,
atque ad Regum, Principumque amicitias
gradum ſibi fecit.
A Philippo quarto, Hispaniarum,
Indiarumque Rege,
inter Sanctioris Conſilii Scribas adſcitus
& ad Carolum I. magnæ Britanniæ Regem,
Anno 1629. *delegatus,*
Pacis inter eosdem Principes mox initæ
fondamenta feliciter poſuit.
Obiit anno ſalutis 1640.,
30 *Maji Ætatis* 64.
Hoc monumentum, a clariſſimo Gevartis
olim Petro Paulo Rubenio conſecratum,
a Poſteris huc uſque neglectum, Rubenia
Stirpe maſculina jam inde extincta,
hoc Anno 1755, *poni curavit*
R. D. Joannes Baptiſta Jacobus van Parys,
hujus Eccleſiæ Canonicus, ex matre
& avia Rubenia nepos.

Hier ligt begraven
PETRUS PAULUS RUBBENS,
Ridder, Heere van den Steen, &c.

 Zoon

Zoon van
JOANNES RUBBENS,
Raad dezer Stad;
dewelke, onder andere voortreffelyke hoedanigheden,
als kennisſe van
Geleerdheid, aloude Hiſtorien,
en andere nutte Kunſten,
niet alleen den Apelles van zyn' tyd,
maar ook van de oudſte tyden af mag genaamd worden,
en zich de vriendſchap van Koningen en Prinſen
heeft verworven.
Door PHILIPS den Vierden,
Koning van Spanje en beide de Indiën;
is hy aangeſteld tot Geheimſchryver
van deszelfs geheimen Raad;
En aan KAREL den Eerſten,
Koning van Groot-Brittannie,
in den jaare 1629. afgezonden zynde,
heeft hy de beginſelen gelegt van een' Vrede,
door de beide Vorſten
kort daar na beveſtigd.
Hy is Overleden den 30 Mei 1640,
in het 64ſte jaar zyns Ouderdoms.
Dit Gedenk-ſtuk
weleer door den beroemden GEVAERTS
ter onſterfelyke gedachtenis van
PETRUS PAULUS RUBBENS
vervaardigd.
En door de nakomelingſchap tot dus verre
verwaarlooſt,
zynde ſedert dien tyd
de Mannelyke Stam van RUBBENS
geheel uitgeſtorven,
heeft de Eerwaarde Heer
JOANNES BAPTISTA JACOBUS VAN PARYS,
Kanonik van deze Kerk,

eem

een afstammeling van Moeders
en Grootmoeders zyde,
van het geslagt van RUBBENS
dit alhier doen nederstellen,
in den jaare 1755.

De Ridder BULLART, den dood van PETRUS PAULUS RUBBENS verstaan hebbende, stelde te zyner eere nog een ander Graftschrift op in de volgende vaerzen:

Ipsa suos iris, dedit ipsa aurora colores,
Nox, umbra, titan, lumina clara tibi
Das tu Rubenius, vitam mentemque figuris,
Et perte vivit lumen, & umbra color.
Quid te Rubeni, nigro mors funere volvit?
Vivit, victa tuo, picta colore rubet.

De nacht en daagraad, zon en schaduw, regenboog,
En 't helder licht, deez' zyn 't, die u haar kleuren leenden;
En 't was of 't leven zelf in uw tafreelen toog,
Zo dra zich licht en bruin met uw paneel vereenden.
ô RUBBENS! waarom of de dood u overwon?
Zy bloost, dat uw penseel haar overwinnen kon.

Men vond in het Kabinet van RUBBENS, na zyn' dood, zes goude ketenen met medailles, waarmede hy door aanzienlyke Vorsten was vereerd geworden; behalven nog een hoedband met diamanten en andre kostbaare gesteentens versierd, ook verscheidene diamanten ringen van groote waarde, en andre ryke juweelen, welken alle geschenken waren van Koningen en Prinsen.

Hoe groot ook RUBBENS liefde voor de Schilderkunst was, heeft hy echter het genoegen niet mogen hebben van te zien dat een zyner vier Zoonen neiging betoonde voor dit edele beroep; ondertusschen beval hy in zyn Testament, dat, zo iemant zyner Kinderen zich in het schilderen bevlytigde, ja zelfs zo eene van zyne Dochters zich in den Echt verbond met een Persoon aan deze schoone Kunst verknocht, die alsdan bevoorrecht zou worden met alle zyne tekeningen, prenten, schetsen, en alles wat tot zyn Schilderkamer betrekkelyk was; doch men heeft in het vervolg van tyd gezien dat deze uiterste wil zyn begeerde uitwerking niet gehad heeft, maar dat deze geheele kostbaare verzaameling is verdeeld geworden en verstrooid geraakt.

Men vond nog in het sterfhuis over de 300 stuks Schilderyen, zo wel van beroemde Italiaansche, Vlaamsche en Hollandsche Schilders, als van zyn eigen Penseel; behalven nog de snydsels in Yvoor, zeldzaamheden van Berg-kristal, antique en moderne Penningen, Oostersche Agaaten, Onixen, Cornalyne en andere vreemde kostbaarheden.

Het jaar na zyn' dood wierd zyn Weduwe te raade, alle deze Schilderyen en Zeldzaamheden te verkoopen, zelfs had zy alrede gedrukte Catalogussen doen uitdeelen, waardoor zy tevens den juisten Verkoopdag bekent maakte.

Dit ontwerp wierd door den raad der geheele

Familie belet, en wel zodanig dat deze openbaare verkooping nooit wierd ter uitvoer gebragt, maar men besloot deze stukken tot een beter gelegenheid in het sterfhuis te bewaaren, en dat men dezelven by voorraad door drie kenners zou doen schatten, om 'er in 't vervolg de daar op gestelde waarde voor te vraagen aan den geenen, die, 't zy uit hoofde van Commissie, of uit eigen vermaak, eenige stukken verlangden te koopen: de drie persoonen, tot deze schatting gemagtigd, waren FRANS SNEIJERS, Schilder; JAN WILDENS, Schilder; en N. MOERMANS, Plaatsnyder.

Weinig tyds daarna deeden zich eenige gemagtigdens op van de zyde des Keizers, van den Koning van Poolen, van den Koning van Spanje, en van andere Prinsen, als ook van eenige byzondere persoonen, en wel met zulk een greetigheid dat de voornaamste stukken der Catalogus in weinig tyds verkocht waren: wat het Kabinet van Medailles en reeds genoemde andere Zeldzaamheden betreft, werd deze geheele schoone en ryke Verzameling, aan den gemagtigden van PHILIPS DEN VIERDEN, Koning van Spanje, verkocht, behalven nog een groote menigte Schilderyen.

Niettegenstaande de openbaare verkoping dezer Schilderyen geen voortgang heeft gehad, zullen wy echter, tot genoegen der Liefhebberen, de Copy van dezelve Catalogus hier by voegen, dus luidende:

C A-

ÇATALOGUS

Van Schilderwerken en Rariteiten, dewelken te Antwerpen, in de maand van Mei 1641. verkogt zullen worden, in het ſterfhuis van den Heere P. P. RUBBENS, *Ridder en Heer van den Steen, &c.*

N. 1. Een Magdalena, door *Titiaan.*

2. De Zaligmaker, houdende de Waereld, door *denzelven.*

3. Een groote Tekening verbeeldende den Martelaar Petrus, waar van het ſtuk in de St. Jans en Paulus Kerk te Venetien te zizien is, door *denzelven.*

4. Het Pourtret van Titiaan, door *hem zelven.*

5. Het Pourtret van Karel den Vyfden, door *denzelven.*

6. De Maagd Maria, door *denzelven.*

7 en 8. Twee verſchillende Chriſtus-troniën, die men denkt van *Titiaan* te zyn.

9. Een Hoofd van Magdalena, door *Titiaan.*

10. Een Tekening met Paarden, door *denzelven.*

11. Een Pſiché met een Vles in de hand, door *Titiaan geretoucheert.*

12. Een Tekening verbeeldende een Hoofd dat achterwaards gekeerd is, door *Paulo Veroneſe.*

N. 13.

N. 13. Een ſchoon Mans Pourtret, met een bonte rok bekleed, door *Tintoret.*

14. Het Pourtret van Tintoret, door *hem zelven.*

15. Het Pourtret van een Venetiaan, door *denzelven.*

16. Item een ander, door *denzelven.*

17. Een Tekening, verbeeldende Maria Hemelvaart, door *denzelven.*

18. Een dito, het laatſte Oordeel verbeeldende, door *denzelven.*

19. Een Pourtret het welk men oordeelt van *Rafaël* te zyn.

20. Een Heilige Franciscus, door *Mutiano.*

21. Een Venetiaanſche Bruid verzeld met haare nabeſtaanden, door *Paulo Veroneſe.*

22. Een St. Helena, die men denkt van *Paulo Veroneſe* te zyn.

23. Het Pourtret van eene Venetiaanſche Vrouw, door *denzelwen.*

24. Het Pourtret van eene Dame met een Hondtje, door *denzelven.*

25. Een Tekening met zwart en wit, door *denzelven.*

26. Een Landſchap met de geſchiedenis van Pſiché, door *Paulo Bril.*

27. De Gevangenneeming van Chriſtus, door *Spagnolet.*

28. De Maaltyd van Belzaſar, door *denzelven.*

29. Het Pourtret van eene Italiaanſche Dame.

30. Het Pourtret van den Hertog d'Urbino.

N. 31.

N.31. De Val van Phaëton, door *Pietro Perugino.*

32. Ceres in een Nacht verbeeld, door *Elshamer.*

33. Een Landſchap, rond formaat, door *denzelven.*

34. Maria Boodſchap, door *denzelven.*

35. Judith, door *denzelven.*

36. Een doode Chriſtus, na *Correggio.*

37. Een Mans-Pourtret, door *Palma.*

L Y S T

Der Schilderyen door den Heer P. P. RUBBENS, *in Italië, Spanje, en elders geſchilderd, naar* Titiaan *en andre groote Meeſters.*

38. Het Pourtret van den Cardinaal Hipolito de Medicis.

39. Het Hoofd van een Jongen met een zwarte Muts op.

40. Een Jongelings Hoofd.

41. Het Pourtret van een Venetiaanſch Edelman.

42. Adam en Eva.

43. Caliſto.

44. Actéon.

45. Venus en Adonis.

N. 46.

N 46. Europa.
47. Venus en Adonis op een bed.
48. Venus zich ſpiegelende, hebbende Cupido by haar.

De volgende zyn naar Titiaan.

49. Keizer Karel de Vyfde.
50. De Keizerin Eleonoor, zyn Gemaalinne.
51. Dezelven beide, op een Doek.
52. De Keizer Ferdinand, gewapend.
53. De Hertog van Alva.
54. De Hertog Jan Frederik van Saxen.
55. Philippus, Landgraave van Heſſen.
56. Izabel d'Eſté, Hertoginne van Mantua.
57. Dezelve, in 't zwart gekleed.
58. Alfonſus d'Eſté, Hertog van Ferrare.
59. Franciscus Sforzia, tweede Hertog van Milanen.
60. Andreas Gritti, Doge van Venetie.
61. Philippus II. Koning van Spanje, tot de Voeten toe uit verbeeld.
62. Ydiaques, Geheimſchryver van voornoemden Koning.
63. Het Pourtret van een Onbekenden.
64. De Dwerg van genoemde Koning.
65. 66. 67. } Poutretten van drie Venetiaanſche Hovelingen.
68. Het Pourtret van een Venetiaanſche Hofdame.

De

De volgende zyn naar andere groote Schildeirs.

N.69. Een ſlaapende Cupido, na *Guido Rhenii.*
70. Een Hoofd, naar *Tintoret.*
71.–75. Vyf ſtukken uit de Handelingen derr Apoſtelen, naar *Rafaël d'Urbino.*
76. De Pſiché, naar *Rafaël.*
77. Het Hoofd van den H. Joannes, naar *denzelven.*
78. Het Pourtret van Balthaſar de Caſtilllon. naar *denzelven.*
79. Keizer Karel de Vyfde met een helm op het hoofd, door *A. van Dyck*, naar *Titiaan.*
80. Een ſtuk uit de Handelingen der Apoſtelen, naar *Rafaël.*

De volgende 93 *Stukken zyn van Penſeel en Vinding door den Heer* P. P. RUBBENS.

81. Eenige vechtende Cupido's, zynde het onderwerp getrokken uit Philoſtratus.
82. Bachanaalen, Herders en Herderinnen, mede uit Philoſtratus getrokken.
83. Eenige naakte Nimfen en Satyrs.
84. De Maagd met St. Joris, en andre Heiligen, in een Landſchap, op Doek.

N. 85.

N.85. Andromeda naakt aan de rots geklonken, zynde de beelden levensgroote.
86. Een Magdalena, mede levensgroote.
87. Batseba by een fontein.
88. Drie Nimfen met eenige Satyrs.
89. Een Zwitser met zyn Minnares, verzeld van een Satyr; dit is een onafgemaakt werk en op paneel.
90. Een troep Zwitsers, die eenige Boeren dwingen hun tafel en geld over te geeven.
91. Bachus met een beker in de hand.
92. De drie Bevalligheden, naakt.
93. De Heilige Cecilia.
94. Een Herder zyn Herderin streelende.
95. Het Pourtret van Philips den goeden, Hertog van Bourgondië.
96. Het Pourtret van Karel den Stouten, Hertog van Bourgondië.
97. Het Pourtret van den Graaf Arondel.
98. Het Pourtret van den Marquis de Spinola.
99. Een Suzanna, op paneel.
100. Het Pourtret van den Arts Maierna.
101. Het Pourtret van den Prins Kardinaal.
102. Het Pourtret van een jonge Juffer, met een zwarte muts op het hoofd, en bloemen in de hand.
103. Een Dans van Italiaansche Boeren.
104. Een Kamp-gevecht in een Landschap.
105. Een Italiaansch Landschap met de ruïne van een Tempel, geplakt op paneel.

N.106. Een Landſchap, op paneel geplakt.
107. Het Poutret van Karel den Stouten.
108. Een Boſchgezicht waarin een Jagt by het aanbreeken van den dag is verbeeld.
109. Het Pourtret van Leonardo da Vinci.
110. Het Pourtret van eene Franſche Dame.
111. Een Landſchap, op doek geplakt.
112. Een Landſchap met Schaapen geſtoffeerd.
113. Het Pourtret van den Cardinaal Infant, in 't rood gekleed.
114. Het Pourtret van de Keizerin.
115. Het Pourtret van de Koninginne van Spanje.
116. Het Pourtret van den Koning van Spanje.
117. Het Poutret van den Hertog van Neuburg.
118. De Fabel van Argus, op paneel.
119. Een Offerhande, na Elshamer.
120. Het Pourtret van de Regeerende Koninginne van Vrankryk.
121. Angelica, ſlaapende met een Hermiet.
122. Het Pourtret van een jonge Juffer, met de armen kruiswyze over malkanderen.
123. Het Pourtret van den Koning van Spanje, met een hoed op 't hoofd.
124. Een Engelſche Hofjuffer.
125. Een oude Vrouw met een Jongen, in een avondſtond.
126. Het Pourtret van een Dame.
127. Het Pourtret van den Hertog van Buckingam.

N. 128. Het Pourtret van een Gryzaard.

129. Het Pourtret van een gewapend Man, met een rooden fluiër om.

130. Het Pourtret van een Dame, met een muts op het hoofd.

131. Een groot en natuurlyk Bosch, met de jagt van Athalante gestoffeert.

132. Een Natuurlyk Landschap, met het Escuriaal en deszelfs omliggend Landschap.

133, 134. } Twee Natuurlyke Landschappen.

135. Een groot en Natuurlyk Landschap, met kleine stoffagie.

136. Een groot Landschap met een Regenbui.

137. Een groote Zundvloed, met de geschiedenis van Baucis en Philemon.

138. Christus in het Kasteel van Emaus.

139. Romulus en Remus.

140. Een Mans Poutret, in het Turks gekleed.

141. De Roomsche Liefdaadigheid.

142. Een Boeren-gevecht naar een Tekening van den *Ouden Breughel.*

143. Bacchus, Venus en Ceres zich warmende by 't vuur.

144. Een Gekruiste Christus.

145. Het Pourtret van een Juffer in een duitsche kleeding met een hondje.

146. Het Pourtret van den Aarts-Hertog Maximiliaan.

147. Een Dronken Bacchus.

N. 148.} Twee Pourtretten van den Koning van
149.} Tunis, naar *Antonio More.*
150. Een groot Landſchap, op paneel geplakt.
151.} De Pourtretten van de Aarts-Hertogen
152.} Albertus en Izabella.
153. Een Boer en Boerin met eenig Wild, door *Paulus de Vos.*
154. Een Hartejagt.
155. Een St. Joris te Paard.
156. Een Oorlogs-Held door de Overwinning gekroond wordende.
157. Een dronken Hercules.
158. St. Petrus en St. Paulus.
159. De Maagd van Orleans.
160. De Boetvaardige Zondaars, zynde een groot ſtuk.
161. Een Suzanna.
162. Een andere Suzanna.
163. Meleagar en Athalante op de jagt zynde.
164. Drie Nimfen met een overvloedshoorn.
165. De Aanbidding der Koningen.
166. Het Pourtret van de Koninginne, moeder van Vrankryk.
167. Het Pourtret van de Regeerende Koninginne van Vrankryk.
168. Pithagoras, zynde de Vruchten van *Snyers.*
169. De Verlooren Zoon in een beeſten ſtal.
170. Een dronken Silenus, met eenige Satyrs.
171.} Twee Landſchappen, op paneelen.
172.}

N. 173.

N. 173. Een Nacht.
174. Een Nimf en Satyr met een korf druiven.
N. B. A. Dido zich zelve doodende.

De volgende zyn van oude Nederlandſche, Hoogduitſche en Hollandſche Meeſters.

175. Een Vos, door *Albert Durer.*
176. Davids intrede te Jeruſalem met het hoofd van Goliath, door *Lucas van Leiden.*
177. Het Pourtret van Erasmus van Rotterdam, door *denzelven.*
178. St. Paulus en St. Antonius, Hermieten, door *denzelven.*
179. } De Pourtretten van *Jan van Eyk* en zyn
180. } *Vrouw.*
181. Het Pourtret van den Achtbaaren Beda, door *Hugues.*
182. Het Pourtret van den grooten Kapitein Gonſalve Fernandes de Cordua.
183. Een klein Pourtretje van *Holbeen*, in olyverf.
184. Een klein dito, in miniatuur.
185. Een dito, in dito.
186. Het Pourtret van een Koopman in juweelen, door *Quintyn Maſſys.*
187. Een Mans-Pourtret met een roode muts op 't hoofd, door *Willem Key.*
188. Een dito met een zwarte muts op 't hoofd, door *Bronzin.*

N. 189. De Geboorte Christi, door *Artus van Leiden.*

190. De Maagd Maria in een Landschap, door *H. Bles.*

191. De Vlugt naar Egypte, door den *Ouden Breughel.*

192. De Berg St. Godard, door *denzelven.*

193. De Dood van de H. Maagd, in 't graauw, door *denzelven.*

194. Een Bordeel, door *Artus van Leiden.*

195. } Landschappen, door den *Ouden Breu-*
196. } *ghel.*

197. Een Veeger, door *denzelven.*

198. Een Bedelaars Hoofd, door *denzelven.*

199. Een Pourtret, door *denzelven.*

200. Een Mans Pourtret met een groote neus, door *Hemseir.*

201. Het Poutret van den Cardinaal Granvelle, door *More.*

202. Het Pourtret van More.

203. De Cardinaal Granvelle, door *denzelven.*

204. St. Cecilia, door *Michiel Coxie.*

205. Een Landschap met de geschiedenis van St. Hubert, door *Artus de Hollander.*

206. Een klein stuk, zynde een Rechtspleging, door *van Wachelen.*

207. De Aflaating van het Kruis.

208. Item, door *Schorre.*

209. Het Pourtret van een oud Schilder.

210. Christus in Verzoekinge, door den *Ouden Breugel.*

N. 211.

N. 211. Eenige kleine Schuitjes, in waterverf, door *denzelven.*

212. Een Turks gevecht, door *denzelven.*

213. Een Landſchap, waar in een vuur brand, door *denzelven.*

214.} De Pourtretten van Frans Floris en zyn
215.} Vrouw, door *denzelven.*

216. Het Pourtret van Philip van Clever, Heer van Raveſtein.

217. Het Pourtret van een Kannonik.

218. Het Pourtret van een Prieſter, door *Frans Floris.*

219. Een Epitaphium met twee deuren, door *Artus van Leiden.*

220. Het Kaſteel van Emaus, door de *Zotte van Cleef.*

221. Een Landſchap, door *denzelven.*

222. Paris oordeel, door *denzelven.*

223. Een ſtuk in waterverf, door *Willem Tons.*

224. Het Pourtret van *Willem Key.*

225. Het Pourtret van *Jooſt van Cleef.*

226. Een Bordeel, door *Marten van Cleef.*

227. Een Goden Maaltyd, door *Bernard van Ryck.*

Tien Stukken door ANTONY VAN DYK.

228. De Geſchiedenis van Antiopé en Jupiter, hervormd in een Satyr.

N.229. St. Hieronimus met een Engel.
230. Een groote Hieronimus tot de kniën toe.
231. Een kleine Hieronimus.
232. De Gevangeneeming van Criſtus.

Men weete dat de Schilder-overleveringen, alom voor waarachtig onder de Schilders en Liefhebbers van Antwerpen aangenoomen, ons melden, dat deze zelfde Gevangeneeming van Christus, de gift is, die Antonie van Dyk, RUBBENS opdroeg, wanneer hy afſcheid van zyn Meeſter nam, alvoorens hy naar Italie vertrok, uit erkentenis der bewyzen van vriendſchap, waar mede hy hem geduurende zyn leeftyd als had opgehoopt; en in de tweede plaats om zyn volmaakte dankbaarheid te betuigen, voor het gezadelde Paard, het welke hem RUBBENS had geſchonken, om zyn voorgenoomen reis te volvoeren.

Ten anderen willen dezen zelfde overleeveringen, dat dit ſtuk zich nog tegenwoordig ten huize van den Heer DIERIXSENS te Antwerpen, bevind.

Dit ſtuk is in de hoogte, en de beelden zyn levensgroote geſchildert, de hoofden, als die van Chriſtus, en eenige Soldaaten, zyn van een verwonderlyke tekening; het koloriet is krachtig, en de klederen zyn breed en fraai geplooid: Het is door niets dan door het beeld van Malchus die zich met zyn lantaarn nedergeworpen, op de voorgrond van dit ſtuk bevind, dat men zou kunnen ontdek-

ken,

ken, dat dit ſtuk onmiddelyk, na dat deszelfs maaker het School van zyn Meeſter had vaarwel gezegt, geſchilderd was, anderzins voorſpelt de uitvoering der overige beelden reeds, tot welk een trap van Dyk zyn kunſt by zyn terugkomſt van zyn Italiaanſche reize zou hebben gebragt, het welk de ondervinding in 't vervolg van tyd bewaarheid heeft.

N.233. St. Ambroſius.
234. St. Martinus.
235. De Krooning van Chriſtus.
236. Het Hoofd van St. Joris.
237. Het Hoofd van een gewapend man.

De volgende Stukken zyn van moderne Schilders.

238. Een ſtuk in Waterverf, door *Willem Tons.*
239. Een Mand met Bloemen, Vruchten en Vogels, door *Frans Snyders.*
240. De Battaille van den Koning Sebaſtiaan van Portugal, door *Sebaſtiaan Francqs.*
241. De Verlooren Zoon, door *Simon de Vos.*
242. Eenig Gevogelte, door *A. Adriaanſens.*
243. Een Mand met Vruchten, door *denzelven.*
244. Een Landſchap, door *Wildens.*
245. Een Bloemenpot, door *Eykens.*
246. Een Mand, en Glas met Bloemen, door *denzelven.*

247. Een kleine Bloempot, door *denzelven.*

248. Een ſtuk zynde een weêrgâe tot dat der Auguſtynen, te Antwerpen, door RUBBENS.

249. De Maagd Maria in een bloemenkrans, door *denzelven.*

250. Een Feſton van Vruchten, met Bloempotten, door *Eykens.*

251. Een andere Feſton, door *denzelven.*

252.
253. } 2 Landſchappen door *Pieter Snyers.*

254. Een klein Landſchapje, door *van Schorre.*

255. Een klein ſtukje waar in de eene Blinden den anderen leid, door *Sebaſtiaan Francqs.*

256. Een Nacht, door *Pieter Snyers.*

257. Een Landſchap, door *Momper*, en geſtoffeerd door *Jan Breughel.*

258. Een Keuken waarin een Kattengevecht, door *Paulus de Vos.*

259. Een Muzyk van Vogels, door *denzelven.*

260. Een groote Zwynenjacht, door *F. Snyders.*

261. Een Bloemenpot, door *denzelven.*

262. Vruchten en Vogels, door *Paulus de Vos.*

263. Eenige Vruchten, door *Snyders.*

264. Kool en Raapen, door *denzelven.*

265. De Geſchiedenis van Uliſſes en Poliſemus, door *Jacobus Jordaans.*

266. De Geboorte Chriſti, door *denzelven.*

N. 267.

N. 267. Een Maagd Maria.

268. Een Bloem - feston, door *Daniël Zeghers.*

269. Diana op de Jagt, zynde de beelden van RUBBENS, en het Landschap van *Jan Breughel.*

270. Het Paradys, door *Jan Breughel.*

271. Diana van de Jagt wederkeerende, zynde de beelden daarvan door RUBBENS, en het Landschap door *Jan Breughel* geschilderd.

De volgende zeventien stukken zyn van ADRIAAN BROUWER.

272. Een gevecht van Dronkaards die elkanderen by het hair trekken.

273. Een Kroeg waar in eenige by 't vuur zitten.

274. Een Landschap waar in men het ziet weêrlichten.

275. Een Boeren Muzyk.

276. De Jaloersche Boer.

277. Een Gevecht, waar in de een den ander by de keel grypt.

278. Een Landschap.

279. Een Gevecht van drie Beelden, houdende een pot in de hand.

280. Een Temtatie van St. Antonius.

281. Een Boeren Muzyk by het vuur.

282. Een Luitspeeler.

N. 283.

N. 283. Een Landschap, waarin eenige dansende Boeren.

284. Een Boer met een glas wyn, en een kan in de hand.

285. Een Tabaks-kroeg.

286. Een Landschap, waar in een boer zyn schoen vast bind.

287. Twee Boeren, met de hoofden door een venster leggende.

288. Een Landschap in een Maanlicht.

Vervolg van moderne Meesters.

289. } Twee Batailles van *Palamedes*.
290. }

291. Een Landschap, door *Poelenburg*.

292. Een Landschap, door *denzelven*.

293. Een Temtatie van St. Antonius, door *Saghtleven*.

294. Een klein Landschapje met Beestjes, en eenige stukken Boeren huisraad, door *denzelven*, doch de beelden van RUBBENS.

295. Een Boerenhuis, door *denzelven*, en de beelden mede van RUBBENS.

296. Een Beeldje eenige Beestjes leidende, door *denzelven*.

297. Een Vrouwtje dat geliefkoosd word, door *denzelven*, de beelden van RUBBENS.

298. Een Dienstmaagd op een trap, door *denzelven*, zynde de beelden van RUBBENS.

N.299. Een Boer zyn hond eeten geevende, door *denzelven.*

300. Een Landſchap, door *denzelven.*

301. Een ander Landſchap, door *denzelven.*

302. Een Tinnen kan, door *de Vuyl.*

303. Een Tinnen kan en Zilveren Beker, door *denzelven.*

304. Een Beker, en twee Tafelborden, door *denzelven.*

305.} 306.} Twee Stuks, Zilver Vaatwerk, Glazen en Citroenen, door *Heda.*

307. Een Zee, door *Parſellis.*

308. Een Landſchap, door *Vleugels.*

309.} 310.} 2 Stuks met Schuiten, door *denzelven.*

311. Een klein Stil-leven, verbeeldende een Glas en eenige ſneeden Ham, door *J. van Es.*

312. Een Maaltyd, door *denzelven.*

313 Een Luizen-vanger.

314. Een School, door *Hals.*

315 Drie Doeken op paneel geplakt, verbeeldende de Triomfen van Julius Ceſar, na *Andreas Mantegna*, onafgemaakt, door RUBBENS.

316. Zes groote onafgemaakte ſtukken, de Belegeringen van Steden, Batailles en Zegepraalen van HENDRIK DEN VIERDEN Koning van Vrankryk, verbeeldende; geſchikt voor de tweede Gallery van de Konininne Moeder, te Parys, door *denzelven.*

N. 317. Een menigte Koppen, luchtig aangezet, op doek en paneel, zo van RUBBENS, als van *van Dyk.*

318. Een groote menigte Tekeningen en Schetsen van de aanmerkelykste stukken, door RUBBENS geschilderd.

319. Een menigte Copyen, naar de orgineele stukken van RUBBENS geschilderd.

L Y S T

Van Beeldwerken en Zeldzaamheden.

N. 1. Eenige Antique Hoofden van Marmer.

2. Een party moderne beelden &c.

3. Een Gekruiste Christus van yvoir, volgens de ordonnantie van RUBBENS gesneeden.

4. Een Venus van yvoir mede volgens de ordonnantie van RUBBENS gesneeden.

5. Een Mercuur van yvoir, gesneeden volgens de Tekening van RUBBENS.

6. Een yvoir Zoutvat, verbeeldende Zee Nimfen, Tritons, Kindertjes en Festonnen volgens de ordonnantie van RUBBENS.

7. Een Dans van Kindertjes, volgens de ordonnantie van RUBBENS in yvoir gesneeden.

8. Een Psiché, met Cupido slaapende, van yvoir, zynde het bed van Schildpads-hoorn, na de ordonnantie van RUBBENS.

N. 9.

N. 9. Adam en Eva, van yvoir gesneeden.
10. Een zeer schoon agaat Zoutvat.
11. Een Schoone Vaas van oostersche jaspis.
12. Eenige Vaazen van berg-kristal.
Item nog verscheidene andere Zeldzaamheden.

Men dient te weeten dat het grootste gedeelte yvoir Beeldwerk alhier genoemd, door LUCAS FAYDHERBE, geboortig van Mechelen, is gewrocht, hebbende in het School van RUBBENS geduurende eenige jaaren tekenen geleerd, en van de lessen zyn's Meesters zodanig voordeel weeten te trekken, dat hy, de Beeldhouwkunst omhelst hebbende, zich benaarstigde om het geen hem RUBBENS door zyne Tekeningen voorstelde, in yvoir ter uitvoer te brengen, en zelfs tot zulk een top van volmaaktheid, dat zyn Meester zyne werken waardig oordeelde in deszelfs kabinet te plaatsen.

Niettegenstaande het getal van 93 Schilderyen van RUBBENS hand, die men in deze opgegeeven Catalogus bevind, buitengemeen groot schynt te zyn, had ondertusschen zyn Weduwe verscheidene stukken te rug gehouden, met voorneemen om 'er zich niet van te ontdoen, uit zedigheid en schroom, om de groote naaktheid der beelden, waarmede derzelver ordonnantien waren te samengevoegd, vreezende kuische oogen en harten eenige ergennis te geeven door wellustige voorwerpen, en gelykvormig aan de schoonste natuur, die door on-

onbetaamelyke beſchouwingen de zuiverheid der ziele zouden hebben kunnen bezoedelen; zelfs verborg zy deze ſtukken in een afgezonderde plaats van haar huis, en was zelfs bedacht van dezelven aan het vuur opteofferen: de twee uitmuntendſte van deze ſtukken, waren vooreerſt een Bad van Diana, zynde daar in de beelden meer dan half leeven, en het andere met leevensgroote beelden, verbeeldende de drie bevalligheden.

Terwyl deze ſchroomachtige Vrouw in twyffel ſtond aangaande de uitvoering van haar ontwerp, liet zy zich echter door 't belang overhaalen, in het volgende geval: de Kardinaal de Richelieu van voorneemen zynde een Kabinet Schilderyen te verzamelen, en door de ſchoonheid der werken van RUBBENS in het Paleis der Koninginne, te Parys, bekoord zynde, wilde gaarne eenige ſtukken van genoemden Schilder koopen; doch eindelyk onverduldig geworden zynde, van 'er in Vrankryk niet van te kunnen vinden, zond iemand als gemagtigde naar Antwerpen, om zich naar het ſterfhuis van den Schilder te begeeven, of andere Kabinetten te doorſnuffelen, om iets ſchoons van dezen Meeſter opteſpooren.

De gemagtigde te Antwerpen aangekomen zynde, verſtond dat de familie de Schilderyen, waarvan in genoemde Catalogus melding is gemaakt, reeds verkocht had, en wel voornaamentlyk die van de hand des overledenen, gedeeltelyk aan Koningen en Prinſen, en gedeeltelyk aan Liefheb-

hebbers, maar eindelyk na de grootste navorschingen niets vindende dat zyn' last zou kunnen eer aandoen, wierd hy onderricht, dat Mevrouw RUBBENS nog eenige pronkstukken in een hoek van haar huis verborgen hield.

Deze nadere ontdekking verschafte de gemagtigden eenige gunstige gelegenheid, ten einde toegang by de Weduwe te verkrygen, die hem ook zeer heuschelyk ontfing, en het vermaak der beschouwing liet genieten, van deze stukken, die sedert de dood van haaren echtgenoot, als gevangen gehouden waren: de gemagtigde was zodanig ingenomen door de groote schoonheid dezer stukken, dat hy zich niet kon onthouden van ten eerste naar derzelver prys te vraagen, en wel voornaamentlyk naar die van het Bad van Diana; doch de Weduwe antwoorde hem hier op met een korte en ernstige beleeftheid, dat zy niet verkoos 'er zich van te ontdoen.

De gemagtigde deelde zynen Meester mede het geene hy te Antwerpen had gevonden, en gaf hem wel voornamentlyk bericht van het geen hy by de Weduwe had gezien, verheffende de byzondere schoonheid van het Bad van Diana, als een pronkstuk van den Schilder, en dat hy met sterk aanhouden had getracht haar tot het verkoopen van dit stuk over te haalen, doch dat zyne aanzoekingen altoos waren afgeslagen door herhaalde verontschuldigingen, van deze al te ontbloote naaktheden niet te willen verkoopen.

Van het oogenblik af aan dat de Kardinaal de Richelieu door zyn gemagtigden onderricht was geworden, van het geen hy had uitgekoozen, en dat de Weduwe tot het verkoopen van het verzochte ſtuk ſcheen onverbiddelyk te zyn, gaf hy hem laſt zyne aanzoekingen te herhaalen, en te trachten het zelve machtig te worden, tot welk een prys het ook zou mogen zyn.

Mevrouwe RUBBENS, wordende aan de eene zyde door den gemagtigden laſtig gevallen, en aan den anderen kant door haare beſchroomdheid te rug gehouden, verbeeldde zich eindelyk het middel gevonden te hebben, om zich van de bezoeken des gemagtigden te ontſlaan, naamentlyk van dit Bad van Diana voor dien tyd op een buitengemeenen hoogen prys te ſtellen, en 'er 3000 ſpaanſche kroonen voor te vraagen; doch de gemagtigde, die met een onbepaalden laſt hier in voorzien was, bediende zich van deze gelegenheid, om de Weduwe aangenaamlyk en edelmoedig te verſchalken, en vatte haar, op haare eiſch van 3000 kroonen, by 't woord.

De koop geſlooten en betaald zynde, wierd het Bad van Diana naar Parys overgebragt; de Kardinaal betuigde zyn volkomen genoegen over de keuze en de behendigheid van zyn gemagtigden, en was zodanig betoverd door de uitſchitterende ſchoonheid van het ſtuk, dat hy uit aanmerking der edelmoedigheid van Mevrouw de Weduwe, hem dit Schildery hebbende overgelaaten, haar een

een goud horlogie, ryk met diamanten omzet, tot een geſchenk toezond. Dit Schildery had de breedte van 6 en hoogte van 4 voeten franſche maat, zynde de beelden in het zelve een weinig grooter dan het halve leeven.

Het andere pronkſtuk van RUBBENS dat zich onder de te rug-gehoudene Schilderyen van de Weduwe bevond, de drie Bevalligheden verbeeldende, in levensgroote beelden, wierd aan den Koning van Engeland verkocht, na de verdeeling der goederen, tuſſchen de erfgenaamen en de Weduwe, wanneer zy hertrouwde met den Grave van BERGEYCK, die in het begin van deze eeuw voor PHILIPS DEN VYFDEN, Miniſter Plenipotentiaris in de Nederlanden was.

Men zy onderricht, dat men, door genoemde verdeeling, de ſtaat der nagelaatene goederen van den Schilder RUBBENS gezien heeft, en ontwaar is geworden, dat deze Schilderyen, zo die in genoemde Catalogus zyn vervat, als die, welken door de Weduwe eenige tyd waren te rug gehouden, voor een ſomme van twee-honderd tachtig duizend guldens Brabandſch geld zyn verkocht geworden.

OPGAVE DER MEESTE SCHILDERWERKEN VAN RUBBENS, ALS MEDE DER PLAATSEN EN STEDEN WAAR IN DEZELVE GEVONDEN WORDEN.

Het leeven van den menſch beſtaat ſlegts in eene kortſtondige verſchyning op het tooneel der waereld, en niet tegenſtaande de ſterkte van geeſt, en de neiging tot werkzaamheid, zich door een gelukkige en vaſte getemperdheid vind onderſteund, doet ondertuſſchen de tuſſchenkomſt van de ouderdom, hoe geſchikt ook voor bedaarde bezigheden, alles verzwinden gelyk een rook die door den wind word heenen gedreeven; want in 't algemeen genomen, word een menſch, die vyftig jaaren reeds achter den rug heeft, ligtelyk gewaar, dat de kracht van vinding en de levendigheid van geeſt, die hy in zyn jeugd bezat, ongevoelig traager in hunne werking worden, zelfs begint hy te voelen dat zyne bezigheden, hoe 'er ook aan gewoon, hem zwaar en zelfs verveelende voorkomen.

De Ridder RUBBENS echter heeft, door zyn gemaatigd en geregeld leeven, ſints zyn negentiende jaar tot aan het tweede jaar voor zyn' dood, het uitgehouden met werken en onophoudelyke ſtudiën, zo wel door zyne reizen, zyne bezigheden in Staatszaaken en afgetrokken ſtudiën, als vlyt in zyn Schilderen; het is te verwonderen, dat de-

deze werkzaame geest niet eerder onder het gewicht zyner verschillende onderneemingen is bezweeken; want daar is geen voorbeeld in alle de eeuwen (volgens het getuigenis van Bellori, in zyn verhandeling over het leeven der grootste hedendaagsche Schilders) dat een eenig Schilder zo veele groote en uitgebreide studiën in zich zou hebben vereenigd gehad, of zulk een ontzachlyk getal Werken voortgebracht, als de Schilder RUBBENS, offchoon ook anderen tot een hooger ouderdom geleefd hebben; maar men moet in aanmerking neemen, dat deze Schilder tot aan het twee-en-veertigste jaar zyns ouderdoms met dezelfde gemakkelykheid en vlugheid van geest, voor de ordonnantie, en verdienstelykheden van tekening en koloriet, gewerkt heeft, als in zyn geheelen levenstyd, hebbende hem de Hemel met een sterke en vaste gesteltenis bevoorrecht, welke gaaf hy nimmer heeft verwaarloosd door onhebbelyke verknochtheid aan den wyn en de vrouwen, onderhoudende op zulk een wyze, door zyn matig en geregeld leven, zyn penseel tot aan den tyd hier boven aangehaald.

Men is dus van de grootheid zyner kunst genoegzaam overtuigd, om staande te houden, dat zyne werken als fakkels zyn geweest, tot verlichting der Schilders die hem op het spoor hebben naargevolgd, en dat zyn penseel alle Hoven en liefhebbers van geheel Europa voldaan heeft; welke werken men dan met alle mogelyke beknopt-

 heid,

heid, voor zo verre men dezelve in alle oorden, alwaar zy zich bevonden, heeft kunnen naſpooren, zal aanwyzen; hier nevens kortelyke aanhaalende, welke tafereelen door de Graveerkunde in 't licht gebragt zyn.

IN DUITSCHLAND.

IN DE GALLERY VAN DEN KEURVORST VAN DE PALTZ TE DUSSELDORP,

N. 1. Een Laatſte Oordeel, van 18 voet hoogte en 13 voet breedte, zynde de beelden meer dan levensgroote.
De Prent naar 't zelve is in twee bladen, door Viſſcher gegraveerd, voerende tot tytel: Omnes enim nos manifeſtari &c.

2. Het Pourtret van de Koninginne Conſtantia: hoog 7, breed 4 voet.

3. Het Pourtret van Philips den vierden, Koning van Spanje.

4. Het Pourtret van Iſabella, Koninginne van Spanje, een weergâe tot het voorgaande.
Deze twee ſtukken zyn in Prent gebragt door J. Louys.

5. Het Pourtret van Sigismundus, Koning van Polen. *In Prent gebragt door Pontius.*

6. Diogenes, zoekende, met een lantaarn in de hand, op het midden van den dag, menſchen, op de markt te Atheenen.

N. 7.

N. 7. De Geboorte van den Zaligmaaker: hoog 14, en breed 8 voet.

8. De Vrede der Sabynen met de Romeinen, door de bemiddeling hunner Vrouwen: hoog 6, breed 8 voet.

9. Maria's Hemelvaart: hoog 13, breed 8 voet. *Naar dit ſtuk is een zeer ſchoone Prent, door Witdouck gegraveerd, zonder tytel of opdragt: dit ſtuk was voor dezen in de Kerk van* NOTRE DAME DE LA CHAPELLE *te Bruſſel.*

10. De Infant Kardinaal te paard: hoog 8, breed 9 voet: *gaat in prent uit door Pontius gegraveerd, voerende tot tytel*: Celi Progenus &c.

11. St. Michaël, de weêrſpannige Engelen ter neder werpende: hoog 13, breed 9 voet. *De Prent, die naar het zelve door Lucas Voſterman geſneden is, is ſchoon en komt zelden voor*: opgedraagen aan PHILIPPO IV. Rom. Hiſp. Regi &c.

12. Een Zwynen-jagt, zynde de beelden door RUBBENS, en de beeſten door *Sneyders* geſchildert. *Door P. Soutman in prent gebragt, welke tot tytel voert:* Masculam quicumque venationem &c.

13. De Nederdaaling van den H. Geeſt op de Apoſtelen: hoog 14, breed 9 voet. *Door P. Pontius in prent gebragt, de tytel is:* Animis illabere noſtris &c.

N. 14. Mars door de Faam gekroond wordende. hoog 6, breed 9 voet.

15. Een ſtervende Seneca, met het byſchrift: *Lucius Annæus Seneca. De Prent is door Voet gegraveerd.*

16. De Triomf van Silenus: hoog 6, breed 8 voet. *In prent gebragt door Bolswert, met den tytel:* Ebrietas mentis membrorumque &c. *zeldzaam en ſchoon.*

17. De Schaaking van Helena: hoog 6, breed 8 voet.

18. De Pourtretten van RUBBENS en zyn eerſte Vrouw, levensgroote.

19. Het Pourtret van Thuldenus, een Leuvens Rechtsgeleerde. *De prent naar het zelve, is door Coelmans gegraveerd.*

20. De H. Maagd en het Kindje Jezus.

21. Simſon en Delila. *Door Jac. Matham gegraveerd, en heeft tot tytel:* Qui Genus humanum &c.

22. De Dood van Germanicus.

23. Verſcheidene Kindertjes, Vrucht-feſtonnen draagende, zynde de vruchten van *Sneyders.*

24. Een Ruſtende Diana. *De prent naar het zelve is ſchoon en zeldzaam, en door Soutman gegraveerd;* opgedraagen *Suam Dianam &c.*

25. De Bekeering van den H Paulus. *Deszelfs prent is gegraveerd door S. A. Bolswert.* De opdragt: is Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo &c.

N. 26.

N.26. Het Pourtret van RUBBENS tweede Vrouw.

27. St. Michaël de zeven Hoofdzonden ter neder blixemende: hoog 9, breed 6 voet. *In prent gebragt door Gallée.*

28. Een St. Christoffel. *In prent gebragt door Remy Eyndhoudt; zeldzaam.*

29. De Nederlaag van Sennacherib.

30. Soldaaten die eenige Boeren brandschatten. *In prent gebragt door T. van den Wyngaarden.*

31. Latona.

32 Samuël, Saül zalvende.

33. Het Gevecht der Amazoonen *In prent gebragt door L. Vosterman; schoon en zeldzaam; en opgedragen:* Excellentissimæ Heroinæ Alathiæ &c.

34. Een Vrouwe Pourtret.

35. Een Landschap.

36. De Marteling van St. Laurentius: hoog 7, breed 5 voet. *De zeer schoone en zeldzaame prent, die naar het zelve door L. Vorsterman is gegraveerd, heeft tot opdragt* Pietate &c. *Dit Schildery was voor dezen in de Kerk van* NOTRE DAME DE LA CHAPELLE.

37. De Ontmoeting van Jacob en Esau: hoog 10, breed 8 voet. *In prent gebragt door P. de Balliu, en in laater tyd door Gaspard de Hollander, voerende tot tytel:* Ecce quam bonum & jucundum &c.

N. 38. Venus en Adonis: hoog 8, breed 6 voet. *In prent gebragt door G. Panneels.*

39. Magdalena, aan de Voeten van Chriſtus. *In prent gebracht door M. Natalis, ſchoon en zeldzaam, en voert tot tytel:* Acceptat Dominus Phariſea.

40. Een Silenus. *In prent gebragt door Soutman, getyteld:* Silenum patrem Bacchi &c.

41. Het Pourtret van een' Geeſtelyken.

42. Een Chriſtus aan het Kruis.

43. De Maagd Maria met een bloemenkrans omringd, zynde de bloemen van *Jan Breughel.*

44. Het Oordeel der Gelukzaligen.

45. Het Pourtret van den Kardinaal Infant. *In prent gebragt door Cornelis Gallée, getyteld en opgedraagen:* Sanctum Ferdinandum, Hiſpaniarum Regem &c.

46. Een Hoofd vun St. Hieronimus.

47. Schets van het Pourtret van den Cardinaal Infant.

48. Een Afnaating van het Kruis.

IN HET KABINET VAN DEN KEURVORST VAN DE PALTS, TE MANHEIM.

IN HET EERSTE KABINET.

N. 1. Job op den Misthoop, door zyn Vrouw gekweld wordende. *In prent gebragt door Lucas Vorsterman, schoon en zeer zeldzaam, en getyteld:* Homo natus de muliere. *Men weet dat dit de byna voltooide Schets is van het schoone stuk, het welk verbrand is, ten tyde der Bombardeering van Brussel, in de St. Nicolaas - kerk, van het welk men hier te vooren gewag heeft gemaakt.*

2. Een Oude Vrouwen hoofd.

3. Het Hoofd van een Jongeling: Deze twee stukken zyn van gelyke groote.

IN HET TWEEDE KABINET.

4. P. P. RUBBENS en zyn tweede Vrouw, als een Herder en Herderin gekleed.

5. Flora door een Nimf gekroond wordende, terwyl zich nog een andere vooraan met zes Kindertjes in een Bloemperk bevind. De beelden zyn van RUBBENS en het Landschap van *J. Breughel.*

IN HET DERDE KABINET.

N. 6. Het Laatste Oordeel, een uitmuntende ordonnantie: hoog 5, breed 3 voet.

IN HET KEIZERLYK KABINET, TE WEENEN.

1. De Byeenkomst van Ferdinand, Koning van Hongaryen, met Ferdinand, Infant van Spanje, voor Nortlingen.
2. Het Pourtret van RUBBENS, met de hoed op 't hoofd en de linkerhand op zyn degen, halver lyf te zien.
3. De Zwynen-jagt van Calidonie.
4. Eenige Riviergoden en Najaden in verscheidene groepen, op den voorgrond een krokodil en een tyger.
5. Een doode Christus, tusschen Maria en Joannes, halver lyf te zien.
6. Een Groep van vier Kindertjes, met een schaap speelende.
7. St. Ambrosius aan den Keizer Theodosus de intrede der kerk weigerende.
8. Eenige slaapende nimfen by een fontein, door een herder verrascht wordende.

Deze 8 stukken door Prenner gegraveerd, zyn in een werk in folio uitgegeeven.

N. 9.

N. 9. De Aartshertog Ferdinand van Oostenryk in een Hongaarsche kleding, met een wapenknods in de hand.

10. De tweede Vrouw van RUBBENS, staande verbeeld.

11. De verzoening van Jacob en Esau.

12. Pepyn en Begga, halverlyf te zien.

13. Christus het Kruis vasthoudende, ten halve lyve. *De prent naar het zelve is in de manier van zwarte kunst.*

14. Ferdinand, Infant van Spanje in 't harnas. *Men weete dat dit stuk en het geen, waar van hier boven op No. 9. gewag gemaakt is, beide gediend hebben tot de eerboogen, voor de intrede van Ferdinand, Infant van Spanje, in de stad Antwerpen, in 't jaar* 1635.

15. Nimfen, Satyrs, en dansende Kindertjes, in een boschje.

16. Een doode Christus in het graf uitgestrekt liggende, omringd van heilige vrouwen en de maagd Maria, hem de oogen sluitende.

17. Een kleine Faunus met wyngaards-loof bekranst, en een fluit vasthoudende, ten halve lyve. *De bovenstaande 9 stukken zyn mede door Prenner in 't koper gebragt.*

18. Een Wyn-papin.

19. Een Onderwerp uit de Herschepping van Ovidius.

N.20. Een Maagd Maria; *voor welk ſtuk men verzekert* 1000 *Ducaten betaald te zyn.*

21. Het zelve voorwerp in een bloemenkranns.

22. Een groot ſtuk, verbeeldende een Biſſchoop, die van een aantal Perſoonaadjen verzeld is.

AAN HET HOF VAN DEN PRINS VAN LICHTENSTEIN,

TE WEENEN.

1. Een ſtuk, verbeeldende een menigte Oorlogs-tuig.
2. Een Schets van een Leeuwen-jagt.
3. Een Schets, verbeeldende de Heilige Annna, die de hairen van de jonge maagd Maria opvlecht, verzeld van St. Joachim, en verſcheidene Engelen.
4. Een Schets van Leeuwen, in ordonnaantie met de voorgenoemde verſchillende.
5. Een Schets van een Zwynen-jagt.
6. Een groot ſtuk, Maria Hemelvaart verbeeldende.
7. Een groot ſtuk, verbeeldende den ouden Silenus, die, dronken zynde, door Saatyrs geleid, en van verſcheiden Bacchannten gevolgd word.
8. Een ſtuk verbeeldende Caſſandra, offerende in den Tempel van Minerva, en door Ajax geſchonden.

NN. 9.

N. 9. Een ſtuk verbeeldende Erichtonius, zoon van Vulcaan, met draakenpooten; *waar van de Prent door van Sompel gegraveerd is, en getyteld:* Ora Myron &c.

10. Een Vrouw aan haar kaptafel, benevens een Moorin die haar kamt, en een Cupido haar de ſpiegel houdende, waarin zy zich ſpiegelt.

11. Twee Pourtretten van ſtaande jongelingen in een ſtuk.

12. Het Pourtret van een gryzaard, ten halve lyve.

13. Het Hoofd van Jupiter, waar by men ook een gedeelte van deszelfs hand ziet, de blixem houdende.

14. Een St. Paulus Hoofd.

15. Het Hoofd van een jonge vrouw.

16. Een Schets, verbeeldende een weenende vrouw, omringd met lyken en oorlogstuig; in het verſchiet vertoont zich een veldſlag.

17. Een Schets, zynde een zinnebeeldig onderwerp.

18. Een dito, het zelfde onderwerp.

19. Een ſtuk, verbeeldende Perſeus en Andromeda.

20. Een Schets van een Zolderſtuk, verbeeldende Jupiter met de andere Goden.

21. De Hoofden van Tiberius en Agrippina, in een ſtuk.

N.22. De Val van Faëton, zynde een ſchets.

23. Een ſchets, verbeeldende Chriſtus in het graf leggende. RUBBENS *heeft dit ſtuk na Caravaggio gecopieerd, welk origineel zich te Romen bevind, in de Chieſa noova.*

24. Zes groote ſtukken, de geſchiedenis van Decius uitmaakende, waarvan het eerſte verbeeld: Decius tot zyn Soldaaten ſpreekende.

25. De Prieſter in de Ingewanden van het Offerbeeſt wroetende, en Decius voorzeggende dat hy het ſlagt-offer van het gemeenebeſt zou zyn.

26. Decius legt den eed voor den Prieſter af, om zich in het gevecht op te offeren.

27. Alwaar Decius te paard ſtygd, zyn reedenaars te rug zend, en tegen de vyanden trekt.

28. Decius in het midden van 't gevecht met een ſpiets doorſtooken wordende, en van zyn paard vallende.

29. De Lyk plegtigheden van Decius; zyn lichaam legt op een Praal-bed ten toon, omringt van ſlaaven en zegetekenen.

30. Rome zegepraalende; dit ſtuk is betrekkelyk op deze Geſchidenis van Decius.

Deze ſtukken zyn allen, 9 voet hoog en 10 voet breed.

Men weete dat de Schetſen van het derde en zesde ſtuk dezer Geſchiedenis zich in de Gallery van Duſſeldorp bevinden.

De

De Prenten der Geschiedenis van Decius zyn te Weenen gegraveerd door de gebroeders Andreas en Jos. Schumzer, en getyteld: P. Decium murem &c.

TE MUNCHEN.

In de Jesuiten Kerk.

N. 1. Een Heilige Drievuldigheid.

In het Paleis van den Keurvorst van Beijeren.

2. Een Leeuwen-jagt.
3. De drie Wyzen uit het Oosten.
4. Een Schets, Christus van het Kruis afgelaaten wordende.
5. Twee Pourtretten van een Man en Vrouw, in een stuk.
6. Een Schets, St. Gregorius, Theodosius uit de kerk verdryvende.
7. Een andere Schets, St. Joris te Paard.
8. Een Satyr.
9. Een Satyrin.
10. Een Schets, de Geestverrukking van St. Franciscus de Paula, in het byzyn van St. Lodewyk.

11–31. De 21 Schetsen van de Gallery van Luxemburg.

32–37. Zes andere Schetsen.

IN HET PALEIS VAN DEN KEURVORST VAN BEIJEREN.

TE SLEISHEIM.

N. 1. Een Zwynen-jagt.
2. Een Tyger-jagt.
3. Een Crocodillen-jagt.
4. Meleager en Atalante.
5. Maria Hemelvaart.
6. Mars en de Overwinning, waarby zich allerlei ſoorten van Wapenen bevinden..
7. Eenige Nimfen van de jagt wederkeerende, wordende door Saters overvallen..
8. Een klein ſtukje, 't welk RUBBENS met zyn Vrouw wandelende verbeeld.
9. Een Pourtret.
10. Een Prieſter, die met St. Franſiscus, zyn Beſcherm-heilig, voor Chriſtus verſchynt.
11. Een Vrouw met een naakt kind op de ſchoot.
12. Eenige Beelden, verbeeldende de uitwerkſelen van den Vrede en den Oorlog.
13. Twee Pourtretten van een Heer en zyn Gemaalinne uit den Huize van Crouy.
14. De Kindermoord. *In twee plaaten in prent gebragt door Pontius.*
15. De Diſcipelen van Emaus.
16. St. Petrus en St. Paulus, benevens twee Engelen die de Pauſelyke muts houden.

N. 17. Een Landſchap met beelden en beeſten.
18. Twee Hoofden.

IN HET PALEIS VAN DEN KEURVORST VAN BEIJEREN.

TE NYMPHENBURG.

N. 1. De Maagd Maria.
2. 3. 4. Drie Jagten, zynde de Landſchappen van *Breughel.*

TE NEUBURG.

1. De Heilige Michaël den Draak verpletten-de. *In prent gebragt door A. Melan.*
2. Een Nederdaaling van den H. Geeſt op de Apoſtelen. *In prent gebragt door Pontius, en getyteld:* Animis illabere noſtris.
3. De Val der verweezene Engelen.
4. Een Laatſte Oordeel.
5. De Geboorte Chriſti.

TE AUGSBURG.

In de Heilige Kruis-kerk.

1. Een Mariaas Hemelvaart.

AAN HET HOF VAN HESSEN-CASSEL.

1. Een groot en heerlyk ſtuk, verbeeldende Melchiſedech het brood en den wyn Abraham aanbiedende; zynde de beelden levensgroote. *In prent gebragt door H. Witdouck, en getyteld:* Melchiſedech Rex Salem &c.

IN ITALIE.

TE TURIN.

N. 1. Een Magdalena, ten halven lyve, levensgroote.

2. Een Opſtanding van Lazarus. *In prent gebragt door Boëtius Bolswert, getyteld:* Lazare veni foras.

3. De Maagd Maria, het Kind Jezus, en Joſeph, ten halven lyve; levensgroote.

4. Een andere Magdalena met andere beelden, ten halven lyve; levensgroote.

5. 6. Twee Schetſen.

OP HET JAGTHUIS BY TURIN.

1. Een St. Hieronimus.

2. 3. 4. 5. Vier Jagt-ſtukken.

TE MILANEN.

In het Ambroſiaanſche Boekvertrek.

1. De Maagd Maria met het Kind Jezus in een bloemenkrans; zynde de bloemen van *Jan Breughel.*

TE MODENA.

In de Gallery van het Hof.

1. De Heilige Hieronimus met den Leeuw.

TE

TE MANTUA.

In de Kerk der Jesuiten.

N. 1. Een ſtuk, verbeeldende Vincent Gonzaga, Hertog van Mantua, ſmeekende om den byſtand van de H. Drievuldigheid, en biddende deze Kerk, beneven de Vergadering van Jezus, voorteſtaan.

IN DE GALLERY VAN HET HOF TE FLORENCE.

1. Een Held tuſſchen Minerva en Venus, komende de Tyd hem tot onderſteuning toeſchieten.
2. Het Pourtret van RUBBENS. *Zynde in de Zaal der groote Schilders en Schilderesſen geplaatſt.*
3. Een Vrouwen Pourtret, ſmeltende geſchildert, en van een ſchoon koloriet.
4. De drie Bevalligheden, in 't Graauw.
5. Een Silenus.

In het Paleis Pitti.

1. Een Schildery met vier beelden, zynde de Pourtretten van P. P. RUBBENS, *Erasmus*, *Justus Lipſius*, en *Gevaerts*.

N. 2. Een Heilige Familie, waarin het Kind Jezus verbeeld word in een wieg te liggen, den kleinen Joannes ſtreelende. *Gaat in prent uit zonder naam van Graveerder, maar ondertekend* Lucas Voſtermans Excudit; *en getyteld:* Me vocat Eliæ &c.

3. Een andere H. Familie, waar in Joannes, ſtaande, zyn Schaapje tuſſchen de beenen houd. *Deszelfs prent is ovaal, zonder tytel, getekend,* Voſtermans fecit.

4. Een verbeelding van de Elendigheden des Oorlogs, waarin men een der Razernyen ziet, die een Held uit de armen van Minerva rukt: verſcheidene werktuigen van Kunſten en Wetenſchappen leggen onder den voet vertreden. *Dit ſtuk is van de uiterſte ſchoonheid, zo door de kracht van deszelfs koloriet, als andere verdienſten.*

5. Een Landſchap, verbeeldende een Italiaanſch gezicht, waarin zich Ulyſſes aan Nauzica vertoont.

6. Een groot Landſchap, verbeeldende een Nederlands gezicht met boeren en beeſten.

7. Een groot ſtuk, een Bataille en Zegepraal verbeeldende, zynde dit een ſchoone Copy van een van RUBBENS leerlingen.

8. Eenige Nimfen door Satyrs overvallen wordende. *De prent hier van is zonder naam van Schilder of Graveerder, echter is het zeker dat dezelve door Lorenzini gegraveerd is.*

te Genua.

In de Jesuiten Kerk.

N. 1. Men ziet aldaar twee Autaar-stukken, waar van het eene St. Ignatius verbeeld, zieken en kreupelen geneezende, en het andere een Besnydenis. *De Genueezen verheffen deze twee stukken als de allerschoonste die men in Italie vind, voornaamentlyk de genoemde Besnydenis.*

te Rome.

In het Paleis Ghigi.

1. Een Grysaard, rustende met zyn arm op een uitstroomende kruik, den Tyber verbeeldende, nevens een staande vrouw met een overvloedshoorn, verzeld van kindertjes en tritons.

In het Paleis Rospigliosi.

1. De twaalf Apostelen.

In het Paleis van Monti-Cavallo.

1. De Maagd Maria, verzeld van Anna, die het kind Jezus aanbidden.

In het Paleis van den Conne-stabel Colonna.

1. Eenige Drinkende Soldaaten.

In de Chiesa nova.

N. 1. De Maagd Maria van eenige Engelen verzeld.
2. Een Martelaares, met Heiligen en Engelen by zich.
3. St. Gregorius, St. Mauritius en andere Heiligen.

In het Paleis der Prinsesse van Scalamare.

1. Acheloüs en Proteus met verscheidene Zeegoden aan tafel zittende: drie Nereïden, bedienen dezelven met visschen en vruchten. *Het grot, de visschen, vruchten en zeegewassen zyn van J. Breughel.*
2. Vertumnus en Pomona in een tuin. *Het Landschap, de Vruchten, Kruiden en Bloemen zyn van denzelven.*

In de Kerk van Sancta-Croce.

1. St. Helena het Kruis houdende.
2. De Kruisiging van Christus.
3. De Krooning van den Zaligmaker.

IN SPANJE.

TE MADRID.

In 't Escuriaal.

1. Een groote menigte Koninglyke Familie Pourtretten, Spaansche Grooten en Heeren van 't Hof.

N. 2.

N. 2. Het Gevecht der Romeinen en Sabynen.

In de Koninglyke Kapel.

1. Een groote St. Hieronimus.

In de Vlaamsche Kapel.

1. De Marteling van St. Andreas; dit stuk kan in den rang der beste voortbrengselen van RUBBENS geplaats worden. *In prent gebragt door Clouet, tytel en opdragt:* B. Antonius Ægiptius nobilis &c.

IN HET PALEIS DELLA PARADA.

1. De Discipelen van Emaus. *Gaat in prent uit, door van Sompelen gegraveerd; onder 't zelve zyn latynsche vaerzen.*
2. Verscheide stukken boven deuren, welkers onderwerpen uit de verdichtselen van Ovidius getrokken zyn; *Snyders* heeft dezelven met vruchten, bloemen en beesten gestoffeerd.

IN HET PALEIS BUENRETIRO.

1. Paris Oordeel; *waarna de prent door A. Lommelin gegraveerd is, die tot tytel en opdragt heeft:* Detur Pulcherrimæ &c.
2. De Maagd Maria, met het kind Jezus.

N. 3. Een Heilige Familie.

Men vind aldaar ook eenige heerlyke Kabinet-ſtukken op koper geſchilderd.

TE FESALDANA.

In de Kerk van de Geeſtelyke Dochters der Ontfangenis.

1. De Ontfangenis van Maria.

AL PALACIO NUOVO.

1. Een Levensgroote Sater.
2. Twee Nimfen, zynde een weêrga tot het voorige ſtuk.
3. Speelende Kindertjes, naar *Titiaan.*
4. Een Wynpapin, naar *denzelfden.*
5. Mercurius en Lacus.
6. De Schaking van Proſerpina. *De prent naar dit ſtuk, is een hout-ſneê, zonder tytel of naam van graveerder. Men acht dezelve van* RUBBENS *te zyn, door dien'er nog van dezelfde ſoort zich in zyn werk bevinden.*
7. Venus Cupido houdende, zynde haare Zegewagen achter haar, levensgroote,
8. Een woedende Progne, die het Hoofd van haar kind aan den Koning haar' gemaal vertoond, levensgroote. *Deszelfs prent is fraai, doch zonder naam van graveerder, maar ondertekend:* Galle excudit, *en met 4 vaerzen getyteld,* Prognes Hyn. filium &c.

N. 9.

N. 9. De Godinne Flora met bloemen omslingerd, levensgroote.

10. Vulkanus in zyne Smisse, levensgroote.

11. Saturnus met een kind, levensgroote.

12. Een ander Verdicht onderwerp, levensgroote.

13. De Tuin van RUBBENS. *Is door P. Clouvet gegraveerd, en opgedragen aan Rumoldus van den Velde.*

14. Een Landschap met een dans van Boeren en Boerinnen gestoffeerd.

15. Een groot Schildery, verbeeldende de aanbidding der Wyzen.

16. Een Landschap, gestoffeerd met Maria, het kind Jezus, Joseph, en eenige Engelen.

17. Adam en Eva, naar *Titiaan.*

18. St. Joris te paard en St. Margareta in 't verschiet, levensgroote.

19. Een Apollo, levensgroote.

20. Een Vulcanus, dito.

21. Een Saturnus, dito.

22. Een Ceres, dito.

23. Het Kind Jezus en Joannes, dito.

24. De Kopere Slang van Mozes, levensgroote beelden. *In prent gebragt door S. A. Bolswert, tytel en opdragt:* Fecit ergo Moises. *Die onder het opschrift van G. Hendricks, zyn laatere drukken, en die onder het opschrift van C. van Merlen zyn opgesneden.*

25. Neptunus op zyn Kar, door Zee-paarden getrokken wordende, levensgroote.

N. 26.

N.26. Ganimedes, door Jupiter, in de gedaante van een Arend geſchaakt.

27. De Godinne Flora, een weergâe tot het voorgaande.

28. Een Goden-raad, levensgroote.

29. Philips IV. Koning van Spanje, te paard, levensgroote.

30. Apollo de Ondeugd verjaagende, levensgroote.

31. Een Jagt-Nimf, levensgroote in een Landſchap verbeeld.

32. De Schets van de Geesſeling Chriſti, die by de Dominicaanen te Antwerpen is.

33-38. Zes Schetſen van de zegenpraalende Kerk.

39. Satyrs eenige Nimfen overvallende. *Dit ſtuk gaat voor het origineel door van het zelfde onderwerp, waar van men by de Schilderyen van het Paleis Pitti te Florencen melding heeft gemaakt; men bevind deszelfs prent zonder naam van graveerder te zyn.*

40. Een Onderwerp uit een Verdichtſel, levensgroote.

41. Een ander onderwerp uit een Verdichtſel, een weergâe tot het voorgaande.

42. Een Leeuwen-jagt, met drie beelden, half leven. *Deszelfs prent is van W. P. Leeuw.*

N. 43.

N. 43. De Triumf van Bachus, met 6 levensgroote beelden. *Deszelfs prent is van Jo. Popels, waar van de tytel is:* Ecce quid Immodicus &c.

44. Een groot ſtuk met 11 levensgroote beelden en veel vruchten; de laatſte door *Snyders.*

45. 46. Twee kleine ſtukjes uit de Verdichtſelen getrokken, verbeeldende de ſchaaking van Hippodamia, of het gevecht der Lapithen. *Het eene is in prent gebragt door P. de Balliu, getyteld:* Duxerat Hippidamen audaci Ixione natus.

47. Drie beelden van RUBBENS, in een keuken verbeeld: het Wild en de Vruchten zyn van *Sneyders.*

IN ENGELAND.

Men vind te Londen in 't Koninglyk Paleis en andere Koninglyke huizen buiten de ſtad, verſcheidene werken van RUBBENS, geduurende den tyd van deszelfs negotiatiën voor den Vrede aldaar geſchilderd, waarvan men hier te vooren reeds heeft gewag gemaakt in zyn verblyf te Londen.

Zyn eerſte werk aldaar was het Pourtret van Karel den Eerſten, Koning van Engeland, te ſchilderen.

Insgelyks ſchilderde hy voor de zaal der Ambaſſadeurs in het Paleis van Wite Hall, 9 groote ſtuk-

ken, en één zolderſtuk, verbeeldende, door zinnebeelden, de Heldendaaden van Koning Jacobus, zyn intrede in Engeland uitdrukkende, na dat hy zich van het Koningryk Schotland had verzekerd.

Nog ziet men in een ander Koninglyk huis, 8 ſtukken, die de geſchiedenis van Achilles verbeelden, vier in de hoogte, en vier in de breedte. *Dezelve zyn op Tapyt-werk uitgevoerd, waarvan men alhier de volgende beſchryving ziet.*

N. 1. Achilles, die door zyn moeder de Godinne Thetis in den vloed Styx gedompeld word, om onkwetsbaar te worden.

2. Achilles onder de bezorging van den Centaurus Chiron.

3. Achilles aan het Hof van Lycomides, van Ulysſis herkend wordende door de koſtbaarheden die dezen aan des Konings dochters vertoonde.

4. Twiſt tuſſchen Achilles en Agamemnon.

5. Patroclus herneemt, door Achilles bevel, Briſeis uit de handen der Herauten van Agamemnon.

6. Het Gevecht van Achilles en Hector.

7. Thetis van Vulcaan de wapenen voor Achilles ontfangende.

8. Achilles in de hiel gekweſt wordende.

Deze Geſchiedenis gaat in prent uit, gegra-

graveerd door Frans Ertinger, in 't jaar 1679, en te Engeland door Bernard Baron. Men heeft de hoogte dezer prenten niet aangetekend, door dien dezelven nog niet gecopieerd zyn geworden.

Een St. Joris te paard, welk ſtuk hy den Koning ten geſchenk heeft aangeboden.

Noch voor Milord Arondel, een Maria Hemelvaart.

Als mede de vier Hoofdſtoffen, (ſchoon eenige liefhebbers dezelven de Bruſſelſche markten hebben genoemd) geſtoffeerd met levensgroote beelden, en veel bywerk: als moeskruiden, vogels, viſſen, wild, en ander vleeſch, alles door *Snyders* geſchilderd: men wordt in een dezer ſtukken een rechtnatuurlyke uitdrukking gewaar, verbeeldende een zwangere vrouw, eenige vruchten aanraakende, in welkers oogen de vrouwelyke beluſtheid te leezen is, om het geen zy aanraakt met greetigheid te eeten.

Deze ſtukken, welke RUBBENS voor den Biſſchop van Brugge geſchilderd had, dienden naderhand tot verſiering der goudſmedery kamer; hebbende de Dekens van dit gilde dezelve naderhand aan een koopman in ſchilderyen verkogt; welke dezelve vervolgens weder voor driemaal hooger prys te Londen verkogt heeft.

IN SCHOTLAND.

De Hertog van Hamilton bezit te Edimburg verſcheidene Schilderyen van RUBBENS, onder anderen, Daniel in de kuil der Leeuwen. *Deszelfs prent die ſchoon en ten uiterſte zeldzaam is, doordien de plaat te niet ging alvoorens men 'er een genoegzaame menigte afdrukken van had gemaakt, is door W. P. Leeuw gegraveerd*, hoog 14, breed 21 duim.

Deze prent is nog eens geëtst zonder tytel of naam van meeſter: een Koninglyk werk, dezelve is mede zeer zelzaam: hoog 9 breed 12 duim.

Nog is dezelve eens met het yzer gegraveerd in de hoogte, waarvan men de leeuwen heeft weggelaaten; zonder naam van graveerder, maar onder dezelve ziet men A. Bloteling excudit: hoog 12, *breed* 9 *duim.*

IN HET KABINET VAN DEN KONING

VAN FRANKRYK.

N. 1. De Koninginne Thomiris. *Na welk ſtuk de ſchoone en zeldzaame prent, door Pontius gegraveerd is, voerende tot tytel:* Satiate ſanguine &c. hoog 14, breed 12 duim.

N. 2.

N. 2. Loth met zyne Dochters. *In prent gebragt door W. Swaenenburg, getyteld:* Quid vetiti pariant &c. hoog 10, breed 13 duim *Men moet deze prent met het opſchrift van C de Jonghe hebben, om een ſchoone proefdruk te bezitten.*

3. Een Landſchap, onder den naam van den Regen-boog. *Door S. A. Bolswert in 't koper gebragt:* hoog 11, breed 14 duim.

4. De Vlucht van Maria naar Egypten. *gegraveerd door Marinus, getyteld:* Joſeph conjurgens &c. *Deze prent is fraai en zeer zeldzaam:* hoog 13, breed 16 duim.

5. Een Boeren Bruiloft.

6. Het Pourtret van Anna van Ooſtenryk, Koningin van Vrankryk. *De prent naar het zelve, is gegraveerd door J. Louys:* hoog 14, breed 10 duim.

7. De Maagd Maria, omringd zynde door een menigte Engelen.

IN DE GALLERY VAN DEN HERTOG VAN ORLEANS.

1. Diana van de Jagt te rug komende. *Dit ſtuk is door J. Louys in 't koper gebragt: de opdracht is:* Suam Dianam &c. *ſchoon en zeldzaam:* hoog 11, breed 14 duim.

N. 2. De Kuifcheid van Scipio. *Deszelfs zeldzaame prent is door S. A. Bolswert gefneden, getyteld:* Scipio Africanus &c. hoog 14, breed 12 duim.

3. De Gefchiedenis van St. Joris.

4. Mars en Venus. *Deszelfs zeer zeldzaame prent is geëtst, zonder tytel of naam van Meefter:* hoog 16, breed 14 duim.

5. De Gevallen van Philomenem.

6. Paris Oordeel.

7. De Koninginne Thomiris, die het hoofd van Cyrus doet in een bloedbekken dompelen. *De fchoone en zeldzaame prent naar het zelve is door P. Pontius gegraveerd, zyn tytel:* Satia te Sanguine quem femper fitisti: hoog 14, breed 21 duim. *De drukken onder het opfchrift Corn. van Merlen, zyn opgefneden.*

8. De Schaaking van Ganimedes.

Twaalf Schetfen der Gefchiedenis van
CONSTANTINUS.

1. De dubbele Trouw van Conftantinus, Chlorus en Maximiaan Cezar.

2. De Verfchyning van het Kruis aan Conftantinus.

3. Conftantinus doet zich den ftandaart brengen, gemerkt met het teken 't welk hy gezien had.

N. 4.

N. 4. De Slag van Conſtantinus en Maxentius. *Waar na de prent door Balt. Moncornet geſneden is: zyn opdragt* Maxence épouvanté n'oſant &c. hoog 14, breed 23 duim: *Ook is 'er nog een andere van, door denzelven graveerder: opdragt:* Conſtantin agité &c. hoog 13 breed 20 duim.

5. Het Ombrengen van den Tiran Maxentius.

6. De Stad Rome ontfangt de Keizerlyke kroon uit handen der Overwinning, by de intrede van Conſtantinus.

7. De Raaden uit de gevangenis verloſt wordende.

8. Zegetekenen van Conſtantyns overwinning.

9. Byeenkomſt van Conſtantinus, en zyn zoon Crispus te Bizantiën.

10. Grondlegging van Conſtantinopolen.

11. St. Helena doet het waarachtige kruis Conſtantinus aanbieden.

12. De Dooping van Conſtantinus.

De Geſchiedenis van Conſtantinus, hier boven beſchreeven: *is te Parys gegraveerd, door Nicolaas Tardieu, 's Konings graveerder.*

TE LORCHES.

Men vind te Lorches by de kleine Carmeliten,

Vier Cartons, zynde de werken van RUBBENS, die in Tapyt-werk zyn uitgevoerd geworden.

TE ST. AMAND.

In de Kerk der Abdye.

De Marteling van Stephanus. *In koper gebragt door Tassaart.*

TE KAMERYK.

By de Kapucynen.

De Graflegging van Christus.

TE GENT.

By de Jesuiten.

Twee stukken in 't graauw geschilderd, zynde het eene het Borstbeeld van St. Livinus, het andere 't afbeeldzel van een kas tot onderschraging van hetzelve borstbeeld, en de bewaaring der overblyfselen van dezen heiligen.

TE AKEN,

By de Kapucynen.

Een Aanbidding der Herders. *Dit ſtuk is in prent gebragt en kenlyk aan een Herderin, die het kind Jeſus een ei aanbied.*

By verſcheidene byzondere lieden te Parys, en in Vrankryk zyn nog ſtukken van RUBBENS; maar dewyl 'er niets in de geheele waereld beſtendig is, en dat, wanneer de dood den mensch uit de ſamenleving wegneemt, dezelve de Kunſtkabinetten van naam, uit malkanderen verſtrooid, heeft men ten einde van tien jaaren ondervonden dat deze kabinetten geheel van meeſter veranderd zyn, op zulk een wyze dat het onnut is dat geene aan te haalen, 't welk byzondere perſoonen daar nog van bezitten.

RUSLAND.

Aan het Keizerlyk Hof te Petersburg.

Verſcheidene Stukken van RUBBENS bevinden zich aan dit hof, waar van wy, als de voornaamſte zullen aantekenen.

1. Een Altaar-ſtuk, verbeeldende onze lieve vrouw van de roozekrans; zynde voorheen geplaatſt geweeſt in de Kerk der Dominicaanen te Lier. *In prent gebragt door Lommelin.*

N. 2. Een Roomſche Liefdadigheid.
3. Venus en Adonis gereed tot de Jagt. *In prent gebragt door Taſſaert, en opgedragen aan den Graaf van Cobenzel.*
4. Een Landſchap. *In prent gebragt door A. Cardon.*
5. De Apoſtelen Petrus en Paulus, levensgroote,

Voor het tegenwoordige hebben wy zo veel ons mogelyk was, alle de werken van den Ridder RUBBENS, zo in Paleizen als openbaare plaatzen van Europa, getracht te ontdekken, welker getal ons doet verſteld ſtaan, en voorzeker verre boven onze verwachting gaat; ondertuſſchen zou deze rechtſchaapen verwondering nog veel vermeerderd worden, wanneer men na een allernaauwkeurigſt onderzoek, nog een menigte van zyne werken daarenboven op zou ſpooren; en dat 'er die wezenlyk zyn, laat geen plaats van twyffeling over.

Want laaten wy eens de Pourtretten en kleine ſtukjes, die hy voor byzondere lieden in zyne reizen, en in de Nederlanden heeft vervaardigd, in aanmerking neemen; zyne Tekeningen voor tytels van boeken, vignetten, en andere verſierſelen die hy voor de drukkery van BALTHASAR MORETUS, en van andere Boekdrukkers heeft voortgebragt; zyn Tekeningen na Medailles, na Schilderyen, Onixen, Cornalynen en Basrelieven van

de

de Anticquen; en zyne graveerſels zo wel in hout als koper; zo zouden alle deze verſchillende uitgevoerde ſtukken tot een oneindig getal oplopen, verre boven dat geen' 't welk door de graveerkunſt het licht ziet.

Niet tegenſtaande de Heeren Hecquet en Baſan, kunſtgraveerders te Parys, ons hunne Prent-Catalogusſen, der werken van RUBBENS hebben vertoond, die voor de netſte, bereneerdſte en besten worden gehouden die ooit te voorſchyn zyn gekomen, zou men echter kunnen bewyzen, dat deze Catalogusſen naauwlyks de helft begrypen van het geen RUBBENS geduurenden zyn geheele leeftyd heeft voortgebragt: ondertusſchen zullen wy de Liefhebbers vertoonen, het geen deze twee Schryvers door de prenten hebben opgedolven.

Onderwerpen uit het Oude Teſtament.	37
——— ——— uit het Nieuwe Teſtament.	128
——— ——— van Maria beelden.	68
——— ——— Van Heiligen.	48
——— ——— van Heilige Vrouwen.	34
——— ——— uit de Verdichtſelen.	67
——— ——— van Beeldſpraakige.	68
——— ——— van Pourtretten.	100
——— ——— van Boek-tytels.	79
Vervolg van Landſchappen.	21
——— ——— de Geſchiedenis van Achilles.	8
——— ——— ——— ——— ——— van Conſtantinus.	12
——— ——— ——— ——— ——— van Decius.	7

Maakt te ſaamen 857

Onder de geenen die ons alhier zyn opgegeeven, zyn, nog de ſchoone en grootſche ordonnantiën van Jagt-ſtukken niet begreepen, waar van men hier de volgende beſchryving ziet.

N. 1. Een Jagt met twee Leeuwen, waar by drie mannen te paard zyn, en drie met een paard ter neder gevallen leggen. *Door Soutman gegraveerd, getyteld*, Fortiter inſta &c. hoog 16, breed 23 duim. *Dezelve is fraai en zeldzaam; en gaat nog eens uit, door W. P. Leeuw gegraveerd, waarvan die onder 't opſchrift van Corn. van Merlen, opgeſneden zyn.*

2. Een Jagt met twee Leeuwen, waar by zich vier mannen te paard bevinden, waar van 'er een ter aarde ligt gevallen, en drie te voet; een vyfde ſchynt dood te zyn,

zyn. *By dezelve luid de opdragt*: Excellentiſſimo Heroi Alexandro &c. *Bolswert ſculpſit. Deze jagt is een der ſchoonſte en zeldzaamſte.*

N. 3. Een Zwynen-jagt, waar in aan de rechterhand twee vrouwen te paard verbeeld zyn; twee mannen zyn in het midden, benevens een ander die het zwyn een ſteek met den degen geeft; ter ſlinker zyde bevinden zich drie mannen, waar van 'er een op de jagt-hoorn blaaſt: *W. P. Leeuw fecit*: hoog 16, breed 23 duim. *Deze jagt is nog eens gegraveerd door P. Soutman, getyteld* Laxentur canes. *Deze prent is ſchoon.*

4. Een Wolven-jagt; *W. P. Leeuw fecit, tytel:* Euge lupos muttaque &c. hoog 15 breed 21 duim. *Deze zelfde jagt is nog eens gegraveerd door P. Soutman, getyteld*: Dum vigilat Paſtor: hoog 16, breed 22 duim.

5. Een Krocodillen-jagt; *W. P. Leeuw fecit. Die onder het opſchrift van Corn. van der Meulen zyn opgeſneden*: hoog 16, breed 23 duim. *Deze zelfde jagt is nog eens gegraveerd door P. Soutman, tytel*: Hippotamus Crocodilum &c.

6. Een Zwynen-Jagt, in twee bladen; *P. Soutman effigiavit : deszelfs tytel*: Maſculam quicumque venationem &c. hoog 16, breed 29 duim.

N. 7. De Jagt van Meleager; *Jac. Moermans excudit. Die onder het opschrift van Corn. van Merlen zyn opgesneden; deze prent is schoon:* hoog 16, breed 21 duim.

8. Een Jagt met drie Leeuwen, waar by een Tyger dood ligt. *De prent is van Suyderhoef, getyteld:* Inadfectus est &c. hoog 16, breed 21 duim. *Deze prent is schoon, en het is moeijelyk een schoone proefdruk 'er van te vinden, voor 't minst zyn dezelve zeldzaam.*

9. Een Leeuwen en Tyger-jagt. *Deszelfs prent is gegraveerd door J. Moireau*, hoog 10, breed 14 duim.

10. Een Harten-Jagt van Diana, *getyteld:* Servatur exemplar & J. Goupy fecit Londini. *De prent is schoon:* hoog 10, breed 18 duim.

11. De Jagt van Meleager en Attalante; in een groot Landschap. *De prent door Bolswert gegraveerd is schoon:* hoog 16, breed 23 duim.

Landschappen die niet begreepen zyn in de 21 *hier te vooren aangehaalde.*

1. Een groot Landschap, of het Gezicht van Cadix, verbeeldende het Onweer van Eneas, *getyteld:* Tum mihi ceruleus, &c.

&c. *De prent is ſchoon en door Bolswert gegraveerd:* hoog 17, breed 23 duim. *Die, waar by men opdragten vind zyn laater drukken.*

N. 2. Een groot Landſchap, verbeeldende Jupiter en Mercurius, aan welken Baucis en Philemon huisveſting vergunnen, *opdragt:* Occidi una domis, &c. *De prent is ſchoon en door A. Bolswert gegraveerd:* hoog 17, breed 23 duim.

3. Een groot Landſchap, zynde het veldgezicht van Mechelen, *getyteld:* Temporibus certis, &c. *De prent is van Bolswert:* hoog 16, breed 23 duim. *Die met een opdragt zyn laatere.*

4. Vier Landſchappen, waar van het eerſte een Land-hoeve en een Hermitagie verbeelt; op den voorgrond ziet men twee Heremieten, tegen twee Menſchen ſpreekende. *L. W, fecit:* hoog 8, breed 11 duim. In het tweede, ziet men op de voorgrond twee koeijen by een rivier, waar van 'er een door een vrouw gemolken word, aan de zyde zyn twee mannen en een vrouw, *gegraveerd door Luc. van den Eynde:* hoog 7, breed 11 duim. In het derde, op de voorgrond een man die eenige paarden laat drinken, verders ziet men 'er verſcheiden koeijen, zo wel in de rivier als op den oever. *Luc. van den Eynde*

de fecit: hoog 7, breed 11 duim. In het vierde, zyn twee Vrouwen, waar van 'er één een melkpot, en de andere op het hoofd een mand met moeskruiden draagt; men ziet 'er ook vyf koeijen, waar van 'er een door een vrouw word gemolken, en een man doet zyn paarden drinken, *Luc. van den Eynde fecit:* hoog 7, breed 11 duim. *De ſchoone proefdrukken van deze vier Landſchappen zyn bezwaarlyk te krygen.*

N. 5. Een Landſchap, *door Coelmans gegraveerd, uit het Kabinet van Guille:* hoog 4, breed 5 duim.

6. Twee Landſchappen, waar van de prenten zeer zeldzaam zyn; de meeſt zeldzaame dezer twee, is die waar in een man, een kar met moeskruiden voert, en wat verder een man en vrouw die eenige oſſen dryven, in het verſchiet verſcheiden dorpen, *opdragt:* Ornatiſſimo Viro Domino, &c. *Theodoor van Keſſel fecit:* hoog 16, breed 15 duim. In het tweede ziet men twee Vrouwen, waar van 'er één een mand met bloemen op het hoofd draagt; deze prent is van dezelve hoogte en breedte als de voorgaande.

7. Een Landſchap met 4 Beelden, een Schaap en een Bokje, *zonder naam van graveerder:* hoog 9, breed 14 duim.

N. 8.

N. 8. Een Beeſten-ſtal, gemeenlyk de Koe-ſtal genaamt, waar in ſneeuw valt. *De prent is van P. Clouvet, dezelve is ſchoon:* hoog 16, breed 22 duim.

9. Een Stal met Koeijen en Paarden, de verlooren Zoon legt geknield aan de deur. *De prent is ſchoon en van het yzer van Bolswerd:* hoog 16, breed 22 duim.

10. Een Landſchap, *getyteld:* Vue de Flandre, RUBBENS pinxit; Major ſculpſit: hoog 9, breed 13 duim. *Onder aan is geſchreeven:* Gravé d'après un tableau de RUBBENS, à Paris, chez Hecquet, ruë S. Jacques.

De Ridder RUBBENS, heeft ons ook nog eenige Teken-boeken medegedeeld, onder anderen de hoofden der twaalf Keizeren, Wysgeeren en groote Mannen der aloudheid, te weeten: 1. Julius Cæſar, 2. P. Cornelius Scipio Africanus, 3. M. Brutus, 4. Nero Cæſar Auguſtus, 5. M. Tullius Cicero, 6. Sophocles, 7. Demoſthenes, 8. Lucius Annæus Seneca, 9. Socrates, 10. Democritus, 11. Hippocrates, 12. Plato Ariſtonis. *Van deze hoofden zyn 'er 4 door Luc. Vorſterman gegraveerd, 5 door P. Pontius, 2 door Witdouc, en een door Bolswert; deze prenten zyn zeer ſchoon.*

Item

Item een Studie-boekje van Leeuwen in 5 Bladen, *het eerſte voert tot tytel:* Varia Leonum icones a PETRO PAULO RUBBENS. 4 Bladen, *van dezelve zyn door Blooteling, en een door Wenceslaus Hollar gegraveerd;* dit werkje word beſlooten met een gevecht van helſche Beeſten; *zonder naam van graveerder; de prenten zyn ſchoon.*

Eindelyk, een Boek van de Bouwkunde der voornaamſte Paleizen van Genua, *het welk tot tytel voert:* Palazzi di Genoa, da PIETRO PAULO RUBBENS, *te Antwerpen gedrukt, in het jaar* 1622. *en herdrukt in het jaar* 1652.

Het zal tyd worden dat wy eindigen: wyduitgeſtrekter navorſchingen zouden overtollig zyn; laat het genoeg zyn aan den dag te hebben gebragt, het geen de mogelykheid ons heeft veroorloofd te vertoonen, het geen deze groote geeſt bekwaam was in zo weinige jaaren voort te brengen, ondanks zo veele reizen, aan zo veele verſchillende Hoven. De waarheid ontdekt voor het tegenwoordige, dat het getal der verſchillende voortbrengſelen van RUBBENS, veel eer door een Hemelſche eigenſchap als door een trek van menſchelyke vermogens moet beſchouwd worden.

Deze zelfde waarheid zal zich nog meer door verdere waarneemingen ontdekken. Niettegenſtaan-

ſtaande een groot getal dezer genoemde werken reeds door prenten is algemeen gemaakt, vind men mogelyk nog grooter getal, die nog niet onder het graveer-yzer zyn geweeſt, en die zich zo in Italie, Spanje, Duitſchland, Vrankryk, Engeland, als ook nog in de Nederlanden bevinden, zo in Prinſelyke als in byzondere Kabinetten, het geen klaarlyk blykt zo men ſlegts zyn aandagt op het hier te vooren opgegeevene veſtigen wil.

Men moet dan zeggen dat deze onvermoeide geeſt nooit jaloers was van zyne vermaaken, en zich byna geen tuſſchen-poos gunde, maar dat hy zich als koeſterde in zyne geduurige bezigheden: de geleerde GEVAERTS getuigt ons dit; als een hartsvriend van RUBBENS zynde, was hy dikwils ooggetuige van zyne uitſpanningen, en zag dat deze Schilder door zyne groote ſtudiën in zyn jeugd, zo wel in Italie, als in Antwerpen, alwaar hy zich ieder dag oeffende, zich zo veele verdienſten had verkreegen, en de uitvoering zyner ordonnantiën zo gemakkelyk wiſt voorttebrengen, dat hy in een oogenblik zyne onderwerpen op drie of vierderly verſchillende wyze tekende, zonder dat de eene na den anderen geleek: en dat hem zyn Penſeel met zo veel gemak diende, dat hy zyne ſchetſen even zo ſpoedig geſchilderd als getekend had: dus behoeft men zich niet te verwonderen, dat hy ons, zulk een overvloedig aantal werken gegeeven heeft: zelfs doet het de Heer BASAN in zyn Cata-

talogus, te Parys gedrukt, in 't jaar 1767, tot boven de 1300 ſtuks beloopen, en men moet tot zyn lof zeggen dat zyne navorſchingen veel oplettener en naauwkeuriger zyn dan van den Heer HECQUET, die vergeeten heeft ons prenten mede te deelen, (hoewel ze 'er zyn) van eenige uitmuntende ſtukken van RUBBENS, dewelke men in de Nederlandſche Kerken ziet; maar dank zy den Heer BASAN, die de verlangens der liefhebberen beter heeft voldaan, dewyl hy zyn werk, boven dat van den Heer HECQUET, met meer dan 350 platen, en andere byzondere ontdekkingen, vermeerderd heeft, het welk men vinden kan in zyn Catalogus der prenten van P. P. RUBBENS.

Daarenboven is het niet dan al te waar, dat 'er nog veele ſtukken onder de liefhebbers beruſten die onbekend zyn, ter oorzaake dat zy door de graveerkunſt niet aan den dag zyn gebragt; zelfs kan men hier van overtuigende bewyzen bybrengen door verſcheidene koſtbaare ſtukken, die zich in de ſtad Antwerpen bevinden.

Het eerſte bevind zich by Mevrouwe de Weduwe BOSSCHART, verbeeldende een Sabynſche maagdenroof: dit ſchoone Schildery bezit alle de verdienſten die zich het penſeel van den Schilder toeëigenen; echter verſcheen het, ondanks deszelfs heerlykheid, niet eerder door het graveer-yzer, aan 't algemeen, dan in het begin van 't jaar 1770; hebbende de liefde tot de

ſchoo-

ſchoone kunſten het yzer van M. MARTENAGE, een Antwerpenaar, opgewekt, die in het jaar 1761. het genoemde onderwerp begon in 't koper te brengen, en, ondanks de groote vlugheid van dezen graveerder, heeft hy den liefhebberen als doen kwynen geduurende een' tyd van negen jaaren, om een exemplaar voor omtrent 9 guldens te verkoopen. Dit werk ſchynt goed te zyn voor onzen tyd, in aanmerking van het verval der groote graveerkunde in de Nederlanden, ſedert de voorgaande eeuw; onze prent-liefhebbers beklaagen duizentmaal het gemis van de VOSTERMANS, BOLSWERT, PONTIUS, SOUTMAN, en andere groote graveerders die in deze kunſt hebben uitgemunt, die zich van ſtoute trekken bedienden in de ſchaduwen van het naakt, en zich van het Franſche ſtippelachtige onthielden, dewyl deze manier veeleer de uitwerking van vloo-beeten vertoond, dan de kloekheid van een tekening of van het yzer; daarenboven waren deze oude graveerders verdienſtelyk in het nadrukkelyke, het levendige, en het krachtige van ſchilderſtukken (voornaamentlyk die van RUBBENS) met meer waarheid als onze hedendaagſche uit te drukken.

De Ridder VERHULST, woonachtig te Bruſſel, zyn Kabinet met het genoemde Schildery van de Sabynſche maagdenroof willende opſieren, deed in het jaar 1766, aan deszelfs eigenareſſe een ſomme van duizend dubbele Souvereinen daarvoor aanbieden, die in Brabantſch gangbaar geld

de waarde van 17850 guldens uitmaaken; en ondanks dat volgens de gevoelens der grootfte kenners en de gewichtigfte redenen die zy bybragten, dit ftuk boven zyn waarde zou betaald worden, wierd echter zyn aanbod van de hand geweezen.

Het tweede, dat verzuimd is te graveeren, bevind zich by de Kanunik KNYF; het verbeeld de Vrouwe in Overfpel gegreepen, en is van dezelfde grootte als het voorgaande, naamentlyk 5 voeten hoog en 6 voeten breed; dit laatfte ftuk fchynt aan de oogen der kenners nog meer te behaagen, om de juiftheid van tekening en frisheid van koloriet, de fynheid der hoofdzwieren, en de helderheid van toon, die door het geheele ftuk heerfchen; de beelden zyn van een natuurlyke grootte en tot aan de helft der beenen gefchildert; de geheele ordonnantie is verrasfchende, en voornaamentlyk doet 'er de nadrukkelykheid der hoofden een allertreffelykfte uitwerking in. Men zy onderricht dat Mejuffrouwe SIMONS, thans woonende ten huize van haar Heer Vader te Bruffel, ondernomen heeft, het genoemde ftuk, van de Vrouwe in overfpel gegreepen, te graveeren. Deze beminnelyke jonge Juffrouw, die flegts eenige maanden boven de negentien jaaren oud is, is met allergelukkigfte natuurgaven befchonken, zo wel voor het fchilderen van Pourtretten in *Miniatuur*, als van Vruchten, Bloemen en *Infecten*; zodanig dat men de Rofalba van Venetien in Bruffel

ziet

ziet herleeven; haar graveer-yzer is niet minder zuiver en uitmuntend; waar van zy bewyzen heeft gegeeven door een plaat naar een ſtük van den jonge Mieris gegraveerd, dat in het Kabinet van den Kanunik KNYF, te Antwerpen beruſt, zonder de andere werken die zy de waereld heeft medegedeeld: aldus kunnen zich de liefhebbers vleijen welhaaſt een Pronkſtuk van haar graveerkunſt, in 't licht te zien verſchynen, tot belooning voor de languitgerekte verwachting, waar in het gemeenebeſt der ſchoone kunſten meer dan een eeuw gezucht heeft door de achteloosheid onzer oude graveerders.

De familie van LUNDEN te Antwerpen, bezit nog verſcheidene uitmuntende ſtukken van RUBBENS, waarvan 'er één een Landſchap verbeeld dat men voor een Pronkſtuk van des Schilders Landgezichten houden kan; met beelden en beeſten geſtoffeerd. LODEWYK DE VYFTIENDE, Koning van Vrankryk, in het jaar 1746 te Antwerpen zynde, en toen dit ſtuk willende zien, wierd 'er zodanig door bekoord dat hy een ſomme van 12000 guldens Brabantſch geld daar voor liet aanbieden.

Het tweede Schildery in genoemde familie, is het pourtret van een jonge Juffer, die in haar tyd voor de grootſte ſchoonheid van de 17 Provintiën wierd gehouden; zy is met een gepluimd ſtroohoedje op het hoofd verbeeld, dat haar het aanzicht in een heldere ſchaduw ſteld, geevende het

groot e licht al zyn luister op haar schoone ontdekte borst, hetwelk op 't overige van 't lichaam een allerverrukkelykste uitwerking doet: genoemde Vorst betuigde zyn begeerte om zo wel met dit stuk als met het genoemde landschap, zyn kabinet te vermeerderen; doch deze onderhandeling wierd ook gestremd. Men weete dat dit schoone pourtret nooit is gegraveerd geworden; maar dat het landschap hierboven aangehaald, door LUCAS VAN UDEN is in plaat gebragt, waarvan de prenten zonder opdragt zyn, leezende men slegts onder aan P. RUBBENS *pinxit*, *L. van Uden fecit.*

Dewyl men dus klaarblykelyk ziet dat diergelyke kostbaare stukken door onze oude graveerders, die zelfs Antwerpsche inboorlingen waren, zyn verzuimd geworden, en van welke stukken men nog een groot getal zou kunnen aanhaalen, zo wel die in Antwerpen, als in de Nederlanden berusten, behoeft men zich niet te verwonderen dat die, welke by vreemdelingen uitmunten, verstooken zyn gebleeven, van door de graveer-kunst by de waereld bekent te zyn, door dien het aan afgerechte graveer-yzers mangeld die waardig zyn om met de Vlaamsche graveer-kunde van de vorigen eeuw in een gelyken rang te worden gesteld.

VOOR-

VOORNAAMSTE LEERLINGEN

VAN DEN

RIDDER RUBBENS.

ANTONY VAN DYK, Antwerpenaar.
ERASMUS QUELLINUS, Antwerpenaar.
FRANS WAUTERS, Antwerpenaar.
JAN VAN STOCK, Antwerpenaar.
JACOBUS JORDAENS, Antwerpenaar.
ABRAHAM DIEPENBEEK, van s'Hertogenbosch.
DAVID TENIERS, Antwerpenaar.
THEODORUS VAN THULDEN, Antwerpenaar.
JAN THOMAS, van Yperen.
JUSTUS VAN EGMOND, Hollander.
PIETER SOUTMAN, Antwerpenaar, naderhand Graveerder.
LUCAS FAYDHERBE, Mechelaar, naderhand vermaard Beeldhouwer.
JAN VICTOR, Antwerpenaar.
DEODATUS DELMONT, Antwerpenaar.
LUCAS FRANQUART, Brusſelaar, naderhand Bouwmeeſter.

En verſcheidene andere.

VERGELYKING DER SCHILDERWERKEN VAN DE BEROEMDSTE ITALIAANSCHE SCHILDERS, MET DIE VAN DEN RIDDER RUBBENS.

Dat het vooroordeel de dochter van eigenzinnigheid is, is onbetwistbaar: mogelyk zal men geesten vinden die my by het doorloopen dezer bladeren van dit gebrek zullen beschuldigen, doordien ik dat recht doe, 't geen men verschuldigt, is te doen, aan de verhevene gaven van den Ridder RUBBENS.

Maar ondanks alle berisping waar door een Schryver gemeenelyk word aangevallen, en die hy afwagten moet, zal ik de hinderpaalen, die my tegenstrydige gevoelens zullen trachten in den weg te stellen, met een gerust hart overschryden, doordien myne te vooren aangehaalde gevoelens, niet dan door vaste en zichtbaare proeven zullen gestaafd worden, die tot grondslag van de voorgenoomene vergelyking zullen verstrekken, waardoor men de verdiensten der groote geesten zal uitbazuinen, die door hun verheeven penseel zich die waardigheid verworven hebben dat men hunne naamen door de geheele waereld onsterffelyk maakt.

Het

Het getal dezer Schilders, wier verdienſten verheven zyn is niet gering, ondertuſſchen behoeft men niet te bloozen, ſtellende den Ridder RUBBENS in den rang der eerſte meeſters van de vier Italiaanſche ſchoolen, en van die door geheel Europa: ja wat meer is, men behoefde niets te vreezen zo men hem in dezen rang nog door een verhevener trap uitzonderde.

Om ons bygebragte opteloſſen, en om de verdienſten en eigenſchappen dezer groote mannen te doen uitmunten, laaten wy ons dan eerſtelyk voorſtellen een zaal te zien, opgeſierd met een van de alleruitmuntendſte ſtukken van het penſeel van RAPHAËL D'URBINO, van MICHEL ANGELO, CORREGGIO, TITIAAN, PAULO VERONESE, de drie CARATSEN, en van al wat Italië van groote Schilders heeft voortgebragt; plaatſem wy 'er vervolgens een van RUBBENS ſchoonſte voortbrengſelen naaſt, en dat men dan, na een rype overweeging, de vereenigde volmaaktheden, en de verdienſten van ieder ſtuk in 't byzonder, beoordeele, om aan hem, wiens werk alle de verdienſten begrypt die de Schildervolmaaktheid vordert, den gulden appel toe te reiken.

De menſch is dikwyls vooringenomen door eigenliefde, die de gegronde ondervinding tegenſtaat, daarom is het dat wanneer men wil beſliſſchen zonder het een of het ander dezer werken gezien of overdacht te hebben, men een vermetel oordeel veld dat uit een grond van eigenzinnigheid

heid voortkomt, in den tyd dat die 'geene die een ſoort gelyke tegenvergelyking heeft ondergaan, een juiſte oplosſing van zyn gevoelen geeven kan, want wy moeten toeſtemmen, dat alle groote Schilders uitſtekende verdienſten, middelmaatige ſchoonheden, en byzondere gebreken hebben gehad, en in alles de een van den anderen verſchillen.

RAPHAËL D'URBINO was de eerſte groote Schilder van het Romeinſche ſchool om de naauwkeurigheid van tekening, de juiſtheid van *proportiën*, en de edelheid van houding; hoewel alles in de ſmaak der Antieken, zyn koloriet koud, en minder vleijende dan dat van TITIAAN, het welk de ſchoonſte natuur grootelyks naby kwam. Ook maakte RAPHAËL geen groot gebruik van een treffende verdeeling der lichten, ook was hy niet uitmuntende in het wel plaatſen van licht en bruin, dat een byzonder en noodzaakelyk vereiſchten is om de oogen te bedriegen, overeenkomſtig met het Venetiaanſche ſchool.

ANNIBAL CARATS was vernuftig in zyne ordonnantiën, zyn tekening was naauwkeurig, en zyn koloriet bevallig, maar minder natuurlyk als dat van TITIAAN, echter was hem het vermoogen van zyne groepen wel aan een te ſchakelen niet ten deel gevallen.

TITIAAN was de eerſte uitvinder van het ſchoone koloriet, van de waarheid der karakters, en van de natuurlyke houdingen, zonder zich met het antieke te vermengen, en wel voornamentlyk in het uitdrukken der gemakkelyke ſtanden van

maag-

maagden, vrouwen en kinderen, welken hy met een treffende bevalligheid wist uittebeelden, haar verheffende naar mate derzelver ouderdom scheen te verschillen, door een aangenaame zachtheid, en een lachende edelheid van gelaat; hy temperde de kracht van zyn koloriet naar het verschil der jaaren, doende dit almede met de schaduwen en lichten, waardoor hy boven andre Schilders uitmuntte, het geen het waare schoon en het schitterende, waar door hy zich heeft doen roemen, geheel volmaakte, ondertusschen was hy echter dikwyls gebrekkig in naauwkeurigheid van tekening, waar in verscheidene andren met hem gelyke gebreken hebben gehad uitgezondert RAPHAËL D'URBINO en ANNIBAL CARATS, die daar in het minst berispelyk zyn.

CORREGIO is grootelyks te achten om de byzonderheid van gedachten in zyne ordonnantiën, welke hy met een inneemende eigenaartigheid wist uittevoeren, door zyn verstandige beschikking van schaduwen en lichten, voegende daarby zyn schoon koloriet in den Titiaanschen smaak, door welke verdiensten hy zyne beelden op een verwonderlyke wyze deed ronden, en ondanks dat zyn tekening somtyds min naauwkeurig, of dat de stelling zyner beelden niet zo edel was uitgekoozen, hebben echter zyne bekwaamheden hem waardig gemaakt van in den rang der grootste Italiaansche Schilders geplaatst te worden.

De overvloed van nieuwe uitvindingen om zyne

Schilderyen te verryken, heeft de werken van PAULO VERONESE een volkomen luister bygezet; deze Schilder was de tweede stichter van het Venetiaansche school; hy kleede zyne beelden op een ryke en edele wyze, hy was oplettende in het uitdrukken zyner karakters, hy plaatste zyne groepen met een genoegzaame bevalligheid doch niet met eene gegronde oplettendheid: in zyne ordonnantiën munt een prachtige rykheid uit, zo wel door de overvloed van beelden als door de groote heerlykheid van gebouwen, waar van hy alle kundigheden bezat; en in zyn koloriet behoefde hy voor TITAAN weinig uit den weg te gaan.

Aldus bevinden zich de algemeene schilderverdiensten in de kunst van alle deze groote mannen verdeelt, die niet onfeilbaar, maar in eenige gedeeltens hunner handelwyze en studiën aan berisping onderheevig waren, en by gevolg nog verre van de uiterste volmaaktheid verwydert, waarna zy echter gezamentlyk als reikhalsden door hunne studiën en poogingen.

RUBBENS heeft alle de verdiensten waar door deze groote Schilders ieder in 't byzonder hebben uitgemunt, weeten te vereenigen, of schoon men voorgeeft dat hy somtyds in naauwkeurigheid van tekening min of meer gebrekkig was kan men echter niet zeggen dat hy de eenige berispelyke was over deze weinige oplettendheid: maar alle deze ingezogene byzondere verdiensten, door hem uit de beste werken zyner voorgangers by een verzameld,

meld, ſtellen hem in veiligheid voor deze ſtrenge berifping, en men kan bewyzen dat zeer weinige zyner werken aan dit gebrek ſchuldig zyn.

Vooringenoomen te zyn ten nadeele van RUBBENS werken, komt niet voort, dan uit een bedorven ſmaak, en uit een al te zwak oordeel om het waare ſchoone van het middelmaatige te kunnen onderſcheiden, dat ſomtyds de gevoelens der geenen vleid die niet dan een oppervlakkige kennis bezitten van de grootheid en nadruklykheid der kunſt, en dat eindelyk door eigenzin verbaſterd, niets dan een wonderzinnig en belachelyk gevoelen voortbrengt in tegenoverſtelling van goede kenners, want alle zyne verſchillende verdienſten rypelyk overwogen zynde, zullen ons doen beſluiten om mede te ſtemmen dat 'er nooit eenig groot Schilder was die zo veele vereenigde volmaaktheden in de ſchilderkunſt bezat als de Ridder RUBBENS.

Het geen men hier heeft bygebragt zal mogelyk eenige tegenſtrydige gevoelens treffen, ondertusſchen zullen zy mede moeten ſtemmen, zo zy begrip van de kunſt en van de ondervinding door het reizen hebben; alsdan zullen zy in de werken van RUBBENS de volmaaktheden der Schilderverdienſten in 't algemeen byeengevoegd vinden, te weeten het ſchoone koloriet van TITIAAN, het licht en bruin als ook de verdeeling der lichten van CORREGIO, de edelheid der houdingen van RAPHAËL D'URBINO, de ryke kleeding van PAULO VERONEES en de grootſche ordonnantie als ook de

waar-

waarheid der karakters van ANNIBAL CARATS: het is zelfs deze heerlyke te ſamenvoeging, die de grond-oorzaak is dat men kan ſtaande houden dat RUBBENS alle de Schilders der geheele waereld, zo wel de geene die hem zyn voorgegaan, als die hem gevolgd hebben, heeft voorby geſtreefd.

De verdienſten dezer groote mannen zyn echter al te waardig om dezelve niet tegens allen aanval van verachting, ten opzichte hunner verhevene werken te beveiligen, integendeel moet men ſtaande houden dat zy met de allergrootſte natuur gaven zyn beſchonken geweeſt, en wel in 't byzonder dat zy den loopbaan geopent hebben, waar door RUBBENS is opgeſteegen naar den Tempel van volmaaktheid en ſchilder-grootheid, als een getrouw verzamelaar van het ſchoon hunner werken geduurende een agtjaarig verblyf in Italie, alwaar hy door zyne vlytige en ſchrandere opmerkingen alle deze verdeelde en verſchillend geplaatſte verdienſten, door ieder penſeel van genoemde groote Schilders, zich eigen maakte, om zich daar door een grondregel te vormen tot bereiking der volmaaktheid van zyn beroep voor zo ver hem dit het menſchelyk vermogen kon veroorloven.

Daarenboven kan men over de ſchoonheid van een Schildery geen oordeel vellen, wanneer men ſlegts een onverſchillige aandacht op een of twee werken van een Schilder verleent; hunne ſchoonſte werken moet men beſchouwen: want de ſtukken

ken van RUBBENS, en van alle de andere Schilders hebben verſchillende trappen van volmaaktheden naar maate de grootheid van ordonnantie, het voorgeſtelde ontwerp, des Schilders ouderdom, en de ſtukken die zonder eenig behulp hunner leerlingen vervaardigt zyn : nog eens, men moet die ſtukken van hen beſchouwen dien zy met ſmaak en uit al hun vermogen geſchildert hebben, om aan de geheele waereld voorbeelden hunner kunde te vertoonen, en om aan de nakomelingſchap eeuwige nagedachteniſſen hunner heerlyke werken over te laaten.

Men vind van deze ſoort meer voorbeelden van RUBBENS, dan van andere groote Schilders waar van men hier eenige zal aanhaalen : te weeten, de Gallery der Koninginne te Parys, welkers zinnebeeldige ordonnantie en koloriet alles te bovenſtreeft wat men in Italie en elders vinden kan : ten anderen zyne Jagten te paard op wilde beesten, die hy voor Souvereinen Prinſen geſchildert heeft : de Val der verworpene Engelen die hy voor de Biſchop van Antwerpen heeft geſchildert : het Bad van Diana, en de drie Bevalligheden levensgroote, dewelken hy tot aan het einde zyner dagen zelf heeft bewaart : het laatſte Oordeel, en de veldſlag der Amazoonen, beide in de gallery te Dusſeldorp geplaatſt : de Aflaating van het kruis, en Maria Hemelvaart, in de Cathedraale Kerk te Antwerpen : St. Ignatius, en St. Franſiscus Xaverius der Jeſuiten te Antwerpen : St. Ilde-

Ildephonſus in de Kerk van Caudenberg, te Bruſſel, en Chriſtus aan St. Petrus de ſleutelen ter hand ſtellende, in de Collegiaale kerk dezer laatſtgenoemde ſtad : de negen zinnebeeldige ſtukken verbeeldende de Heldendaaden van Karel den eerſten, Koning van Engeland : buiten nog andere ſchoone ſtukken die men in de Nederlanden en elders vind.

Het is door de beſchouwing dezer werken juiſt dat het oordeel 't welk men vraagt niet moeijelyk zal zyn om uit te ſpreeken, en dat men geenerly bezwaarenis zal behoeven te maaken om mede te ſtemmen dat RUBBENS wezentlyk het merg zyner byzondere volmaaktheden uit de werken der grootſte Schilders van Italië gezogen heeft, waarvan hy een eenheid gevormd, en die tot een grondſlag geleid heeft, waarop hy de beoeffening van zyn penſeel heeft gebouwd.

Bekennen wy dan dat noch voor,noch na RUBBENS ooit eenig Schilder dezen loopbaan heeft naargevolgd, of zich zo veel moeyte gegeven heeft van geduurende agt jaaren als te vliegen van het eene ſchool naar het andere, en 'er zich met zo veel ſmaak als vlyt toe te leggen om de ſchoonſte bloemen te plukken uit de vruchtbaare Italiaanſche tuin, om zich daarvan een bundel van Schilderverdienſten te vormen, die hem in zyne dagen heeft doen uitſchitteren, en zyne werken heeft doen aanbidden, zo wel door zyne tydgenooten, als door de nakomelingſchap.

Doch

Doch het grootſte getal der Schilders blyft alleenlyk aan de kunſt en ſmaak hunner meeſter gehecht, en gaat zelden tot eenig ander over, altyd volgende gelyk de blinden, en zonder de ſchoonheden, voortgebragt door grooter Schilders uit eenig ander land, met onderſcheiding gade te ſlaan, om zich alzo te oefenen in een kunſt die zo veele verſchillende opmerkzaamheden vereiſcht, en zo veel te ſamenvoegingen, om het ſchoon, het bevallige, en het treffende in hunne werken te vereenigen.

Het voorbeeld is by der hand, door C. LE BRUN, de Schilder van LODEWYK DEN VEERTIENDEN, Koning van Vrankryk; die verſcheidene jaaren te Rome heeft doorgebragt en aldaar niets anders beſtudeert, dan de tekening en het koloriet van RAPHAËL D'URBINO, en zich zo ſlaafsch daar aan gehouden heeft dat hy nimmer, of van ſchool, of van meeſter, of van ſchilderwyze veranderde; echter hebben de gevolgen beweezen dat zyne werken wel door derzelver tekening, doch nooit door koloriet, of door een ſchoone aaneenſchakeling van groepen, of door het betoverende van licht en bruin, uitgemunt hebben.

Men zal zeggen, de tekening is de ziel der Schilderkunſt: het is onbetwiſtbaar dat zy de hoofdoorzaak is, maar het koloriet en de verdeeling der lichten, benevens de andere genoemde eigenſchappen, maaken het lichaam uit, dat zich met verwondering doet beſchouwen, en wel het meeſte 't

ge-

gezicht treft, door de verfcheidenheid van aantrek-lykheden de oogen bedriegende door een foort van betovering die zyn befchouwer als overvalt. Ten anderen vereifcht de Schilderkunft een naarvolging die meer gelykvormig aan de fchoone natuur is, waarin de Venetiaanfche en Lombardyfche fcholen boven die van Rome en Florenfe hebben uitgemunt, waarom RUBBENS, die dit door zyn goed oordeel wel haaft was gewaar geworden, de verdienften der tweede heeft naargevolgd, en zich verfterkt en volmaakt door de voordeelen van het eerfte dezer fchoolen; want zo hy de tekening van RAPHAËL [die naar het Antique zweemt en een droog koloriet heeft] nader aan de fchoone natuur als die van TITIAAN gevonden had, zou hy nimmer de voorkeur hebben gegeeven aan de natuurlyke en meer fchitterende bevalligheden van het Venetiaanfche fchool, als de verlichttendfte baak in den loopbaan om tot het waare fchoon te geraaken waarna een ieder fchilde rykhalft.

Verre van zich als een bediller op te werpen of den roem van eenig groot Schilder te kort te willen doen, willen wy integendeel ftaande houden dat hunne werken duizend loftuitingen waardig zyn, ter oorzaake dat hunne voorbeelden aan de nakomelingen als fchatten verftrekken om 'er zich door te kunnen volmaaken; zelfs zeggen wy voor de geheele waereld dat RUBBENS aan hunne werken de uitmuntendheid van zyn penfeel ver-

verschuldigt is, en dat deze Groote mannen door de verhevenheid hunner gaven, en de kracht hunner ordonnantien, bekwaam waren om ons nog uitsteekener gedenkstukken te hebben nagelaaten, zo niet de kortheid van het leeven hunne loffelyke begeertens had gedwarsboomd.

Van deze kortheid beklaagde zich ook TITIAAN, wanneer hy krank was, in een ouderdom van 66 jaaren, aan een zyner vrienden, die hem vertroostende, zeide: „ Schep moed, waarde Titiaan, de „ Hemel zal u gunstig zyn, en u nog veele jaaren „ in zyne hoede neemen ter bevordering uwer „ bekwaamheden, waarvan gy zulke uitblinkende „ voorbeelden en getuigenissen aan de Republyk „ en aan uw Venetiaansche school gegeven hebt." Waarop hem Titiaan al zuchtende antwoorde, „ helaas, myn waarde vriend! het is niet genoeg „ den naam van Schilder te draagen, want dit be„ roep vereischt zo veele uitgebreide navorschin„ gen, en de ontwikkeling van zo veele weeten„ schappen om tot eenige trap van deszelfs vol„ maaktheid op te stygen; ik heb gestudeerd, „ gewerkt, en gezocht nacht en dag, om my het „ schoone en volmaakte eigen te maaken, zonder „ ooit myn oogmerk te hebben kunnen bereiken; „ ik heb my, van myn tedere jeugd af aan gepy„ nigd, om volgens myne begeertens eenige voort„ gang te maaken; en nu ik oud geworden „ ben, bemerk ik eerst ter naauwernood waar in „ de sterkte van myn beroep bestaat: s' menschen

„ leeven is niet genoeg toereikende om de Schil-
„ derkunſt tot zulk een trap te brengen als zy ver-
„ eiſcht ; haare navorſchingen zyn al te uitge-
„ breid, al te moeijelyk, en vorderen te veel tyd
„ tot de weezenlyke vereeniging van zo veele
„ verſchillende ſaamenvoegingen van ſtudiën, al-
„ voorens 'er toe te kunnen geraaken, en juiſt
„ in dien tyd wanneer ik eenige kleine vorderin-
„ gen in myn kunſt gewaar worde, ſchiet de
„ dood toe, en rukt my het penſeel uit de hand."

Ondertuſſchen ſleepte die ziekte dezen grooten Schilder nog niet in het graf, want hy heeft nog gewerkt tot aan het 86ſte jaar zyns ouderdoms, hoewel zyn penſeel verminderde naar maate hem zyne krachten verlieten; hy bereikte een' ouderdom van 90 jaaren, zynde toen nog zo ongelukkig van door de peſt te worden weggerukt, het welk geſchiede in 't jaar 1576.

Ook is het nog door deze zelve kortheid des levens, dat niemand der ſtervelingen eenig ſchilderſtuk, van alle de andere meeſters die inde waereld geblonken hebben, ontdekt heeft, waarin zich een wezenlyke volmaaktheid vertoonde: men heeft het ſchoone, het treffende, ja byna het aanbiddelyke gevonden; maar ondertuſſchen voor het volmaakte heeft het zich altoos tot een zekeren trap bepaald, die nooit een ſchuilplaats voor de berisping van groote kenners vind, die altyd gevonden hebben, en eeuwig zullen vinden min of meer te berispen, door dien zy het waarachtig volmaakte

nog

nog niet hebben ontdekt, maar alleenlyk het nabykomende.

Dit min of meer, heeft zyn gebied gevestigd in den handel der geheele waereld tot aan het einde der eeuwen; het geen zeer natuurlyk is, en wel voornaamelyk ten opzichte der Schilderkunst, doordien de verscheidenheden van haare onontbeerlyke studiën van zulk een uitgestrektheid zyn, dat het onmogelyk is van tot dit volmaakte, dat gevordert word, te geraaken, dewyl de dood al te vroeg onze ontwerpen verydelt.

Zelfs stelt men vast, dat de natuur noch aan eenig menschelyk lichaam, noch aan eenig dier in 't byzonder de volmaaktheid geschonken heeft, geregeld naar de juiste evenredigheid der Schilder-en-beeldhouwkunde; het meer of min mengt zich altoos mede in 't spel; aldus is dit groote volmaakte, waar na de mensch in deze waereld reikhalst onnaspoorelyk, en zal niet zichtbaar zyn dan na het einde der eeuwen in het heerlyk aanzien van den Almachtigen, die sedert de schepping der waereld, en die der lichaamen van Adam en Eva [die als de eerste werken zyner handen, en van zyn Almacht volmaakt waren] heeft vastgesteld, dat geen eenig sterveling tot de uiterste volmaaktheid zou geraaken, zo wel door de gestaltenis als door de werken derzelver handen, en studiën: dit vermogen voegt geenzins onder de eigenschappen van den mensch, behoorende en zelfs blyvende dit alleen voor het Opperweezen bewaard, die ons hier om-

laag heeft begunstigd met de beschouwing der eenige en Godelyke volmaaktheid in de werken zyner schepping, de vier hoofdstoffen, den loop der sterren en hunnen ondoorgrondelyken invloed.

Hoedanig RUBBENS over dit stuk gedacht hebbe, als mede over de volmaaktheid der Antieken, en in hoe verre het naarvolgen derzelven te betrachten zy, blykt uit zyn latynsche Verhandeling *de Imitatione Statuarum*, alwaar hy zegt: „ dat het „ naarvolgen derzelven zommigen nuttig, anderen „ wederom schadelyk is, en zelfs strekt tot „ bederf hunner kunst. Echter besluite ik dat „ men grondig ervaren in de kennis der Antieken „ behoort te zyn, wil men het volmaakte in de „ Schilderkunst bereiken; nochtans moet het naar- „ volgen derzelve met oordeel en zorg geschieden, „ op dat men niet dadelyk den vorm der stoffe on- „ derscheide: dewyl de onbedrevenen, zo wel „ als de bekwaamen dikwils geen onderscheid maa- „ ken tusschen dit, en de noodzakelyheid, waar- „ om een beeldhouwer marmer of steen tot het „ vervaardigen zyner beelden noodig heeft.

„ 't Is gewisselyk dat, even gelyk de schoonste „ standbeelden nuttig, ook daarentegen weder de „ mindere en slegt gemaakte onnut en zelfs scha- „ delyk zyn. Want jonge kunstenaaren waanen „ dikwils veel te vorderen, wanneer zy, noch „ geen kennis genoeg bezittende om het waare „ schoon te onderscheiden zich tot de laatstge- „ noemde begeeven, naar dezelve studeeren, en

„ daar-

„ daaruit een valſche Anatomie, gedwongene maſ-
„ nieren, en ſlegte houdingen leeren, tot ſchande
„ van de natuur, wanneer zy dikwils in plaats
„ van vleeſch, gekleurd marmer verbeelden;
„ want hoe menigvuldige gevallen, moet men in
„ het naarvolgen der beelden niet vermyden, wel-
„ ke den beeldhouwer niet te wyten zyn, en ech-
„ ter in de ſchoonſte te vinden zyn, ontſtaan-
„ de uit den aart des werks zelve, als het onder-
„ ſcheid der ſchaduwen, weekheid en doorſchy-
„ nendheid des huids, welke den omtrek in zyn
„ ronding doet verzachten, al het welke in den
„ ſteen ontbreekt. Voeg hier by, dat in het
„ leven, de minſte beweeging de leden doet ver-
„ anderen, het vel doet ploojen of geſpannen
„ ſtaan, dat kundige Beeldhouwers ſomtyds wel
„ waargenomen hebben, doch in de meeſte ſtand-
„ beelden niet te vinden is; even aldus verſchil-
„ len met de natuur in het licht, dewyl de glans
„ van de ſteen, en de ſcherpheid van het wit, veele
„ partyen door de wederomkaatſing der lichtſtraalen
„ ſterker en krachtiger doen voorkomen dan nood-
„ zaakelyk zy, en daar door het gezicht verbyſteren.

„ Die dit alles nu met een genoegzaam oordeel
„ weet te onderſcheiden, kan de Antieken niet
„ genoeg beſchouwen; want hoe zeer is de kunſt
„ in onze eeuw verbaſterd, daar wy nu met onzen
„ geeſt noch in de laagte kruipen, ontbloot zyn-
„ de van het oordeel en vernuft der ouden: daar
„ wy nog in de zelve onwetenheid als onze Va-

„ deren blyven, of mogelyk nog erger zullen „ worden, of misschien met de waereld veroude- „ ren, waar door onze lichaamen, voorheen mo- „ gelyk nader aan den oorsprong hunner volmaakt- „ heid geweest zynde, tot volmaakter voorbeelden „ hebben kunnen dienen, en meerdere schoon- „ heden in de natuur vertoonen, die wy nu mis- „ sen, zynde onze tegenwoordige lichaamen, „ door de vermengselen der geslagten van verschil- „ lenden landaard, en bedorvene zeden en gebre- „ ken der voorouderen, zodanig verbasterd en ver- „ wart, dat veele houden, dat 's menschen li- „ chaam zeer in schoonheid verminderd is; want „ de gewyde en ongewyde schryvers, niet tegen- „ staande zy ons veel van Reuzen en Cyclopen „ verdicht hebben, melden ons, naar myn ge- „ dachten, ook onder dezelve veele waarheden.

„ De voornaamste reden, welke de menschen „ onzer eeuwe zo zeer van de ouden doet verschil- „ len, is de luiheid en werkelooze levenswyze; „ want hoe veelen geeven hunne lichamen geen „ andere bezigheid dan eeten en drinken. Hier „ door verkrygt men een' ronden buik, altoos „ door gulzig ingezwolgene spyzen opgevuld; „ dus worden de beenen zenuwloos en de armen „ slap en loom. Integendeel oefenden zich de „ menschen in oude tyden in de openbaare schoo- „ len met worstelen, en andere sterke beweegin- „ gen, die het zweet uitdreeven en het lichaam „ zwaar vermoeiden. MERCURIALIS in zyn „ werk,

„ werk, over de konſten der oefenſchoolen,
„ toont aan, wat vermoeijingen aan deze uit-
„ ſpanningen gehecht waren, en wat krachten
„ hier toe gevorderd wierden. Dus raakten de
„ lichaamsdeelen hunne loomheid kwyt, de buik
„ ſlonk, de ſpieren in alle die deelen, welken in
„ beweeging gebracht wierden, wierden verſterkt,
„ en meerder zigtbaar; vermits armen en beenen,
„ hals en ſchouderen, en alles wat zich aan 's men-
„ ſchen lichaam beweegt door hulp der natuur,
„ die door haare warmte een vocht veroorzaakt,
„ waar mede zy de zelve voed, meer ſterkte en
„ vaſtigheid verkrygen, ja in groote toeneemen,
„ gelyk wy gewaar worden, aan de ruggen der
„ Getulen, de armen der Zwaartvechteren, de
„ beenen der Dansſeren, en genoegzaam aan 't
„ geheele lichaam der Roejers.

Dat RUBBENS op het volmaaken van zyn kunſt gedoeld heeft, blykt hier uit, en dat hy niet daar toe heeft konnen geraaken, is ontwyffelbaar, wyl hem zyn ſterfelykheid daar in als aan alle anderen ſchepſelen den breidel ſtelde, maar dat hy 'er nader by is gekomen als eenig ander van zyn beroep, is waarachtig en duidelyk zichtbaar; ondanks dat zyne werken alle niet in een gelyken graad zullen ſtaan, onder de beſcherming van het min of meer, waarvan de waereld word gefolterd en altoos vatbaar voor blyven zal.

Al het geen wy vervolgen, ten voordeele van RUBBENS, beſtaat niet dan uit een mededeelende

rechtvaardigheid die geen liefhebber zal weigeren toeteſtemmen en te roemen, als overtuigd zynde van de grootheid zyner geeſt, waardoor hy het verhevene heeft weeten te verzaamelen, en het merg te zuigen van alle de ſchoonheden en byzondere verdienſten zyner voorgangeren, waar door hy zich als de Apelles onzer eeuwen heeft doen verklaaren.

RUBBENS is dezen tytel aan het penſeel van TITIAAN en aan het Venetiaanſche ſchool verſchuldigd, waar van hy zyn deel had genomen in de kunſt van de oogen te bedriegen door het licht en bruin, de wyze verdeeling der lichten en de kracht van het ſchoone koloriet, in de vleeſchkleuren als by verdeeling waargenoomen met onderſcheiding van ouderdom, kunne, en gemoedsbeweegingen: alle deze verdienſten blinken in de Romeinſche en Florentynſche ſchoolen met zo veel luiſter niet uit, voornaamentlyk voor het ſchoone koloriet. Wel is waar dat TITIAAN veel tyd en oplettenheid gebruikte, maar men moet in aanmerking neemen dat hy de eerſte uitvinder van deze bevallige ſchilder-trant was, en dat hy [om zo te ſpreeken] zonder ophouden als blaazende was om de Philoſophiſche ſteen der Schilder-volmaaktheid te vinden, tot aan zyn laatſte ademtocht.

RAPHAËL D'URBINO was met een aangebooren zachtgeaartheid begaaft, die altyd in zyn werken te beſpeuren is, hy bragt ook dat niet te voor-

ſchyn, het geen ons de levendigheid en doordringendheid van RUBBENS geeſt hebben nagelaaten; de gemoedsgeſteldheid van RAPHAËL, veroorloofde hem geene veldſlagen, bloed-baden, als andre onderwerpen, zo levendigwerkende, als verſchrikkelyk, en ſchitterende door de kracht van koloriet, en tekening, uittedrukken; op zulk een wyze als RUBBENS ons gegeeven heeft in zyn groote voorwerpen, hier te vooren gemeld, en wel zodanig dat men zeggen kan, dat zyn geheel verlichte geeſt, doordrong, uitvoerde, en zich verleende tot alles wat verbeelding en natuur hebben kunnen opleveren, als van wreedheid, buitenſpoorigheid, zachtheid, bevalligheid, ja met een woord alles het welk de daaden, de driften en menſchelyke zwakheden ſchynt uit te drukken.

De ſtrenge en zwaarmoedige aart van MICHEL ANGELO, ſtichter van het Florentynſche ſchool, is door alle zyne Schilderyen en Snydſels verſpreid: zyn ſtuurſche en wilde gemoedsgeſteldheid, had de zachtheid en de bevalligheden, waarmede deze kunſten noodzaaklyk moeten verzeld gaan, voornaamelyk ten aanzien der ſchoone kunne, meisjes en kinderen, den ſchop gegeeven; de ondervinding heeft ons geleerd, dat verſcheidene kunſtenaars onder het gewicht hunner ſchuuwe, droefgeeſtige, en woeſte aart, bezweken zyn.

In het tegendeel ſchitterde de vrolykheid, de levendigheid, en natuur eigene zachtheid van RUBBENS in het algemeen door zyne werken,

geevende aan de zwier der hoofden, beweegingen; en het naakt, van mannen, vrouwen, dochters, jongelingen, kinderen, Koninginnen, en boeren, het juiste koloriet en de bekwaamste uitdrukking der hoofden, en optooisels volgens ouderdom en *karakter*.

Wy zullen ons dan niet te verre heen begeeven wanneer wy gelooven en aanneemen, dat de Ridder RUBBENS door de vruchtbaarheid zyner natuurlyke en verkreegene denkbeelden, door zyn werkzaamen yver, en door zyn diepe letterkennis, in staat was zo veele schoonheden en verschillende bevalligheden in zyne ordonnantiën voor te brengen, terwyl dat zyn gemakkelyke, inneemende, en vrolyke inborst, medewerkte om alle Historische gebeurtenissen die men hem voorsloeg te kunnen onderneemen en ter uitvoer te brengen, en alle de byzondere bevalligheden daar in uitteStorten, waar mede zich de grootste Schilders vermaard gemaakt hebben.

Laat ons dan van gantscher harten bekennen dat deze Staatsman, Hoveling, en onvergelykelyke Schilder, meerder vereenigde volmaaktheden in zyne Schilderyen heeft weeten te brengen dan eenig Schilder, zo wel aloude als hedendaagsche, en dat zyne wyduitgestrekte gaaven zynen naam veel krachtiger als onze lofstuitingen zullen vereeuwigen.

EINDE.

LYST
DER
AFDEELINGEN
VAN DIT
WERK.

Schil-

AFDEELINGEN.

Twee

Te

